UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U. 340.12(043.3)

SÎLI IRA

FUNDAMENTE TEORETICE ALE CALIFICĂRII JURIDICE

SPECIALITATEA: 551.01 – TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

TEZĂ DE DOCTOR ÎN DREPT

Conducător ştiinţific: **Elena Aramă,**

doctor habilitat în drept,

profesor universitar

Autorul: **Sîli Ira**

CHIŞINĂU 2019

© SÎLI IRA, 2019

CUPRINS

ADNOTARE 4
LISTA ABREVIERILOR..... 7
Introducere.....8
Capitolul I. Analiza situaţiei în domeniul de cercetare a problemei calificării juridice.
1.1.Analiza doctrinei teoretico-juridice referitor la calificarea juridică.....18
1.2.Evaluarea studiilor ştiinţifice ramurale vizând calificarea juridică şi identificarea problemelor de cercetare.....28
1.3.Concluzii la cap.I.....39

Capitolul II. Delimitări conceptuale ale calificării juridice..... 41
2.1.Conceptul şi importanţa calificării juridice în contextul edificării statului de drept……..... 41
2.2.Locul şi rolul calificării juridice în procesul de realizare a dreptului. Calificarea şi aplicarea dreptului.....51
2.3.Calificarea juridică şi elaborarea dreptului.....69
2.4.Concluzii la cap. 2..... 80

Capitolul III. Repere ale identificării fundamentelor calificării juridice.....82
3.1. Elementele de structură ale calificării juridice.....82
3.2. Etapele (fazele) calificării juridice-elemente de structură ale calificării juridice din perspectiva calificării juridice ca proces 85
3.3. Elementele de structură ale calificării juridice din perspectiva calificării juridice ca rezultat 90
3.4. Tipurile calificării juridice..... 95
3.5. Concluzii la cap. 3.....100

Capitolul IV. Instrumente şi modalităţi de depăşire a dificultăţilor de calificare juridică.....102
4.1. Concepte şi categorii în drept ca instrumente ale calificării juridice.....102
4.2. Importanţa operaţiei de definire pentru calificarea juridică.....108
4.3. Calificarea în cazul conceptelor strict determinate şi în cazul conceptelor suple (vagi). Rolul principiilor generale ale dreptului..... .112
4.4. Factorii ce determină erori de calificare juridică..... .119
4.5. Concluzii la cap. 4.....127

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI.....129
Bibliografie.....133
Anexe 151
Declaraţia privind asumarea răspunderii.....162
Lista publicaţiilor.....163
Curriculum vitae.....164

Adnotare

Sîli Ira, Fundamente teoretice ale calificării juridice. Teză de doctor în drept. Specialitatea: 551.01 – Teoria generală a dreptului, Chişinău, 2019.

Structura tezei: Introducere, patru capitole, concluzii generale şi recomandări, bibliografie din 250 titluri, 132 pagini de bază, anexe -11 pagini. Rezultatele obţinute au fost reflectate în 10 publicaţii ştiinţifice cu volumul total de 3,92 c.a.

Cuvinte-cheie: Calificare juridică, proces, rezultat, elaborarea dreptului, realizarea şi aplicarea dreptului, concepte, categorii, standarde, principii, dificultăţi de aplicare, erori de calificare.

Domeniul de studiu: Teoria generală a dreptului

Scopul şi obiectivele tezei: Scopul prezentei teze îl constituie cercetarea complexă şi multilaterală a calificării juridice pentru identificarea problemelor ce ţin de fundamentarea teoretică a calificării juridice, imperios necesară pentru elucidarea calificării juridice în procesul aplicării, dar şi elaborării dreptului, delimitarea clară a instrumentelor calificării juridice, cât şi importanţa raţionamentului logic, a standardelor şi principiilor dreptului în procesul de calificare. În cuprinsul tezei atingerea scopului presupune realizarea următoarelor obiective: studiul literaturii juridice teoretice şi ramurale în scopul identificării opiniilor existente referitoare la calificarea juridică; identificarea interpretărilor individuale referitor la conceptul calificării juridice ca proces şi calificarea juridică ca rezultat; studiul teoretic ce ţine de delimitarea conceptuală a noţiunii de calificare juridică de alte noţiuni adiacente, dar şi demonstrarea interacţiunii şi legăturii genetice dintre acestea; determinarea rolului calificării juridice în scopul consolidării statului de drept; definirea conceptului, categoriei în calitate de instrumente fundamentale în procesul de calificare juridică; analiza hotărârilor explicative şi avizelor consultative ale Curţii Supreme de Justiţie din Republica Moldova în scopul evidenţierii dificultăţilor în procesul de calificare juridică la etapele de aplicare a dreptului; clasificarea categoriilor şi tipurilor de calificări juridice; determinarea etapelor procesului de calificare juridică; identificarea rolului conceptelor strict determinate, a conceptelor vagi şi a operaţiei de definire la realizarea calificării juridice; argumentarea contribuţiei rezultatului procesului de calificare juridică la depăşirea erorilor în procesul de aplicare a dreptului.

Noutatea ştiinţifică a rezultatelor obţinute constă în contribuţia adusă la studierea conceptului de calificare juridică întreprinsă pentru prima dată în contextul cercetărilor teoretico-juridice autohtone; clasificarea etapelor, formelor şi tipurilor de calificare juridică ce schimbă viziunea metodologică orientată asupra acestor categorii de maximă generalitate şi cu interferenţe practice; analiza teoretică a instrumentelor conceptuale a categoriilor, precum şi, în scopul depăşirii dificultăţilor calificării juridice, depistarea erorilor de calificare şi a factorilor care le generează.

Problema ştiinţifică soluţionată constă în elaborarea unor standarde comune pentru fundamentarea calificării juridice (concepte, categorii, etape de realizare, identificare de instrumente, soluţii în depaşirea erorilor de calificare), prin integrarea unor teorii în cadrul doctrinei existente, în vederea integrării şi consolidării conceptului de calificare juridică (proces şi rezultat) în studiile naţionale.

Semnificaţia teoretică şi valoarea aplicativă a lucrării sunt determinate de actualitatea şi noutatea sa ştiinţifică. Concluziile şi propunerile formulate în lucrare vor oferi soluţii ce pot fi utilizate:

- în plan teoretic ca material iniţial pentru o abordare ulterioară mai aprofundată a unor probleme particulare ce ţin de procesul de calificare juridică;
- în plan normativ-legislativ şi jurisprudenţial în activitatea de elaborare şi de aplicare corectă a dreptului în procesul de reformare a legislaţiei ce reglementează diferite domenii ale ramurilor concrete de drept - civil, penal, internaţional etc. cu referire la calificarea juridică;
- în procesul didactic universitar la disciplinele: teoria generală a dreptului, drept penal, logica juridică, metodologia dreptului.

Implementarea rezultatelor ştiinţifice Rezultatele ştiinţifice obţinute vor fi utilizate în activitatea de analiză şi studiu a actelor de aplicare şi elaborare a dreptului, în scopul identificării erorilor de calificare juridică pentru formularea unor standarde cu caracter de recomandare pentru procesul de realizare a dreptului şi aplicare uniformă a prevederilor legale.

ANNOTATION

Sîli Ira, Theoretical Foundations of Legal Qualification. PhD thesis in law. Specialty: 551.01 - The General Theory of Law, Chisinau, 2019.

Structure of the thesis: Introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 250 titles, 132 basic pages, 11 pages of annexes. The results obtained were reflected in 10 scientific publications with total volume of 3.92 ca.

Keywords: Legal qualification, process, outcome, law development, law enforcement and enforcement, concepts, categories, standards, principles, implementation difficulties, qualification errors.

Field of study: General Theory of Law

The aim and objectives of the thesis: The purpose of this thesis is the complex and multilateral research of the legal qualification for identifying the problems related to the theoretical substantiation of the legal qualification, imperative for the elucidation of the legal qualification in the process of application but also for the elaboration of the law, the clear delineation of the instruments of legal qualification , as well as the importance of logical reasoning, standards and principles of law in the process of qualification. In the thesis the achievement of the goal presupposes the following objectives: study of the theoretical legal literature and branches in order to identify the existing opinions regarding the legal qualification; identifying individual interpretations of the concept of legal qualification as a process and legal qualification as a result; the theoretical study of the conceptual delimitation of the notion of legal qualification from other adjacent notions, but also the demonstration of the interaction and the genetic link between them; determining the role of legal qualifications in order to strengthen the rule of law; defining the concept, category as fundamental tools in the legal qualification process; analyzing the explanatory judgments and advisory opinions of the Supreme Court of Justice of the Republic of Moldova in order to highlight the difficulties in the legal qualification process at the law enforcement stages; classification of categories and types of legal qualifications; determining the stages of the legal qualification process; identifying the role of strictly defined concepts, vague concepts and definition of the legal qualification; the argumentation of the contribution of the outcome of the legal qualification process to overcoming errors in the law enforcement process.

The scientific novelty of the obtained results is the contribution made to the study of the legal qualification concept undertaken for the first time in the context of the local theoretical and legal researches; the classification of stages, forms and types of legal qualifications that change the methodological vision oriented on these categories of maximum generality and with practical interferences; the theoretical analysis of the conceptual tools of the categories, as well as, in order to overcome the difficulties of the legal qualification, the detection of the qualification errors and the factors that generate them.

The solved scientific problem consists in the elaboration of common standards for the substantiation of the legal qualification (concepts, categories, stages of achievement, identification of tools, solutions in the overcoming of qualification errors), by integrating some theories in the existing doctrine, in order to integrate and consolidate the concept of legal process (process and outcome) in national studies.

The theoretical significance and applicative value of the work are determined by its scientific novelty and novelty. The conclusions and proposals made in the paper will provide solutions that can be used:

- theoretically as a starting point for a more in-depth approach to particular problems related to the legal qualification process;
- in the normative-legislative and jurisprudential plan in the activity of elaboration and correct application of the law in the process of reforming the legislation regulating different areas of the concrete branches of law - civil, criminal, international etc. with reference to legal qualification;
- in the didactic process at the disciplines: general theory of law, criminal law, juridical logic, law methodology.

Implementation of scientific results The scientific results obtained will be used in the activity of analyzing and studying the application and elaboration of the law, in order to identify the legal qualification errors for the formulation of some standards of recommendation for the process of realization of the law and the uniform application of the provisions legal.

АННОТАЦИЯ

Сыли Ира, Теоретические основы правовой квалификации. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 551.01 - Общая теория права, Кишинэу, 2019 год.
Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография - 250 наименований, 132 основных страниц, 11 страниц приложений. Полученные результаты были отражены в 10 научных публикациях с общим объемом 3,92 а. л.
Ключевые слова: правовая квалификация, процесс, результат, развитие законодательства, правоприменение и правообразование, понятия, категории, стандарты, принципы, трудности квалификации, ошибки квалификации.
Область исследования: Общая теория права
Цель и задачи диссертации: Целью данной диссертации является комплексное и многостороннее исследование юридической квалификации для выявления проблем, связанных с теоретическим обоснованием правовой квалификации, обязательным для выяснения правовой квалификации в процессе применения, а также для разработки закона, четкого разграничения инструментов правовой квалификации, а также важность логических рассуждений, стандартов и принципов права в процессе квалификации. В работе достижение цели предполагает следующие задачи: изучение теоретической юридической литературы и отраслей с целью выявления существующих мнений относительно правовой квалификации; определение индивидуальных интерпретаций концепции юридической квалификации как результата процесса и правовой квалификации; теоретическое исследование концептуальной делимитации понятия юридической квалификации от других смежных понятий, а также демонстрация взаимодействия и генетической связи между ними; определение роли правовых квалификаций в целях укрепления верховенства права; определение концепции, категории как основных инструментов в процессе правовой квалификации; анализ пояснительных решений и консультативных заключений Верховного Суда Республики Молдова с целью выявления трудностей в процессе правовой квалификации на этапах правоохранительной деятельности; классификация категорий и типов правовой квалификации; определение этапов процесса правовой квалификации; определение роли строго определенных понятий, неопределенных понятий и определения правовой квалификации; аргументация вклада результатов процесса правовой квалификации в преодоление ошибок в правоприменительном процессе.
Научная новизна полученных результатов - вклад, внесенный в исследование концепции правовой квалификации, впервые проведенной в контексте местных теоретических и правовых исследований; классификация этапов, форм и типов правовой квалификации, которые изменяют методологическое видение, ориентированное на эти категории максимальной общности и с практическими результатами; теоретический анализ концептуальных инструментов категорий, а также, чтобы преодолеть трудности юридической квалификации, выявить квалификационные ошибки и факторы, которые их порождают.
Решенная научная проблема заключается в разработке общих стандартов для обоснования правовой квалификации (понятий, категорий, этапов реализации, идентификации инструментов, решений в преодолении квалификационных ошибок), путем интеграции некоторых теорий в существующую доктрину с целью интеграции и закрепления концепции юридической квалификации (процесс и результат) в национальных исследованиях.
Теоретическая значимость и прикладная ценность работы определяются ее научной новизной и актуальностью. Выводы и предложения, сделанные в работе, будут способствовать нахождению решений, которые могут быть использованы:
- в теоретическом плане - как отправная точка для более углубленного подхода к конкретным проблемам, связанным с процессом правовой квалификации;
- в нормативно-законодательном и правовом плане в деятельности по разработке и правильному применению закона в процессе реформирования законодательства, регулирующего различные области конкретных отраслей права - гражданских, уголовных, международных и т. д. со ссылкой на юридическую квалификацию;
- в дидактическом процессе по дисциплинам: общая теория права, уголовное право, юридическая логика, методология права.
Внедрение научных результатов Полученные научные результаты будут использованы в деятельности по анализу и изучению применения и разработке закона с целью выявления юридических ошибок квалификации для формулирования стандартов с рекомендательным характером для правоохранительного процесса и единообразного применения положений закона.

LISTA ABREVIERILOR

Alin. – alineat.

Art. – articol.

Cap. – capitol.

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

CEDO- Convenţia Europeană a Drepturilor Omului.

CPC al R. Moldova – Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

CPP al R. Moldova – Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

CP- Codul Penal.

CSJ– Curtea Supremă de Justiţie.

CSI - Comunitatea Statelor Independente.

lit. – litera.

ONU – Organizaţia Naţiunilor Unite.

RM - Republica Moldova.

SUA - Statele Unite ale Americii.

ÎNTRODUCERE

Actualitatea şi importanţa temei investigate. Actualmente procesele de elaborare și aplicare a normelor juridice sunt foarte complicate pentru că situaţiile de fapt au devenit din ce în ce mai diverse şi neuniforme datorită dezvoltării rapide a relaţiilor socio-umane, iar contactele cu alte sisteme juridice în era digitală fiind tot mai facile ceea ce conduce la importul de valori străine nu întotdeauna conforme culturii şi mentalităţi unei societăți date, ceea ce pe de o parte, ușurează munca legiuitorului, iar pe de alta - complică tot mai mult munca organului de aplicare a normei de drept, trezind totodată şi interesul societăţii asupra rezultatului obţinut.

Cultura juridică a unei societăţi se dezvoltă o dată cu calitatea actului de justiţie, dar pentru ca actul de justiţie să fie credibil şi acceptat ca atare de societate, acesta trebuie să fie bine argumentat juridic pentru a nu permite interpretări şi a nu trezi dubii privind neprofesionalismul organului în cauză. Calificarea juridică este o problemă de drept puţin studiată în doctrina ştiinţifică naţională, totuşi dacă este să analizăm procesul de realizare a dreptului prin intermediul aplicării normei juridice, devine clar că în multitudinea de reglementări legale este destul de complicat să identifici anume aceea normă de drept care se potriveşte perfect acelei situaţii de fapt.

Calificarea juridică reprezintă una din problemele esenţiale în ştiinţa juridică şi , totodată, de o relevanţă impunătoare pentru practica juridică, constituind, în acelaşi timp, o obligaţie juridică pentru organele de stat atunci când aplică legea sau iniţiază un act normativ. Fără o abordare teoretică a aspectelor legate de acest concept această obligaţie este practic imposibil de îndeplinit la un nivel corespunzător, în special dacă se raportează la scopul de edificare a unui stat de drept.

Dezvoltarea socială actuală, creşterea în complexitate şi volum a relaţiilor (situaţiilor de fapt) inter şi intra-sociale, amplifică sarcinile organelor juridice şi determină o creştere a capacităţii lor de receptare a comandamentelor sociale, de apreciere proprie a acestor comandamente, de perfecţionare a transpunerii lor în viaţa cotidiană. Nu este întâmplător faptul că în condiţiile actuale, este tot mai larg dezbătută problema unei direcţii specifice a ştiinţei dreptului - ştiinţa realizării şi aplicării corecte a dreptului, care necesită concentrarea eforturilor asupra calificării juridice.

Identificarea conceptului şi a etapelor procesului de calificare ar permite structurarea unui model de acţiune ce trebuie întreprins în evitarea şi depăşirea erorilor de calificare juridică. Cunoaşterea mecanismului de calificare a normei juridice implică formarea unor standarde legale

care ar servi drept orientare pentru cei ce au mai puţină experienţă în identificarea normei potrivite situaţiei de fapt.

Rolul conceptelor şi instrumentelor juridice la realizarea unei calificări temeinice şi corecte este unul esenţial. Fundamentul logic al procesului de calificare juridică poate să trezească interes oricărui teoretician şi practician, întrucât întregul mecanism de căutare a normei se fundamentează pe reguli ale logicii formale, reguli care utilizate corect pot consolida şi dezvolta aşa-numita *”calificare juridică intuitivă”*.

Literatura juridică de specialitate duce lipsă de studii şi abordări teoretice exclusive a domeniului calificării juridice, deşi se bucură de o multitudine de studii legate de interpretarea juridică, aplicarea normei juridice, realizarea normei de drept. În această ordine de idei, considerăm că nu ar fi complet domeniul teoretico-ştiinţific al teoriei generale a dreptului fără studierea individualizată a calificării juridice, atât ca proces, cât şi ca rezultat.

Scopul şi obiectivele tezei. Scopul prezentei teze îl constituie cercetarea complexă și multilaterală a calificării juridice pentru identificarea problemelor ce ţin de fundamentarea teoretică a acesteia, conceptul calificării juridice fiind studiat în temei pe terenul dreptului intern, prin intermediul elucidării calificării juridice nu numai în procesul aplicării, dar şi în cel al elaborării dreptului, astfel încât argumentarea științifică a fundamentelor acestui concept să permită formularea concluziilor și recomandărilor în ajutorul practicii juridice la etapa actuală.
În cuprinsul tezei şi-au găsit materializarea eforturile noastre în abordarea acestor probleme, ele fiind concretizate prin tratarea în profunzime şi prin realizarea următoarelor obiective:

- Studiul literaturii teoretico-juridice de specialitate și analiza studiilor juridice ramurale cu referire la calificarea juridică în dreptul intern, în scopul evidenţierii opiniilor existente referitoare la acest subiect şi identificării problemelor de cercetare;
- Analiza teoretică ce ţine de delimitarea conceptuală a noţiunii de calificare juridică de alte noţiuni adiacente, dar şi demonstrarea interacţiunii şi legăturii genetice dintre acestea;
- Determinarea esenței calificării juridice şi formularea definiţiei proprii referitor la conceptul calificării juridice în sens restrâns şi în sens extins;
- Identificarea rolului calificării juridice ca proces şi calificarea juridică ca rezultat;
- Aprecierea procesului de realizare şi de elaborare a dreptului prin prisma identificării locului şi rolului calificării juridice;
- Definirea și caracterizarea conceptului și categoriei în calitate de instrumente fundamentale în procesul de calificare juridică;

- Analiza jurisprudenţei naţionale (în temei prin cercetarea hotărârilor explicative şi avizelor consultative ale Curţii Supreme de Justiţie din Republica Moldova) în scopul aprofundării şi cizelării conceptului de calificare şi evidenţierii erorilor de calificare juridică la etapele de aplicare a dreptului;
- Clasificarea şi caracterizarea tipurilor de calificări juridice şi a calificării în drept;
- Identificarea și analiza etapelor procesului de calificare juridică;
- Valorificarea rolului principiilor generale ale dreptului, a conceptelor vagi și a operaţiei de definire la realizarea calificării juridice corecte.

Noutatea ştiinţifică a rezultatelor obţinute, constă în contribuţia adusă la studierea conceptului de calificare juridică, de evidenţiere a locului şi rolului calificării juridice, analiza teoretică a elementelor de structură a calificării juridice din două perspective, clasificarea formelor şi tipurilor de calificare juridică ce schimbă viziunea metodologică orientată asupra acestor categorii de maximă generalitate şi cu interferenţe practice.

Astfel, în procesul de investigaţie au fost obţinute următoarele rezultate:

- s-a analizat gradul de elaborare în doctrina juridică a conceptului şi caracteristicilor calificării juridice, a locului şi rolului calificării juridice, ceea ce s-a soldat cu identificarea subiectelor-cheie supuse cercetării;
- s-a efectuat o analiză complexă, multiaspectuală a conceptului de ”calificare juridică” argumentându-se aderarea la unele curente şi opinii formulate în doctrină, cu explicaţiile de rigoare vizând poziţia personală;
- s-a determinat importanţa teoretică şi practică a instrumentelor juridice în procesul de realizare a calificării juridice;
- a fost elucidat locul şi rolul calificării juridice în procesul de aplicare a dreptului şi a fost pusă problema relevanţei acesteia în procesul de elaborare a dreptului;
- s-a determinat semnificaţia conceptelor si categoriilor juridice în scopul depăşirii dificultăţilor în cadrul procesului de realizare a dreptului;
- s-au constatat criteriile de clasificare ce stau la baza categoriilor calificării juridice;
- a fost efectuată o analiză a obstacolelor întâmpinate de organele de aplicare a dreptului în procesul de calificare şi au fost depistate principalele erori ce pot fi evitate în acest proces;
- s-a studiat contribuţia operei de definire la realizarea calificării juridice;

Importanţa teoretică şi valoarea aplicativă a tezei sunt determinate de actualitatea şi noutatea sa ştiinţifică și derivă din rezultatele ştiinţifice obţinute, sintezele şi analizele realizate pe parcursul cercetărilor, precum şi concluziile şi recomandările formulate la finele lucrării. Toate în

ansamblul lor au menirea de a contribui la aprofundarea cunoştinţelor teoretice privind fundamentarea conceptului calificării juridice, a elementelor sale, la identificarea contribuţiei calificării juridice în procesul de elaborare și realizare a dreptului, delimitarea metodologică clară a calificării juridice de concepte adiacente, aprecierea tendinţelor dezvoltării calificării juridice ca etapă distinctă în domeniul realizării dreptului cu scopul edificării statului de drept în Republica Moldova.

Ideile şi concluziile cuprinse în conţinutul tezei sunt și pot fi utilizate:

- în plan doctrinar-teoretic, ca sursă ştiinţifică pentru abordarea ulterioară a problematicii calificării juridice ca proces și rezultat și a unor probleme particulare ce ţin de procesul de calificare juridică ;
- în plan normativ-legislativ, în activitatea de elaborare corespunzătoare a dreptului în cadrul procesului de reformare a legislaţiei din domeniul civil, penal, internaţional cu referire la calificarea juridică, inclusiv, în procesul de modificare şi completare a legislaţiei ce reglementează responsabilitatea statului pentru acţiunile funcţionarilor şi pentru eventualele consecinţe negative survenite ca rezultat al aplicării neuniforme şi eronate a reglementărilor legale etc.;
- în procesul didactic universitar sunt utilizate la predarea unor discipline, precum: Teoria generală a dreptului; Metodologia juridică, Axiologia juridică, Logica juridică, precum şi la disciplinele juridice de ramură.

Implementarea rezultatelor cercetării. Rezultatele ştiinţifice obţinute sunt utilizate în activitatea de analiză şi studiu a actelor de aplicare, în scopul identificării erorilor de calificare juridică pentru formularea unor standarde cu caracter de recomandare pentru procesul de realizare a dreptului, şi aplicare uniformă a prevederilor legale. Implementarea acestor rezultate vizează de asemenea procesul educaţional la Facultatea de drept a USM.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Lucrarea a fost elaborată în cadrul Departamentului Drept Public al Universităţii de Stat din Moldova, fiind examinată atât în şedinţa Departamentului, cât şi în şedinţa Seminarului Ştiinţific de Profil.

Rezultatele cercetării au fost expuse în publicaţiile autorului şi în comunicările prezentate la conferinţele ştiinţifice naţionale şi internaţionale, după cum urmează:

1.Sîli Ira „Calificarea juridică corectă a faptelor – mecanism de implementare a asigurării protecţiei datelor cu caracter personal” În materialele Conferinţei ştiinţifico-practice „Provocările societăţii contemporane”. Protecţia datelor cu caracter personal: o nouă provocare. Chişinău 2014. 190p., p. 129-134;

2.Sîli Ira ,,Concepte şi categorii în drept ca instrumente ale calificării juridice – spre asigurarea aplicării normelor constituţionale" În: Volumul Colectiv al Conferinţei internaţionale ,,Constituţia şi societatea contemporană organizată de Centrul de Studii şi Cercetării Juridice şi Socio-Administrative din cadrul Universităţii Petrol Gaze din Ploieşti şi Asociaţia Română de Drept şi Afaceri Europene (ARDAE), Editura Universitară, Bucureşti 2014, 476p., p. 206-213;

3.Sîli Ira ,,Importanţa operaţiei de definire în calificarea juridică" În: Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale cu genericul: ,,Rolul ştiinţei şi educaţiei în implimentarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană", Chişinău, 5 februarie 2015, Eveniment dedicat aniversării a 60 de ani ai academicianului Valeriu Canţer, preşedinte al CNAA. Lucrări expuse în cadrul atelierului socio-uman, desfăşurat în incinta USPEE ,,Constantin Stere", ed.Vasiliana 98, Iaşi, 2015, 790p., p.107-109;

4.Sîli Ira, ,,Stabilirea stării de fapt în procesul de calificare juridică/ Establishing the facts in the process of legal qualification" În: Journal of Law and Administrative Sciences (JOLAS) www.jolas.ro Special Issue/2015; 924p., p. 855-859;

5.Sîli Ira, ,,Necesitatea interpretării dreptului ca element al calificării juridice", Culegerea comunicărilor participanţilor la Conferinţa ştiinţifică internaţională ,,Interacţiunea Dreptului intern cu dreptul internaţional: provocări şi soluţii" manifestare dedicată celei de a 70-a aniversări a dlui profesor universitar Nicolae Osmochescu. Volumul III, Tipografia Centrală, Chişinău 2015, 184p., p. 147 – 151;

6.Sîli Ira, ,,Realizarea calificării juridice în diverse ramuri de drept" Conferinţa ştiinţifică naţională cu participare internaţională ,,Integrare prin Cercetare şi Inovare" cu prilejul aniversării a 70 de ani de la fondarea Universităţii de Stat din Moldova, septembrie 2016, Vol. II. Chișinău CEP USM, 2016, 248p., p.225-229;

7.Sîli Ira ,,Fundamentarea logică a procesului de calificare juridică" Conferinţa Ştiinţifică Internaţională Perspectivele şi Problemele Integrării în Spaţiul European al Cercetării şi Educaţiei, care îşi va desfăşura lucrările la 7 iunie 2016, în incinta Universităţii de Stat Bogdan Petriceicu Hasdeu din Cahul , Materialele Conferinţei, Volumul I, Cahul 2016, 444p., p.163-165;

8.Sîli Ira, Aramă Elena Statul de drept: între legisprudenţă şi jurisprudenţă , Revista Naţională de drept nr.6, Chisinău 2017, 2 – 8p.;

9.Sîli Ira, ,,Reflecţii asupra delimitărilor conceptuale în procesul de calificare juridică", Conferinţa ştiinţifică Integrare prin Cercetare și Inovare Şcolile Doctorale ale Universităţii de Stat din Moldova, organizează în perioada, 9-10 noiembrie 2017. Conferinţa Ştiinţifică Naţională cu participare internaţională ,,Integrare prin Cercetare şi Inovare", ediţia 2017, 375p., p.298-301;

10.Sîli Ira, Calificarea juridică şi procesul de elaborare a normelor de drept, În Materialele Conferinţei Ştiintifice naţionale cu participare internaţională. Integrare prin cercetare şi inovare. 8 şi 9 noiembrie 2018. Chişinău – 2018. Rezumate ale comunicărilor Ştiinţe Juridice. – Chişinău: CEP USM 2018, 401p., p.96-99.

Sumarul compartimentelor tezei. Structura tezei este determinată de scopul şi obiectivele cercetării şi este alcătuită din adnotare, lista abrevierilor, introducere, patru capitole, concluzii generale şi recomandări, bibliografie, anexe.

Introducerea reprezintă fundamentare temei alese prin expunerea actualităţii, importanţei şi gradului de studiere a problemei abordate, scopul şi obiectivele lucrării, noutatea ştiinţifică a rezultatelor obţinute, importanţa teoretică şi valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor şi sumarul compartimentelor tezei.

Primul capitol ,,Analiza situaţiei în domeniul de cercetare a problemei calificării juridice", reprezintă o cercetare a surselor doctrinare existente, precum şi o analiză a studiilor ramurale vizând calificarea juridică şi identificarea problemei de cercetare. Au fost analizate în ansamblu studiile ceretătorilor naţionali şi străini ce au abordat în lucrările sale domeniului subiecte ce țin de tematica calificării juridice.

În doctrina naţională, cât şi în doctrina străină nu vom găsi studii fundamentale dedicate în mod special domeniului sau problematicii calificării juridice, cu excepţia literaturii juridice ruse unde în ultimii ani au apărut câteva lucrări cu privire la acest subiect. Unele aspecte, în special cu privire la aplicarea dreptului, sunt expuse în lucrările de teoria generală a dreptului a autorilor din Republica Moldova şi România: Gh. Avornic, D. Baltag, E. Aramă, R. Ciobanu, B. Negru, Al. Negru, I. Craiovan, A. Popescu, C. Voicu, N. Popa, L. Barac, D.C. Dănişor, I. Dogaru, Romul Petru Vonica, Gh. Mihai, şi din Federaţia Rusă: С.С. Алексеев, В.К. Бабаев, В.М. Баранов, Д.Н. Бахрах, А.М. Васильев, В.В. Лазарев А.Ф. Черданцев, А.В. Малько, М.И. Матузов, А.В. Мицкевич, П.Е. Недбайло, В.М. Сырых, Черданцев А. Ф., В. И. Червонюк, la care se raliază şi autorii penalişti care au studiat domeniul calificării juridice din perspectiva dreptului penal, cercetători ştiinţifici români şi ruşi ca: Gh. Nistoreanu, S. Brânză, V. Stati, S. Copeţchi, I. Hadîrcă, A. Mariţ, E. Florea, В.Н. Кудрявцев, А.И. Рарог, В.С. Савельева, А.И. Тарханов şi doar în ultima perioadă de timp şi autori ruşi care cercetează anumite aspecte ale calificării juridice din perspectiva teoriei generale a dreptului - Власенко В. Н, Коробов А. П., Чвялева Е. В.

În timp ce unele aspecte ale calificării juridice în cadrul aplicării dreptului au fost subiectul cercetării în doctrina juridică, în cea autohtonă nici nu s-a pus problema calificării juridice înfăptuite de legiuitor. Prin urmare, devine evidentă sarcina doctrinei de a completa acest gol din

teoria autohtonă în scopul aprofundării ei şi de a veni cu concluzii şi propuneri concrete în vederea eliminării lacunei în cauză din ştiinţa juridică şi din sistemul juridic. De aceea în lucrarea de faţă a fost formulat scopul de a realiza o cercetare complexă a fundamentării teoretice a calificării juridice în vederea elucidării esenţei, valorii şi locului acesteia atât în doctrina teoretică a Republicii Moldova, cât şi în practica juridică în scopul identificării unor soluţii pentru dezvoltarea şi sporirea eficienţei dreptului prin practicarea calificării juridice corecte.

Întru realizarea acestui scop, au fost trasate obiective de cercetare concrete.

Capitolul doi ,,Delimitări conceptuale ale calificării juridice" constituie o analiză detaliată a conceptului de calificare juridică şi a noţiunilor adiacente. S-a determinat importanţa calificării juridice a faptelor în contextul edificării statului de drept, de asemenea, s-a identificat locul şi rolul calificării juridice în primul rând în procesul de realizare şi aplicare a dreptului. Calificarea juridică este o parte componentă a unui amplu proces de realizare a dreptului la care îşi aduce aportul în mod esenţial. Calificarea corectă contribuie la dezvoltarea unei culturi juridice a subiecţilor de drept, în particular, şi a societății în general.

Calificarea juridică ca şi proces în sine prevede respectarea unor reguli, de la constarea faptei până la identificarea şi nominalizarea prevederii legale aplicabile, astfel contribuie la ordonarea activității atât a subiecţilor implicaţi în realizarea dreptului, cât şi a celor ce participă la legiferare.

Totodată, calificarea juridică include în sine mai multe acţiuni: nominalizarea normei juridice, verificarea autenticităţii sale şi a forţei juridice a normei în cauză, corelarea normei alese cu alte norme juridice, sesizarea erorilor de redactare a actului juridic, verificarea validităţii normei juridice, rezolvarea unor situaţii generate de existenţa unor norme conflictuale, verificarea legalităţii actului juridic, respectiv conformitatea normei juridice cu actele normative se face în raport cu diferite categorii de acte de aplicare.

A fost studiată legătura dintre calificarea juridică şi elaborarea dreptului, stabilind interdependenţa acestor domenii ce se completează reciproc. Calificarea juridică este un subiect de importanţă majoră şi pentru elaborarea dreptului, proces pentru care în ultima perioadă de timp în doctrina juridică străină s-a utilizat termenul de legisprudenţă (L.Withgens).

Legisprudenţa este caracterizată ca teoria raţională a legislaţiei, ce constă în respectarea ideii de libertate ca şi principiu, oferind legiuitorului posibilitatea de a introduce inovații legislative în sistemul dreptului, ținând cont de principiile constituționale și internaționale. Astfel, rezultatul procesului de aplicare şi de calificare juridică este precedat de acţiunile celui ce

interpretează norma, dar şi de capacitatea de evaluare şi anticipare a posibilei evoluţii a relaţiilor sociale reflectată în textul normativ-juridic aprobat de legiuitor.

Capitolul trei ,,Repere ale identificării fundamentelor calificării juridice" constă într-o investigaţie ştiinţifică complexă a structurii calificării juridice, fiind pe larg analizate etapele calificării juridice şi tipurile calificării juridice. În literatura de specialitate calificarea juridică este cercetată în temei ca proces, iar în unele (puţine) lucrări şi ca rezultat și deşi sunt opinii diferite şi contradictorii, nu putem să nu apreciem contribuţia din ambele perspective ale calificării juridice. De aceea a fost studiată calificarea juridică în ambele ipostaze: calificarea juridică ca proces şi calificarea juridică ca rezultat, fiind delimitate elementele de structură din perspectiva abordării teoretice şi practice a acestui domeniu de cercetare.

Calificarea este caracterizată ca o activitate cognitivă ce se produce treptat, astfel încât poate fi împărţită în segmente de timp, numite etape (stadii, faze). Etapele și succesiunea lor se caracterizează prin obiectivitate, adică prin faptul că diviziunea în etape are un caracter obiectiv, dar se deosebesc prin conţinut, adică intervine și elementul subiectiv prin specificul profilului agentului cunoscător.

Calificarea juridică constă în evidenţierea acelor semne ce sunt relevante din punct de vedere juridic, proces ce presupune efectuarea unei operaţii logice pentru a putea compara faptul concret cu cel prevăzut de norma juridică, pentru că metodologic nu este posibil a compara concretul cu generalul, pentru aceasta transformăm concretul în general. Această operaţie se sprijină pe normele de drept material şi este parte integrantă a procesului de aplicare, dar în primul rând, al celui de calificare.

Analizând tipurile de calificări, am obținut posibilitatea să caracterizăm mai complet conceptul calificării juridice, astfel încât am stabilit propriile criterii de evidenţiere a tipurilor calificării juridice, ţinând cont de cele două perspective enunţate în teză, perspective în care poate fi privită calificarea juridică. În acest sens am delimitat atât criteriul temporalităţii, cât şi calitatea subiecţilor calificării, suma circumstanţelor de fapt, conţinutul normelor alese pentru calificare şi impactul pe care îl poate avea rezultatul calificării în raport cu sistemul normelor de drept şi în raport cu eficienţa aplicării dreptului în relaţii sociale concrete.

Studiind practica judiciară, constatăm locul şi rolul calificării juridice atât ca proces, cât şi ca rezultat, ceea ce în final a avut ca obiectiv identificarea dificultăților în procesul de calificarede calificare. De cele mai multe ori aceste erori ale calificării juridice determină o stabilire incorectă a tipului raportului juridic litigios, a unor elemente ale lui, o delimitare insuficientă (incorectă) a raportului juridic supus examinării de alte raporturi juridice similare. Rezultatul calificării

presupune o evaluare juridică a faptelor, a realităţii juridice şi a bazei domeniului legislativ în scopul stabilirii normelor adecvate situaţiei de fapt.

Ţinând cont de ambele perspective în care a fost analizată calificarea juridică, menţionăm că ambele au valoare decisivă atât pentru aplicarea, cât și pentru elaborarea dreptului, căci este necesar a stabili în mod complet şi clar atât informaţiile despre elementele intrinseci caracterizării raportului juridic, cât şi a elementelor extrinseci ce vizează calificarea juridică.

Capitolul patru „Instrumente şi modalităţi de depăşire a dificultăţilor în procesul de calificare juridică" reprezintă o analiză teoretico-practică a calificării juridice, fiind pus accentul pe aspectul practic al domeniului.

În rezultatul cercetărilor întreprinse s-a constatat că o importanţă aparte în calificarea juridică o au conceptele, categoriile, definiţiile, întru cât în cadrul oricărui sistem de drept există cuvinte, termeni, noţiuni claritatea înţelesului acestora urmează să fie redat de cel ce califică și are cunoștințe în acest domeniu, căci diversitatea ramurilor de drept, sau chiar în diverse contexte termenii, noţiunile pot avea înţelesuri diferite.

Calificarea în cadrul conceptelor vagi, spre deosebire de cele strict determinate, este mai dificilă şi în acest caz poate fi facilitată de standardele juridice. Standardul nu este o normă, ci o tehnică de formulare şi aplicare a regulii de drept. La rând cu standardele, principiile generale ale dreptului pot fi utilizate de legiuitor şi de cel ce aplică dreptul pentru a da o calificare corectă şi a face să triumfe dreptatea în relaţiile sociale. Majoritatea autorilor consideră principiile generale idei originare menite să lumineze elaborarea şi aplicarea dreptului, deci, relevanţa lor pentru domeniul juridic, adică atât pentru elaborarea, cât şi pentru realizarea dreptului este în afara oricăror dubii.

S-a studiat practica Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova pentru a fi determinată relevanţa în cadrul calificării juridice a instrumentelor şi conceptelor juridice pentru depăşirea lacunelor de drept. Sub aspect teoretic şi practic s-a încercat identificarea soluţiilor pentru depăşirea erorilor de calificare juridică, cât şi modalitatea de înfăptuire a unei calificări juridice calitative de către subiecţii implicaţi în procesul de înfăptuire a justiţiei şi realizare a dreptului.

S-a arătat că dat fiind faptl că, calificarea juridică este o activitate cognitivă, erorile de logică sunt des întâlnite la interpretarea juridică a conţinutului textului legii în procesul de realizare a dreptului.

Calificarea se realizează în primul rând după regulile logicii formale, după aşa numitele reguli ale silogismului logic. Cele mai multe erori de calificare au la origine cauze subiective, dar

în linii mari erorile pot fi divizate în erori de natură factologică (informaţiile pe care cel ce califică le dobândeşte pot fi incomplete sau eronate, să nu corespundă adevăratei stări de lucruri) şi erori de apreciere, care pot fi comise dacă sunt neglijate legile logicii, principiile dreptului, interpretarea este defectuoasă.

Publicaţii la tema tezei. Rezultatele investigaţiilor au fost reflectate în 9 piblicaţii în reviste de specialitate şi culegeri de articole acreditate de CNAA şi în comunicări la conferinţele naţionale şi internaţionale, volumul cărora este de 3,92 c.a.

Volumul şi structura tezei: Introducere, patru capitole, concluzii generale şi recomandări. Bibliografie din 250 titluri, 132 pagini text de bază, 11 pagini anexe, declaraţia privind asumarea răspunderii, CV-ul autorului.

Cuvinte-cheie: Calificare juridică, proces, rezultat, elaborarea dreptului, realizarea şi aplicarea dreptului, concepte, categorii, standarde, principii, dificultăţi de aplicare, erori de calificare.

CAPITOLUL I. ANALIZA SITUAŢIEI ÎN DOMENIUL DE CERCETARE A PROBLEMEI CALIFICĂRII JURIDICE.

1.1. Analiza doctrinei teoretico-juridice referitor la calificarea juridică

Societatea umană mereu a fost preocupată de evoluţia cadrului normativ care determină atât în mod direct, cât şi în mod indirect nu numai exclusiv calitatea actului de justiţie, dar în general sentimentul de încredere legitimă în puterea statului de a promova dreptatea. Legea a devenit un mijloc de transformare a realităţii fizice şi sociale, un cadru textual ce trebuie să se adapteze în permanenţă la realităţile schimbătoare. Aceasta implică finalităţi ierarhizate, mergând de la finalităţi abstracte la obiective precise, eventual eşalonate în timp .

Eficienţa şi eficacitatea dreptului, nefiind propriu-zis noţiuni juridice, caracterizează atât realizarea dreptului, cât şi efectele reale ale regulii asupra comportamentelor sociale. În literatura juridică franceză se face distincţie între efectivitate, eficacitate şi eficienţa dreptului. Prima măsoară distanţa dintre drept şi aplicarea sa şi este gestionată în temei de sociologia juridică, eficacitatea permite a aprecia rezultatele şi consecinţele sociale ale dreptului, iar eficienţa constă în verificarea dacă obiectivele normei/normelor juridice au fost atinse cu cel mai mic preţ .

Eficacitatea normei de drept se consideră negativă, dacă relaţiile reglementate de normă au consecinţe nedorite din punct de vedere al scopului final, în asemenea condiţii norma devine pur şi simplu un mijloc ineficient de reglementare a comportamentului uman. Legiuitorul, la rândul său, nu este cointeresat în existenţa normelor neeficace sau, cu atât mai mult, a actelor cu eficacitate negativă.

Studiile din domeniul dreptului întodeauna au scopul de a oferi răspuns la provocările contemporaneităţii, fiind în căutarea asigurării legăturii perfecte între reglemetarea normativă şi actul apliciativ, două instituţii care ar trebui mereu să se completeze pentru a oferi uniformitate şi securitate raporturilor juridice. Pe de altă parte între doctrină şi practica juridică există legături şi interferenţe multiple, ceea ce face să avanseze rolul dreptului în societate. Această situaţie a fost bine exemplificată de autorul canadian Martin Nadeau referitor la principiul securităţii juridice, care a fost inţial conceput ori prezentat ca o valoare sau obiectiv al dreptului şi a fost obiectul studiului în Teoria generală a dreptului şi de Filosofia dreptului. Cu timpul, discursul juridic european a evoluat spre o recunoaştere a statutului său formal şi atunci a devenit în ochii autorilor un principiu, o normă juridică. În particular CtEDO Şi CJUE au recunoscut şi aplicat în jurisprudenţa sa un principiu general de securitate juridică. În consecinţă, doctrina a fost ecoul

jurisprudenţei şi a confirmat că, sub impulsul său, s-a consacrat principiul securităţii juridice în sistemele de drept naţionale şi în dreptul supranaţional european .

Calificarea juridică este determinată nemijlocit atât de calitatea actului de legiferare și a celui de aplicare a dreptului, la care contribuie pregatirea profesională a subiecților implicați în aceste procese, de asemenea un factor relevant ar fi și cultura juridică a societății care formează spațiul de acțiune a acesteia. După cum menţionează profesorul Ion Craiovan consistenţa sistemului juridic reclamă evitarea antinomiei, respectiv incompatibilitatea între directive relative la acelaşi obiect [63, p.29]. Dreptul, în viziune kelsiană, este o ierarhie de norme, validitatea normei se întemeiază pe conformitatea sa cu o norma superioară – până la aceea normă fundamentală.

Calificarea juridică este un domeniu mai puţin studiat şi abordat în literatura de specialitate naţională, totuşi în unele studii, în anumite ramuri de drept, acesteia i se acordă o oarecare atenţie, astfel domeniul dreptului penal operează cu următorii termeni: calificarea infracţiunilor, domeniul dreptului civil: calificarea contractelor, domeniul dreptului internaţional: calificarea legislaţiei aplicabile. Problema calificării juridice este o problemă ce ţine de ştiinţa juridică cât şi de practica juridică, iar, sub anumite aspecte, se transformă ea însăşi într-o reglementare juridică, devine o obligaţie juridică pentru organele de stat când aplică legea, dar şi atunci când iniţiază un act normativ-juridic. Calificarea presupune transpunerea unei situaţii de fapt într-o norma de drept sau, cum se menţionează în literatura de specialitate, traducerea faptelor în limbaj juridic.

Calificarea juridică, deşi este studiată în literatura de specialitate din perspectiva aplicării dreptului, contribuind nemijlocit la procesul de realizare a acestuia prin aplicare, totuşi poate fi identificată ca o etapă independentă, bazată pe unele procedee logice, ce poate fi valorificată după constatarea stării de fapt şi nu trebuie confundată cu interpretarea. Asupra precauţiei de a nu confunda calificarea cu interpretarea s-au pronunţar şi autorii noştri, dar fără a oferi mai multe argumente şi explicaţii.

Discutabilă în literatura de specialitate rămâne totuşi ordinea efectuării acestor procedee (dacă în genere se poate vorbi de ordine) şi anume, interpretarea şi apoi calificarea sau calificarea urmată de interpretare. O variantă de răspuns la această întrebare găsim în literatura juridică franceză „ uneori, pentru a califica, este necesar de interpretat norma, căutând ceea ce au dorit părţile … judecătorul nu poate interpreta un contract clar, riscând să fie sancţionat de Curte pentru denaturare: numai o normă neclară poate fi interpretată” [148, p.8]. Asupra acestei ultime rezerve din opinia citată vom mai reveni în continuare.

O importanţă deosebită o are delimitarea noţiunii de calificare juridică nu numai de noţiunea de interpretare, dar şi de cea de concretizare. Deşi aceste noţiuni au multe elemente comune întrucât atât interpretarea cât şi concretizarea sunt nemijlocit legate de procesul de atribuire unei situaţii de fapt a unei norme de drept. În concepţia autorului Iu. Permeakov, concretizarea normei de drept şi fixarea semnificaţiei juridice a faptei duce la certitudine juridică, fapt deosebit de relevant pentru domeniul juridic [236, p.248]. Calificarea normei de drept este menită să analizeze mecanismul reglementării juridice, care la rândul său, răspunde la întrebarea ce fel de mijloace juridice sunt utilizate pentru a soluţiona situaţia de reflectare uniformă în normele legii ale unor sau altor particularităţi ale relaţiilor sociale.

Prezintă interes ideea autorului Mihai-Constantin Eremia, conform căreia legiuitorul interpretează nu numai adoptând legi de interpretare, ci şi înainte de a adopta legea, atunci când trasează modalităţi de fundamentare şi conceptualizare a legii, ceea ce autorul respectiv a numit interpretare de fundamentare [83 p.25]. Mergând pe această linie de raţionament putem completa această idee, adăugând că legiuitorul ar trebui să facă o calificare prealabilă înainte de a adopta un act normativ-juridic. De altfel, ideea de calificare pe care o face (trebuie s-o facă) legiuitorul este susţinută de autori, cercetători în dreptului penal din România.

Relativ recent a fost lansat termenul legisprudenţă de autorul belgian Luc J. Wintgens, care într-un studiu [204, p.251-273] a remarcat faptul că problema elaborării dreptului nu este suficient cercetată la nivelul teoriei generale a dreptului şi cauza este de natură politică, ce derivă din ideea atotputerniciei legiuitorului, unul din miturile Revoluţiei franceze de la finele secolului al XVIII-lea, care a declarat voinţa legiuitorului ca fiind voinţă generală exprimată în lege.

Actualmente această idee suportă modificări, căci legiutorul înainte de a adopta o lege trebuie să facă şi o muncă de valorizare, de apreciere, în definitiv de calificare a potenţialelor raporturi juridice numai respectând Constituţia, principiile generale, justificând diferenţa de tratament şi limitările drepturilor atunci când aceasta se întâmplă. În activitatea de apreciere, justificarea este o formă de respect pentru cei cărora le este adresată legea. În acest context putem invoca opinia împărtășită de J. Rawls care considera că această obligaţie consolidează suplimentar fundamentul contractual al statului [182, p.209].

Conexiunea dintre Stat și Societate se realizează prin sistemul de norme juridice, care este parte a unui sistem de norme sociale și în acest aspect, permite cunoaşterea limbajului juridic prin intermediul căruia se descrie esenţa relaţiilor sociale şi se identifică aplicabilitatea reglementărilor legale în raport cu gradul de percepere a societăţii. Este cunoscut faptul că gradul de percepţie a normelor de drept diferă de la o societate la alta fiind determinat de situaţia economică,

preferinţele religioase, unitatea social – culturală, nivelul de moralitate şi uneori de experienţa istorică de evoluţie a comunităţii.

În legătură cu acest demers ştiinţific, una din cele mai importante sarcini ale aplicabilităţii normelor de drept constă în stabilirea faptului care raporturi sociale, din punctul de vedere al legiuitorului, urmează să fie reglementate de anumite norme de drept, precum şi elaborarea în acest sens a unor principii de evidenţiere a acestora care să corespundă cu criteriile de calificare normativă ale legiuitorului.

Confuzia dintre termenul de calificarea juridică şi cel de interpretare se datorează unei abordări superficiale a subiectului calificării juridice, cât şi în lipsa unei implicări esenţiale a legiuitorului în definirea complexă a unor concepte şi termene. Deşi, ambele sunt parte a procesului de aplicare a dreptului, intepretării trebuie de atribuit rolul de dezvăluire a conţinutului normei juridice, pe când calificarea juridică se referă la esenţa la semnele relevante pentru asigurarea aplicării eficiente şi uniforme a normei juridice.

Şi în literatura teoretico-juridică din Federaţia Rusă subiectul calificării a început a fi abordat relativ recent. Unul dintre aceşti autori, A.P. Korobov - a enunţat ideea că doar procesul de calificare juridică poate fi numit astfel, nu şi rezultatul, stăruind asupra faptului că ea reprezintă doar un proces, o activitate, esenţa căreia se reduce la aprecierea faptelor şi evenimentelor prin prisma rolului lor în apariţia raporturilor juridice [222, p.9]. Autorii din Federaţia Rusă în general se situează pe poziţia conform căreia calificarea juridică este o parte a procesului de aplicare a dreptului, de aceea se face trimitere la aplicarea normelor juridice, particularităţile acestui proces având scopul de a arăta esenţa şi etapele calificării juridice. Totuşi, autorul atrage atenţia asupra faptului că cea mai mare parte în structura aplicării dreptului o ocupă anume calificarea. Alţi autori ruşi de asemenea tratează echivoc acest aspect al asemănării ori deosebirii aplicării dreptului de calificarea juridică. S.S. Alexeev este de părere că sunt grupuri separate de acţiuni (operaţiuni) de aplicare , dar nu relatează că etapele se deosebesc şi prin timpul de desfăşurare în lumea înconjurătoare [205, p.253].Deşi aparent domeniul calificării juridice face parte din cadrul unei etape importante a procesului de aplicare a dreptului, totuşi am putea stabili locul acesteia prin atribuirea la o etapă aparte independentă de stabilirea stării de fapt şi interpretarea normei de drept.

În legătură cu aceasta pot fi evidenţiate mai multe etape, faze ale procesului de aplicare a dreptului. Aceste faze constituie un proces unic. Fazele aplicării diferă de la un caz la altul, în dependenţă de caracterul normei juridice aplicate şi actul individual adoptat în legătură cu aplicarea.

Aşa, de exemplu, dacă ne referim la activitatea instanţei judecătoreşti în procesul de aplicare a dreptului, pot fi evidenţiate următoarele faze [170, p.407]:

- stabilirea stării de fapt;
- alegerea normei de drept ce se referă la fapta dată;
- interpretarea normei juridice alese;
- elaborarea şi emiterea actului de aplicare a dreptului;
- executarea actului de aplicare şi controlul asupra executării lui.

Dacă ar fi să atragem atenţie la primele trei faze ale procesului de aplicare „alegerea normei de drept ce se referă la fapta dată, atunci aici este vorba despre o etapă a calificării juridice care reprezintă o tehnică generală, specială şi complexă de realizare a dreptului. Din considerente că stabilirea stării de fapt este legată şi de probarea acelor fapte, autorul I.A. Tarhanov propune delimitarea operaţiunii de calificare care constă în extragerea semnelor relevante juridic din faptele stabilite pe cazul concret de stabilirea şi probarea faptelor ca o etapă aparte, ca prima etapă [243].

În literatura juridică naţională nu avem studii fundamentale dedicate domeniului calificării juridice. Iar dacă domeniul realizării normei de drept, interpretării juridice, praxiologiei juridice sunt deja aprofundat studiate şi îşi găsesc valorificare în lucrările cercetătorilor contemporani, atunci ce ţine de calificare juridică, doctrina ştiinţifică naţională a teoriei generale a dreptului este săracă în asemenea abordări. Vom găsi doar unele menţionări succinte referitor la calificarea juridică în lucrările fundamentale dedicate teoriei generale a dreptului, metodologiei juridice, logicei juridice şi câte ceva în studiile ramurale care se vor referi la raporturi juridice concrete în domeniului dreptului public sau privat.

Foarte puţin vor găsi abordarea domeniului calificării juridice la cercetătorii teoreticieni autohtoni, un studiu mai amplu îl găsim într-o temă aparte cu privire la reflectarea cercetării acestui domeniu de către Aramă Elena şi Ciobanu Rodica în lucrarea Metodologia Dreptului, sinteze pentru seminar [3, p.74]. În cadrul acestui studiu, de natură didactică, pentru prima dată în literatura juridică din Republica Moldova s-a atras atenţia asupra conceptului calificării judice cu accente în temei metodologice, arătând relevanţa acestui proces în cadrul sistemului de drept, în special şi a fenomenului juridic, în general. Autorii au apreciat de asemenea importanţa conceptelor şi categoriilor pentru calificare, au semnalat problema raţionalităţii, dar şi a subiectivităţii calificărilor, pentru excluderea căreia au atras atenţia la necesitatea aplicării raţionamentului juridic în cadrul realizării calificării juridice.

Un interes aparte suscită şi expunerea metodelor raţionamentului juridic: inducţie, deducţie, analiză, sinteză, utilizarea procedeelor logicii formale şi a silogismului în cadrul gândirii juridice. În studiu se menţionează calificarea juridică numai în calitate de tehnică generală de realizare a dreptului. În Tratatul de teoria generală a statului şi dreptului, autor profesor Gheorghe Avornic vom găsi utilizarea termenului de calificare juridică la compartimentul realizării dreptului, unde se menţionează că putem vorbi despre o calificare juridică corectă şi temeinică doar atunci când se cunoaşte starea de fapt şi alegem corect norma juridică care se referă la acestă situaţie [21, p.190].

În această ordine de idei, autorul menţionează că în situaţia de realizare a procesului de alegere a normei organul de aplicare va parcurge o serie de acţiuni prealabile cum ar fi: nominalizează norma juridică, verifică autenticitatea normei, determină conţinutul exact al normei, dacă se aplică la cauza dată sub aspectul acţiunii ei în timp, în spaţiu şi asupra persoanei etc., atribuind în aşa mod calificarea juridică la categoria problemelor de drept.

Autorii Negru Boris şi Negru Alina în manualul Teoria generală a dreptului menţionează că numai în cazul unei calificării juridice exacte a stării de fapt organul de aplicare a dreptului va adopta o decizie adecvată [170, p.404]. Astfel, calificarea juridică este reflectată ca parte componentă a procesului de realizare a dreptului.

Interesantă este abordarea calificării juridice în studiul Teoria generală a dreptului. Curs teoretic, autori Dumitru Baltag, Alexei Guţu, unde aceştia menţioneză cu referire la etapa alegerii normei în procesul de realizare a dreptului, precum că de cele mai dese ori este greu de făcut încadrarea juridică corectă a unei fapte atunci când prin trăsăturile ei se află sub incidenţa mai multor norme[28, p.227]. Autorii au decis să utilizeze termenul de încadrare juridică ceea ce diferă de poziţia altor cercetători din Republica Moldova însă este apropiată de abordările întâlnite în literatura de specialitate din România.

Cercetările ştiinţifice juridice din România pe domeniul calificării juridice, prezintă interes prin problematica acestui domeniu studiată la un nivel mai aprofundat, în special din perspectiva aplicării normei de drept. De altfel, procesul de calificare juridică, după cum menţionează judecatorul Curţii Constituţionale din România, Romul Petru Vonica, în studiul Introducere generală în drept, presupune mai multe acţiuni ca: nominalizarea normei juridice, verificarea autenticităţii sale şi a forţei juridice a normei în cauză, corelarea normei alese cu alte norme juridice, sesizarea erorilor de redactare a actului juridic, verificarea validităţii normei juridice, rezolvarea unei situaţii generate de existenţa unor norme conflictuale, verificarea legalităţii

actului juridic, respectiv conformitatea normei juridice cu actele normative se face în raport cu diferite categorii de acte de aplicare [184, p.453].

Pentru a exprima opinia proprie asupra nivelului de cercetare a problemei calificării juridice trebuie să fim de acord că, calificarea juridică este o etapă care face parte din procesul aplicării dreptului, astfel calificarea juridică reprezintă primul instrument de identificare a normei de drept. În dependenţă de abilitatea şi profesionalismul subiectului aplicării normei juridice, cât şi de calitatea conţinutului normei de drept, calificarea poate contribui la aplicarea corectă şi uniformă a legislaţiei.

În aceste condiţii, studiul acestui instrument sau proces este unul necesar şi actual noilor tendinţe de dezvoltare a doctrinei juridice naţionale, din perspectiva promovării culturii juridice şi creşterii încrederii în justiţia naţională. Calificarea juridică poate fi asemănată cu un proces îndelungat de supunere în mod repetat a analizei raporturilor juridice în cauză şi înglobarea acestora în norma juridică selectată. Autorul rus P. E. Nedbailo încă în anii 60 ai secolului trecut compara această primă tatonare ca prima măsurare (примерка) a faptelor corespunzător normei şi invers - a normei - la fapte [233, p.312]. Această opinie a fost preluată şi de alţi autori, astfel conform opiniei V. M. Sârâh, analizând natura juridică a faptului, cel ce aplică legea măsoară acţiunile oamenilor cu ajutorul normelor juridice [242, p.329].

Deoarece s-a introdus şi termenul de natură juridică, vom menţiona că esenţa şi natura juridică sunt concepte apropiate ca sens, căci esenţa se reflectă în natura juridică, influenţează formarea ultimei şi astfel este o punte de legătură între fapt şi drept.

În literatura juridică din România vom găsi atât termenul de încadrare juridică, cât şi termenul de calificare juridică utilizate de autori în contexte comune sau în situaţii diferite, astfel, se formează confuzii referitor la domeniul de acţiune a acestor termeni. De exemplu, Lidia Barac, cu referire la calificarea juridică, face o apreciere între fapt şi drept, astfel stabilirea faptelor se realizează cu ajutorul probelor, prezumţiilor, etc., în timp ce calificarea juridică reprezintă o apreciere în care intervin atât elementele de drept, cât şi de fapt. În aceste condiţii calificarea juridică trebuie studiată ca o problemă complexă [30, p.126].

Dl profesor Dumitru Mazilu în studiile sale se pronunţă asupra calificării juridice a stării de fapt, astfel după stabilirea stării de fapt organul de stat este chemat să aplice dreptul având obligaţia să aleagă acele dispoziţii normative pe baza cărora trebuie să se ia hotărîrea. Este un proces de selecţie a acestor dispoziţii – numit de mai mulţi autori de identificare sau de critică a normei – în vederea calificării juridice a stării de fapt stabilite [152, p.272]. Specialiști din domeniul dreptului civil și al dreptului internaținal privat prin calificare înțeleg operaţiunea de

determinare a categoriei juridice în care se încadrează o situaţie de fapt, având drept consecinţă indicarea legii competente [147, p. 2556], [140, p.64].

Calificarea juridică nu poate fi asigurată doar de cunoaşterea situaţiei de fapt şi determinarea normei care se referă la acea situaţie, de această părere sunt profesorii Ioan Ceterchi şi Ion Craiovan care consideră că verificarea legalităţii normei juridice, corespondenţa ei faţă de alte acte este o sarcină pe care trebuie să o rezolve organul de aplicare în luarea deciziei asupra alegerii normei de drept [46, p.134] .

Autorul Costică Voicu menţionează că alegerea normei de drept este faza în care organul de aplicare selecţionează norma juridică aplicabilă cazului concret, în scopul clarificării exacte a stării de fapt, acest proces fiind numit *încadrare juridică*, astfel corecta încadrare juridică va oferi actului de aplicare caracterul de legalitate.

Activitatea instituţiilor de stat se desfăşoară în conformitate cu anumite reguli de tehnică juridică şi potrivit scopurilor generale, impuse de buna funcţionare a mecanismului social, de coexistenţă a libertăţilor sociale. Dintr-o atare perspectivă, activitatea organelor cu atribuţii executive cât şi legislative nu doar prezintă interes pentru membrii societăţii, dar reprezintă şi o incontestabilă valoare teoretică, cât şi practică. Transpunerea faptelor sociale - cu cerinţele, tendinţele şi legităţile lor - în relaţii normativ-juridice implică, mai întâi, o temeinică activitate cognitivă, iar apoi, o calificată muncă de apreciere valorică, de studiere, evaluare şi valorizare a conţinutului acestor fapte şi relaţii, în vederea trecerii de la indicativ la imperativ, prin intermediul acţiunii legiuitorului. De aceeaşi părere sunt şi autorii I. Dogaru, D.C Danişor şi Gh. Danişor [79, p.352], care abordează ideea calificării juridice intuitive, astfel menţionează în studiile lor că problemele de fapt constau în realitatea şi proba faptelor, pe când problemele de drept constau în a căuta şi elucida sensul normei aplicabile. Orice raţionament judiciar sau administrativ are la baza stabilirea faptelor, după care norma juridică este căutată şi interpretată pentru a stabili corelaţia între drept şi fapt, corelaţie ce are la bază cultura juridică a celui ce realizează acest proces.

Calificarea juridică, trebuie de remarcat că trebuie privită şi din perspectiva unui proces cognitiv, fiind legată în mod direct de gândirea juridică care la rândul său asemeni altor tipuri de gândire a fost peste tot în lume un câmp de luptă şi dezbatere asupra dreptăţii, utilităţii, binelui, răului: mizele mari ale vieţii [149, p.10].

Şi în literatura teoretico-juridică din Federaţia Rusă domeniul calificării juridice a început a fi abordat şi dezvoltat în mod complex relativ recent. Unul dintre aceşti autori, A. P. Korobov - a enunţat ideea că doar procesul de calificare juridică poate fi acceptat, nu şi rezultatul, argumentând faptului că calificarea juridică reprezintă doar un proces, o activitate, esenţa căreia se reduce la

aprecierea faptelor şi evenimentelor prin prisma rolului lor în apariţia raporturilor juridice [222, p.9]. O altă pate de cercetători din Federaţia Rusă la general sunt pe poziţia conform căreia calificarea juridică este o parte a procesului de aplicare a dreptului, de aceea se face trimitere la aplicarea normelor juridice, particularităţile acestui proces având scopul de a arăta esenţa şi etapele calificării juridice. Totuşi, autorii atrag atenţia asupra faptului că cea mai mare parte în structura aplicării dreptului o ocupă anume calificarea. Alţi autori ruşi de asemenea, tratează echivoc acest aspect al asemănării ori deosebirii aplicării dreptului de calificarea juridică. În acestă ordine de idei, putem menţiona poziţia profesorului S.S. Alexeev care este de părere că calificarea juridică şi aplicarea sunt grupuri separate de acţiuni (operaţiuni) de aplicare, dar cu toate acestea nu se referă la delimitarea acestor operaţiuni în raport cu periodicitatea şi modul de realizare [205, p.253].

Autorul rus V. I. Chervonyuk apreciază [248] calificarea juridică ca un proces de evaluare a circumstanţelor particulare ale vieţii din perspectiva drepturilor, cu scopul de a identifica semnificaţia juridică a circumstanţelor reale, exprimate în juxtapunere şi stabilirea conformităţii (sau neconformităţii) simptomelor şi a semnelor lor indicate de regula de drept a faptelor.

Autorul A. F. Cherdantsev pune problema aprecierii reduse a valorii faptei sau valorii obiectului în procesul de calificare juridică, astfel menţionează în lucrările sale că aceasta nu se referă uneori la aprecierea situaţiei ca modalitate de prezentare a valorii obiectului. Specific este în literatura rusă că despre acest lucru nu se discută, calificarea juridică fiind apreciată mai mult ca un tip de evaluare, o evaluare juridică. În aşa mod, în judecarea calificării, valoarea faptei nu îşi găseşte exprimare [249].

Cert este faptul că argumentarea privind calificarea juridică se referă în mod direct numai la caracteristicile relevante ale unei anumite acţiuni ale faptei reglementate în norma de drept, însă în mod indirect este exprimată evaluarea axiologică negativă a faptelor. Astfel, poziţia profesorului A. F. Cherdantsev este pe cât de relevantă pe atât şi de importantă, căci analizând aspectele situaţiei de fapt prin excluderea aspectului de valoare, ne putem afla în situaţia proprie sistemului de drept romano-germanic unde pentru a da o interpretare de valoare este deseori nevoie de o decizie cu caracter de recomandare a unei instituţii superioare. Prin evaluarea axiologică negativă a faptelor ne aproiem de opinia autorilor care apreciază calificarea juridică ca proces cognitiv. Calificarea juridică poate fi asemănată cu un proces îndelungat de supunere în mod repetat a analizei raporturilor juridice în cauză şi înglobarea acestora în norma juridică selectată. Autorul rus P. E. Nedbailo încă în anii 60 ai secolului trecut compara această primă tatonare ca prima măsurare a faptelor corespunzător normei şi invers a acelei a norme la

categoria de fapte [233]. Această opinie a fost preluată şi de alţi autori, astfel conform opiniei V. M. Sârâh, analizând natura juridică a faptului, cel ce aplică legea măsoară acţiunile oamenilor cu ajutorul normelor juridice [242, p.329]. Analiza aspectului de valoare a bunului sau situaţiei de fapt este des întâlnită în sistemul de drept anglo-saxon unde judecătorul poate să califice fapta în raport cu gradul de cultură a societăţii apreciind climatul local - dacă societatea este pregatită pentru un astfel de rezultat al calificării juridice a situaţiei de fapt în raport cu sistemul de norme de drept existent. În acest context autorul Vlasenko Valery Nikolayevich a studiat aspectul logic al calificării juridice, scopul cercetării sale fiind cel de a identifica problema naturii aspectului logic al procesului de calificare juridică. Autorul e de părere că modurile de cercetare a aspectului logic în procesul de calificare juridică ar duce la identificarea de algoritmi pre-calificare, care la rândul lor ar putea fi utilizaţi în crearea unor programe logice de calculator, fapt ce ar permite formalizarea şi automatizarea procesului însă nu ar exclude efortul uman. ci doar ar contribui la simplificarea acestuia [213].

Progresul tehnico-ştiinţific actual, creşterea în complexitate, diversitate şi volum a relaţiilor (situaţiilor de fapt) inter şi intra-sociale amplifică sarcinile organelor juridice şi determină o intensificare a capacităţii lor de receptare a comandamentelor sociale, de apreciere proprie a acestor comandamente, de perfecţionare a tehnicii juridice. Nu este întâmplător faptul că, în condiţiile actuale, este tot mai larg dezbătută problema unei direcţii specifice a ştiinţei dreptului - ştiinţa realizării şi aplicării corecte a dreptului, necesitând o abordare la nivel a tematicii în cauză.

Calificarea juridică este privită, atât din aspectul identificarii normei de drept în procesul aplicării, cât şi din perspectiva procesului legislativ atunci când ne preocupăm de indentificarea locului unei situaţii de fapt pentru a fi încadrată în sistemul de norme deja existent.

Tot mai intens mediul academic este preocupat de identificarea soluţiilor în scopul interpretării şi aplicării uniforme a normei legale, astfel tot mai mult hotărârile instanţelor superioare ajung a fi apreciate ca şi reper pentru evitarea erorilor de aplicare a normei de drept.

Calificarea juridică trebuie apreciată ca o direcţie nouă de cercetare care îşi face loc alături de alte domenii de mult studiate şi valorificate. De necesitatea fudamentării teoretice a acestei noi direcţii ne atrage atenţia progresul culturii juridice a societăţii, deoarece tot mai mult se pune problema în mediul academic ce este calificarea juridic, unde este locul acesteia, care este rolul şi aportul acesteia la realizarea dreptului, cum să evităm şi depăsim erorile de calificare juridica, care ar fi strandardele juridice ale unui sistem de norme ce ar trebui să contribuie la direcţionarea corectă a organului de aplicare, astfel sunt o multitudine de întrebări care nu au răspuns, dar care deja trezesc interes pentru comunitatea ştiinţifică şi cea a practicienilor.

1.2. Evaluarea studiilor ştiinţifice juridice ramurale vizând calificarea juridică.

Cercetarea domeniului calificării juridice este o sarcină importantă a comunităţii ştiinţifice contemporane. Preocupaţi de eficienţa dreptului în societate punem problema elaborării normelor juridice, a interpretării lor în scopul obţinerii unor decizii juste şi echitabile, pe această direcţie de cercetare la etapa analizei situaţiei de fapt în raport cu norma de drept apar cele mai multe probleme. Nu este deloc uşor să oferi o apreciere juridică unei situaţii sociale, chiar dacă la momentul elaborării normei de drept legiuitorul a prevăzut cadrul de acţiune a acestei norme, totuşi legiuitorul nu poate prevedea în mod absolut modalitatea de aplicare corectă a acelei norme în raport cu situaţia de fapt ce urma să fie valorificată.

Calificarea juridică reprezintă un proces complex ce implică aprecierea situaţiei de fapt în raport cu o reglementare legală pentru a oferi temeinicie actului de aplicare. Întrucât norma juridică nu poate fi percepută cu nici un organ de simţ [155, p.471], ea urmează a fi analizată în baza reprezentării textuale ca urmare a analizei limbajului acesteia. Scopul reglementărilor legale a relaţiilor sociale este în ceea mai mare parte bazat pe rezultat. Efectul bumerangului reprezintă o preocupare aparte a legiuitorului, el este cel care studiază mediul social şi oferă normele legale pentru a fi acceptate, respectate şi aplicate sau pentru a fi validate. Calificarea juridică este atât o etapă indispensabilă în cadrul procesului de aplicare a dreptului, cât şi o apreciere valorică a unor relaţii sociale în raport cu prevederea legală.

Calificarea juridică, fiind un proces amplu, determină implicarea mai multor condiţii pentru a fi înfăptuită la un nivel profesionist. Situaţiile de fapt sunt de o diversitate ce nu poate fi condiţionată, în raport cu reglementarea normativă care este condiţionată atât de textul legii, cât şi de principiile generale ale dreptului, de supremaţia Constituţiei. Cultura juridică a societăţii, cultura profesională a specialiştilor din domeniul juridic, condiţiile economice, bunăstarea socială, mai mult sau mai puţin, direct sau indirect, determină calitatea actului aplicativ.

Multitudinea relaţiilor sociale presupune şi o structurare a normelor legale în dependenţă de obiect, metodă de reglementare şi conţinuturi. Astfel, dacă ne referim la particularităţile regimurilor juridice ale tuturor ramurilor de drept, acestea pot fi subdivizate în :

1) de profil, industria de bază, care acoperă ramurile juridice principale: drept constituţional, drept civil, drept administrativ, drept penal, de procedură civilă şi procedură penală;

2) ramură specială, în care regimul juridic s-a schimbat şi adaptat la domenii specifice ale societăţii: dreptul muncii, dreptul funciar, dreptul financiar, dreptul securităţii sociale, dreptul familiei;

3) de domeniu integrat, semnul distinctiv dintre instituţii eterogene juridice ale profilurilor şi tipuri speciale: drept comercial, drept maritim.

În cadrul procesului de calificare juridică, în prim plan vom analiza natura juridică a normei supuse calificării, vom delimita domeniul de aplicare a acesteia pentru a putea identifica cantitativ şi calitativ conceptele şi categoriile juridice ale domeniului dat, rolul cărora în evitarea erorilor de calificare este unul prioritar [189, p.207]. Orice sistem juridic trebuie să dispună de un arsenal conceptual complet, identificat cu denumiri precise pentru a permite prelucrarea incontestabilă a faptelor. Cardul conceptual al dreptului trebuie să permită a atribui fiecărei situaţii calificarea bine determinată, cu denumiri adecvate şi exclusive şi de a deduce regulile juridice ce trebuie aplicate [3, p.74].

Calificarea juridică în materia teoriei generale a dreptului, este una condiţionată de procesul de aplicare a dreptului, în special la etapa determinării situaţiei de fapt. De acestă părere sunt mai mulţi cercetători naţionali şi străini care promovează acestă idee în lucrările lor. Cert este faptul că procesul de calificare juridică este unul cognitiv, deşi fiind bazat pe un set de standarde legale, totuşi implică o apreciere permanentă a acestora de către subiecţii implicaţi.

Procesul de calificare însumează mai multe etape ce presupun aplicarea unor reguli logice în identificarea normei aplicabile. Norma juridică este un comandament social, ea stabileşte relaţia dintre fapte-condiţii şi fapte-consecinţe, formal legea în generalitatea ei este evocarea unor concepte, noţiuni, definiţii [185, p.163].

Ca abordare teoretică a problematicii calificării juridice este apreciat în mod deosebit sarcina pe care o are organul de aplicare a dreptului, care pe lângă faptul că constată existenţa anumitor fapte în baza unor probe, judecătorul sau administraţia îşi reprezintă faptele, ceea ce determină: aprecierea faptelor în raport cu cultura lor juridică, filosofică, poziţie ideologică, convingeri politice şi morale etc., iar pe de o altă parte vor căuta să probeze faptele care le consideră ca pertinente, astfel faptele sunt probate în baza unei calificări judice intuitive.

În acelaşi timp apare confuzie între etapa de calificare juridică şi cea de constatare a faptelor. Diferenţa dintre situaţia de fapt şi ceea de drept este una destul de importantă întrucât la o anumită etapă, cale de atac, judecătorul nu mai poate reveni asupra constatării faptelor. Calificarea legală fiind o chestiune de drept, asta şi o diferă de simpla constatare a faptelor [79, p.352-353].

Mai mulţi autori fac diferenţa între problemele de fapt şi cele de drept în procesul de selectare a normei juridice. Astfel, autorul Gheorghe Avornic atrage atenţia asupra tehnicilor logice, indicând că problemele de fapt privesc realitatea şi proba faptelor cauzei, stabilirea unei

premise minore, în timp de problemele de drept constau în căutarea normei juridice aplicabile, deci stabilirea premise majore [21, p.190-191]. Rezolvarea problemei de drept face ca rezultatul procesului de calificare juridică să fie unul corect şi temeinic. În acest context interesant este utilizarea termenilor de calificare juridică a faptelor, calificare legală a faptelor, calificare juridică intuitivă, constatarea faptelor, unii autori referindu-se în acestă ordine de idei şi la încadrarea juridică a faptelor.

În acestă ordine de ideii interesant este utilizat termenul de calificarea juridică a faptelor în raport cu alți termeni existenți, cum ar fi calificarea legală a faptelor, calificare juridică intuitivă, constatarea faptelor, unii autori referindu-se la încadrarea juridică a faptelor, în așa caz apar confuzii. În doctrina juridică există opinii contradictorii referitor la utilizarea acestor termeni, totuşi cea mai mare diversitate de idei se regăseşte în literatura de specialitate din România în particular, în cercetările ramurale unde unii specialişti numesc calificarea juridică ca proces la etapa realizării dreptului, alţii - la etapa elaborării dreptului, unii menţionează despre încadrare juridică în acelaşi context.

Meritorii se dovedesc a fi opiniile autorilor autohtoni Dumitru Baltag şi Alexei Guţu [28] care utilizează termenul de încadrare juridică atunci când fac trimitere la procesul de realizare a dreptului, ceea ce este consonant cu opiniile unor autori din România care în acelaşi context utilizează noţiunea *de încadrare juridică*, de exemplu, autorii Costică Voicu, Gh. Nistoreanu şi alţii. În literatura română de specialitate termenul de încadrare juridică se utilizează pe larg în domeniul dreptului penal atunci când se vorbeşte de încadrarea situaţiei de fapt în componenţa normei juridico-penale [39, p.98].

Din cercetarea şi analiza literaturii de specialitate putem concluziona că, spre exemplu în studiul autorului Adam Popescu din România, atenţia a fost concentrată asupra procesului de aplicare a dreptului, iar autorul menţionează că la emiterea actului de aplicare ne ajută calificarea juridică a faptelor. În lucrarea autorului nominalizat cercetările au fost direcţionate în sensul delimitării calificării de constatarea faptelor. Autorul consideră că în vederea calificării juridice a faptelor autoritatea emitentă a actului de aplicare a dreptului procedează, după caz, la selectarea şi interpretarea normei juridice [177, p.125]. Respectiv, constatarea faptelor ar fi atribuţie care ar intra în competenţa altei autorităţi. Autoritatea emitentă a actului de aplicare nu se preocupă de analiza situaţiei de fapt în raport cu norma de drept, ci doar face o selecţie a unei norme juridice, interpretând acestă normă conform necesităţii de aplicare.

Astfel, la baza concordanţei dintre calificarea faptelor şi norma juridică aplicabilă situaţiei concrete stă principiul legalităţii, principiu consacrat constituţional ce stă la baza întregului sistem

de drept naţional al unei ţări. În ultimii ani în literatura de specialitate la nivel de abordare ramurală au aparut tot mai multe cercetări, care într-un fel sau altul nu pot evita subiectul calificării juridice, deşi nu se ocupă în mod special de cercetarea lui.

Dacă ar fi să ne referim la calificarea în domeniul dreptului civil, actualmente este cercetat doar domeniul calificării contractelor civile. Această lucrare este realizată de autorul Dorin Cimil, care astfel este primul autor autohton ce şi-a canalizat eforturile în direcţia cercetării calificării raporturilor contractuale, definind calificarea contractului ca fiind operaţiunea prin care se raportează un caz concret (act juridic, fapt juridic) la un concept abstract recunoscut de o autoritate normativă, în scopul aplicării regimului său juridic [49]. De apreciat este poziţia autorului prin care implică în procesul de calificare noţiunile de raport juridic (special - contractual) şi de regim juridic aplicabil. În acestă ordine de idei, trebuie să atragem atenția că în procesul de aplicare a reglementărilor civile un contract este calificat doar în raport de obligaţiile generale şi de bază ale părţilor.

Calificarea juridică a unui contract impune inerent referinţe la concepte doctrinare în cazul când lipseşte reglementarea expresă sau sunt contradicţii evidente între textele legale ce se referă la reglementarea aceleiaşi situaţii de fapt, precum şi la definiţiile uniforme legale, operabile pentru situaţii juridice asemănătoare, precum la practica judiciară, care nu deviază de la principiile legale [48].

Astfel, operaţiunea de calificare a unui anumit contract ar trebui să cuprindă toate elementele de valoare indispensabile calificării precum: calitatea părţilor, obiectul, conţinutul, cauza, forma, termenii şi obligaţiile asumate. Toate aceste elementele ale calificării trebuie analizate ca o totalitate de elemente structurale cu poziţie specială în operaţiunea de calificare.

Cu referire la domeniul dreptului civil în cartea a V-a a Codului Civil art. 1577 prevede termenul de calificare a conceptelor juridice, acesta se referă mai mult la domeniul dreptului internaţional privat, unde pe larg se studiază problema calificării normelor şi conflictele de calificare, fiind prescrise şi reguli speciale de calificare cum ar fi: lex fori, lex causae, lex rei situae, lex locus. Calificarea juridică ca fenomen este pe larg studiat în dreptului internaţional privat, în special când se pune problema conflictului de calificări. Astfel, când este necesar să determinăm legea aplicabilă raporturilor de drept civil cu element de extranietate facem o apreciere a tratatelor internaţionale la care Republica Moldova este parte, a codului civil, altor legi ale Republicii Moldova şi cutumelor internaţionale recunoscute de Republica Moldova [25, p.26].

Ce ţine de dreptul aplicabil unui raport juridic cu element de extraneitate se va aplica totdeauna legea care are cele mai strânse legături cu raportul în cauză, în măsura în care nu este

posibil desemnarea dreptului aplicabil conform unei norme conflictuale speciale sau dacă o asemenea normă lipseşte. Dacă şi în măsura în care asemenea norme conflictuale speciale există şi este posibilă desemnarea dreptului aplicabil în cauză în conformitate cu ele, indiferent de sursa în care ele sunt prevăzute, aceste norme vor fi aplicate [47, p.31].

Dreptul aplicabil este desemnat în mod direct de norme conflictuale. Instanţa trebuie să aplice dreptul desemnat de norma conflictuală. În cazurile când este imposibil determinarea dreptului aplicabil, instanţa va aplica dreptul statului care prezintă cele mai strînse legături cu raportul în cauză. Legătura unui raport cu un sistem de drept este determinată în baza punctelor de legătură. Astfel în cazul dreptului internațional privat atenția cercetătorilor este îndreptată în special asupra unei etape a procesului de calificare – celei a găsirii normei/normelor juridice aplicabile în speța concretă, ceea ce nu înseamnă că celelate etape lipsesc, dar ele vor fi tratate tocmai în funcție de răspunsul la întrebarea: ce drept este aplicabil în cazul concret supus soluționării de către instanța competentă. [34, p.25-26; 140, p.64]

O contribuţie aparte în studiul calificării juridice civile o are autorul deja mai devreme menţionat, Dorin Cimil, care a abordat domeniul calificării raporturilor contractuale în studiul monografic ”Calificarea raporturilor contractuale” [47, p.31].

Calificarea presupune atribuirea contractului în urma unei aprecieri juridice la un grup de contracte cunoscute, însă astfel nu este soluţionată problema principală care ţine de validitatea sau nulitatea actului juridic [229, p.165]. Calificarea raporturilor contractuale, deşi este un proces complex, ţine de o apreciere logică a faptelor care dau valoare juridică. Este important de atras atenţia asupra faptului că autorul Dorin Cimil include în circuitul ştiinţific al dreptului civil de la noi şi noţiunile de recalificare şi decalificare, deşi doar le punctează, atribuind domeniul de aplicare la situaţii concrete şi anume - a primului în calitate de exemplu la „acţiunile de recalificare ale raporturilor economice, săvârşite din partea organelor fiscale şi vamale care recurg deseori la recalificarea juridică a contractelor încheiate de plătitorii de impozite” , iar al celui de al doilea - la decalificarea realizată de instanţa de judecată în cazul actului juridic simulat. În aceste condiții literatura juridică civilistă operează cu noţiunea de modificare a calificării contractelor civile, făcând doar trimitere la norma actului juridic simulat şi concluzionează că, în esenţă, modificarea calificării contractelor civile reprezintă o instituţie a nulităţii actului juridic civil, însă există şi noţiunea recalificării ulterioare a contractelor în cazul în care părţile au convenit după încheierea contractului, deja la etapa executării acestuia, la unele modificări a conţinutului contractului care ar influenţa calificarea iniţială.

Autorul Dorin Cimil s-a referit succint şi la materia dreptului procesual civil pentru care calificarea de drept a raporturilor juridice prezintă o importanţă aparte, deoarece la etapa primirii cererii de chemare în judecată, în care reclamantul este obligat prin reglementările art.166 alin. (2) lit. e) să indice circumstanţele de drept în baza cărora îşi întemeiază pretenţiile, judecătorul poate efectua calificarea "preventivă" (mai bine zis, prealabilă) a raporturilor, selectând legea materială aplicabilă litigiului [47, p.31]. Şi în acest caz, important pentru materia teoriei generale a dreptului, este atenţionarea asupra identificării corecte a raportului juridic, ceea ce permite determinarea corectă a obiectului şi temeiului acţiunii. Deşi este vorba de procedura civilă, totuşi calificarea juridică trebuie dată raportului juridic litigios de drept civil, iar calificarea definitivă a raportului litigios se va efectua de către judecător/instanţa de judecată în contextul hotărârii adoptate pe marginea cauzei civile respective, deoarece pe parcursul derulării procesului pot apărea noi probe/circumstanţe ce pot modifica calificarea prealabilă, făcută de către avocatul unei părţi sau chiar a judecătorului la etapa pregătirii pricinii spre examinare.

În lucrările altui autor autohton conferențiar Iurie Mihalachi identificăm semnalarea unor ambiguități referitor la calificarea raporturilor juridice dintre administrator şi societatea comercială, autorul calificându-le ca raporturi juridice contractuale de mandat [159, p.25]. Autorul menționat critică art.258 alin.1 Cod muncii se interzice administratorului Societăţii Comerciale, proprietar al Societăţii Comerciale, de a încheia un contract individual de muncă şi de a primi salariu argumentând prin faptul că astfel administratorul este discriminat în raport cu salariaţii, dividendele sunt abia la finele anului, s-ar putea să nu fie şi atunci nu primeşte remunerare pentru munca sa, nu are poliţă medicală etc., iar în aşa mod autorul se referă, fără să scrie expres, la principiul general garantat de Constituţie - principiul egalităţii. Se poate discuta asupra faptului dacă sistemul nostru de drept, care are în vârful piramidei legislative Declaraţia de independenţă şi Constituţia (blocul de constituţionalitate) şi care afirmă principiul economiei de piaţă (de orientare socială - art.126), face diferenţa între cel ce are o afacere şi îşi asumă riscul şi salariatul care poate supravieţui doar datorită remunerării muncii sale, adică dacă sunt situaţii diferite ce pot să justifice diferenţa de tratament sau dimpotrivă, statul protejează clasa de oameni de afaceri care de abia se prefigurează la noi şi are nevoie de susţinere din partea statului, prevalând în această situaţie principiul egalităţii. În orice caz aici este vorba de concurenţa a două principii ale dreptului: principiul egalităţii şi principiul economiei de piaţă cu consecinţe diferite în funcţie de calificarea juridică a raporturilor juridice respective.

Astfel, în domeniul calificării se pune problema ideilor strategice ale sistemului de drept, ale principiilor dreptului care în literatura juridică din Republica Moldova este abia semnalată.

Referitor la unele probleme susținem poziţia cercetătorilor din domeniul dreptului procesual civil, conform căreia "calificarea de drept defectuoasă a raporturilor juridice dintre părţile în litigiu orientează desfăşurarea de mai departe a procesului în direcţie greşită, generând temeiuri de casare sau modificare a hotărârii instanţei de judecată" [142, p.29]. În vizorul autorilor astfel apare şi sintagma de „*calificare de drept defectuoasă".*

În legătură cu necesitatea ocrotirii drepturilor persoanelor implicate într-un proces juridic (nu neapărat judiciar) apar multe întrebări referitor la calificarea unor acţiuni procesuale ca încălcare de drepturi ori nu. De exemplu, autorii Gh. Avornic, D. Postovan, în monografia „Dreptul discreţionar" [24, p.49], au arătat că intentarea dosarului penal nu se califică ca tragere la răspundere.

Dacă analizăm reglementările dreptului penal putem identifica noţiunea legală de calificare juridică ce se găseşte în legislaţia noastră sub aspect normativ şi doctrinar. Calificarea este tratată şi în ştiinţele şi legislaţia penală, mai exact în art. 113 Cod Penal al Republicii Moldova, care stabileşte că "se consideră calificare a infracţiunii determinarea şi constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârşite şi semnele componenţei infracţiunii, prevăzute de norma penală" [59]. Aici, persistă mecanismele de încadrare a acţiunilor culpabile a unor persoane prin determinarea normei concrete stabilite de legea penală.

Trebuie menţionat că lucrările ştiinţifice din domeniul dreptului penal ce se referă în general la calificarea infracţiunii sunt mai numeroase decât din alte ramuri ale dreptului, ceea ce are ca rezultat formularea de către autorul A. Borodac a conceptului de calificare a infracţiunilor (I.S.- a faptelor prejudiciabile) ca proces ce reprezintă determinarea şi constatarea juridică a concordanţei exacte între semnele faptei săvârşite şi semnele componenţei de infracţiune prevăzute de norma juridico-penală .

Posibil ar fi cazul să utilizăm sintagma „*calificarea faptei*", deoarece *„calificarea infracţiunii"* unii o definesc ca „un proces logico-juridic, realizat la toate etapele urmăririi penale şi a examinării cauzei de către instanţa de judecată." Însă procesul de urmărire penală este unul investigaţional şi nu mereu se finisează cu identificarea unei infracţiuni, poate fi uneori fapta investigată a fi recalificată în contravenţie sau în general recunoscută ca delict.

În domeniul dreptului penal acad. V. N. Kudreavţev a elaborat teoria generală a calificării infracţiunilor centrat pe conceptul componenţei de infracţiune, pe care se sprijină o întreagă şcoală a acad. Kudreavţev (atât din Federaţia Rusă, cât şi din fostele republici unionale), atunci când este vorba de calificarea unor fapte ca infracţionale şi, în consecinţă, calificarea infracţiunii concrete. V. N. Kudreavţev a elaborat o structură uniformă şi armonioasă pentru calificarea tuturor

infracţiunilor şi anume a indicat patru elemente principale ale componenţei de infracţiune, la concret: obiectul infracţiunii, subiectul infracţiunii, latura obiectivă şi latira subiectivă a infracţiunii [224]. Deşi e important de stabilit fiecare din aceste elemente în cadrul procesului de calificare juridică în literatura juridico-penală de la noi s-a accentuat în mod special asupra stabilirii exacte a scopului urmărit de infractor prin săvârşirea infracţiunii.

Autorul Sergiu Brînză reiterează că scopul infracţiunii contează pentru calificare, este obligatoriu la calificarea infracţiunii [40, p.62]. Aceiaşi poziţie o au şi alţi autori. Noţiunea de recalificare este prezentă şi în domeniul dreptului penal, astfel autorul Sergiu Brînză și Vitalie Stati scrie despre recalificarea faptei într-un caz concret, când nici în cadrul urmăririi penale, nici în şedinţa instanţei de fond şi a celei de apel, nu au fost prezentate probe că inculpatul cunoştea vârsta victimei [41 p.760]. Indirect în acest exemplu intervine subiectul legăturii între calificare şi probare.

Importanţa social - politică şi juridică a calificării infracţiunii constă în aceea, că în rezultatul acestei activităţi se determină faptul existenţei într-o faptă prejudiciabilă concretă a semnelor unei componenţe de infracţiune prevăzute de legea penală. Astfel, în opinia autorilor, cercetătorilor de drept penal, procesul calificării penale parcurge câteva etape [38, p.31-35] :

l) determinarea circumstanţelor de fapt care reprezintă semne ale unei anumite componenţe de infracţiune;

2) determinarea normei juridico-penale care era în acţiune la momentul săvârşirii faptei prejudiciabile;

3) aplicarea articolului cuvenit, al alineatului sau literei acestuia sau a totalităţii de articole în cazul săvârşirii unui şir de infracţiuni;

4) concordanţa circumstanţelor determinate pe un caz concret şi norma juridico-penală aleasă, în scopul stabilirii corelaţiei între ele .

Mai puţin fondată, dar studiată în literatura de specialitate rusă, este poziţia profesorului A. V. Naumov reflectată în lucrările sale care menţionează că identificarea şi studierea elementelor de fapt în cazul infracţiunilor poate fi apreciată ca o etapă a procesului de calificare juridică [232, p.23]. Unii autori consideră activitatea de depistare a datelor de fapt, adică sesizarea în baza factologică a atributelor semnifcative juridic în calitate de prima etapă a calificării juridice. V. S. Savelyeva caracterizează această etapă ca fiind evidenţierea din multitudinea de fapte pe dosar doar a celor ce au semnificaţie juridico-penală şi sistematizarea lor [240, p.8]. Autorul A.I. Rarog împărtăşeşte un alt punct de vedere, arătând că această activitate depăşeşte şi iese în afara cadrului de calificare, fiind doar o activitate prealabilă calificării [238, p.201].

În soluţionarea acestei dileme, dacă activitatea de depistare a datelor de fapt este o activitate prealabilă calificării ori face parte sau este o etapă a calificării, trebuie de avut în vedere specificul actului cognitiv care se produce treptat, cu revenire asupra poziţiei iniţiale, astfel încât nu este definitiv încheiată pentru a fi doar „prealabilă", mai degrabă o putem considera ca fiind înglobată în însăşi procesul de calificare. Realizarea concordanţei date reprezintă cea mai responsabilă etapă a calificării, care se realizează după o metodă determinată fiind aprobată de teoria şi practica dreptului penal, precum şi a dreptului procedural penal. Această concordanţă presupune depistarea într-o faptă prejudiciabilă a tuturor semnelor (atât principale, cât şi secundare) ale unei componenţe de infracţiune concrete. Rezultatele procesului de calificare a unui caz concret sunt reflectate în principalele documente procesuale şi în primul rând în rechizitoriul, apoi şi în sentinţa de condamnare.

Calificarea ca proces intelectual de gândire, prin care se stabileşte corespondenţa sau necorespondenţa situaţiei de fapt situaţiei descrise de norma juridică destul de frecvent este considerată sinonim al încadrării juridice.

Sunt şi opinii (în special a cercetătorilor dreptului penal din România) potrivit cărora sunt diferenţe între aceste două noţiuni, pe motivul subiectului competent să întreprindă o acţiune sau alta, considerându-se că legiuitorul face calificarea, iar instanţele – încadrarea juridică. Prin calificarea legală a infracţiunilor se înţelege „operaţiunea de caracterizare legală dată de puterea legislativă, faptelor considerate infracţiuni". Calificarea se consideră că se face doar de puterea legislativă, astfel încât în opinia acestor autori calificarea legală nu se confundă cu încadrarea juridică. Încadrarea juridică este operaţiunea care presupune aplicarea normei juridice la cazul particular, iar această operaţiune se face de organele judiciare competente.

Un progres în domeniul literaturii de specialitate naţionale este abordarea ramurală a calificării juridice, studiului calificării faptelor penale reprezintă cercetarea efectuată de Stanislav Copeţchi şi Igor Hadîrcă, autorii menţionează că calificarea infracţiunii poate fi considerată o diagnoză juridică, care este stabilită ca rezultat al săvârşirii unei fapte infracţionale [62, p.7]. Aici s-ar putea arăta că diagnoza se pune nu ca rezultat al săvârşirii faptei, ci al analizei faptei prejudiciabile. Lucrarea acestora, "Calificarea infracţiunii. Note de Curs", deşi este doar una de factură didactică, reprezintă un pas înainte în reflectarea procesului de calificare juridică a unei fapte prejudiciabile, semnalând următoarele momente: etapele procesului de calificare în dreptul penal, erorile procesului de calificare, calificarea în cadrul infracţiunilor unice, calificarea pluralităţii de infracţiuni, calificarea infracţiunilor neconsumate.

Autorii mai identifică calificarea infracţiunii din punct de vedere a două accepţiuni: Calificarea infracţiunii ca proces şi calificarea infracţiunii ca rezultat, poziţie fosrte importantă şi singulară se poate spune în doctrina naţională [62, p.8]. Aceste două accepţiuni indică la complexitatea calificării juridice cu care nu putem să nu fim de acord, căci procesul reprezintă activitatea persoanelor abilitate cu încadrarea juridico-penală, iar rezultatul presupune consecinţa activităţii, adică a procesului de calificare a faptei ca infracţiune.

Operaţiunea calificării reprezintă o analiză a posteriori a conţinutului normei de drept său, atunci când sunt deja cu certitudine stabilite faptele, intenţia reală, producătoare de efecte juridice a părţilor. Cert este faptul că atât pe plan naţional, cât şi străin, atât cercetătorii-teoreticieni, cât şi cei ramurali, marea majoritate a autorilor plasează calificarea juridică ca etapă în procesul de realizare a dreptului, de selectare a normei ce urmează a fi aplicată unui raport juridic. De aceeaşi părere sunt şi autorii Gheorghe Avornic, Aramă Elena, Negru Boris, Nicoale Popa, Lidia Barac, D.C. Dănişor, Ion Dogaru, Romul Petru Voicu, Gh. Mihai, Al. Borodac, A. Mariţ, S.Copeşchi. I.Hadîrcă, I. B. Andreev, L.N. Gauhman etc.

În consecință, analiza doctrinei naționale și străine ne-a permis direcționarea prezentului studiu domeniul general al calificării juridice ca parte componentă a ştiinţei dreptului, din perspectiva teoriei generale a dreptului, fără a face trimitere domeniului juridic public sau privat. O cercetare a problematicii în ansamblu ar oferi puncte de reper pentru întreg sistemul de drept, formularea unor idei generale pot fi utile cercetărilor din orice ramură a dreptului sau domenii juridice de interes. Un loc aparte va reveni procesului de aplicare a dreptului prin conceptualizarea calificării juridice ca şi etapă a acestuia, locului şi rolului subiecţilor în procesul de calificare juridică, depăşirea erorilor de calificare juridică, contribuţia logicii juridice, a principiilor generale, a standardelor la procesul de calificare.

Problema ştiinţifică, obiective şi direcţii de soluţionare

Problema ştiinţifică soluţionată constă în elaborarea unor standarde comune pentru fundamentarea calificării juridice (concepte determinate, etape de realizare, identificare de instrumente, soluţii în depaşirea erorilor de calificare), prin integrarea unor teorii în cadrul doctrinei existente, în vederea consolidării conceptului de calificare juridică (proces şi rezultat) în studiile naţionale. Astfel, vor fi stabilite şi evidenţiate problemele ce ţin de amplasarea domeniului calificării juridice în cadrul studiului faptelor şi dreptului, determinarea terminologiei adecvate domeniului, precum şi identificarea studiilor doctrinare din acest domeniu, prin formularea propunerilor de uniformizare şi armonizare a normelor juridice naţionale în raport cu conceptele şi ideile existente în studiile ştiinţifice străine la care avem acces.

Scopul principal al cercetării este analiza multilaterală şi complexă a calificării juridice prin determinarea conceptului, a unor instrumente juridice, a examinării detaliate a etapelor procesului de calificare juridică, a erorilor ce pot apărea, analiza calificării juridice ca proces cognitiv din domeniul logicii, dar şi ca activitate a organelor de stat abilitate şi nu numai.

Obiectivul de bază este fundamentarea teoretică a calificării juridice prin identificarea abordărilor teoretice naţionale şi străine a acestui domeniu apreciat mai mult ca proces decât ca rezultat. Atingerea scopului propus va fi realizată prin examinarea detaliată a următoarelor direcţii de cercetare:

1.Pentru a analiza diversitatea normelor ramurale în domeniul calificării juridice este necesar de cercetat în detaliu terminologia specifică, aspectele evolutive şi diversitatea acestora.

2.Pentru conturarea unei idei comune în utilizarea termenului de calificare juridică în baza cadrului doctrinar naţional raportat la cel străin este necesară o analiză detaliată a domeniului calificării juridice şi care a fost efectuată prin metodele istorică, comparativă, logică şi cea de sinteză, fiecare din ele contribuind la anumite aspecte ale cercetării. Menţionarea metodelor vine să confirme ideea că în cercetarea de faţă sunt incluse abordări diferite privind domeniul calificării juridice.

Spre final menţionăm că la elaborarea tezei a fost folosit un material bibliografic complex, acte ale CtEDO, ale Curţii Constituționale, ale Curții Supreme de Justiţie care ne-au permis o analiză comparativă a situaţiei existente în domeniu, o identificare a lacunelor, iar aceasta la rândul lor ne-a acordat posibilitatea să formulăm probleme de cercetare şi direcţiile de soluţionare a ei, în măsura în care ele sunt interconectate la tematica cercetată şi să înaintăm propuneri ce vor contribui la perfecţionarea procesului de elaborare şi realizare a cadrului normativ-juridic.

Cercetarea realizată se înscrie în cadrul teoriei generale a dreptului, implicând deopotrivă teoria şi practica dreptului, rezultatele studiului ştiinţific fiind posibil a fi folosite de către instituţiile de învăţământ cu profil juridic la predarea mai multor disciplini de studiu, dar şi de instituţiile specializate în activităţile ce ţin de analiza şi cercetarea procesului de calificare juridică în scopuri practice.

1.3. Concluzii la capitolul 1

Generalizând asupra subiectului dezvoltat în acest compartiment al lucrării subliniem că importanţa calificării juridice, conţinutul acesteia, validitatea, locul acesteia în cadrul cercetării juridice şi perspectivele de studiere, au constituit şi constituie subiect imposibil de evitat în cercetările ştiinţifice juridice, dar foarte necesar.

În doctrina naţională, cât şi în doctrina străină nu vom găsi studii fundamentale dedicate în mod special domeniului sau problematicii calificării juridice, cu excepţia literaturii juridice ruse unde în ultimii ani au apărut câteva lucrări cu privire la acest subiect. Unele aspecte, în special cu privire la aplicarea dreptului, sunt expuse în lucrările de teoria generală a dreptului a autorilor din Republica Moldova şi România: Gh.Avornic, D.Baltag, E.Aramă, R.Ciobanu, B.Negru, A.Negru, I.Craiovan, A.Popescu, C.Voicu, N. Popa, L. Barac, D.C. Dănişor, I. Dogaru, Romul Petru Vonica, Gh. Mihai, şi din Federaţia Rusă: С.С. Алексеев, В.К. Бабаев, В.М. Баранов, Д.Н. Бахрах, А.М. Васильев, В.В. Лазарев А.Ф. Черданцев, А.В. Малько, М.И. Матузов, А.В. Мицкевич, П.Е. Недбайло, В.М. Сырых, Черданцев А. Ф., В. И. Червонюк, la care se raliază şi autorii penalişti care au studiat domeniul calificării juridice din perspectiva dreptului penal, cercetători ştiinţifici români şi ruşi ca: Gh.Nistoreanu, S.Brânză, S.Copeţchi, I. Hadîrcă, A.Mariţ, E.Florea, В.Н. Кудрявцев, А.И.Рарог, В.С. Савельева, А.И. Тарханов şi doar în ultima perioadă de timp şi autori ruşi care cercetează anumite aspecte ale calificării juridice din perspectiva teoriei generale a dreptului - Власенко В. Н, Коробов А. П., Чвялева Е. В. Astfel, constatăm că problema calificării juridice este, dacă nu ignorată, atunci cel puţin subestimată în doctrina juridică autohtonă care a acordat prea puţină atenţie însăşi domeniului calificării juridice ca parte componentă a procesului de aplicare şi realizare a dreptului, ceea ce s-ar putea explica ca fiind o consecinţă a inexistenţei însăşi a unei concepţii fundamentate a termenului de calificare juridică în raport cu multitudinea de noţiuni care pretind a lua locul acestui concept, noţiuni ca încadrarea juridică, calificarea faptelor, calificare de drept, calificarea legală a faptelor, diagnoză juridică - mai nou. Mai mult decât atât în doctrină autohtonă nici nu s-a pus problema calificării juridice înfăptuite de legiuitor. Prin urmare, devine evidentă sarcina doctrinei de a completa acest gol din teoria autohtonă în scopul aprofundării ei şi de a veni cu concluzii şi propuneri concrete în vederea eliminării lacunei în cauză din ştiinţa juridică şi din sistemul juridic.

Fiind puternic motivaţi de această necesitate, în lucrarea de faţă ne propunem scopul să realizăm o cercetare complexă asupra fundamentării teoretice a calificării juridice în vederea elucidării esenţei, valorii şi locului acesteia atât în doctrina teoretică a Republicii Moldova, cât şi în practica juridică în scopul identificării unor soluţii pentru dezvoltarea şi sporirea eficienţei dreptului prin practicarea calificării juridice corecte. Întru realizarea acestui scop, au fost trasate următoarele obiective de cercetare:

-Studiul literaturii teoretico-juridice de specialitate şi analiza studiilor juridice ramurale cu referire la calificarea juridică în scopul evidenţierii opiniilor existente referitoare la acest subiect şi identificării problemelor de cercetare;

- identificarea şi formularea definiţiei proprii referitor la conceptul calificării juridice în sens îngust şi în sens extins;
- studiul teoretic ce ţine de delimitarea conceptuală a noţiunii de calificare juridică de alte noţiuni adiacente, dar şi demonstrarea interacţiunii şi legăturii genetice dintre acestea;
- determinarea rolului calificării juridice ca proces şi calificarea juridică ca rezultat;
- aprecierea procesului de realizare şi de elaborare a dreptului prin prisma identificării locului şi rolului calificării juridice;
- definirea de concept, categorie în calitate de instrumente fundamentale în procesul de calificare juridică;
- analiza jurisprudenţei naţionale (în temei prin cercetarea hotărârilor explicative şi avizelor consultative ale Curţii Supreme de Justiţie din Republica Moldova) în scopul aprofundării şi cizelării conceptului de calificare şi evidenţierii erorilor de calificare juridică la etapele de aplicare a dreptului;
- clasificarea şi caracterizarea tipurilor de calificări juridice şi calificarea în drept;
- determinarea etapelor procesului de calificare juridică;
- identificarea rolului principiilor generale ale dreptului, conceptelor vagi, a operaţiei de definire la realizarea calificării juridice corecte.

Fără a pretinde că am epuizat subiectul, putem afirma că prin realizarea acestor obiective de cercetare ţinem să oferim în lucrarea de faţă unele soluţii pentru o importantă problemă ştiinţifică care constă în fundamentarea ştiinţifică a calificării juridice, în vederea elucidării conţinutului conceptului, a elementelor acestuia, a etapelor (fazelor) de realizare, a subiecţilor implicaţi şi a tendinţelor de dezvoltare cu depăşirea dificultăţilor şi prevenirea erorilor, fapt ce va contribui la optimizarea şi eficientizarea practică a calificării juridice atât în plan cognitiv, cât şi în planul activităţii organelor implicate în elaborarea şi aplicarea dreptului şi a persoanelor în procesul de realizare a dreptului.

CAPITOLUL II. DELIMITĂRI CONCEPTUALE ALE CALIFICĂRII JURIDICE

2.1. Importanţa calificării juridice în contextul edificării statului de drept.

Întrucât până la momentul de faţă nu s-a identificat o modalitate mai eficientă de organizare socială, Statul reprezintă instituţia cu cel mai superior grad de organizare şi structurare a unei societăţi. Scopul statului democratic contemporan constă în proclamarea, promovarea, confirmarea şi protejarea drepturilor şi libertăţilor fundamantale ale oamenilor [168, p.32].

Karl Popper afirmă că "statul este un rău, dar un rău necesar" [144]. În aşa mod el a încercat sa demonstreze că democratiile nu sunt forme de suveranitate populară, astfel statul participă în organizarea societăţii pentru a „corecta" activitatea liberă a societăţii civile. Scopul statului democratic contemporan constă în proclamarea, promovarea, confirmarea şi protejarea drepturilor şi libertăţilor fundamantale ale oamenilor [168, p.32].

Republica Moldova şi-a declarat constituţional tendinţa de a deveni un stat de drept, cu regim politic democratic, în care drepturile şi libertăţile oamenilor să fie protejate, supremaţia legii (în sens larg) să fie asigurată. În acest parcurs tuturor celor trei puteri le revin sarcini importante: legislativului - care trebuie sa emită legi drepte, conforme Constituţiei şi uşor de înţeles, executivului - care trebuie să pună în mod corect în aplicare şi executare atât legile, cât şi hotărârile judecătoreşti care au putere de lege în momentul în care devin definitive, dar şi (nu în ultimul rând) sistemului de justiţie - care trebuie să rezolve în termen rezonabil şi în mod corect şi unitar litigiile juridice şi să condamne infractorii care au atentat la siguranţa statului şi a cetăţenilor, la drepturile şi libertăţile fundamentale. În mod cert trebuie să ținem cont că aceste obiective sunt enunțate într-o societate în tranzitie spre statul de drept. Dacă dreptul în general are funcția de reglementare dinamică a relațiilor sociale, atunci dreptul societăților tranzitive este prin definiție un proces de dezvoltare dinamică, cu intervenții frecvente, obiectiv necesare [91, p.166].

Cert este faptul, că dreptul nu este o categorie de natură exclusiv juridică, dimpotrivă, el are au o dimensiune mai largă de natură morală şi socială, bazată pe un ansamblu de valori ce îl ghidează [46, p.134]. Valorile juridice nu sunt altceva decât, acele valori individuale sau colective care sunt privite prin prisma dreptului natural sau pozitiv. Dacă facem referire la valorile sociale care orientează dreptul în epoca actuală, primordiala valoare a unei societăţi este edificarea statului de drept [61], alături de justiţie, proprietate, democraţie ş.a.

Pentru valorificarea ideii statului de drept este necesară asigurarea securităţii juridice a cetăţeanului, care este rezultatul protecţiei juridice a valorilor sociale, a atributelor personalităţii umane. Astfel, de securitatea juridică trebuie să se bucure cei care respectă legea, având dreptul de

a beneficia de relaţii sociale în care comportamentul celui care nu respectă legea să fie apreciat şi sancţionat pe măsură [1, p.16-17], dar aceasta se poate realiza doar în cazul calificării corecte a faptelor, obiectelor, raporturilor.

În procesul edificării statului de drept justitiei, dar şi legiuitorului, le revine o sarcină onorabilă şi deopotrivă dificilă. Pentru instaurarea dreptăţii în relaţiile interpersonale, dar şi în cele dintre guvernanţi şi guvernaţi mai întâi legiuitorul, iar apoi justiţia procedează la aprecierea faptelor din viaţa reală prin acordarea semnificaţiei juridice faptelor concrete, în acest sens vorbim de importanţa calificării juridice în procesul de elaborare, dar și de aplicare a dreptului.

În cazul aplicării dreptului calificarea juridică este evaluarea juridică a circumstanţelor de fapt pe baza reglementărilor legale în vigoare. Esenţa procesului de calificare este de a găsi, de a alege exact norma gândită de organul legislativ pentru a reglementa o anumită situaţie reală. Aceast proces de identificare se face prin realizarea unei comparaţii a informaţiei cu privire la împrejurările de fapt ale vieţii reale, obţinute pe baza experienţei, raportat la modelul legal consacrat în norma juridică şi procesul de a stabili identitatea între ele.

Importanţa calificării juridice este imposibil de a fi supraevaluată, căci în rezultatul ei viaţa reală intră în contact cu reglementările juridice. La nivel etatic putem spune că prin intermediul calificării juridice corecte se realizează politica statului în domeniul asigurării şi protecţiei drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor şi a societăţii. Calificarea juridică corectă stă la baza transpunerii în practică a unei politici legislative juste, astfel încât voinţa exprimată de Parlamentul ales de populaţie să se realizeze printr-o apreciere justă a faptelor indivizilor, asociaţiilor, autorităţilor publice cărora să le fie acordată o notă pozitivă sau negativă. Astfel, prin intermediul calificării juridice oferite de justiţie statul recunoaşte calitatea sa de garant al liniştii societăţii şi membrilor săi, a securităţii raporturilor juridice derulate în societate, a legalităţii şi constituţionalităţii actelor autorităţilor publice, organizaţiilor şi asociaţiilor publice şi private, ale indivizilor.

Fenomenul juridic se bazează pe două mari procese: de elaborare şi de realizare a dreptului. Elaborarea (crearea) dreptului este o activitate de mare rezonanţă socială care poate orienta derularea normală a raporturilor esenţiale dintre oameni, dar transpunerea faptelor sociale în relaţii normativ-juridice în baza necesităţilor pe care le prezintă viaţa cere o activitate fundamentală cognitivă şi o muncă de apreciere valorică, de triere, evaluare şi valorizare a conţinutului acestor fapte şi relaţii în vederea trecerii de la indicativ la imperativ prin intermediul acţiunii legiuitorului [176, p.173].

Aplicând legea, juristul parcurge drumul de la generalul, reprezentat de norma juridică, la individualul, reprezentat de faptul concret. Misiunea juristului, a judecătorului în special este de a aplica faptelor normele juridice care le guvernează, de a asigura trecerea de la o situaţie de fapt dată la norma juridică care îi corespunde.

Aplicarea dreptului poate fi privită ca un proces complex ce se desfăşoară nu la voia întîmplării, ci conform unor cerinţe legate atât de necesitatea stabilirii corecte a împrejurărilor de fapt, cât şi de necesitatea aplicării corecte a normei juridice ce reglementează situaţia stabilită.

În legătură cu aceasta, pot fi evidenţiate mai multe etape, faze ale procesului de aplicare a dreptului. Aceste faze constituie un proces unic. Fazele aplicării diferă de la un caz la altul, în dependenţă de caracterul normei juridice aplicate şi actul individual adoptat în legătură cu aplicarea.

Aşa, de exemplu, dacă ne referim la activitatea instanţei judecătoreşti în procesul de aplicare a dreptului, pot fi evidenţiate următoarele faze [170, p.407] :

- stabilirea stării de fapt;
- alegerea normei de drept ce se referă la fapta dată;
- interpretarea normei juridice alese;
- elaborarea şi emiterea actului de aplicare a dreptului;
- executarea actului de aplicare şi controlul asupra executării lui.

Dacă ar fi să acordăm atenţie la a doua fază a procesului de aplicare - ,,alegerea normei de drept ce se referă la fapta dată", atunci aici va fi vorba despre un element al calificării juridice care reprezintă o tehnică generală de realizarea dreptului. La această fază este foarte important de ales norma juridică potrivită, și în această activitate ne ajută clasificarea normelor juridice. Dintre numeroasele criterii de clasificare a normelor juridice pentru calificarea juridică sunt relevante următoarele:

a/ criteriul ramurii de drept care reglementează raportul juridic respectiv, astfel, în hotărârea Plenului CSJ din 15.05.2017 [119] se pune accentul pe delimitarea infracțiunii de huliganism de contravenția de huliganism, a infracțiunii de fabricare și punere în circulație a banilor falși de contravenția respectivă, de încălcare a regulilor de circulație și de exploatare a mijloacelor de transport în cadrul regulilor de securitate de contravenția repectivă, dar asupra acestui aspect vom reveni în capitolul 3;

b/criteriul forței juridice a normei aplicate ce depinde de forța juridică a actului normativ în care se găsește norma juridică respectivă- în legi (din ce categorie de legi), decrete, hotărâri ale guvernului, decizii ale autorităților locale;

c/criteriul structurii logice a normei juridice, adică din punctul de vedere al modului de cuprindere a părților structurale în normă, normele pot fi complete și incomplete, cele incomplete fiind de două feluri: de trimitere și în alb[176, p.136]. Normele de trimitere se completează cu normele ce sunt în același act, sau în altul (în orice caz prezente), normele în alb se vor completa cu prevederi din acte normative ce urmează să apară în viitor. În franceză aceste norme sunt numite „en blanc", ceea ce în română se numește „în alb", pe când în literatura rusă s-a preluat termenul francez și s-a adăugat sufixul specific limbii ruse, nomele fiind numite "blanketnâe".

Autori de la noi, din Republica Moldova, au tradus, la rândul lor, din limba rusă și au numit normele „de blanchetă", ceea ce este total incorect, blancheta, conform DEX-ului are două sensuri, unul de ciulama, altul de formular, nici unul dintre ele nu se potrivește pentru normele în alb, de aceea sintagma „ normă de blanchetă" trebuie abandonată.

d/ criteriul sferei de aplicare, conform căruia normele sunt generale, speciale și de excepție. Normele generale au sfera cea mai largă de aplicabilitate într-un domeniu sau o ramură de drept. Normele speciale se aplică unei sfere restrânse de relații, ele derogă de la dreptul comun, iar cele de excepție sunt derogatorii și de aceea de stricră interpretare. Plenul Curții Supreme de Justiție la 26.09.2015 [100] a atenționat instanțele asupra faptului că, în funcție de sfera de aplicare a legii – generală ori specială se va rezolva conflictul de legi, dearece actele normative speciale cuprind norme juridice speciale aplicabile tuturor raporturilor sociale sau unor raporturi sociale, pe când cele speciale sunt aplicabile în exclusivitate unor categorii de raporturi sociale prin derogare de la norma generală. În altă decizie din 10.03.2014 [106] Plenul CSJ aarătat că normele din Legea cu privire la ipotecă conține norme speciale în raport cu normele din codul civil și din Legea cu privire la gaj.

e/ criteriul modului de reglementare a conduitei împarte normele în imperative și permisive, cele imperative, la rândul lor, se împart în onerative (subiectul este obligat la o anumită acțiune) și prohibitive (subiectului i se interzice ceva.) De la normele imperative nu se poate deroga în nici o împrejurare. Normele permisive lasă la aprecierea subiectului alegerea unei conduite, desigur fără a încălca ordinea de drept. Uneori normele permisive se pot transforma în imperative și atunci este vorba despre norme supletive. Norma juridică supletivă suplinește voința nedeclarată a subiecților, dispunând într-un anume mod, astfel de norme sunt necesare atunci când subiecților li se dă dreptul de a alege anumite condiții, dar ei nu o fac, atunci legea însăși prevede aceste condiții, ca de exemplu, în cazul art. 905, alin.3 Cod Civil [55] ce prevede „Rezilierea contractului de locațiune are ca efect rezilierea contractului de sublocațiune, dacă în contractul de locațiune nu este prevăzut altfel", deci dacă părțile nu și-au declarat voința referitor la soarta sublocațiunii în

caz de reziliere a contractului de locațiune, atunci legea, pentru a rezolva situația, dispune prin norma supletivă că și contractul de sublocațiune este reziliat.

Pentru calificarea juridică, operaţiune juridică, parte integrantă a procesului de aplicare a dreptului, contribuind în mod direct la realizare acestuia, importantă este stabilirea stării de fapt prin constatarea faptelor, chestiunea de fapt nu este încă calificare, ci doar o etapă a procesului de calificare, calificarea juridică presupune a fi o chestiune de drept [79, p.353].

Calificarea juridică reprezintă modalitatea de tranziţie de la incertitudinea juridică la certitudinea juridică în procesul de apreciere a unor fapte din lumea înconjurătoare cu scopul de a le acorda o semnificaţie juridică, de a le compara şi fixa corespunderea sau necorespunderea semnelor faptelor cercetate semnelor indicate de norma juridică.

Certitudinea juridică, în concepţia lui Iu. E. Permeakov, înseamnă concretizarea normei de drept şi fixarea semnificaţiei juridice a faptei [235, p.76]. Această operaţie comportă critica superioară a legii – adică evidenţierea validităţii ei, dacă este încă în vigoare, acţiunea ei asupra teritoriului şi cercului de persoane şi critica inferioară – în sensul interpretării, evidenţierii particularităţilor lingvistice ale materialului normativ, explicarea literei şi spiritului legii ce urmează să fie aplicată.

Calificarea este primul instrument de găsire a regulii de drept. Legea stabileşte relaţia dintre fapte-condiţii şi fapte-consecinţe, formal legea este evocarea unor concepte. Calificarea este ceea ce logicianul numeşte raţionament, judecata, ce este sinteza a doi termeni: subiect şi predicat. La noi se foloseşte termenul [3, p.73] „încadrare", „reîncadrare" – exemplu, art. 444, alin.7 si 12 al CPP, dar de fapt, el desemnează doar rezultatul procesului de calificare – faptele sunt puse în cadrul legii.

Unii autori din Federaţia Rusă au enunţat ideea că doar procesul poate fi numit de calificare, nu şi rezultatul**.** Totuşi, abordarea termenului de calificare juridică nu este univocă, astfel în lucrarea cea mai recentă a profesorului rus A. F. Cherdantsev se indică două sensuri ale calificării juridice, în prim plan calificarea juridică se referă la proces, la identificarea semnelor comune sau diferite ale faptei, situaţiei reale cu norma; iar din altă perspectivă calificarea juridică se referă la rezultatul procesului [249, p.206].

Calificarea presupune transpunerea unei situaţii de fapt într-o norma de drept, sau cum se menţionază în literatura de specialitate - traducerea faptelor în limbaj juridic. Calificarea juridică mai este definită şi ca o operaţiune interpretativă directă, efectuată pentru a realiza o legătură între norma juridică şi faptul concret juridic, raportat la un caz abstract, astfel, încât să fie în măsură să identifice normele aplicabile [74].

Discutabilă în literatura de specialitate rămâne totuşi ordinea efectuării acestor procedee şi anume, interpretarea şi apoi calificarea sau calificarea urmată de interpretare. Răspuns la această întrebare găsim în literatura juridică franceză [148, p.8] „ uneori, pentru a califica, este necesar de interpretat norma, căutând ceea ce au dorit părţile … judecătorul nu poate interpreta un contract clar, riscând să fie sancţionat de Curte pentru denaturare: numai o normă neclară poate fi interpretată". Din acest citat reținem că ordinea vizează în primul rând, interpretarea și apoi calificarea. Dar asupra neobligativității interpretării în toate cazurile (dacă suntem sau nu de acord cu această reză) vom mai reveni în continuare când vom examina calificarea juridică în tandem cu interpretarea dreptului.

În cadrul calificării relevanţa normei de drept este definitorie, ea este menită să analizeze mecanismul reglementării juridice, care la rândul său răspunde la întrebarea ce fel de mijloace juridice sunt utilizate pentru a soluţiona reflectarea adecvată în normele legii ale unor sau altor particularităţi ale relaţiilor sociale. Analiza sistemului de norme sub acest aspect permite cunoaşterea limbajului juridic prin intermediul căruia se descrie esenţa relaţiilor sociale.

În legătură cu acest demers ştiinţific, una din cele mai importante sarcini ale aplicabilităţii normelor de drept constă în stabilirea faptului care raporturi sociale, din punctul de vedere al legiuitorului, urmează să fie reglementate de anumite norme de drept, precum şi elaborarea în acest sens, a unor principii de evidenţiere a acestora care să corespundă criteriilor de calificare normativă ale legiuitorului. Fiind o activitate intelectuală, calificarea demonstrează ce cunoştinţe are cel ce elaborează sau aplică dreptul, cum înţelege esenţa şi funcţiile dreptului în societatea în care trăieşte şi cum are loc adoptarea unei decizii temeinice, juste şi eficace.

Dacă ne propunem să analizăm noţiunea legală de calificare juridică ce se găseşte în legislaţia noastră sub aspect normativ şi doctrinar, calificarea este tratată nu numai de ştiinţa penală, dar şi în legislaţia penală, mai exact în art. 113 Cod Penal [59] al Republicii Moldova, care stabileşte că "se consideră calificare a infracţiunii determinarea şi constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârşite şi semnele componenţei infracţiunii, prevăzute de norma penală". Aici persistă mecanismele de încadrare a acţiunilor prejudiciabile a unor persoane prin determinarea normei concrete stabilite de legea penală.

În materia [49] dreptului privat, calificarea este prevăzută de normele Codului Civil al Republicii Moldova, cartea a V-a, art. 1577 care e denumit "Calificarea conceptelor juridice"[55], care în redacția nouă din martie 2019 prevede că în cazul în care noțiunile juridice care necesită calificare juridică nu sînt cunoscute legii Republicii Moldova ori sînt cunoscute sub o altă denumire sau cu un alt conţinut şi nu pot fi determinate prin interpretare conform legii Republicii

Moldova, *se poate lua în considerare calificarea juridică făcută conform legii străine* dacă astfel nu se limitează drepturile civile ori dacă nu se stabilesc măsuri de răspundere civilă. Cu toate acestea*, cînd părţile au determinat ele însele înţelesul noţiunilor dintr-un act juridic, calificarea acestor noţiuni se face după voinţa părţilor*, situație anterioară care nu a fost prevăzută de legiuitor, în asemnea cazuri legea devine mai previzibilă noilor progrese sociale, cu condiția ca poziția părților să nu fie contradictorie, în condițiile în care în materia dreptului internaţional privat calificarea se face pentru a stabili norma conflictuală aplicabilă situaţiei de fapt la care se referă părţile, precum există reguli speciale de calificare ca: *lex fori, lex causae, lex rei sitae, lex locus delicti* ş.a.

Din perspectiva dreptului privat internaţional *calificarea* reprezintă o operaţiune de subsumare a situaţiilor de fapt noţiunilor utilizate de norma conflictuală sau o problemă de interpretare, alegere sau aplicare a normei conflictuale. Autori de lucrări din domeniul dreptului internațional privat definesc calificarea ca pe o operaţiune logico-juridică de descifrare a sensului noţiunilor juridice care exprimă conţinutul şi legătura normei conflictuale, de interpretare a noţiunilor şi, în final, de încadrare într-o categorie juridică – în raport cu un sistem de drept [34, p. 29; 140, p.64; 147, p.2556]. Aici facem o rezervă și anume că în prezenta teză calificarea juridică este tratată în contextul dreptului intern, deși nu se întrevăd careva contradicții între aspectul de drept intern și cel al dreptului internațional privat, care are totuși unele particularități ce rezultă din conflictul de legi și conflictul de jurisdicții.

În conformitate cu prevederile dreptului procesual civil [57], calificarea reprezintă o problemă de drept care poate forma, în sensul art.365 alin.1 p.(d) în coroborare cu art.386 alin.1 p.(a), (b), (c) CPC temei de *apel*, pentru calea de atac prevăzută de lege cu apel sau *recurs*, prevăzut de legea procedurală în temeiul art.400 alin.1 p.(a), (b), (c) CPC. Aceste prevederi procesuale permit părţilor să invoce în calitate de temei legal de apel sau recurs, calificarea incorectă a raportului contractual efectuată de către judecător în soluţionarea fondului cauzei civile, fie prin faptul că n-au fost elucidate pe deplin circumstanţele de fapt importante pentru soluţionarea pricinii, fie au fost aplicate eronat normele dreptului material prin aplicarea unei legi ce nu trebuia să fie aplicată sau neaplicarea legii, care trebuia să fie aplicată.

Dacă ne referim la problema raporturilor civile cu element de extraneitate există calificarea *primară* a noţiunilor utilizate de conţinutul şi legătura normei conflictuale şi calificarea *secundară* care este recunoscută ca o problemă de drept intern, iar relevanţa ei poate condiţiona soluţionarea conflictelor de calificări. Cu toate acestea calificarea juridică în literatura de teoria generală a dreptului este prezentată ca o parte componentă a procesului de

aplicare, care se situează nemijlocit la etapa de critică (selectare a normei) unde o analiză profundă a elementelor de fapt cu cele de drept poate asigura o calificare corectă şi temeinicia actului de aplicare [146, p.200].

Fiind o activitate strâns legată de interpretarea normei de drept, calificarea juridică serveşte drept o doua treaptă de cunoaştere a raportului respectiv. Operaţia calificării în cadrul procesului de realizare a dreptului reprezintă o analiză "*a posteriori*" a conţinutului normei de drept sau, atunci când este deja cu certitudine stabilită intenţia reală, producătoare de efecte juridice a părţilor. În aceste condiţii pentru a fi realizată corect calificarea juridică se presupune cunoaşterea elementelor abstracte ale conceptelor, activitate ce implică definirea lor şi dezvoltarea [3, p.74]. În al doilea rând, trebuie sa fie identificate în faptele stabilite elementele abstracte. În fine, să se treacă în revistă toate conceptele implicate ce-i releva celui ce le poseda elementele identice celor prezente în fapte.

O importanţă deosebită o are distincția noţiunii de calificare juridică de noţiunea de ***interpretare*** **şi cea de** ***concretizare***. Deşi aceste noţiuni au multe elemente comune întrucât atât interpretarea, cât şi concetizarea sunt nemijlocit legate de procesul de atribuire a unei situaţii de fapt la o normă de drept, adică de calificare.

Interpretarea este o operaţiune logico-raţională prin care se precizează conţinutul şi sensul unor norme juridice, în vederea aplicării lor la un caz concret. În doctrină s-au prefigurat două abordări ale necesităţii interpretării: prima care consideră că interpretarea este necesară atunci când:

- ✓ este necesară lămurirea unor eventuale contradicţii;
- ✓ când norma juridică nu poate acoperi toate situaţiile posibile;
- ✓ există o insuficientă claritate în redactarea normei juridice, adică normele clare nu se interpretează [51, p.135-136].

Cea de-a doua abordare a fost formulată de alţi autori care, luând ca reper finalitatea practică a dreptului, consideră necesară interpretarea ca şi o activitate juridică constantă care derivă nu numai din imperfecţiunea legii, ci şi din natura intrinsecă a legii – generalitatea. Nu doar atunci când legile sunt obscure sau insuficiente recurgem la interpretare, ci în orice caz de aplicare, pentru că în orice situaţie este nevoie de găsirea sensului exact al termenilor sau al normelor în general, organul competent trebuie să clarifice cu toată rigoarea textul normei juridice, să verifice cu ce înţeles a utilizat legiuitorul acele cuvinte.

Astfel, rezultă că este o claritatea absolută a textelor juridice, căci ideea cuprinsă în normă nu pune automat stăpânire pe gândirea celui ce aplică dreptul, ci doar după un proces care poate fi îndelung şi laborios, dar poate fi şi mai uşor. În aceste condiţii, a urma maxima „In claris non fit

interpretatio" nu este mai corect decât a spune că o mâncare uşoară nu are nevoie de digerare. Anume uşurinţa şi rapiditatea digerării demonstrează că mâncarea este uşoară [4, p.32-33]. Aderând la acest al doilea punct de vedere, considerăm interpretarea un element necesar al calificării juridice. Activitatea juridică, atât cea de elaborare, cât și cea de realizare a dreptului, are două puncte de pornire: ori de la textul normei juridice pentru a adecva situația concretă la lege, producând o normă individualizată, sau de la situații concrete ca în rezultatul generalizării să se poată elabora norma generală.

În legătură cu calificarea se pune şi problema concretizării dreptului, fiindcă calificarea înseamnă a identifica datul particular, semnele distinctive ale faptei prevăzute la general de lege. Cel ce aplică legea caută răspuns la întrebarea: în ce măsură faptul concret este cuprins de norma juridică ori norma respectivă se referă sau nu la faptul concret dat. Prin concretizare înţelegem operaţiunea de descoperire a ceea ce este particular, specific, elemente de individualizare a unei entităţi. În lipsa concretizării, nu poate fi vorba de o decizie, deoarece concretizarea este acea operaţie care este necesară pentru ca să interpretăm şi să calificăm. Concretizarea vine să înlăture orice confuzie ce ţine fie de o normă de drept, fie de o situaţie de fapt şi să pună în ordine semne separate şi elemente distincte. Concretizarea este una dintre cele mai utile operaţii logico-realiste, care ne ajută să nu fim dezinformaţi cu fel de fel de generalizări[51, p.137] . Ea este baza de încercare prin care îndepărtam din calea celui ce aplică procedeul de concretizare formalitatea, laudaroşenia, minciuna... etc .

În cadrul procesului de calificare şi interpretare se operează numai cu fapte concrete, pentru care sunt necesare şi dovezi concrete, astfel se aplica pe larg concretizarea anumitor circumstanţe. Iar dacă interpretarea ţine mai mult de dezvăluirea conţinutului şi sensului normei de drept, atunci concretizarea ţine mai mult de analiza unor situaţii de fapt. Cert este însă faptul că ambele, atât concretizarea, cât şi interpretarea contribuie la înfăptuirea calificării juridice. Unii autori au constatat că nu trebuie confundată calificarea juridică cu interpretarea [47, p.60].

Această confundare o putem localiza şi în unele acte oficiale ca spre exemplu în decizia Plenului „Privind practica aplicării de către instanţele judecătoreşti a legislaţiei ce ţine de recunoaşterea şi executarea hotărîrilor judecătoreşti şi hotărîrilor arbitrale străine" nr. 9 din 09.12.2013 [125] se relatează: „Pentru **calificarea** termenului de „hotărâre arbitrală", judecătorul va recurge la prevederea art.I alin.(2) al Convenţiei privind recunoaşterea şi executarea sentinţelor arbitrale străine, adoptată la New York la 10 iunie 1958 şi la legile speciale în domeniu, adică Legea nr. 23/2008 cu privire la arbitraj şi Legea nr. 24/2008 cu privire la arbitrajul comercial internaţional. La interpretarea termenului de „sentinţă arbitrală" se va ţine cont de natura şi

conţinutul actului prezentat spre recunoaştere şi executare, indiferent de denumirea cu care acesta este intitulat şi se va examina, dacă acesta este emis de arbitri, în privinţa unui litigiu deferit arbitrajului, prin convenţia părţilor [44, p.16]. Din analiza acestui fragment ar rezulta că în cazul termenului „hotărâre arbitrală" este vorba de calificare, iar în cazul „sentinței arbitrale" este interpretare, această concluzie este eronată, căci ambele sunt acte, deci este vorba în ambele cazuri de a le califica, de a le atribui la un anumit tip de acte, de „a le pune o etichetă", iar pentru aceasta este nevoie de a găsi normele juridice în izvoarele de drept potrivite (arătate de Plen) și de a le interpreta, ținând cont de natura și conținutul actului respectiv.

Fiind de acord cu ideea distincţiei dintre calificare şi interpretare menţionăm în continuare că ele nu trebuie strict separate, căci calificarea are nevoie de interpretare, care este o activitate mai segmentată, pe când calificarea este una integrală ce înglobează şi rezultatele interpretării. Importanţa calificării juridice rezultă din obligaţia şi interesul legiuitorului ca norma adoptată de el să fie aplicabilă, fapt ce are impact şi asupra activităţii judecătorului. Prezintă interes științific ideea autorului Mihai-Constantin Eremia, conform căreia legiuitorul interpretează nu numai adoptând legi de interpretare, ci şi înainte de a adopta legea, atunci când trasează modalităţi de fundamentare şi conceptualizare a legii, ceea ce autorul respectiv a numit *interpretare de fundamentare* [83, p.4-5].

Norma juridică are un caracter general şi impersonal, ceea ce o face mult mai accesibilă pentru procesul de calificare în cazul în care sunt identificate nişte elemente ce individualizează o normă de alta. Calificarea poate fi numită şi operaţiunea intelectuală de analiză juridică a unei situaţii de fapt sau de drept pentru a-i descoperi regimul juridic ori natura juridică.

Conceptul de *„natură juridică"* este frecvent întâlnit în terminologia juridică, fiind utilizat în cadrul teoriei generale a dreptului, dar şi în cadrul ştiinţelor ramurale. Natura juridică este un concept ce prezintă aspecte controversate şi lacune legislative la capitolul reglementări, dar căreia nu i s-a acordat atenţia binemeritată. În literatura de specialitate s-a menţionat că natura juridică şi definiţia sunt concepte interconectate, căci definiţia este expresia concentrată, generalizarea logică a conţinutului naturii, a esenţei şi a trăsăturilor fenomenului. Definiţia este explicarea creatoare a esenţei fenomenului. A defini înseamnă a explica pe scurt esenţa şi trăsăturile fenomenului. Esenţa şi natura juridică sunt concepte apropiate ca sens, căci esenţa se reflectă în natura juridică, influenţează formarea ultimei [138, p.5].

Pornind de la trăsături ce caracterizează situaţia concretă, calificarea permite de a identifica cu ajutorul conceptelor şi categoriilor cunoscute elementele necesare pentru a-i aplica regulile de drept corespondente. Astfel, a califica în drept înseamnă a utiliza descripţia dreptului pentru a-i

aplica prescripţiile tot aşa cum medicul ce face diagnostic pentru a-i aplica tratamentul, porneşte de la simptome [3, p.73].

Calificarea juridică poate fi asemănată unui proces îndelungat de supunere în mod repetat a analizei raporturilor juridice în cauză şi înglobarea acestora în norma juridică selectată. Autorul rus P. E. Nedbailo compară această primă tatonare ca prima probare a faptelor corespunzător normei şi invers - a normei - la fapte [233, p.254].

Sintetizând cele menţionate mai sus, vom defini calificarea juridică ca fiind procesul şi rezultatul acelui proces de atribuire a semnificaţiei juridice de către organele abilitate cu aplicarea dreptului unor fapte, obiecte, raporturi, adică aprecierea acestora din punct de vedere al consecinţelor juridice ce survin în rezultatul întrunirii condiţiilor impuse prin drept – aceasta ar fi sensul îngust al calificării juridice care se referă doar la perspectiva calificării în cazul aplicării dreptului.

Cert este faptul că atât ca proces, cât şi ca rezultat, calificarea juridică realizată corect aduce un aport incontestabil funcţionării eficiente a normelor de drept. Găsirea normei aplicabile situaţiei de fapt este un proces intelectual complex, care ne oferă mai multe soluţii: în cazul identificării normei aplicabile situaţiei oferim viaţă (practicabilitate[1]) unei reglementări juridice; atunci când nu putem găsi norma aplicabilă situaţiei de fapt pornim un proces nou, fie aplicăm analogia legii sau a dreptului pentru a găsi soluţie, fie identificăm lipsa reglementării şi încercăm prin intermediul tehnicii legislative să completăm acest gol normativ. În acest mod participăm la prosperarea sistemului de drept şi a societăţii în ansamblu, la dezvoltarea culturii juridice a subiecţilor raporturilor de drept.

2.2. Locul şi rolul calificării juridice în procesul de realizare a dreptului.

În cadrul procesului de calificare juridică, în lanţul neîntrerupt al confruntării dintre faptele vieţii reale şi norma juridică, apare ca fiind stringent necesară analiza normei supuse calificării. Aşa cum am constatat deja, deoarece norma juridică are un caracter general, intervine interpretarea. Atât ca rezultat al cunoaşterii regulii de drept, prin folosirea tehnicilor de interpretare, cât, mai ales, datorită raportului posibil dintre conţinutul real al normei juridice şi formularea ei, interpretarea poate fi literală, extensivă şi restrictivă.

A. Interpretarea literală (ad litteram sau interpretatio declarativa) se realieazează atunci cînd interpretul constată o echivalenţă perfectă între conţinutul normei şi forma ei de exprimare. În acest caz intenţia legiuitorului este exprimată limpede, clar şi suficient în formula gramaticală – fapt caracteristic pentru majoritatea regulilor de drept. Considerăm că această corespondenţă

[1] Calitatea de a fi practicabil. – Din fr. **practicabilité.**

dintre conţinutul normei de drept şi forma ei de exprimare trebuie să fie o cerinţă de tehnică legislativă.

B. Interpretarea extensivă. S-ar putea însă ca rezultatul interpretării să ducă la concluzia că textul este mai restrâns decât sfera relaţiilor sociale ce cad sub incidenţa de reglementare a acestuia şi, în consecinţă, trebuie extins prin interpretare. Interpretarea extensivă se realizează în realitate pe baza unui raţionament analogic (argumentum a simili). De aceea apare ca întemeiată tendinţa de apropiere a interpretării extensive de analogie (art.5 din Codul civil al Republicii Moldova).

C. Interpretarea restrictivă. Este posibil ca formularea textului să fie mai largă decât conţinutul pe care legiuitorul a avut intenţia să-l dea regulii de drept. Este ca o haină mai mare decât ar avea nevoie persoana care o foloseşte. În acest caz se recurge la o interpretare restrictivă. Potrivit art.171 din Codul penal, care incriminează infracţiunea de viol, "violul, adică raportul sexual săvârşit prin constrângere fizică sau psihică a persoanei sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa, se pedepseşte cu închisoare de la 3 la 7 ani". Se pune problema dacă soţul se poate face vinovat de o asemenea infracţiune comisă împotriva soţiei sale.

Răspunsul este categoric negativ. De esenţa căsătoriei sunt tocmai aceste relaţii. Interpretarea se face restrictiv, soţul fiind exclus de la o astfel de răspundere.

Interpretarea se finalizează cu adoptarea actelor de interpretare care sunt acte-documente ce conţin lămuriri, explicaţii privind conţinutul normelor juridice. Alături de actele normative (legi, hotărâri, decrete ş.a.) şi actele individuale (senitinţe, hotărâri judiciare pe cauze concrete etc.), ele formează un grup distinct de acte juridice, care în literatura juridică au primit denumirea de acte de interpretare. Actele de interpretare acţionează doar împreună cu actele supuse interpretării, ca un tot întreg, divizându-se în acelaşi timp în două grupe: a) cele ce ţin de procesul de elaborare a dreptului şi b) cele care se referă la procesul de aplicare a actelor normative .

Primul grup de acte are forţă juridică egală cu actele pe care le interpretează, pe când cel de-al doilea grup, de regulă actele instanţelor judiciare superioare, au caracter de recomandare și conţin doar nişte reguli, care analizează practica judiciară cu scopul de a o sistematiza şi a o unifica.

Interpretarea legilor depăşeşte sfera aplicării, constituind în acelaşi timp şi un aspect important nu doar la nivelul fundamentului construcţiei sistemului juridic, dar şi a tuturor elementelor care îl compun.

Scopul interpretării este decelarea sensului şi semnificaţiilor, surprinderea sensurilor esenţiale şi sesizarea celor neesenţiale; odată acestea obţinute urmează aplicarea lor, conform unor proceduri sau unor algoritmi, într-o practică anume: politică, religioasă, morală, juridică. Înseamnă

că pe de o parte, există forme şi structuri generale, valide pentru orice interpretare, iar pe de altă parte - fiecare practică are particularităţi care impun legităţi şi reguli specifice.

Una din sarcinile actuale constă în desăvârşirea continuă a procesului de pregătire a textelor actelor normative şi a tehnicii legislative pentru motivul primordial că de aceasta depinde calitatea interpretării şi năzuinţa spre adevărul juridic. Expresiile folosite în diferite ramuri de drept ar trebui să se definească prin anumiţi termeni şi să se evite folosirea sinonimelor. Concluzionând, putem spune că trebuie respectată tehnica legislativă foarte minuţios, ceea ce la moment în Republica Moldova se realizează cu dificultate.

În urma interpretării nu se ajunge la un adevăr absolut. Adevărul juridic este un adevăr relativ, care depinde și de conştiinţa juridică a interpretului şi de calităţile sale profesionale. Realizarea dreptului reprezintă un al doilea moment esenţial (al doilea în ordinea desfăşurării, nu a importanței) în construcţia dreptului, căci contribuie la perfecţionarea ordinii juridice, ca şi nucleu al ordinii sociale şi presupune de fapt traducerea în viaţă a conţinutului normelor de drept, realizarea comandamentelor juridice. Referitor la formele prin care are loc realizarea dreptului problema a fost abordată în raport cu două criterii: cel al subiecţilor implicaţi în realizarea dreptului şi unul mixt - al subiecţilor şi al specificului normelor juridice realizate.

Conform primului criteriu, realizarea dreptului se face prin intermediul a două mari forme: realizarea dreptului prin respectarea şi executarea dispoziţiilor legale de către cetăţeni şi realizarea dreptului prin aplicarea normelor juridice de către organele de stat.

În conformitate cu al doilea criteriu, în literatura juridică din Federaţia Rusă tradiţional sunt evidenţiate patru forme de realizare a dreptului:

1. respectarea normelor juridice prin abţinerea de la fapte interzise prin drept;

2. executarea – comiterea faptelor întru îndeplinirea obligaţiunilor juridice cu conţinut pozitiv;

3. utilizarea - înfăptuirea de către persoană a prerogativelor sale, a acţiunilor legale la discreţia subiectului;

4. aplicarea dreptului – ca procedură activă, activitate de putere a organelor competente de a soluţiona pe baza normelor juridice a cazurilor concrete şi a emite acte speciale [231, p.412].

Această opinie, deşi predominantă aproape în toate manualele, tratatele universitare de Teoria dreptului, nu este lipsită de posibilităţi de a o ameliora. Ori aplicarea dreptului este de asemenea o activitate de executare sau de utilizare a normelor juridice, deoarece organele competente soluţionează cazuri concrete prin emiterea unor acte speciale, realizând această

activitate prin intermediul săvârşirii tuturor acţiunilor întru îndeplinirea unor obligaţii cu conţinut pozitiv pentru exercitarea prerogativelor sale.

Această divizare are scopul de a pune la temelie acelaşi criteriu – al subiectelor actului de realizare a dreptului, însă concomitent apare dubiul, dacă nu ar putea cumva activitatea organelor de stat competente să aplice dreptul să fie privită ca una nu neapărat obligatoriu desfăşurată într-un cadru de respectare şi executare a dispoziţiilor legale.

Răspunsul este unul evident negativ, nimeni nu pune la îndoială faptul că activitatea organelor de stat competente trebuie să se deruleze pe fundalul respectării şi executării dispoziţiilor legale, de aceea cea de-a patra formă ar trebui completată cu sintagma "*prin respectarea şi executarea dispoziţiilor legale,*" adică integral ar trebui specificat că realizarea dreptului prin aplicarea normelor juridice de către organele de stat să se realizeze anume prin respectarea şi executarea dispoziţiilor legale. Având în vedere aceste obiecţii, s-a propus o altă clasificare care se bazează pe criteriul prezenţei sau absenţei raporturilor juridice în procesul de realizare a dreptului.

Normele juridice vor fi realizate în absenţa raporturilor juridice, aşa de exemplu normele de drept penal în cazul abţinerii de la fapte interzise de legea penală, astfel încât respectarea normelor de drept penal nu conduce la apariţia raporturilor juridice, dar totodată şi în cazul realizării unor activităţi de tipul: participării la alegeri, la demonstraţii sau respectarea regulilor de circulaţie.

Elaborarea normelor de drept niciodată nu a constituit un scop în sine, ci doar o primă fază a procesului prin care se urmareşte reglementarea relaţiilor interumane potrivit legii, în sens larg, adică a voiinţei exprimate de organle de stat [45, p.215].

Elaborând actul corespunzător, legislatorul speră la transpunerea prescripţiilor legii în cadrul relaţiile sociale şi la obţinerea acelui rezultat spre care se tinde în cadrul activităţii sale de creare a normelor de drept. Activitatea de realizare a dreptului se încadrează în orice proces social existent, fiind o activitate umană care alaturi de alte activităţi umane, indiferent de domeniu, social, economic, politic sau spiritual, contribuie la dezvoltarea comunităţilor şi a persoanelor prin comunicarea eficientă dintre entităţile sociale şi membrii acestora pe baza, atât a cerinţelor morale (respectului reciproc), cât şi a celor juridice (a legalităţii comportamentului uman, care absoarbe de fapt şi cerinţa morală a respectului reciproc).

Procesul de realizare a normelor de drept este unul pe cât de complex, pe atât de multidimensional, implicând factori şi actori ce sunt parte a unei societăţi cu valori dinamice şi tendinţe de continuă modernizare. Celebrul citat a lui L. Iavici: „Dreptul este nimic, dacă

dispoziţiile lui nu-şi găsesc realizarea în activitatea oamenilor şi a organizaţiilor lor, în relaţiile sociale”[20, p.407] , precum şi a Anitei Naschitz: „dreptul este un complex de reguli de conduită, având menirea sa, pe calea unor dispoziţii generale referitoare la raporturile generale tipice, să reglementeze, într-un anumit scop conduita previzibilă a oamenilor, cel puţin cât priveşte cadrul ei (căci regula nu ar avea sens)” [166, p.274], nu ar putea fi ocolite de cel care ar încerca să studieze şi să definească sub aspect juridic rolul conduitei umane în realizarea dreptului.

Realizarea dreptului ca rezultat final reprezintă obţinerea conformării cu normele prescrise, conformare care se înfăptuieşte datorită conţinutului valoric la nivelul conştiinţei colective şi individuale, ori dreptul fără acest suport ar fi lipsit de substanţă, nu va fi perceput ca just, ar fi o umbră fără conţinut, astfel din acest motiv realizarea dreptului prin executarea şi respectarea normelor depinde de modul în care se impune la nivelul conştiinţei colective o anumită ierarhie a valorilor şi intereselor [79, p.348]. Realizarea dreptului se consideră a fi direcţionată spre acel rezultat spre care tinde legiuitorul şi care, după părerea sa, trebuie să urmărească un scop util. E necesar totodată de menţionat că atingerea scopurilor finale ale dreptului poate depăşi limitele realizării sale. Realizarea cuprinde şi finalizează numai cu acţiunile cerute de lege.

Realizarea dreptului în vigoare prin intermediul conformării – respectării şi executării atât din partea cetăţenilor, cât şi din partea organelor de stat şi a celorlalte persoane juridice în viziunea prof. Ioan Ceterchi deosebeşte două căi: realizarea normelor prohibitive sub influenţa sancţiunii şi realizarea normelor onerative şi permisive ce vizează situaţiile în care persoanele fizice şi juridice pot să îşi asume o iniţiativă, desfăşurând activităţi concretizate prin stabilirea de raporturi juridice [46, p.156].

Norma juridică trebuie să se transpună în comportamentul subiecţilor de drept, în aşa condiţii va fi considerată eficace. Adoptarea unei conduite conforme se realizează atunci când toţi destinatarii ajung să înţeleagă şi să cunoască textul legii. Având în vedere faptul că limbajul juridic poartă un caracter specific domeniului, implicând cunoştinţe şi practici profesioniste, iar cu cât se diversifică sfera, cu atât apar termeni mult mai sofisticaţi, dificultăţile de a percepe anumite cuvinte, expresii şi concepte cresc. Unii autori descriu realitatea fenomenului, pe de o parte, ca inflaţie legislativă – datorită supralegiferării în domeniul naţional şi pe de o alta - creşterea spectaculoasă a numărului de specialişti în domeniul juridic ca rezultat al incompetenţei celor existenţi[158, p.157].

Eficacitatea normei de drept se consideră negativă dacă relaţiile reglementate de normă au consecinţe nedorite din punct de vedere al scopului final, în asemenea condiţii norma devine pur şi simplu un mijloc ineficient de reglementare al comportamentului uman. Legiuitorul, la rândul său,

nu este cointeresat în existenţa normelor neeficace sau, cu atât mai mult, a actelor cu eficacitate negativă [231, p.412].

Realizarea dreptului ca un proces distinct poate fi caracterizat din punct de vedere obiectiv şi subiectiv. Cu toate acestea nu putem exclude legătura directă dintre finalitatea acestui proces şi calificarea juridică. Acest lucru se explică prin faptul că în cadrul etapelor de aplicare a dreptului calificarea juridică este cea care contribuie la apropierea situaţiei de fapt cu prevederea de drept, în aşa mod asigurând o uniformitate procesului de aplicare prin care după determinarea situaţiei de fapt se trece la identificarea normei de drept cât şi la analiza acesteia, pentru a putea oferi o hotarâre [239, p.154].

Din punct de vedere al laturii obiective realizarea dreptului reprezintă săvârşirea în consecutivitatea, termenii şi locul stabilit de norma juridică a acţiunilor licite. Aici este atribuită şi aplicarea instrumentelor şi mijloacelor corespunzătoare de îndeplinire a prevederilor legale.

Din punct de vedere al laturii subiective realizarea dreptului reprezintă atitudinea subiectului faţă de cerinţele legii şi starea voinţei sale în momentul săvârşirii acţiunilor indicate. În conştiinţa persoanei care realizează norma juridică are loc un proces psihologic complex de evaluare şi alegere a unei variante anumite de comportament.

Dar, în ultima instanţă, pe măsură ce prescripţiile legale sunt realizate de către subiect, voinţa lui în cadrul acestui proces este pozitivă şi reprezintă o supunere în faţa legii. Absenţa sau dispariţia voinţei de supunere în faţa legii întrerupe procesul de realizare a dreptului. De aici apar şi diferite consecinţe sociale: delicte, infracţiuni, contravenţii, modificări în sistemul juridic, regresul şi transformarea lui [230, p.210].

Considerăm că în literatura de specialitate nu se acordă atenţia cuvenită legăturii dintre latura obiectivă şi subiectivă a procesului de realizare a dreptului în general, fără deosebire de ramura dreptului, deşi această problemă nu este mai puţin importantă decât cea referitoare la latura obiectivă şi subiectivă a infracţiunii în dreptul penal. Ignoranţa sau indiferenţa subiecţilor faţă de drepturile şi obligaţiile acestora determină de cele mai multe ori consecinţe negative asupra percepţiei conţinutului reglementărilor legale şi afectează atât procesul de realizare a dreptului, cât şi cel de calificare juridică - fenomene legate indispensabil de procesul de aplicare, fapt ce contribuie la existenţa acestuia.

În activitatea sa practică juristul nu trebuie să se limiteze doar la constatarea unei situaţii de fapt a comportamentului licit sau ilicit, dar trebuie să ofere şi o apreciere în raport cu prevederile normei de drept. E necesar să avem o percepere suficientă despre mecanismul de aplicare a normelor de drept şi cel de realizare a dreptului.

Autorul V. V. Lazarev interpretează realizarea dreptului destul de larg. Forma iniţială de realizare a dreptului de către stat o constituie legiferarea şi mai întâi de toate - adoptarea legilor. Elaborarea actelor normative subordonate legilor reprezintă de-acum un proces secundar al realizării. Aici sub formă de concretizare se realizează dreptul, exprimat în legi [225, p.183].

Calificarea juridică în procesul de realizare a normelor de drept se identifică ca o etapă de apreciere a procesului de transpunere în acţiunile subiecţilor a acelor cerinţe care sunt prevăzute în formă generală în normele de drept. Calificarea juridică determină rezultatul nemijlocit al aplicării normei de drept în raport cu situaţia de fapt, contribuind în acest fel la realizarea eficace a dreptului.

Conţinutul de fapt al realizării dreptului îl constituie activitatea materială şi social utilă. Conţinutul juridic însă constă în respectarea şi îndeplinirea obligaţiilor juridice şi utilizarea sau exercitarea drepturilor subiective, apărute în baza normelor juridice. Anume ca urmare a îndeplinirii şi executării obligaţiilor juridice şi exercitarea drepturilor subiective se obţine realizarea dreptului [246, p.420].

Aşa cum am menţionat, majoritatea autorilor consideră că realizarea dreptului îmbracă două mari forme: realizarea dreptului prin respectarea şi executarea dispozitiilor legale de catre cetăţeni şi realizarea dreptului prin aplicarea normelor juridice de catre organele de stat şi alte organisme sociale.

Procesul de realizare prin aplicarea normelor juridice de către organele de stat şi alte organisme sociale este realizat şi prin intermediul unor acte specifice de autoritate, emise de organele statului în conformitate cu competenţa rezervată lor prin lege.

Ca o opinie quasi-unanimă este considerată teza conform căreia acte de aplicare a dreptului nu pot elabora decat organele statului, cetaţenii realizând dreptul prin executarea şi respectarea normelor juridice. În esenţă aplicarea dreptului constă în elaborarea şi realizarea unui sistem de acţiuni statale, în vederea transpunerii în practică a dispozitiilor şi sancţiunilor normelor de drept [4, p.15].

Spre deosebire de realizarea dreptului prin executarea, respectarea şi utilizarea prevederilor normelor juridice, care se poate desfăşura şi în fapt, fără crearea unor raporturi juridice, aplicarea dreptului este nemijlocit legată de naşterea şi desfăşurarea legăturilor juridice sub forma unor raporturi de drept, în care un subiect este totdeauna un organ al statului care-şi exercită prerogativele potrivit competenţei ce-i este rezervata prin lege [69, p.99].

Aplicând normele de drept, organele de stat se comportă ca purtătoare ale atributelor puterii de stat, astfel actele lor de aplicare sunt acte de putere cu caracter individual. Prin

intermediul lor sunt concretizate, în limita competenţei ce le este conferită de normele juridice, drepturile şi obligaţiile unor subiecţi în cadrul raporturilor juridice determinate. De asemenea, prin emiterea actelor de aplicare, organele statului stabilesc măsuri de sancţionare a celor care nu respectă obligaţiile ce le revin.

Actul de aplicare a dreptului are destinaţia de a individualiza şi materializa cele mai importante raporturi juridice ce se pot manifesta în societate, pe când aplicarea necorespunzătoare a normelor juridice conform criteriilor de calitate şi eficienţă nu este mereu o consecinţă directă a activităţii ineficiente a statului, o parte din acestă responsabilitate revenind altor subiecţi de drept [76, p.230].

Statul contribuie la realizarea normelor de drept, prin asigurarea unui proces de legiferare eficient şi prin supravegherea procesului de aplicare a normelor de drept, fie că contribuie prin intermediul unei interpretări oficiale sau prin emiterea unor acte de aplicare.

În cadrul procesului de aplicare a dreptului şi a calificării juridice, actele de aplicare prezintă un interes aparte. Spre deosebire de actele normative care au un caracter general, impersonal, tipic, injonctiv si irefragabil, actele de aplicare a dreptului sunt individuale, concret-determinate. Având caracter individual şi nu general-obligatoriu, actul de aplicare este nemijlocit legat de activitatea unui organ de stat nominalizat şi a altor subiecte (persoane fizice ori juridice) concret determinate. El contribuie la formarea unor concepte şi sunt parte integrantă a sistemului orientativ utilizat în cadrul calificării de subiectul procesului de aplicare.

În cadrul procesului de calificare juridică în prim plan este analizată natura juridică a normei supuse calificării, apoi are loc delimitarea domeniului de aplicare a acesteia pentru a putea identifica cantitativ şi calitativ conceptele şi categoriile juridice ale domeniului dat, rolul cărora în evitarea erorilor de calificare este unul prioritar [189, p.207]. Orice sistem juridic trebuie să dispună de un arsenal conceptual complet, identificat cu denumiri precise pentru a permite prelucrarea incontestabilă a faptelor. Cardul conceptual al dreptului trebuie să permită a atribui fiecărei situaţii calificarea bine determinată, cu denumiri adecvate şi exclusive şi de a depista regulile juridice ce trebuie aplicate [3, p.74].

Realizarea în fapt a prevederilor cuprinse în normele de drept înaintează mai multe condiţii ce urmează să fie respectate. În lipsa lor realizarea dreptului este de neconceput. La ele pot fi atribuite următoarele:

-În primul rând, traducerea în viaţă a prevederilor cuprinse în normele de drept implică participarea unor subiecţi, respectiv: statul, autorităţile publice, organizaţii nestatale, persoane fizice (cetăţeni, cetăţeni străini, apatrizi) şi juridice.

-În al doilea rând, este necesar ca fiecare subiect să-şi cunoască statutul său juridic. Pentru aceasta trebuie întreprinsă o amplă activitate ce ţine de sporirea nivelului conştiinţei şi culturii juridice. În ceea ce priveşte cetăţeanul, „statul asigură dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle, în acest scop, statul publică şi face accesibile toate legile şi alte acte normative”[61].
-În al treilea rând, se impune asigurarea de către stat a unui cadru organizatoric care să permită tuturor cărora le sunt adresate normele juridice posibilitatea valorificării din plin şi nestingherit a prerogativelor legale.

Concomitent este necesară intensificarea eficienţei activităţii de mai departe a autorităţilor publice, chemate să asigure realizarea dreptului în cazul săvârşirii unor fapte (acţiuni, inacţiuni) ce contravin reglementărilor juridice. Pe acest palier de activitate un rol covârşitor îl au organele de justiţie. Astfel, în cadrul unui interesant caz practic [71] Judecătorii Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie din România au apreciat (în cuprinsul Deciziei nr. 64 din 12 ianuarie 2011 pronunţată în recurs de Secţia civilă şi de proprietate intelectuală a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie având ca obiect despăgubiri pentru prejudicii de imagine printr-un articol publicat în presă) că, spre deosebire de obiectul acţiunii care nu poate fi schimbat, temeiul juridic al acesteia poate fi pus în discuţie de către instanţa de judecată care, în exercitarea rolului activ, este îndreptăţită şi chiar obligată, pentru a contribui la ocrotirea intereselor legitime ale părţilor, să dea acţiunii calificarea juridică exactă, alta decât cea dată de reclamant prin cererea de chemare în judecată. În acest scop, calificarea acţiunii se va face nu după natura termenilor folosiţi de reclamant, ci după motivele de fapt ale cererii şi după scopul urmărit prin promovarea acţiunii. În speţă, reclamantul a solicitat despăgubiri civile întrucât printr-un articolul publicat de pârâţi în presă i-au fost aduse grave prejudicii de imagine, însă în acţiunea introductivă acesta a menţionat ca temei juridic art. 2 din CEDO care consacră dreptul la viaţă al persoanei şi art. 3 care reglementează interzicerea torturii sau a tratamentelor inumane ori degradante, ceea ce nu corespunde cerinţelor impuse de art. 112 alin. (1) pct. 4 C. proc. civ. a României, referitoare la obligaţia indicării motivelor de drept pe care se întemeiază cererea. În considerarea acestor aspecte, instanţa de recurs a admis recursul, a casat atât hotararea primei instante, cât şi cea dată în apel, cu consecinţa trimiterii la prima instanţă pentru rejudecare. Înalta Curte a mai precizat că instanţa de fond va pune cu prioritate în discuţie necesitatea precizării temeiului juridic al acţiunii, iar în situaţia în care reclamantul nu se va conforma cerinţelor art. 112 C. proc. civ. a României, instanţa va face aplicarea art. 84 şi art. 129 C. proc. civ. a României, punând acest aspect în discuţie şi dând acţiunii calificarea juridică conformă prevederilor legale aplicabile[52].

În acest caz putem conchide:

1. rolul determinant al instanței judiciare în calificarea corectă;
2. cât de importantă pentru realizarea dreptului prin aplicare este determinarea motivelor de fapt şi analiza scopului urmărit prin promovarea acţiunii, calificarea contribuind la efectuarea unei aprecieri în ansamblu a situaţiei, determinând norma de drept aplicabilă situaţiei de fapt.

În această ordine de idei putem arăta că erorile ce se admit la etapa procesului de calificare juridică determină direct procesul de aplicare corectă a normelor de drept şi influenţează realizarea acestuia.

Verificarea şi clarificarea circumstanţelor cauzei sunt facute de către organul de aplicare numai în lumina ipotezei unei norme juridice. Astfel, vor fi apreciate şi reţinute doar acele împrejurări care au relevanţă în cauza prezentată în faţa unui organ de stat ce trebuie să o rezolve prin emiterea unui act de aplicare. Aceste împrejurări sunt în general denumite fapte juridice (cauze generatoare sau extinctive de efecte juridice). Organele de aplicare vor determina atât împrejurările concrete datorate acţiunilor oamenilor, cât şi consecinţele unor evenimente, de producerea cărora legea leagă anumite efecte juridice.

În scopul emiterii unui act de aplicare întemeiat, în concordanţă cu realitatea, organul de aplicare trebuie să-şi fundamenteze actul pe informaţii veridice, analize complexe, capabile să scoată la iveală aspectele esenţiale ale cauzei. În acest scop, organul de aplicare va consulta documente oficiale, va asculta martori, va proceda la reconstituiri, va utiliza rezultate ale unor cercetări ştiinţifice etc. Toate acestea trebuie sa furnizeze organului de aplicare date ale situaţiei de fapt, ele trebuind să constituie în acelaşi timp surse reale de informaţii, în stare să contureze circumstanţele cauzei, să creeze convingeri ferme în legatură cu starea de fapt şi sa înlăture dubiile şi neclarităţile.

Organele de aplicare a dreptului procedează la selecţionarea normei juridice în vederea calificării juridice exacte a stării de fapt stabilite. Calificarea are mai multe acţiuni: nominalizarea normei juridice, verificarea autenticităţii sale şi a forţei juridice a normei în cauză, corelarea normei alese cu alte norme juridice, sesizarea erorilor de redactare a actului juridic, verificarea validităţii normei juridice, rezolvarea unor situaţii generate de existenţa unor norme conflictuale, verificarea legalităţii actului juridic, respectiv conformitatea normei juridice cu actele normative se face în raport cu diferite categorii de acte de aplicare.

Autorul rus V.N. Vlasenko este de părerea că atât calificarea juridică, cât şi procesul de aplicare sunt împărţite în două părţi: preliminară şi finală. Pentru a determina limitele obiectului şi legatura cu circumstanţele reale, la etapa iniţială de examinare a cazului este realizată aşa numita

precalificare (calificarea preliminară) . Calificarea juridică finală, însă, se formează ca o etapă independentă de aplicare a legii care asigură adoptarea concluziilor decisive referitor la natura juridică a cirumstanţelor stabilite la studierea sitaţiei de fapt [213].

Astfel, realizarea dreptului ca un proces de mare complexitate care se desfăşoară în funcţie de o serie de factori: tipul sistemului social, natura relaţiilor politice, a organizării statale, tipul de relaţii economice, gradul de civilizaţie şi cultură, condiţiile naţionale şi internaţionale, conştiinţa juridică a societăţii etc. este dependentă în mod direct de acţiunile întreprinse de subiecţii ce califică, adică atribuie o anumită semnificaţie juridică faptelor supuse examinării în primul rând, de către organele de aplicare a dreptului, dar nu numai.

Calificarea juridică şi aplicarea dreptului.

Realizarea dreptului prin crearea, modificarea, stingerea raporturilor juridice are loc în cazul acţiunilor persoanelor, organelor de stat, organizaţiilor nestatale etc. care, la rândul lor, se pot realiza între subiecţi egali, nesubordonaţi şi între subiecţi neegali, între care există relaţii de subordonare.

În literatura de specialitate exisă divergenţe în legătură cu procesul de realizare a dreptului, mai exact, referitor la o formă de realizare a dreptului - aplicarea dreptului. Aplicarea dreptului în literatura mai veche era considerată a fi activitatea organelor statului care, conform competenţei lor rezervate prin lege, emit acte specifice de autoritate. Ea constă în elaborarea şi realizarea unui sistem de acţiuni statale, în vederea transpunerii în practică a normelor de drept. Treptat însă definiţia aplicării dreptului s-a perfecţionat prin precizarea unor aspecte ignorate în definiţiile anterioare, unul dintre care a fost lărgirea cercului de subiecţi ai aplicării dreptului. La etapa contemporană dreptul este aplicat nu numai de organele statului, dar şi de organe, organizaţii nestatale, cărora statul le recunoaşte această competenţă.

Luând în considerare acest aspect, în literatura de specialitate s-au indicat şi alte organisme sociale (N. Popa), organizaţii nestatale, în limite determinate (M.Bădescu) [31, p.107], ca şi subiecţi ai aplicării dreptului. În rezultat, aplicarea dreptului este definită ca o formă specială de realizare a dreptului care constă în emiterea de către un organ competent al statului sau de către un organ nestatal, abilitat cu competenţă din partea statului, conform unei proceduri speciale, a unui act de aplicare a dreptului, act juridic individual ce duce la apariţia, modificarea, stingerea, confirmarea sau restaurarea unui raport juridic [166, p.275].

Referitor la aplicarea dreptului, opinia dominantă distinge patru etape ale acestui proces: stabilirea stării de fapt, alegerea normei/normelor juridice, interpretarea normelor juridice, adoptarea actului de aplicare [21, p.119]. Relativ mai recent unii autori au propus includerea în

calitate de a cincea etapă - executarea actelor de aplicare a dreptului [170, p.224]. Pentru aceasta este necesar ca după elaborarea actului de aplicare, el trebuie adus la cunoştinţa celor interesaţi în vederea executării lui. Executarea actului de aplicare a dreptului este o cerinţă a desfăşurării normale a relaţiilor sociale, a asigurării şi garantării ordinii de drept.

Procesul complex al elaborării, adoptării şi transpunerii în viaţă a actelor normativ-juridice se încheie şi devine o realitate efectivă abia prin adoptarea măsurilor necesare pentru executarea actelor de aplicare a dreptului.

Aplicarea dreptului la un fapt concret şi rezolvarea conflictelor de natură juridică nu poate avea loc dacă faptele şi dreptul nu găsesc puncte comune şi această întâlnire a faptelor şi dreptului se produce anume prin calificare juridică. Calificarea juridică este o activitate relevantă pentru realizarea dreptului. Uneori este numită şi încadrare juridică. Consacratul autor român Mircea Manolescu scria: „legătura dintre conţinutul empiric şi cel juridic se stabileşte prin diagnostic juridic". De fapt, este vorba de calificare şi însăşi autorul scrie: „noi calificăm un act şi spunem: este vânzare sau închiriere; este furt şi nu abuz de încredere etc." [150, p.183].

DEX-ul, defineşte calificarea ca acţiunea de a califica şi rezultatul ei, iar pentru „*a califica*" se dau mai multe sensuri, dintre care cel mai apropiat de domeniul juridic este „a indica o trăsătură a unei persoane sau a unui lucru; a caracteriza printr-un cuvânt". A califica – a da o notă unui anumit fenomen, proces, a cunoaşte trăsăturile sale principale, a atribui unui fenomen, eveniment, fapte după particularităţile sau semnele sale unei categorii, specii sau gen.

În limbajul juridic se utilizează destul de frecvent aceşti termini atât în sensul procesului (activităţii), cât şi în sensul rezultatului acestui proces, dar în mod special interesează rezultatul. Astfel în culegerea „Jurisprudenţa Curţii Supreme de Justiţie. Anul 2012" [141, p.32,45] Curtea Supremă explică instanţelor că la aplicare: „acţiunea se **va califica** ca nepatrimonială", iar mai apoi în text găsim și faptul că „categorii **calificate** ca asigurate în Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistenţă medicală", deci, acţiunea se califică de Curtea Supremă, iar categoriile de asiguraţi au fost calificate de însăşi legiuitor, astfel obţinem proba importanţei calificării care excede chiar şi domeniul aplicării dreptului, intrând în aria elaborării lui.

Calificarea ca proces intelectual de gândire, prin care se stabileşte corespondenţa sau necorespondenţa situaţiei de fapt situaţiei descrise de norma juridică, destul de frecvent este considerată sinonim al încadrării juridice. Sunt şi opinii potrivit cărora sunt diferenţe între aceste două noţiuni, punându-se accentul pe subiectul competent de a întreprinde o acţiune sau alta, considerându-se că legiuitorul face calificarea, iar instanţele – încadrarea juridică. Autori, specialişti din domeniul dreptului penal din România, prin calificarea legală a infracţiunilor

înţeleg operaţiunea de caracterizare legală dată de puterea legislativă faptelor considerate infracţiuni. Calificarea, consideră acești autori, se face doar de puterea legislativă și aceasta este calificarea legală care nu se confundă cu încadrarea juridică. Încadrarea juridică este operaţiunea care presupune aplicarea normei juridice la cazul particular, iar „această operaţiune se face de organele judiciare competente". Autorii acestui tratat universitar de drept penal insistă asupra faptului că sunt două noţiuni, două conţinuturi. Ele sunt de competenţa unor organe ce aparţin unor puteri distincte de stat. Astfel, încadrarea juridică a faptei este o operaţiune ce se realizează în procesul aplicării legii penale şi este menită să identifice cadrul legal de incriminare, precum şi concordanţa faptei concrete cu modelul legii, respectiv această operaţiune este atribuită organelor judiciare, în timp ce calificarea juridică este o operaţiune care se realizează cu prilejul elaborării normelor penale speciale, atunci când legiuitorul definind trăsăturile faptei care constituie infracţiune stabileşte apartenenţa acesteia sferei ilicitului penal, deosebind-o de faptele ce prevăd o răspundere juridică de altă natură sau nu prevăd nici o răspundere juridică [171, p.23].

Autori de la noi, specialişti de drept penal, nu îşi focusează atenţia în cadrul cercetărilor asupra activităţii legiuitorului în vederea calificării şi nu sesizează vreo deosebire, analizând calificarea juridică ca un domeniu exclusiv al organelor de aplicare a normelor de drept [62], și norma juridică din Codul Penal defineşte calificarea ca fiind: „Determinarea şi constatarea juridică a corespondenţei exacte între semnele faptei prejudiciabile şi semnele componenţei de infracţiune, prevăzută de norma penală".

Calificarea juridică însumează mai multe etape care se înlănţuiesc şi care gravitează atât spre domeniul normativ-juridic, de găsire a regulii de drept pertinente, cât şi spre cel faptic, de inventariere a tuturor elementelor de fapt. Norma stabileşte relaţia dintre fapte-condiţii şi fapte-consecinţe, formal legea este evocarea unor concepte [33, p.102]. Pentru ca activitatea de calificare să fie realizată corect, este necesară cunoaşterea elementelor abstracte ale conceptelor, iar aceasta implică definirea şi dezvoltarea lor.

Conceptele sunt instrumente prin care dreptul are influenţă asupra realităţii. Utilizarea lor implică definirea, adică descrierea printr-o formulă sintetică, precizând elementele ce le compun şi relaţiile specifice ce leagă aceste elemente între ele. A califica în drept înseamnă a acorda unor fapte semnificaţie juridică, a le introduce în lumea juridică. În acest proces este important a delimita o semnificaţie juridică a unor fapte de alte semnificaţii juridice similare ce pot fi atribuite aceleiaşi fapte, iar cel ce operează calificarea depune eforturi pentru a afla cărei ramuri i se încadrează cazul dat, apoi ce norme reglementează acea situaţie.

Examinând în paralel aplicarea dreptului şi calificarea juridică, observăm că ele se întrepătrund, căci atât pentru aplicarea dreptului, cât şi pentru calificarea juridică este necesar de parcurs aceiaşi paşi: stabilirea tuturor elementelor şi trăsăturilor faptelor supuse analizei juridice, compararea acestora cu cele prevăzute de lege. Aceste acţiuni au ca rezultat ceea ce în dreptul penal şi dreptul contravenţional autorii numesc *conţinutul juridic* şi *conţinutul constituitiv* al infracţiunii şi al contravenţiei.

Conţinutul juridic este acel conţinut care cuprinde condiţiile solicitate de lege privind existenţa faptei sancţionate sau care îi determină gravitatea, iar conţinutul constitutiv cuprinde totalitatea condiţiilor necesare pentru existenţa contravenţiei şi pe care le îndeplineşte făptuitorul[87, p.91]. Pornind de la aceste teze, putem confrunta aplicarea dreptului cu calificarea juridică, susţinând că pentru aplicare are importanţă aducerea la îndeplinire a deciziei instanţei, iar pentru calificare – nu, căci temporal ele sunt izolate. Ma întâi are loc calificarea, după care se emite actul de aplicare şi apoi decizia instanţei este adusă la îndeplinire. La aplicare eficacitatea este un element constituitiv al procesului de aplicare, iar la calificare eficacitatea nu are această calitate, eficacitatea dreptului poate fi doar o consecinţă, un obiectiv de atins.

Eficienţa şi eficacitatea dreptului, nefiind propriu-zis noţiuni juridice, caracterizează atât realizarea dreptului, cât şi efectele reale ale regulii asupra comportamentelor sociale. În literatura juridică franceză se face distincţie între efectivitate, eficacitate şi eficienţa dreptului. Prima măsoară distanţa dintre drept şi aplicarea sa şi este gestionată în temei de sociologia juridică, eficacitatea permite a aprecia rezultatele şi consecunţele sociale ale dreptului, iar eficienţa constă în verificarea dacă obiectivele normei/normelor juridice au fost atinse cu cel mai mic preţ [181]. Eficacitatea nu derivă din simpla observaţie a faptelor, dar presupune, ca orice noţiune, o elaborare conceptuală prin confruntarea cu diferite practici juridice, precum şi cu noţiunile vecine ca validitate, efectivitate şi eficienţă. Validitatea în sensul cel mai larg înseamnă caracterul faptei sau actului juridic căruia i se recunoaşte, într-o anumită ordine juridică, efectele juridice pe care autorii lui le-au acordat.

Autorul S.S. Alexeev susţine că alegerea normelor juridice pe baza unui text legislativ este înfăptuită prin intermediul calificării juridice a împrejurărilor de fapt ale cauzei/dosarului concret [206, p.123]. În ce ramură poate fi plasat litigiul, abaterea sau încălcarea dreptului este foarte important de stabilit. Un exemplu elocvent în acest sens - delimitarea, dar şi apropierea celor două domenii – penal şi contravenţional, poate servi apărării eficiente a drepturilor omului.

Atât infracţiunea, cât şi contravenţia sunt fapte ce reprezintă un pericol social, contravenţia având un pericol social mai redus decât infracţiunea. Rezultă că un criteriu ar fi latura obiectivă. În

cadrul procesului de calificare, fapta ilegală (contravenţională) nu numai că poate, dar şi trebuie să fie analizată sub ambele aspecte, atât a conţinutului juridic, cât şi sub raportul conţinutului constitutiv, prin care se înţelege totalitatea elementelor stabilite de normele de drept contravenţional de a căror existenţă în fapta concretă depinde calificarea juridică a acesteia în calitate de contravenţie [92, p.525]. Conţinutul constitutiv al contravenţiei se reglementează de norma încriminatoare şi poate fi definit ca totalitate de condiţii stipulate de lege pentru caracterizarea unei fapte de drept contravenţional [161, p.82-83].

Astfel, rezultă - conţinutul constitutiv al faptei contravenţionale este ansamblul de elemente şi trăsături caracteristice şi definite nemijlocit în norma juridică care stabileşte sancţiunea sau o altă normă la care se face trimitere pentru a constata şi sancţiona fapta contravenţională. Pentru ca să fim în prezenţa unei contravenţii urmează să fie întrunite următoarele condiţii: săvârşirea ei, pericolul social, vinovăţia făptuitorului, prevederea faptei de legislaţie. Contravenţia prezintă un pericol social, dovadă e art. 55 CP al R.M. [59] conform căruia persoana care a săvârşit pentru prima oară o infracţiune uşoară sau mai puţin gravă poate fi eliberată de răspundere penală şi trasă la răspundere contravenţională.

Pentru a aprecia gradul de pericol social ne folosim de aceleaşi elemente ca şi în cazul infracţiunilor. Pericolul social se manifestă printr-o atingere adusă valorilor sociale, protejate de lege, atingere însemnând lezarea, încălcarea, nesocotirea acestor valori. Fapta contravenţională este o manifestare împotriva valorilor protejate de lege, fiind de natură de a le leza sau pune în pericol. Deci, în acest caz se face comparaţia cu infracţiunea, iar dacă reprezintă un pericol mai redus decât infracţiunea, se analizează elementele componente ale faptei ilicite, caracteristicile personalităţii făptuitorului şi circumstanţele în care s-a produs fapta contravenţională.

Autorul Al.Ţiclea numeşte pericolul social criteriul calitativ, iar gradul de pericol social este numit criteriu cantitativ. Pentru a aprecia gradul de pericol social trebuie apreciate consecinţele, dacă sunt sau nu grave. Volumul prejudiciului material, de exemplu, volumul celor sustrase poate fi criteriu de delimitare a contravenţiei de infracţiune. Al. Ţiclea socoate în calitate de criterii extrinseci de distingere a infracţiunii de contravenţie consecinţele şi reflectă diferenţa de grad de pericol social dintre cele două categorii de fapte antisociale. Se numără printre criteriile extrinseci: sursa legislativă, deci sediul normelor juridice care prevăd cele două genuri de ilicit; felul sancţiunilor şi modul de aplicare şi executare a acestor sancţiuni[200, p.18].

În hotărârile explicative ale Plenului Curţi Supreme de Justiţie a Republicii Moldova s-a accentuat necesitatea delimitării infracţiunii de contravenţie. Din anexa 2 (tabel 2) se poate vedea că acest subiect a preocupat în anul curent instanţele judiciare în vederea uniformizării practicii

judiciare şi în scopul ocrotirii drepturilor şi intereselor cetăţenilor Curtea Supremă [105] a prezentat explicaţii privind infracţiunile de huliganism şi delimitarea ei de contravenţia respectivă, infracţiunea de fabricare sau punere în circulaţie a banilor falşi şi a infracţiunii de încălcare a circulaţiei şi de exploatare a mijloacelor de transport, în cadrul regulilor de securitate (Hotărârea nr 6 a Plenului CSJ din 15.05.2017 „De modificare şi completare a Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 4 din 19 iunie 2006 „Cu privire la practica judiciară, în cauzele penale despre huliganism"; Hotărârea nr 5 a Plenului CSJ din 15.05.17 „De modificare şi completare a Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 23 din 29.10.2001 „Cu privire la practica judiciară, în cauzele penale, despre fabricarea sau punerea în circulaţie a banilor falşi (art. 84 CP)"; Hotărârea nr 4 a Plenului CSJ din 15.05 17 Pentru modificarea şi completarea Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 20 din 08.07.1999 „Despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislaţiei examinării cauzelor penale, referitor la încălcarea a circulaţiei şi de exploatare a mijloacelor de transport, în cadrul regulilor de securitate".)

Concluzionând remarcăm următoarele:

1. În mod cert există şi trăsături comune pentru infracţiune şi contravenţie, de aici dificultăţile de delimitare. O asemenea trăsătură este culpabilitatea, fapta să fie săvârşită cu vinovăţie şi să fie rezultatul unei manifestări psihice conştiente. Pentru ca să existe vinovăţie, persoana care a comis contravenţia trebuie să fie responsabilă, adică să-şi dea seama de semnificaţia şi valoarea acţiunilor sale, de a le putea stăpâni şi orienta spre satisfacerea interesului său, adică e vorba de două elemente: de conştiinţă şi voinţă, liber exprimate, neviciate.
2. Făptuitorul (autorul) infracţiunii/contravenţiei trebuie să fie responsabil, adică să-şi dea seama de semnificaţia şi valoarea lezată, încălcată prin fapta proprie.

În cazul absenţei unuia din elementele componenţei de infracţiune: obiect, latura obiectivă, subiect şi latura subiectivă, consecinţa este lipsa conţinutului de infracţiune/contravenţie. Fiecare element constitutiv este format, la rândul său, dintr-un anumit număr de trăsături caracteristice. Pericolul social şi ilicitul, fiind trăsături generale, nu aparţin vreunui element aparte din conţinutul constitutiv al contravenţiei, în schimb ele încheagă toate aceste elemente, dându-i formă şi conţinut infracţiunii/contravenţiei. Legătura dintre trăsăturile şi elementele constitutive ale infracţiunii/contravenţiei, precum şi semnificaţia lor la calificarea faptei ca infracţiune sau contravenţie, este incontestabilă.

La delimitarea contravenţiei de infracţiune trebuie de ţinut cont:

1. În privinţa faptelor penale, actele normative care le prevăd pot emana doar de la organele supreme ale puterii legislative. Dimpotrivă, contravenţiile pot fi stabilite nu numai prin legi, ci şi prin hotărâri şi ordonanţe ale Guvernului, precum şi, în anumite materii şi în anumite limite, prin hotărâri ale organelor administraţiei publice locale.
2. Consecinţele aplicării pedepsei sunt un alt criteriu de delimitare a contravenţiei de infracţiune. Sancţiunile contravenţionale nu vizează, decât excepţional în cazuri limitate şi pe scurtă durată, libertatea persoanei. Totodată, în comparaţie cu sancţiunile penale, cele contravenţionale, chiar uneori fiind formal asemănătoare, sunt întotdeauna mai uşoare, iar modul de executare mai puţin aspru ori consecinţele produse sunt mai puţin extinse. Trebuie să se ţină cont că sancţiunile penale sunt de natură represivă şi nu doar reparatorie. De aceea considerăm că sintagma „gradul de pericol social" este mai adecvată pentru domeniul penal, deşi Codul penal al Republicii Moldova operează cu sintagma „fapta prejudiciabilă" în art.14, alin.2 şi „gradul prejudiciabil"în art.15, iar Codul contravenţional – "gradul de pericol social"-în art.10.

   Curtea Constituţională în hotărârea nr.24 din14.09.2016 a atenţionat asupra delimitării între abatere disciplinară şi infracţiune, arătând că „fapte de aceeaşi natură în materialitatea lor pot constitui fie abateri disciplinare, fie infracţiuni, în funcţie de o serie de elemente, precum importanţa obiectului ocrotirii la un moment dat, împrejurările concrete în care s-a săvârşit fapta, felul şi intensitatea vinovăţiei, urmările faptei, posibilităţile de prevenire a faptelor, elemente care, alături de trăsăturile faptei, concurează la stabilirea diferenţiată a gradului de pericol social…"

   Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că pentru a califica un fapt ca aparţinând domeniului penal în sensul Convenţiei Europene trebuie să fie clarificate 3 elemente:

   1. Dacă norma ce prevede fapta (încălcarea) aparţine domeniului penal conform dreptului naţional al reclamantului;
   2. Natura încălcării;
   3. Natura şi gradul de severitate al pedepsei.

   Curtea Europeană a Drepturilor Omului încă de la cauza Engel et all. vs Germania (1976) a reţinut că primul criteriu are o valoare relativă.

   Aceiaşi poziţie a avut-o Curtea Europeană în cauza Ziliberberg vs Moldova (01.02.2005). Reclamantul a sesizat CtEDO după ce a fost sancţionat contravenţional pentru participarea la o întrunire de protest neautorizată.

   Guvernul, prin intermediului Agentului guvernamental, a declarat că acuzaţiile împotriva reclamantului nu au fost „penale", ci „administrative". El a subliniat necesitatea de a diferenţia contravenţiile administrative de sistemul de justiţie penală şi a considerat că diferenţierea între

acuzaţiile penale şi disciplinare a fost făcută într-un mod compatibil cu articolul 6 al Convenţiei. Guvernul a declarat că contravenţia nu a fost de natură penală, deoarece a fost pedepsită cu o sancţiune care a avut un scop „educaţional" şi „preventiv". Sancţiunea prevăzută de Codul cu privire la contravenţiile administrative pentru contravenţia în cauză variază între MDL 36 şi MDL 90, iar reclamantului i-a fost aplicată amenda minimă. Potrivit Guvernului, amenda a constituit aproximativ zece procente din salariul mediu lunar în Republica Moldova la acea perioadă şi nu a fost înlocuită cu arest administrativ. Guvernul a declarat de asemenea că în privinţa reclamantului nu a existat riscul ca amenda să fie înlocuită cu arest administrativ.

Examinând această cauză, Curtea a constatat că părţile nu au contestat faptul că abaterea pentru care reclamantul a fost sancţionat nu este calificată în dreptul naţional ca „penală". Dar fiindcă indicii furnizaţi de dreptul naţional al statului pârât au doar o valoare relativă (Kadubec v. Slovakia, hotărâre din 2 septembrie 1998, Reports 1998-VI, §51), Curtea a reluat această teză şi a trecut la examinarea celorlalte două elemente care nu sunt cumulative, ci alternative**.** Pentru ca articolul 6 să devină aplicabil este suficient ca abaterea în cauză să fie prin natura sa,„penală", din punctul de vedere al Convenţiei sau ar trebui să facă persoana în cauză pasibilă de o sancţiune care, datorită naturii sale şi gradului de severitate, ţine, de obicei, de domeniul „penal" (Lutz v. Germany, hotărâre din 25 august 1987, Seria A, nr. 123, p. 23, § 55) [97].

Acest lucru nu exclude faptul ca o examinare cumulativă să fie folosită atunci când analiza separată a fiecărui criteriu nu permite de a ajunge la o concluzie clară în ceea ce priveşte existenţa unei „acuzaţii penale" [97].

În concluzie considerăm că în cadrul calificării (ca act creativ şi nu automat) se produce evaluarea şi are loc confruntarea obiectului cu convingerea subiectului ce califică despre valoarea obiectului calificării. Deci, o astfel de evaluare are caracter axiologic şi aprecierea discreţionară este o opţiune liberă, subiectivă, dar responsabilă şi necesar echilibrată. Opţiunea vizează o variantă de comportament într-o situaţie concretă. Subiecte ale calificării juridice, adică a unei calificări ce are consecinţe juridice pot fi acele organe în competenţa cărora intră aplicarea dreptului: procurori, avocaţi, judecători.

Rezultat al procesului de gândire, aprecierea este un drept şi o obligaţie, îndreptate spre căutarea unei soluţii optime, pentru aceasta este necesar a antrena nu numai conştiinţa celui ce califică, doar acesta nu se află izolat „într-un turn de fildeş", de aceea trebuie să ţină cont de normele de morală, bună credinţă, sentimentele de dreptate din societate.

2.3. Calificarea juridică şi elaborarea dreptului.

Elaborarea sau crearea dreptului este o activitate de mare rezonanţă în orice societate contemporană, ea urmăreşte funcţionarea în bune condiţii a mecanismului social, derularea raporturilor membrilor societăţii într-o atmosferă de calm, colaborare şi nu în ultimul rând – de recunoaştere şi respectare a drepturilor altor persoane şi promovarea drepturilor proprii. Această activitate în statele contemporane democratice revine în temei organului legislativ şi se desfăşoară potrivit scopurilor urmărite de statul respectiv, care tinde a deveni stat de drept şi are la bază anumite reguli. Propriu-zis, însăşi viaţa face presiuni asupra legiuitorului în vederea găsirii unor modalităţi adecvate de reglementare a relaţiilor sociale în sensul stabilirii şi dezvoltării armoniei sociale. Sarcina dificilă a organului legislativ constă în a transpune faptele sociale – cu cerinţele, tendinţele şi legităţile lor – în relaţii normativ-juridice, ceea ce implică mai întâi o fundamentată activitate cognitivă [176, p.173]. În această activitate elementul comun atât pentru aplicarea, cât și pentru elaborarea dreptului – norma juridică – va trebui să fie formulată în așa mod încât să se țină cont de specificul și nivelul conștiinței destinatarilor normei, în scopul atingerii unei corespondențe între nivelul real al culturii juridice a cetățenilor și norma elaborată [215, p.130].

Relativ recent a fost lansat termenul legisprudenţă de prof. belgian Luc J. Wintgens, care într-un studiu [204] a remarcat faptul că problema elaborării dreptului nu este suficient cercetată la nivelul teoriei generale a dreptului şi aceasta în particular pentru motivul separării dreptului de politică, iar cauza centrală a acestei stări de lucruri este văzută în faptul că această separare a fost operată doar din raţiuni politice. Ruptura s-a făcut din raţiuni epistemologice care ascund deciziile şi opţiunile politice. Valorile morale şi politice se bazează pe un fundament pretins neutru. Dar perspectiva axiologică nu trebuie omisă din ecuația acțională a legiuitorului, căci ei îi revine rolul esențial în realizarea menirii dreptului de a înfăptui justiția. Această perspectivă apropie cele două procese, căci așa cum a menționat L.-J. Constantinesco „În ipoteza elaborării dreptului rolul legiuitorului este de a înființa un anasamblu de norme potrivite finalității precizate de către sistemul de valori; în ipoteza aplicării rolul judecătorului este de a menține această ordine juridică, obligând interesele contrare să se plieze ordinii stabilite, deci, implicit sistemului ei de valori” [60, p.174].

Pentru a elabora o teorie raţională a legislaţiei [204] (legisprudence/ legisprudenţă) Luc J.Wintgens meditează asupra modelului organizării politice, arătând că începând cu perioada modernă modelul acestei organizări s-a bazat pe teoria contractului social, acesta fiind perceput ca un act de voinţă a indivizilor, act care aidoma unei procuri împuterniceşte pe suveran să stabilească modele de comportament, fapt supus cercetării de către autor. Amintim aici că mai

mult de un secol în urmă Constantin Stere avea rezerve față de teoria contractului social a lui Rousseau, este adevărat că în temei rezervele vizau contractul privit ca fapt istoric, dar teoria contractului social a fost totuși apreciată de Stere pentru contribuția ei la consacrarea drepturilor și libertăților persoanelor [90, p.92-94].

Pe fundamentul teoriei contractului social încă la începuturile perioadei moderne s-a construit ceea ce Wintgens numeşte ”*LEGALISMUL FORTE”* (puternic) şi care are ca element etatismul în elaborarea legii, adică legea provine de la stat, care singurul ştie ce este bine pentru toţi. Legalismul puternic prezumă raţionalitatea legiuitorului şi nu pune în discuţie motivele lui, pentru că legiuitorul este considerat a fi cel ce exprimă voinţa politică. Conform versiunii forte a legalismului, judecătorul doar aplică regulile create, este ”gura care pronunţă legea”, astfel încât teoria nu s-a ocupat de crearea regulilor de către judecător. Judecătorul este limitat la simpla cunoaştere a drepturilor şi obligaţiunilor şi la aplicarea lor la cazuri individuale. A urma regulile este mai întâi o acţiune cognitivă, iar realizarea lor – una de aplicare. De aici a decurs logic preocuparea teoriei pentru a cerceta activitatea judecătorului şi aplicarea dreptului de către judecător, iar legiuitorul a rămas după culisele scenei juridice, rolul său este doar de adoptare a deciziilor politice, stabilirea unor instituţii şi nu realizarea conţinutului deciziilor luate. Ca o consecinţă a suveranităţii bazată pe contractul social a urmat teza: legiuitorul nu e ţinut de reguli, similar judecătorului, că altfel pierde suveranitatea, iar Constituţia nu este altceva decât un program politic, care nu are constrângeri pentru legiuitor. L. Wintgens combate această teză fiind convins că se poate construi o teorie a legislaţiei, că legiuitorul poate fi actor juridic, nu numai politic [204].

Pentru a elabora o teorie raţională a legislaţiei consideră necesare scoaterea în evidenţă a semnificaţiei libertăţii, realizarea lecturii alternative a contractului social şi identificarea principiilor legisprudenţei. În scopul elucidării primului aspect autorul califică concretizarea concepţiei de libertate: a realiza libertatea înseamnă a acţiona pe baza unei concepţii a libertăţii nedeterminate. Pentru a realiza aceste demersuri autorul belgian foloseşte încă doi termeni: ”concepţia de libertate” şi ”concepţia asupra libertăţii”. ”Concepţia de libertate” este definită de însăşi indivizii care în lipsa unei limitări exterioare, acţionează conform propriilor concepţii - ei înşuşi aleg limitările libertăţii, concepţiile lor de libertate. Dacă din contra, subiecţii acţionează conform unei concretizări a libertăţii care nu este a lor, ei acţionează conform unei concepţii asupra libertăţii, ceea ce este o limitare a libertăţii externă subiectului, adică tocmai opusul concepţiei de libertate, considerate ca internă.

L. Wintgens face schiţa unei noi lecturări a contractului social, punând la bază modelul schimbului, ceea ce diferă comparativ cu modelul procurii, iar în rezultat urmează un legalism slab - LE LÉGALISME FAIBLE. Modelul contractului social asimilat procurii date suveranului pentru un motiv: la Hobbes – securitate, la Rousseau- egalitate, obligaţie morală – la Kant, determină scopul sistemului juridic, justifică *a priori* orice limitare viitoare externă fără a fi cunoscută la momentul aderării la contract, pentru că procura are un caracter general, numărul limitărilor nu este mărginit de careva criterii. Dacă concepem libertatea în sens moral, ca finalitate a ordinii juridice, atunci obţinem o versiune mai uşoară a contractului social, în care dreptul face posibilă realizarea moralităţii, moralitatea prevalează asupra dreptului, dar aceasta este relativă dacă concepţiile asupra libertăţii pot fi preferate concepţiilor de libertate.

Modelul schimbului aplicat contractului social tratează libertatea ca principiu şi implică prioritatea concepţiilor libertăţii, ce nu pot fi înlăturate în favoarea concepţiilor asupra libertăţii decât cu condiţia unei justificări explicite, care are ca scop menţinerea echilibrului necesar între axa politică şi axa morală. Această exigenţă de concretizare exprimă prioritatea concretizărilor morale asupra concretizărilor politice ale libertăţii. Principiile legisprudenţei, care concep libertatea ca principiu, impun jusificarea oricărei limitări externe, a oricărei substituiri a concepţiilor de libertate cu concepţiile asupra libertăţii. Această obligaţie de justificare a legispudenţei se defineşte ca o teorie raţională a legislaţiei ce concepe libertatea ca principiu, având ca scop menţinerea echilibrului necesar între limitările politice şi morale ale libertăţii. Limitările politice nu se justifică prin sine şi justificarea limitărilor externe este supusă unui proces de legitimare continuă. Ideea de justificare este o formă de respect. J. Rawls considera că această obligaţie consolidează suplimentar fundamentul contractual al statului [182, p.209].

L. Wintgens numeşte patru principii ale légisprudentei: alternativitate (PA), impactul normativ (PN), temporalitate (T) şi coerenţă (C), dintre care două: PN şi PC au o relevanţă deosebită pentru calificarea juridică[201]. Principiul impactului normativ (PN) cere justificarea impactului normativ al limitărilor libertăţii, cu atât mai mult dacă ele prevăd sancţiuni, pentru că reprezintă un dublu atentat la libertate, întâi pentru că limitările externe exclud acţiunea în baza concepţiei de libertate, în al doilea rând - că împiedică acţiunea în baza concepţiei de libertate. În modelul contractului social de tip ”schimb” limitările externe nu constituie ca atare raţiuni exclusive de actiune (pe care le regăsim în modelul «procura»); aici sistemul juridic are o finalitate modestă: a face posibilă moralitatea. Respectând PA, sancţiunile nu sunt automat mijlocul cel mai adecvat de a realiza scopul limitării externe. Pornind de la ideea lui Hart care a deconectat validitatea de la limitarea externă şi sancţiune, Wintgens înantează PN care este mai

exigent: pentru că nu este conexiune necesară între o regulă şi sanctiune, consideră această relaţie contingentă şi impune în mod obligatoriu să fie justificată relaţia între regulă şi sancţiune. Justificarea sancţiunii include argumente ce apără o limitare suplimentară a libertăţii. Sancţiunile de natură pecuniară sau fizică reprezintă o posibilitate printre altele pentru a realiza un tip de comportament şi multiplicarea acestor posibilităţi permite gradarea variabilă a densităţii normative, în care sanctiunea reprezintă maximumul.

Pentru a respecta PA, concepţia asupra libertăţii trebuie să cântărească mai greu decât concepţia libertăţii; în consecinţă trebuie justificată concepţia asupra libertăţii. Substituirea unei concepţii a libertăţii prin concepţia asupra libertăţii nu justifică automat că aceasta se poate face numai prin sancţiune. Ceea ce trebuie realizat este finalitatea, un obiectiv ori un scop. PN cere ca mijloacele de realizare a obiectivului regulii rezultă dintr-un proces de punere în balanţă a alternativelor. În acest proces de punere în balanţă a alternativelor un rol important o are activitatea de interpretare şi calificare. Pentru a califica o situaţie ca fiind pasibilă de a încălca un drept este necesar ca şi legiuitorul să identifice *a priori* elemente de fapt, ce pot constitui obstacole în calea libertăţii, deci, aceasta este prima etapă a calificării. Această poziţie o are Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care îndeamnă legiuitorii naţionali să indice temeiuri obiective, raţionale pentru diferenţa de tratament, altfel ea este discriminatorie, adică nu urmăreşte un scop legitim sau, deşi scopul este legitim, lipseşte proporţionalitatea între mijloace şi scop.

În cazul Markin vs Rusia CtEDO a considerat că nu s-au cântărit interesele în conflict – securitatea naţională şi interesele militarului tată de a îngriji copilul. În cazul respectiv scopul era legitim, dar s-a pus problema proporţionalităţii mijloacelor pentru atingerea scopului. Reclamantul, militarul Constantin Markin, divorţat, a acuzat discriminarea sa pentru că nu i s-a acordat concediu de îngrijire a copilului până la 3 ani, drept pe care femeile din armată ce educă singure un copil îl au. Curtea Constituţională a Federaţiei Ruse a respins această cerere arătând că, în virtutea specificului activităţii militarilor de profesie, acestora li se impun anumite restricţii. Faptul că legiuitorul a făcut o excepţie pentru femeile militari de profesie şi le-a conferit acest drept se explică prin scopul de a asigura o bună educaţie copiilor, căci este demonstrat că legătura copilului mic cu mama sa acţionează pozitiv asupra formării personalităţii copilului, apoi că tradiţional femeile se ocupă de educaţia copiilor şi în plus, militari femei sunt puţine în armată.

Curtea Europeană însă nu s-a lăsat impresionată de aceste argumente, considerându-le insuficiente şi a concluzionat că militarul C. Markin a fost discriminat în sensul art.14 al Convenţiei Europene, căci orice diferenţă de tratament este discriminatorie dacă nu are un temei obiectiv şi rezonabil şi dacă scopul legitim nu este proporţional cu mijloacele folosite pentru a-l

atinge. În cazul lui Markin Curtea Europeană a recunoscut că scopul este legitim, că în cazul militarilor de profesie restrângerea drepului la viaţă privată şi de familie se justifică prin scopul legitim de a asigura capacitatea de luptă a armatei şi a asigura securitatea naţională. Totodată Curtea Europeană a arătat că statul nu a întemeiat suficient pricinile pentru care se justifică diferenţa de tratament, deci mijloacele nu erau proporţionale cu scopul, astfel încât legiuitorul trebuie să întreprindă măsuri pentru a asigura nediscriminarea [207].

În literatura juridică din Federaţia Rusă a fost exprimată opinia că deoarece în Convenţie nu este o normă care să exprime conţinutul principiului egalităţii, Curtea Europeană a apelat la principiul proporţionalităţii între scopul legitim urmărit prin restrângerea dreptului şi mijloacele folosite pentru a atinge acel scop. Curtea Europeană caută doar proporţionalitatea în legătură cu cazul concret ca orice altă instanţă judiciară, pe când parlamentul în cadrul unui sistem complex de proceduri caută balanţa intereselor legitime sociale de aşa o manieră încât realizarea unor interese să nu fie o piedică pentru realizarea altora [226, p.364].

S-ar putea replica acestei opinii faptul că CtEDo ca orice curte înfăptuieşte o muncă de calificare prin căutarea proporţionalităţii între mijloace şi scopul urmărit, dar şi organul legislativ ar trebui să facă un lucru asemănător şi căutând acel echilibru de interese să prevadă cât mai multe posibilităţi de intervenţie legislativă, adoptând pe cea optimă.

În această speţă vedem accentul pus pe balanţa, echilibrul de interese legitime individuale şi sociale şi legiuitorului i s-au înaintat solicitări de ordin legislativ. În literatură a fost formulată opinia că insistenţa Curţii Europene în direcţia legislativă poate duce la diminuarea protecţiei copiilor. Căci parlamentul ar fi avut următoarele variante la dispoziţie: 1. Lipseşte şi femeile militari de a avea dreptul la concediu pentru îngrijirea copiilor; 2. Ori dă şi bărbaţilor militari acest drept. Având în vedere că bărbaţi sunt cu mult mai numeroşi în armată şi luând în calcul criza familiei contemporane şi numărul mare de divorţuri, realizarea celui de al doilea scenariu, acordând un astfel de drept şi femeilor şi bărbaţilor, ar fi dus la diminuarea capacităţii de luptă a armatei, deci era evidentă punerea în pericol a securităţii naţionale. Primul scenariu ar fi fost la îndemâna legiuitorului, dar în acest caz cine ar fi câştigat faţă de situaţia prevăzută de legislaţia anterioară? Nimeni, deci nici copii acelor femei-militari care până la intervenţia legislativă au avut acel drept. Totuşi în cazul dat s-a prefigurat şi o soluţie de compromis în spiritul hotărârii Curţii Constituţionale şi a Curţii Europene şi anume: deoarece femeile militari fac parte din personalul auxiliar al armatei şi nu exercită în temei acţiuni legate direct de capacitatea de luptă a armatei de a acorda dreptul de a avea concediu de trei ani pentru îngrijirea copilului şi acelor bărbaţi militari care sunt în formaţiunile auxiliare, astfel încât între femeile militari şi bărbaţii militari ce fac parte

din formaţiunile auxiliare să nu fie tratament diferenţiar. În cazul în care bărbaţii militari din formaţiunile de luptă vor acuza discriminarea, statul va putea argumenta proporţionalitatea restrângerii drepturilor acelor militari şi scopul legitim urmărit – asigurarea securităţii naţionale. S-ar putea adăuga că în cazul soluţiei de compromis propuse, diferenţa de tratament nu se mai situează între genuri (egalitatea persoanelor de genuri diferite fiind un scop stringent al Consiliului Europei), ci între tipuri de activităţi în cadrul armatei, de aceea şi argumentarea acestei diferenţe este mult mai uşoară decât în cazul diferenţelor de tratament al bărbaţilor şi femeilor. Cu o problemă similară s-a confruntat şi Curtea Constituţională a Republiciii Moldova în rezultatul sesizării sale de către avocatul parlamentar care a solicitat controlul constituţionalităţii art. 32 alin (4) li.j) a Legii din 22 iulie 2005 cu privire la statutul militarilor. Autorul sesizării a pretins specificând că prin specificarea categoriei „femei-militari" norma contestată instituie o discriminare a militarilor fondată pe gen la obţinerea concediului pentru îngrijirea copilului.

În hotărârea sa nr.12 din 1 noiembrie 2012 Curtea Constituţională a considerat că excluderea militarilor de gen masculin de la exercitarea dreptului la concediul parental, în timp ce militarii de gen feminin au acest drept, nu poate fi considerată ca fiind fondată pe o justificare obiectivă sau rezonabilă. Prin urmare, Curtea a conchis că această diferenţă de tratament constituie o discriminare fondată pe gen. Curtea a atenţionat că în hotărârile sale Curtea Europeană menţionează permanent că statele se bucură de o largă marjă de apreciere în domeniul securităţii naţionale, inclusiv al forţelor armate şi că drepturile militarilor, în unele cazuri, ar putea fi supuse unor restricţii mai mari decât cele autorizate pentru civili.

În acelaşi timp, Curtea a considerat neargumentat pretinsul risc pentru eficienţa operaţională a armatei, deoarece nu i-au fost prezentate informaţii concludente care ar demonstra că extinderea concediului pentru îngrijirea copilului pentru militarii de gen masculin ar dăuna puterii de luptă şi eficienţei operaţionale a forţelor armate, în timp ce acordarea acestui drept militarilor de gen feminin nu comportă un astfel de risc.

Curtea a statuat că o astfel de restricţie generală şi automată, impusă unui grup de persoane, fiind fondată pe gen, depăşeşte domeniul de aplicare a unei marje acceptabile de apreciere a statului, oricât de largă ar fi şi, în consecinţă, este incompatibilă cu normele convenţionale. Pentru Curte este clar că ar fi posibil să se realizeze scopul legitim de protecţie a securităţii naţionale în alt mod decât prin limitarea dreptului la concediu pentru îngrijirea copilului pentru militarii de gen feminin şi excluderea militarilor de gen masculin de la exercitarea aceluiaşi drept.Totodată, Curtea a reţinut că, având în vedere cerinţele speciale ale armatei, excluderea dreptului la concediu parental poate fi justificată în privinţa unui militar, bărbat sau femeie care,

din cauza unor factori precum poziţia sa ierarhică, raritatea calificărilor tehnice sau participarea sa la operaţiunile militare de pe teren, nu poate fi uşor înlocuit în sarcinile sale [130].

Deci, şi în această decizie jurisprudenţa constituţională a găsit incoerenţe pe care le-a comis organul legislativ, ceea ce s-ar fi putut evita în caz de o legisprudenţă de calitate şi eforturi de a califica cu anticipaţie posibilele situaţii ce încalcă drepturile ori, exprimându-ne în sensul teoriei lui Wintgens, dacă s-ar fi justificat limitările impuse de legiutor care se baza pe concepția asupra libertății.

Într-una dintre cele mai recente hotărâri (16 martie 2017) a Curţii Constituţionale [102] a Republicii Moldova cu privire la excepţia de neconstituţionalitate a art. 80 alin. (2) din Legea finanţelor publice şi responsabilităţii bugetar-fiscale, a demonstrat din nou lacune în activitatea legislativă și restanțe la capitolul Legiferare. Conform legii sus-menţionate, de la persoanele fizice şi juridice care au primit din partea autorităţilor/instituţiilor bugetare mijloace financiare, sub formă de plată prealabilă, pentru dezafectarea acestora pentru perioada care depăşeşte termenul prevăzut de contract se percepe la bugetul respectiv o sumă calculată în funcţie de rata de bază aplicată de Banca Naţională a Moldovei la principalele operaţiuni de politică monetară pe termen scurt. Curtea Constituţională a constatat că suma calculată pentru neexecutarea contractului în termenul legal instituit este percepută cu titlul de penalitate legală. Fiind o formă a răspunderii civile contractuale, penalitatea legală trebuie să întrunească aceleaşi condiţii prevăzute de lege pentru angajarea răspunderii contractuale, în special vinovăţia debitorului. În acest sens, Curtea a subliniat relevanţa prevederilor art. 624 alin. (5) din Codul civil potrivit cărora debitorul nu este obligat să plătească penalitate în cazul în care neexecutarea nu se datorează vinovăţiei sale.

Prin urmare, Curtea a statuat că până la adoptarea de către Parlament a noilor prevederi legale, sancţiunea pentru neexecutarea în termen a contractelor încheiate cu o instituţie bugetară urmează a fi aplicată în corespundere cu prevederile legislaţiei civile şi a clauzelor contractuale[165].

Astfel, în cazul dat Curtea a lăsat o portiţă pentru ca Parlamentul în cazul în care insistă asupra responsabilităţii obiective să justifice aceste limitări impuse debitorului, adică, în ultimă instanţă, să justifice diferenţa de tratament între debitorii contractuali din sfera privată şi debitorii contractuali din sfera publică. Adecvarea mijlocului la scopul urmărit este o activitate ce vizează în primul rând legiuitorul, care trebuie să califice faptele, raporturile pentru a elabora o reglementare juridică nouă. Aprofundarea calificării unei categorii juridice poate implica o muncă de căutare a proporţionalităţii, adică ceea ce rezultă din ideea echilibrului între drepturi/interese divergente[139, p.21].

Principiul coerenţei (PC) este principiul de justificare a limitărilor externe bazate pe ansamblul sistemului juridic. Un sistem juridic nu este un simplu lanţ static de limitări externe, este un ansamblu complex şi dinamic compus din mai multe feluri de elemente, printre care şi cele numite de Hart *"reguli primare" şi "secundare"*. Coerenţa este legată de consistenţă, care este înţeleasă ca absenţă a contradicţiilor. Coerenţa are grade (a face sens în ansamblu), iar consistenţa e chestie de tot ori nimic (logic). Coerenţa sistemului juridic are particularităţi şi limite în raport cu cele ale unui sistem formal. O primă particularitate rezidă în chiar definiţie, atunci când lipsa coerenţei se manifestă în constatarea unei contradicţii, rezultatul afirmării simultane a adevărului unei propoziţii şi a negării ei, în drept "constatarea a două directive incompatibile la care este imposibil a te conforma simultan, fie pentru că impun obligaţii opuse, fie pentru că una interzice ceea ce permite alta şi nu te poţi conforma decât încălcând una dintre ele." A doua particularitate rezidă în modul de identificare a antinomiilor juridice: în sistemul formal ele sunt recognoscibile, în drept o contradicţie formală, adică literală, nu-i suficientă pentru a da aceloraşi semne un sens diferit sau un alt câmp de aplicare pentru a evita conflictul dintre norme. De aceea autorii Ch. Perelman şi L. Olbrechts-Tyteca le numesc *"antinomii aparente"* [174, p.262], adică atunci când există o incompatibilitate care este posibil să fie înlăturată prinr-o interpretare conciliatoare.

Ultima particularitate (a treia) a coerenţei sistemului juridic se manifestă în faptul că atunci când o contradicţie formală face sistemul inutilizabil, se abandonează cel puţin elementele generatoare de contradicţie, pe când antinomia juridică cere o soluţie ce face să predomine aplicarea unei norme, excluzând-o pe cealaltă. Cele trei reguli de acordare a priorităţii: superiori, posteriori, specialia, nu-i pot asigura sistemului juridic coerenţă originară, ci doar una derivată.

Activitatea legislativă trebuie să satisfacă exigenţa coerenţei tot aşa cum judecătorul se sprijină pe caracterul sistemic al ordinii juridice, iar legiuitorul de asemenea trebuie să ţină cont de ordinea juridică în ansamblul ei. Raţionalitatea legiuitorului, conform teoriei lui Wintgens, nu este prezumată aşa cum face legalismul forte. Legiuitorul trebuie să justifice limitările cu scopul ca judecătorul să dezvolte argumente de coerenţă. Inima democraţiei deliberative este în deliberare publică, ea presupune că cetăţenii posedă o cultură liberală comună, că socot binele suprem înţelegerea. S-a propus o analogie între dezbaterile judiciare şi cele parlamentare, scoţând în evidenţă trăsăturile comune în ceea ce priveşte acţiunile – de identificare, explicitare şi apreciere; referitor la scop – o decizie justă; ambele dezbateri desfăşurând argumente pro şi contra. Au fost arătate părţile puternice ale unei astfel de analogii: procedura dezbaterilor în contradictoriu; subiecţii dezbaterii nu se conving unii pe alţii, ci pe al treilea, care ia decizia. Pentru succesul

acestei deliberări sunt necesare condiţii - seriozitatea dezbaterilor, echitatea procedurală, cetăţeni informaţi şi civic implicaţi, atenţi la activitatea parlamentară" [176, p.173].

Renumitul autor francez F. Geny cu aproape un secol în urmă a caracterizat procesul de creare a dreptului ca unul ce oscilează între «dat» şi «construit». «Dat»-ul (înţeles ca realitate socială exterioară dreptului) constă din patru elemente: cel natural, istoric, raţional şi ideal. «Dat»-ul natural este exprimat de condiţii ale realităţii -de natură fizică, morală, economică, politică. «Dat»-ul istoric este un fel de zestre istorică, adică un dat natural consolidat de istorie - un fond de precepte ce servesc drept cadru al conduitei umane. «Dat»-ul raţional reprezintă direcţia fundamentală ce asigură elaborarea ştiinţifică a dreptului, se referă la condiţii de ordin raţional, el constă din regulile de conduită pe care raţiunea le extrage din natura omului şi din legăturile sale cu lumea, pentru el este necesar apelul la justiţie în sens de virtute ce tinde spre just. «Dat»-ul ideal reprezintă o tendinţă spre organizarea dezirabilă a raporturilor juridice şi apare ca un răspuns la aspiraţiile morale şi sociale ale civilizaţiei, ceea ce îl face să fie supus modificărilor în timp şi în spaţiu, datorită subiectivităţii sale. F. Geny considera că descoperirea datului stă la baza elaborării ştiinţifice a dreptului, după care intervine elaborarea tehnică a dreptului [85, p.175]. Aceste idei pot fi regăsite şi la mulţi alţi autori contemporani care au suplimentat explicaţiile, multiplicându-le.

Autori contemporani (J.-L.Bergel, P. Delnoy) prezintă procesul de elaborare a dreptului ca fiind constituit din 2 etape: prima fiind de diagnosticare a necesităţii legislative, numită şi etiologie şi diagnostic al necesităţilor sociale şi a doua - determinarea soluţiilor legislative [33, p.209]. Prima fază - preparatorie, de cercetare, pentru ca ea să nu fie inutilă sau neadaptată, trebuie ca decizia de a legifera să rezulte din compararea între aprecierea critică a reglementărilor existente şi a avantajelor şi inconvenientelor pe care le va avea legea nouă. Evaluarea critică se va referi la lacunele, contradicţiile legii vechi, inconvenientele practice ale legii vechi în funcţie de observarea faptelor şi fenomenelor sociale, de opiniile şi aspiraţiile societăţii, grupurilor şi de consideraţiunile de ordin social, economic, politic, psihologic ce permit de a cântări interesele în cauză, a le ierarhiza pentru a stabili priorităţile şi a face alegeri. Cercetările se vor alimenta de la istoria dreptului şi drept comparat ce revelează diverse modele legislative, practici de aplicare, avantaje şi dezavantaje. Vor putea fi efectuate sondaje, chestionarele fiind adresate mediilor juridice: magistraţi, notari, avocaţi, consultanţi juridici etc [33, p.278-280].

Studiile sociologice au valoare indicativă pentru legiuitor, fie că este vorba de sondaje de opinie pe eşantioane reprezentative, grupuri profesionale sau de interese, lobby. Grupurile profesionale deseori contestează sondajele în care este implicat un public nespecialist şi are

dreptate, dar aceasta înseamnă că dezbaterile între democraţie şi tehnocraţie sunt inevitabile. Abuzul de sondaje poate falsifica opinia publică şi pune în evidenţă fragilitatea şi contradictorialitatea lor. Tot legiuitorul poate decide, folosind statistici. Sondajele sunt mai puţin relevante în cazul unor chestiuni mai apropiate de suflet, dar pot fi mai relevante- în materie economică şi fiscală, unde datele cantitative şi efectele mecanice sunt determinante. Pot fi completate cu tehnici de experimentare sau simulare, de a examina nu numai raţiunile, dar şi efectele previzibile a unui proiect de lege [33, p.284].

Intervenţia legislativă are sens şi necesitatea ei apare în funcţie de obiective şi scopuri bine determinate, pentru realizarea cărora trebuie căutate mijloace adecvate. Cu atât mai mult cu cât legea nu înseamnă numai reguli de conduită inspirate din valori morale, ci este şi un mijloc de realizare a politicilor publice ale statului, atunci când alegerea poate fi nu între bine şi rău, dar între bine şi bine. Legea a devenit un mijloc de transformare a realităţii fizice şi sociale, ca un cadru textual ce trebuie să se adapteze în permanenţă la realităţile schimbătoare. Aceasta implică finalităţi ierarhizate, mergând de la finalităţi abstracte la obiective precise, eventual, eşalonate în timp [72, p.99].

Legiferarea şi ştiinţa sunt legate, dar sunt diferite după scopuri, metode şi rezultate. Procesul de cunoaştere a legităţilor funcţionării dreptului sunt o etapă importantă, dar se găseşte în afara procesului legislativ. Legiuitorul tinde ca actele sale să corespundă legităţilor obiective, de aceea operează cu informaţii despre rezultate, practica altor ţări. Dar se vede că ştiinţa nu are răspunsuri univoce la toate problemele, unele sunt discutabile. Teza corectă despre fundamentarea ştiinţifică a legii se realizează specific cu moduri diferite de cele ştiinţifice. Procedura gnoseologică a legiuitorului se îndreaptă înspre a afla ce este în ştiinţă şi poate fi util pentru elaborarea unui proiect anume. Sunt autori ce confundă legiferarea cu investigarea ştiinţifică, deci nu deosebesc cunoaşterea ştiinţifică ca descoperirea noului şi cunoaşterea ca aflarea cunoştinţelor. Aceasta ultima este stadiul primar de transfer a cunoştinţelor ştiinţifice în sfera practicii.

Cunoaşterea ştiinţifică poate să rămână nesolicitată de practică. Numai când legiuitorul se decide să o folosească se poate vorbi că stă la baza practicii, dar pentru asta trebuie ca legiuitorul să fie cunoscut cu rezultatele ştiinţei în forma concepţiei proiectului de lege. De obicei legiuitorul nu creează ceva nou, dar nu-i exclus ca în proiect să creeze ceva nou, necunoscut ştiinţei, căci creează un model de conduită a subiecţilor raporturilor sociale ce va contribui la dezvoltarea normală a statului şi societăţii. În proiect pot să se reflecte în mod abstract cele mai esenţiale atribute astfel încât cel mai specific raport să aibă în normă toate caracteristicile necesare. Pentru aceasta trebuie de realizat următoarele sarcini:

La expunerea normelor legiuitorul trebuie să răspundă la întrebările: 1.În ce scop? 2. Ce se urmăreşte cu această reglementare? 3. Care sunt temeiurile motivaţionale ale acţiunilor juridice? 4. În ce condiţii norma va funcţiona? 5. Ce drepturi şi obligaţii revin? 6. Ce măsuri de reacţie vor fi pentru cei ce încalcă norma respectivă? Şi aceasta pentru că, aşa cum indică sociologul I.Ionescu, în viaţa socio-umană dimensiunile structurale sunt situate înaintea acţiunii competente a actorilor cu conştiinţă practică şi discursivă [136, p.31]. Sistemele sociale se ancorează în activităţile actorilor competenţi situaţi în timp şi spaţiu, făcând uz de reguli şi resurse, într-o diversitate de contexte de acţiune, astfel încât legiuitorul ca actorul respectiv într-un timp şi spaţiu anume, într-un context concret, pentru a reuşi trebuie sa facă uz de reguli şi procedee, în primul rând, de calificare.

Creând norme, legiuitorul trebuie să vadă legătura lor reciprocă, să aibă toate elementele, normele noi să nu contravină Constituţiei şi principiilor, iar drepturile subiective să poată fi realizate, să fie accesibile, reale pentru toate subiectele.

Legea astfel adoptată, dacă va avea în calitate de obiect bunuri ce sunt socotite valoroase de membrii societăţii, îi va motiva s-o realizeze, iar pentru ca legea să fie acceptată, membrii comunităţii trebuie cointeresaţi în aplicarea ei. Legea este capabilă să realizeze funcţia de conducere a proceselor sociale şi politice numai dacă este respectată benevol de majoritatea membrilor societăţii, fiindcă statul de drept poate exista doar în virtutea unui consens principial al societăţii sau, cel puţin, prin acceptarea liber consimţită a sistemului său juridic de către societate.

Din cele analizate rezultă că o teorie rațională a legislației poate servi legiuitorului contemporan, dacă acesta în activitatea sa tratează libertatea ca principiu şi implică prioritatea concepţiilor libertăţii în reglementările juridice, iar limitările în sensul concepţiilor asupra libertăţii nu pot fi înlăturate decât cu condiţia unei justificări explicite, care are ca scop menţinerea echilibrului necesar între axa politică şi axa morală.

În concluzie putem formula definiţia calificării juridice nu numai în cazul aplicării dreptului, dar şi a elaborării dreptului, adică o definiţie în sens extins, mai generală şi fără indicarea subiecţilor calificatori şi anume: Calificarea juridică reprezintă procesul şi rezultatul acelui proces de atribuire unor fapte, obiecte, raporturi a semnificaţiei juridice, ce se exprimă în compararea şi fixarea corespondenţei sau necorespondenţei semnelor acestor fapte, obiecte, raporturi concrete semnelor enunţate (sau ce vor fi enunţate) de normele juridice. În această definiție calificarea juridică într-un stat dempocratic contemporan apare ca strict necesară atât în elaborarea, cât și în realizarea dreptului.

Concluzii la capitolul II

Statul de drept reprezintă una dintre cele mai substanţiale realizări ale civilizaţiei moderne. Speranţa omenirii în ceea ce priveşte dezvoltarea umanităţii pe termen lung este de a trece la un nou tip de stat democratic care întruneşte cele mai bune calităţi atât ale statului de drept, cât şi a celui social. Evoluţia procesului de democratizare în Republica Moldova este posibilă numai în cazul în care dreptul va deveni una din pârghiile cele mai eficiente de reglementare a activităţii oamenilor şi a relaţiilor lor sociale. Pentru ca dreptul să stea la baza progresului social este nevoie ca acesta să să fie acceptat de societate, iar societatea este cea care oferă legitimitate prevederilor legale. O interpretare şi aplicare corectă a prevederilor legale oferă încredere şi siguranţă atât în textul legii, cât şi nemijlocit în legiuitor.

Calificarea juridică este o parte componentă a unui amplu proces de realizare a dreptului la care îşi aduce aportul în mod esenţial. Calificate corect normele juridice participă la dezvoltarea unei culturi juridice a subiecţilor de drept şi conduce sistemul normativ a unei societăţi pe cele mai înalte culmi. Legiuitorul ajunge a se axa pe domeniile care prezintă cu adevărat interes şi astfel exclude supralegiferarea sistemului de drept.

Calificarea juridică ca şi proces în sine prevede respectarea unor reguli, de la constarea faptei până la identificarea şi nominalizarea prevederii legale aplicabile, astfel contribuie la ordonarea activității atât a subiecţilor implicaţi în realizarea dreptului, cât şi a celor ce participă la legiferare.

Totodată, calificarea juridică include în sine mai multe acţiuni: nominalizarea normei juridice, verificarea autenticităţii sale şi a forţei juridice a normei în cauză, corelarea normei alese cu alte norme juridice, sesizarea erorilor de redactare a actului juridic, verificarea validităţii normei juridice, rezolvarea unor situaţii generate de existenţa unor norme conflictuale, verificarea legalităţii actului juridic, respectiv conformitatea normei juridice cu actele normative se face în raport cu diferite categorii de acte de aplicare.

Realizarea dreptului ca un proces de mare complexitate care se desfăşoară în funcţie de o serie de factori: tipul sistemului social, natura relaţiilor politice, a organizării statale, tipul de relaţii economice, gradul de civilizaţie şi cultură, condiţiile naţionale şi internaţionale, conştiinţa juridică a societăţii şi a profesioniştilor etc. este dependentă în mod direct de acţiunile întreprinse de subiecţii ce califică, adică atribuie o anumită semnificaţie juridică faptelor supuse examinării de către organele de aplicare a dreptului.

Calificarea juridică este un subiect de importanţă majoră şi pentru elaborarea dreptului, proces pentru care în ultima perioadă de timp s-a utilizat termenul de legisprudenţă. Legisprudenţa

este teoria raţională a legislaţiei, ce constă în elaborarea ideii de libertate ca şi principiu, oferind legiuitorului posibilitatea de a depăşi limitele jurisprudenţei pentru a crea ceva nou. Cu toate acestea o normă ce vine ca o novaţie în sistemul legislaţiei nu întotdeauna este corect înţeleasă şi aplicată, lăsând loc pentru interpretare, ceea ce complică procesul de calificare juridică. Astfel, rezultatul procesului de aplicare şi de calificare juridică este precedat de acţiunile celui ce interpretează norma, dar şi de capacitatea de evaluare şi anticipare a posibilei evoluţii a relaţiilor sociale reflectată în textul normativ-juridic aprobat de legiuitor.

CAPITOLUL III. REPERE ALE IDENTIFICĂRII FUNDAMENTELOR CALIFICĂRII JURIDICE.

3.1. Elementele de structură ale calificării juridice.

Autorul teoriei generale a sistemelor, Ludwig von Bertalanffy, considera că aceasta oferă metode pentru a studia sistemele complexe, pentru a descrie, explica şi înţelege orice sistem, structura lui şi pentru a crea sisteme noi. Pentru dezvăluirea şi cercetarea complexă şi multilaterală a calificării juridice trebuie iniţial nominalizate caracterele generale ale conceptului de sistem pentru a încerca definirea sistemului juridic, iar în consecinţă - pentru a depista care sunt elementele de structură ale calificării juridice, mai întâi, trebuie să definim sistemul. Noţiunea de sistem presupune reunirea a 3 caractere generale:

1. Ansamblu de elemente, componente, ce pot fi de natură diferită;
2. Relaţii dintre elemente şi nu numai juxtapunere - ordine, organizare (interacţiune, solidaritate între elemente); Elementele se îmbină într-o ordine ce nu este egalitară şi orizontală, ci, dimpotrivă, ierarhică şi verticală;
3. Structura, unitatea elementelor. Unitatea se prezintă uneori sub forma coeziunii, se fondează pe unul sau mai multe principii ce guvernează relaţiile între elemente.

Alţi autori (C.Stroe) consideră că sistemul reuneşte numai două caractere: ansamblu de elemente şi structura, considerând structura ca relaţie a elementelor în sistem, ca modalitate de construire a sistemului [198, p.77]. Categoria filosofică de structură a evoluat de la o viziune statică – ca mod de aşezare a părţilor în întreg la cea dinamică ca relaţie a elementelor în sistem. Raportul dintre elemente şi structură este relevant pentru caracterizarea generală. Structura este tot timpul structură a ceva – a elementelor, căci relaţiile nu pot avea loc decât între elemente. De aceea structura poate fi înţeleasă numai pe baza studierii raporturilor ei cu elementele componente. Între elemente şi structură există un raport dialectic exprimat în:

1. Rolul determinant al elementelor faţă de structură;
2. Independenţa relativă a structurii faţă de elemente constă în stabilitatea relativă a structurii în raport cu elementele componente, se pot produce schimbări fără a fi afectată structura, care nu reacţionează imediat şi spontan la orice grad al variaţiunii elementelor. Există o tendinţă de conservare a structurilor - condiţie necesară a dezvoltării ascendente a sistemului – act normativ – se modifică, dar structura rămâne. Stabilitatea structurii este direct proporţională cu integralitatea şi complexitatea sistemului.

Viziunea sistemică asupra dreptului denotă dinamica lui. Deşi, structura sistemului dreptului este relativ stabilă, totuşi este o structură care se dezvoltă. Ca expresie a noilor realităţi sociale apar norme noi, se modifică şi se abrogă altele, se stabilesc noi legături între normele juridice, între ele şi întregul sistem. Ramurile de drept se separă, se specializează, câte ramuri noi au apărut, de la acele 4-5 tradiţionale s-a ajuns la 12 sau chiar mai multe. În plus, în unele state există şi ramuri ca: dreptul consumatorilor, dreptul răspunderii. În aceste condiții, are loc şi apropierea ramurilor, există ramuri ce au principii comune.

Profesorul Gheorghe Avornic identifică [20, p.316] – 3 categorii esenţiale ce se desemnează prin cuvântul sistem: sistemul juridic, sistemul legislativ şi sistemul dreptului. Gh.Avornic defineşte ordinea legală sau de drept ca "organizare a vieţii sociale bazată pe drept şi legalitate, care reflectă situaţia calitativă reală a relaţiilor sociale", pe când sistemul juridic este definit ca "sistemul ce caracterizează întreaga realitate juridică a societăţii- sistemul dreptului, sistemul legislaţiei, raporturile juridice, cultura şi conştiinţa juridică etc" [21, p.330].

Noţiunile de sistem juridic şi ordine juridică foarte des (H. Kelsen, Santi Romano, Troper, Ost, Kerchove) sunt folosite ca sinonime. Convingerea lui H. Kelsen era în sensul ca dreptul este un sistem care se întemeiază şi se dezvoltă prin el însuşi, ca un sistem logic perfect deductibil [164]. În literatura de specialitate au fost exprimate şi opinii referitor la existenţa a două noţiuni, dar fără a le corela între ele (A. M. Vasiliev, V. M. Korelischih, V D. Perevalov). Constantin Stroe în “Compendiu de filosofia dreptului” defineşte sistemul juridic ca fiind cea mai largă noţiune, ca realitate juridică, care conţine dreptul (în dubla ipostază ca drept obiectiv şi subiectiv) ce este miezul realităţii juridice, dar şi conştiinţa juridică, faptele juridice şi ordinea de drept [198, p.40]. Ordinea de drept este constituită din ansamblul raporturilor juridice dintre oameni [198, p.40].

În literatura juridică naţională autorii B. Negru şi A.Negru [170, p.484] tratează ordinea juridică ca acea modalitate a ordinii sociale care rezultă din realizarea practică a normelor juridice, sistemul juridic fiind conceput tot ca realitate juridică. Profesorul rus S.S.Alexeev [205, p.68], consideră că sistemul are o parte dinamică şi una statică, cea dinamică incluzând dispoziţiile individuale, raporturile, sancţiunile, iar în cea statică - dreptul, ideologia juridică, practica juridică.

Nu putem nega acest lucru întru cât în cadrul sistemului de drept avem norme de o generalitate absolută cum ar fi principiile generale ale dreptului, şi avem norme cu o generalitate mai restrânsă, care vin să regementeze un domeniu restrâns, cum ar fi, spre exemplu, reglementări din drept civil referitor la contractul de donaţie. Caracteristic societăţii moderne este faptul că relaţiile sociale poartă un caracter dinamic şi imprevizibil, de aceea valorile nu au un caracter

permanent, sistemul de drept trebuie să fie pe de o parte stabil pe de altă parte - să corespundă realităţii, permanent în evoluţie.

Dreptul este doar o parte a sistemului juridic, iar sistemul juridic este o noţiune mai largă decât dreptul, în acelaş timp, S. S. Alexeev consideră că sistemul juridic este mai îngust decât realitatea juridică, viaţa juridică, în care încape şi ideologia nedominantă, toate formele conştiinţei juridice şi cele ce se opun sistemului juridic. S. S. Alexeev [205, p.164] menţionează că, ordinea de drept poate fi atribuită la starea de organizare a raporturilor sociale ce exprimă realizarea practică reală a exigenţelor legalităţii.

Ori, dreptul nu este alt ceva decât un fenomen de regularizare a conduitei omului în societate [42, p.27], unde voiinţa şi interesele particulare se armonizează cu voinţa şi interesele generale, condiţionând astfel, apariţia unui sistem de reglementare normativă bazat pe ideile egalităţii, libertăţii şi echităţii sociale. Sistemul dreptului [205, p.65-68] în viziunea profesorului S. S. Alexeev este unul destul de complex şi conţine ideologia juridică, practica, dreptul, acte normativ-juridice şi actele individuale, raporturile juridice, sancţiunile.

Există şi autori ce fac diferenţa între aceste două noţiuni, care se bazează pe faptul că noţiunea de ordine are un dublu sens: şi de sistem, şi de comandament (al normei). Autorul francez A.-J.Arnaud consideră că ele sunt diferite, dar nu opuse,

1. Prima distincţie constând în faptul că sistemul este caracterizat prin coerenţă, iar ordinea - prin unitate (ierarhică);
2. Ordinea juridică se asociază cu un mod de organizare voluntar, iar sistemul implică existenţa unui mod spontan, nu neapărat voit.
4.Ordinea normativă este mai largă decât sistemul normativ, pentru că vizează şi ordinile statice şi cele dinamice.

Autorul Leontin-Jean Constantinesco consideră că ordinea juridică include normele, principiile, noţiunile juridice aplicabile în interiorul societăţii ale cărei relaţii le reglementează 60, p.231-238]. Totodată menţionează rolul valorilor pentru ordinea juridică care este comandată, direct sau indirect, de către sistemul de valori care se află, în mod clar, vizibil şi conştient sau în mod confuz, invizibil şi inconştient, la baza fiecărei ordini juridice.

Deci, cea mai largă noţiune este cea de sistem juridic – realitatea juridică, noţiunea de sistem al dreptului este mai îngustă decât cea de sistem juridic, ea conţine toate izvoarele dreptului, atât legiferate, cât şi cutuma, precedentul, iar sistemul legislativ la rândul său, este un subsistem, el cuprinde toate actele normative în vigoare într-un stat. Sistemul juridic cuprinde nu

numai sistemul dreptului şi sistemul legislaţiei, dar şi instituţiile ce realizează dreptul, principiile dreptului, valorile ce stau la baza sistemului juridic.

Caracteristicile sistemului pot fi nominalizate conform următoarelor criterii:

1.După gradul de coeziune sistemele pot fi sumative şi integrale, în cele integrale există interacţiuni puternice între elementele sistemului. Ca rezultat al interacţiunilor apar proprietăţi noi care nu sunt caracteristice elementelor.

2.După natura elementelor şi a interacţiunilor – materiale (elementele aparţin realităţii obiective) şi ideale ale cărei elemente sunt produse ale conştiinţei umane.

3.După raportul său cu mediul ambiant – deschise şi închise [154].

Dacă ne conducem de aceste 3 criterii răspunsul la întrebările: Ce fel de sistem este dreptul? Dar sistemul juridic? va fi: Dreptul este un sistem integral, ideal şi deschis, dar sistemul juridic-sumativ, ideal şi parţial descis, parţial închis.

3.2. Etapele (fazele) calificării juridice - elemente de structură ale calificării juridice din perspectiva calificării juridice ca proces

După ce am examinat sistemul şi elemenele sale la general, revenim la sistemul calificării juridice şi elementele sale. Pentru aceasta delimităm două perspective din care este privită calificarea juridică. Aceasta înseamnă că elementele vor fi diferite în funcţie de perspectiva din care este privită calificarea juridică. Dacă o privim ca proces, atunci dimensiunea sa temporală ne trimite la segmentele acestei dimensiuni şi vom analiza fazele ori etapele procesului de calificare, iar dacă o privim ca rezultat, acestea sunt elementele intrinseci şi anume sunt elementele raportului juridic supus cercetării (examinării) şi elementele extrinseci ce caracterizează în temei norma/normele juridice alese pentru calificare .

Calificarea juridică ne permite să evidenţiem rolul acestui proces în aplicarea şi nemijlocit de realizare a normelor subiective şi a obligaţiilor juridice, în acelaşi timp ne permite să determinăm importanţa lui. Astfel în literatura de specialitate sunt evidenţiate următoarele aspecte, în dependenţă de:

- subiect, - obiect, - apartenenţă la ramură, - rezultatul calificării .

Autorul rus V. N.Vlasenko [213] adaugă la aceste criterii şi criteriul logic, numind-o baza logică. Bază logică, ca parte a procesului de calificare juridică constată că aplicarea normelor şi legii dezvăluie formal noţiuni, definiţii, temeiul legal. Subliniind relaţia strânsă şi unitatea de baza legală şi logică de calificare, astfel, concluzionăm că rezultatul final al calificării trebuie să fie întemeiat atât din punct de vedere logic, cât şi motivat.

Prin urmare, baza logică nu poate fi redusă doar la încadrarea juridică a logicii formale, sau doar partea juridică. În ceea ce priveşte orice formă de îndemânare, partea logică se află la baza conţinutului juridic al acestei activităţi.

Calificarea mai poate fi caracterizată în dependenţă de factorii care determină calificarea.
a) Sensurile diferite ale noţiunilor si termenilor folosiţi de norma conflictuală. De ex. prescripţia acţiunii în justiţie este calificată ca o chestiune de procedură în dreptul englez, în timp ce în dreptul ţărilor de pe continent este calificată ca o problema de drept material.
b) Existenta unor instituţii juridice sau noţiuni cu aplicaţii doar în anumite sisteme de drept. De ex. dreptul german reglementează cauze de desfacerea căsatoriei anterioare încheierii ei.
c) Încadrarea juridică diferită a unor situaţii. De ex. în unele legislaţii ruperea logodnei este considerată o problemă de natura delictuală, iar în alte legislaţii o problema contractuală.
d) Folosirea unor metode diferite pentru atingerea aceluiaşi rezultat. De ex. actul cu titlu gratuit este supus unor cerinte diferite în diverse sisteme juridice.

Sarcina principală a calificării juridice este de a determina natura juridică a unui fapt concret, să stabilească dacă acest fapt generează consecinţe juridice. Conform opiniei autorului V. M. Sârâh, analizând natura juridică a faptului, cel ce aplică legea măsoară acţiunile oamenilor cu ajutorul normelor juridice [242, p.329].

În cazul dat, dacă este vorba de un proces, apare necesitatea de a stabili cum decurge această activitate, ce etape (stadii, faze) parcurge procesul dat. Adresându-ne la sensul termenului etapă din DEX, găsim următoarea definiţie: Etapă, stadiu - Interval de timp, stadiu în dezvoltarea unui proces, caracterizat, de obicei, prin evenimente importante; fază. Stadiu (stadion) la grecii antici era măsură de lungime, acest sens ne apropie de sensul calificării, căci calificarea este o măsurare a faptelor umane cu ajutorul dreptului. Poate fi caracterizată astfel ca o măsură a duratei (lungimii) unui proces, dar şi ca o treaptă în dezvoltarea a ceva, care are particularităţile sale calitative.

Unii autori ruşi consideră că dacă calificarea juridică este element al aplicării dreptului, atunci etapele ei sunt aceleaşi. Autorul A. P. Korobov a aderat la opinia conform căreia calificarea juridică este o parte a procesului de aplicare a dreptului de aceea face trimitere la aplicarea normelor juridice, particularităţile acestui proces au scopul de a arăta esenţa şi etapele calificării juridice. Totuşi, autorul atrage atenţia asupra faptului că cea mai mare parte în structura aplicării dreptului o ocupă anume calificarea [222, p.16]. Pe de altă parte, trebuie avut în vedere că ele nu se suprapun în totalitate, căci aplicarea dreptului se termină cu executarea deciziei, pe când calificarea îşi atinge scopul odată cu adoptarea deciziei sau chiar mai devreme, de exemplu, în

cazul în care infractorul nu este găsit. În acest ultim caz procesul de aplicare nu s-a finalizat, pe când cel de calificare – da, căci în actele procesuale vor fi reflectate eforturile organului de urmărire penală care a dat o apreciere juridică infracţiunii, ceea ce nu depinde de succesele/insuccesele autorităţilor abilitate cu descoperirea/reţinerea infracţiunilor.

Dar autorii ruşi tratează neunivoc acest aspect al asemănării ori deosebirii aplicării dreptului de calificarea juridică. Autorul S. S. Alexeev este de părere că sunt grupuri separate de acţiuni (operaţiuni) de aplicare [205, p.253]. Dar nu scrie că etapele se deosebesc şi prin timpul de desfăşurare în lumea înconjurătoare. Autorul M. N. Marchenko presupune că etapele aplicării normei juridice sunt consecutive şi se află în legătură reciprocă, dar această legătură nu este una statică, ci se află în dinamică permanentă, de aceea evoluţia lor se face treptat. Faptul ca etapele reprezintă elementele unui şi aceluiaşi proces face să fie reciproc interconectate şi să se afle în armonie [230, p.282].

În literatura juridică rusă procesul de calificare este caracterizat ca o activitate cognitivă ce se produce treptat, de aceea poate fi împărţit în segmente de timp, numite etape. Etapele se caracterizează prin faptul că diviziunea în etape are un caracter obiectiv şi se deosebesc prin conţinut, adică prin specificul faptelor agentului cunoscător (calificator). Însăşi conceptul de „stadiinosti" exprimă logica internă a aplicării dreptului, trecerea prin etape a procesului juridic şi efectuarea acţiunilor de voinţă, organizaţionale, intelectuale. A. P. Korobov [222, p.120] nu este de acord cu opinia conform căreia calificarea juridică este şi un rezultat, stăruind asupra faptului că ea reprezintă doar un proces, o activitate, esenţa căreia se reduce la aprecierea faptelor şi evenimentelor prin prisma rolului lor în apariţia raporturilor juridice. Raportând-o la norma juridică, calificarea juridică este concepută ca aplicarea ipotezei şi dispoziţiei, ceea ce o delimitează de individualizarea răspunderii juridice care aplică sancţiunile şi ipotezele normelor juridice.

Ca orice activitate şi calificarea juridică se desfăşoară în timp şi are un caracter complex. De aceea pentru a înţelege sistemele complexe în dinamică este necesară divizarea în etape. Şi alţi autori impun luarea în considerare a factorului temporal (ca un factor obiectiv) în activitatea de calificare, astfel încât o divizează în porţiuni temporale, numite etape sau faze. Mai mult decât atât: A.P. Korobov, N. P. Gherasimova [214, p.125] concepând etapa procesului de aplicare ca un complex de măsuri direcţionat spre atingerea unui scop, tot odată lansează ideea că parcurgerea unei etape este condiţia de trecere la următoarea etapă. Dar poziţia lui A. P. Korobov nu este foarte fermă, dimpotrivă, se observă o contradicţie flagrantă, căci înainte de a enunţa această idee, autorul a criticat-o prin prisma faptului că nu fiecare etapă este premergătoare pentru următoarea,

de exemplu, ultima etapă nu mai este şi nici nu poate fi pentru nimic premergătoare. Factorul timp permite urmărirea dinamicii activităţii de cunoaştere a agentului cunoscător, urmărirea trecerii de la o etapă la alta, iar neglijarea consecutivităţii acestora poate duce la informare incompletă şi în final – la imposibilitatea de a stabili corespunderea între baza de fapte şi baza juridică. Stabilirea conformităţii între baza de fapte şi baza juridică înseamnă de fapt calificarea juridică corectă. Activitatea agentului cunoscător (care poate fi concomitent şi subiectul ce califică) include un complex de operaţii intelectuale specifice – a găsi norma, a verifica acţiunea în timp etc., astfel de standarde uşurează procesul de aplicare a dreptului şi este o garanţie substanţială a aflării adevărului în procesul de calificare juridică.

Dacă agentul cunoscător este organul de urmărire penală sau avocatul inculpatului, reclamantului, pârâtului etc. activitatea de calificare implică de asemenea acţiuni şi acte de voinţă. Întrebarea care se pune este de a şti, dacă acestea pot fi incluse în noţiunea de calificare juridică sau doar în cea de aplicare a dreptului? La această întrebare poate fi dat un răspuns dacă analizăm opiniile exprimate în literatura juridică de specialiştii din diverse ramuri ale dreptului.

Unii autori consideră activitatea de depistare a datelor de fapt pot fi plasate în baza factologică a atributelor semnifcative juridic și astfel vor avea calitatea de prima etapă a calificării juridice. V. S. Savelieva, pe exemplul dreptului penal, caracterizează această etapă ca fiind evidenţierea din multitudinea de fapte pe dosar doar a celora ce au semnificaţie juridico-penală şi sistematizarea lor [240, p.8].

Autorul A. I. Rarog împărtăşeşte un alt punct de vedere, arătând că această activitate depăşeşte şi iese în afara cadrului de calificare, fiind doar o activitate prealabilă calificării [238, p.17, 23]. Prima etapă a calificării care constă în evidenţierea, altfel spus extragerea din baza factologică a semnelor relevante juridic, deja înseamnă efectuarea unei operaţii logice pentru a putea compara faptul concret cu cel prevăzut de norma juridică, pentru că metodologic nu este posibil a compara concretul cu generalul, pentru aceasta transformăm concretul în general. Această operaţie se sprijină pe normele de drept material şi este de aplicare. Ea calitativ se deosebeşte de etapa stabilirii bazei factologice şi probarea faptelor, ceea ce poate face orice persoană raţională, (agenţiile de detectivi angajează nu numai jurişti, ci şi persoane cu un bun simţ al observaţiei), pe când transformarea acelui aspect concret (al faptei) în generalul (normei) solicită de la subiectul ce califică anumite aptitudini profesionale şi cunoştinţe speciale. Deci dacă vorbim de calificare juridică atunci ofiţerul de urmărire penală, trebuie să posede atât un bun simţ al observaţiei, cât şi cunoştinţe speciale juridice. Din considerente similare celor mai sus exprimate autorul I. A. Tarhanov propune delimitarea operaţiunii de calificare ce constă în

extragerea semnelor relevante juridic din faptele stabilite pe cazul concret ca o etapă aparte, prima etapă [243].

Dacă acceptăm această idee, atunci rezultă că etapele calificării juridice nu pot fi separate foarte rigid. Datele de fapt ca informaţie după nivelul de generalizare şi caracteristici de conţinut şi calităţi se deosebesc de normele materiale, care sunt ca modele de reglementare a relaţiilor sociale. Modelul este normativ, nu este personalizat, are semne generale, se referă la un număr nelimitat de cazuri şi are caracter obligatoriu, pe care i-l imprimă organul puterii de stat care l-a adoptat. Faptele - din contra – sunt concrete, individuale, situaţia reală - unicală.

În doctrina de drept penal a fost exprimată opinia conform căreia calificarea juridică ar întruni patru etape. Ordonarea informaţiei, stabilirea datelor ce au relevanţă juridică ar fi prima etapă, consideră penaliştii. Ulterior, se evidenţiază toate posibilele componenţe de infracţiuni la care eventual să poată fi calificate acţiunile infractorului ceea ce ar constitui a doua etapă. A treia etapă se rezumă la evidenţierea a două-trei componenţe de infracţiuni din totalitatea de componenţe de infracţiuni depistate la etapa precedentă. A patra etapă impune celui ce califică alegerea din aceste componenţe a unei infracţiuni care corespunde întru totul celor săvârşite de infractor. Dacă prima etapă presupune deja ordonarea informaţiei, înseamnă că informaţia de acum este colectată, de aici deducem că acele acte de voinţă, acte procesuale şi acţiuni ale organului de urmărire penală nu fac parte din procesul de calificare juridică, ci doar din cel de aplicare a dreptului.

În literatura de teoria generală a dreptului autorul A. P. Korobov [222, p.121] a exprimat punctul său de vedere conform căruia calificarea parcurge trei etape:

1. Stabilirea faptului ce generează raportul juridic;
2. Stabilirea dispoziţiei şi ipotezei normei juridice ce trebuie aplicată;
3. Stabilirea corespunderii componenţei faptului juridic dispoziţiei şi ipotezei normei.

Cele trei etape într-un fel sau altul conduc spre elucidarea raportului juridic, fie că el este doar general, abstract modelat de legiuitor, fie că este concret şi cel ce califică trebuie să depisteze elementele lui. Analizând comparativ concluziile specialiştilor de drept penal şi a celor de teoria generală a dreptului, observăm unele diferenţe. În primul rând, dacă în literatura juridică ramurală (în special penală) problema raportului juridic (şi a diferitor elemente ale sale) apare implicit, atunci în doctrina teoretică această problemă se pune în mod explicit, deci, pe această bază comună deducem că cercetarea acestuia va implica analiza elementelor sale. În consecinţă, apare următoarea apreciere a conceptului de etape a calificării juridice: ele sunt elemente ale unei astfel

de activităţi care se derulează în timp şi diferă una de cealaltă într-un ansamblu specific de operaţiuni, în care se formează fiecare dintre ele.

3.3. Elementele de structură ale calificării juridice din perspectiva calificării juridice ca rezultat

Problema elementelor de structură ale calificării juridice din perspectiva rezultatului poate fi abordată dacă ne referim la raportul juridic (în totalitate sau doar la unele elemente ale lui) și aceasta pentru că dreptul vizează relațiile dintre oameni, ori ca persoane aparte, ori colective: de organizații, organe, persoane juridice. Autorul I. Craiovan definește părțile constituitive ale raportului juridic din două perspective [65, p.62]:

1. Perspectiva dominant obiectivă și
2. perspectiva subiectivă.

Din prima perspectivă, se constată că raportul juridic este compus din două elemente: relația însăși și o idee, o regulă de drept ce reglementează această relație. Primul element este de natură materială, un fapt, iar al doilea de natură constitutivă, căci conferă faptului o anumită plasticitate și-i impune o formă în drept. Interpretat astfel, raportul juridic evocă ideea de regulă obiectivă, deci, raportul juridic nu poate exista dacă relația nu este regelementată de către drept.

Din cea de-a doua perspectivă, subiectivă, raportul juridic este vizat ca o relație de la persoană la persoană, relație ce este reglementată de o regulă de drept care fixează fiecărui individ unde voința sa domnește independent de orice voință străină, adică în relația dintre persoane, una dintre părți va fi titulara unui drept, iar cealaltă va avea o obligație corelativă și invers [66, p.162].

O interpretare interesantă a propus Mircea Djuvara care a arătat că numai atunci când îmbracă un aspect de concretețe relația socială devine raport juridic, ce presupune contactul intre subiecte a caror acţiune (reglată de norma juridică) are o limita: dreptul si obligaţia corelativă [76, p.317]. Raportul juridic este definit ca aceea legătură socială, reglementată de norma juridică, ca un sistem de interacţiune reciprocă intre participanţi determinaţi, legătură ce este susceptibilă de a fi apărată pe calea coerciţiunii statale [176, p.218]. O altă definiție a raportului juridic direcționează atenția spre faptul că raportul juridic este un raport social, concret-istoric, volițional, reglementat de norma juridică în cadrul căruia participanții se manifestă ca titulari de drepturi și obligații prin exercitarea cărora se realizează finalitatea nomei juridice [66, p.163].

Pentru ca un raport juridic să poată apărea şi să se desfăşoare este nevoie de existenţa unor premise. În general, se consideră ca aceste premise sunt: norma juridică, subiectele de drept şi faptele juridice [176, p.215].

Alţi autori le numesc condiţii şi arată doar două: norma juridică şi faptele juridice [23, p.218]. Primele doua premise (sau prima doar – Gh.Boboş) sunt premise generale sau abstracte, in timp ce faptul juridic este premisa specială sau concretă [176, p.215]. Conţinutul raportului juridic este format din ansamblul drepturilor şi obligaţiilor subiectelor într-un raport juridic determinat, drepturi şi obligaţii prevăzute de norma juridică. În conţinutul raportului juridic se reflectă legătura indisolubilă dintre norma agendi – regula de drept ce determină conduita posibilă şi datorată – şi facultas agendi – dreptul unui participant la raportul juridic. Raporturile juridice constituie relaţii interumane, apărute pe baza normelor de drept, în care subiectele apar ca purtătoare de drepturi şi obligaţii. Unitatea drepturilor şi obligaţiilor, intercondiţionarea lor, constituie trăsături esenţiale ale conţinutului raportului juridic, susceptibilă a fi apărată pe calea coerciţiunii statale.

O premisă nu numai specială, dar şi esenţială a apariţiei sau stingerii unui raport juridic o formează faptul juridic. Pentru calificarea juridică în mod special interesează faptul juridic. Faptul juridic reprezintă o împrejurare care are efecte juridice, creează, modifică sau stinge raporturi juridice. Nu orice împrejurare din natură sau din viaţa socială este fapt juridic, ci numai acele împrejurări de care normele de drept leagă consecinţe juridice. În literatura juridică pe baza criteriului volițional faptele juridice se clasifică în evenimente și acțiuni umane. Evenimentele sunt fapte juridice ce se petrec independent de voința oamenilor, iar acțiunile umane (ce pot fi și inacțiuni) sunt manifestări de voință ale oamenilor care nasc, modifică sau sting raporturi juridice.

Aceste împrejurări sunt, de obicei, descrise în ipoteza normei juridice. Anumite împrejurări, ce constituie fapte juridice, sunt încurajate şi ocrotite de norma de drept, alte împrejurări sunt prohibite. În legătură cu caracterul necesar al faptului juridic, ca premisă a raportului juridic, s-a susţinut că exista şi raporturile juridice ce iau naştere din norma juridică, fără a fi nevoie de un fapt juridic – făcându-se referire la decretele de naţionalizare, la tratatele internationale, la precedentele juridice etc. Nu aderăm la această opinie, evidenţiind că în cazul dat este vorba doar de norma juridică, care prefigurează pentru viitor raporturi juridice potenţiale, dar nu şi de raporturi juridice concrete.

În dreptul penal şi administrativ se vorbeste, uneori, de existenţa a două categorii de raporturi juridice: raporturi juridice de conflict si raporturi de conformare [43, p.77].

Raportul juridic de drept penal (potrivit opiniei majorităţii specialiştilor de drept penal) există sub două forme: de conformare şi de conflict. De fapt, existenţa unui raport juridic penal de conformare este contestată de unii doctrinari. În acest caz a fost pusă problema raportului juridic

concret [241, p.143] din care rezultă anumite obligaţiuni şi obligaţiunea obligaţiunilor de a nu încălca interdicţiile stabilite de legea penală.

Foarte convingătoare este opinia prof. Nicolae Popa, care nu este de acord cu existenţa raporturilor juridice de conformare din cel puţin două motive: primul – fiindcă raportul juridic este o relaţie socială concretă cu subiecţi concreţi, purtători de drepturi şi obligaţii determinate, iar un raport juridic abstract de conformare apare a fi chiar norma juridică. Astfel se şterge diferenţa dintre norma juridică şi raportul juridic. Al doilea motiv este de ordin principial - nu este potrivit a introduce în raporturi juridice penale pe toţi cetăţenii [176, p.216]. În plus adăugăm că ar fi total inechitabil a considera pe oamenii ce respectă legea penală ca fiind în raporturi juridice penale cu statul, adică plasându-i pe aceiași poziție cu infractorii.

Aceste argumente sunt susţinute şi de teza conform căreia raportul juridic este caracterizat ca o norma juridică în acţiune, dar nu şi ca singurul mijloc de realizare a dreptului. De exemplu, normele juridice prohibitive (majoritatea normelor de drept penal) care impun subiecţilor să se abţină de la săvârşirea unor fapte periculoase din punct de vedere social, au ca menire fundamentală nu aceea de a crea raporturi juridice, ci dimpotrivă, de a nu le crea, adică de a obliga participanţii la circuitul juridic să se abţină de la săvârşirea unor asemenea fapte. În asemenea cazuri raportul juridic apare ca rezultat al nerespectării normei juridice, adică atunci când intervine faptul juridic.

Deci, propriu zis, unicul raport juridic de drept penal care interesează în cazul calificării este raportul juridic de conflict. Raportul juridic penal apare din momentul săvârşirii infracţiunii conform art. 51 CP «Temeiul tragerii la răspundere». Specialiştii din domeniul dreptului penal, urmând şcoala acad. V. N. Kudreavţev, pentru calificare folosesc noţiunea de componenţă de infracţiune [223, p.75], care cuprinde ansamblul ce reuneşte patru grupuri de criterii: obiectul infracţiunii, subiectul infracţiunii, latura obiectivă şi latura subiectivă a infracţiunii.

Instanţele judecătoreşti, avocaţii, procurorii în cadrul cercetării pentru a califica depistează raporturile juridice supuse cercetării. Instanţa supremă, permanent orientează activităţile instanţelor inferioare spre stabilirea raporturilor juridice. În continuare am analizat sub formă de tabele rezultatele analizei avizelor consultative şi a hotărârilor explicative ale Plenului Curţii Supreme de Justiţie pe parcursul ultimilor 5 ani, din care putem depista că principalele activități din cadrul calificării, indiferent de ramura dreptului în care se încadrează faptul supus calificării, sunt situate în aria raportului juridic.

În urma cercetării efectuate am ajuns la concluzia că din 30 hotărâri explicative ale Plenului Curţii Supreme de Justiţie – 9 sunt din domeniul dreptului penal, 7 – procedură civilă, 4 –

drept civil, 3 – dreptul familiei, 2 – procedură penală, câte 1 – la drept vamal, constituţional, funciar, al muncii, drept internaţional privat. Aceiași situație se observă și din tabelul nr. 1 și anume: rezultă că din cele 13 avize consultative în 4 avize este vorba despre calificare ca proces, iar în 9 avize – despre calificare ca rezultat, deci, cele mai multe se concentrează pe rezultat, un argument în plus pentru elucidarea calificării şi ca rezultat, nu numai ca proces.

Din tabelul nr. 2 reiese că din cele 30 hotărâri explicative ale Plenului Curţii Supreme de Justiţie în 25 se atenţionează direct asupra relevanţei stabilirii raportului juridic sau a diferitor elemente ale lui, iar în celelalte 5 – deşi nu este numit ca atare, este vorba tot despre elemente ale raportului juridic. O caracterizare mai detaliată scoate în evidenţă faptul că în 6 hotărâri explicative instanţelor li se recomandă să delimiteze raporturile juridice de unele asemănătoare, în alte 6 hotărâri pentru o calificare corectă este recomandată depistarea nemijlocită a obiectului raportului juridic, în 8 hotărâri atenţia este canalizată asupra conţinutului raportului juridic, iar în 10 hotărâri – asupra subiecţilor raportului juridic.

Atenţia instanţelor este îndreptată asupra necesităţii determinării tuturor informaţiilor despre starea de fapt (elemente intrinseci caracterizării raportului juridic), cât şi a alegerii normei potrivite stării de fapt (elemente extrinseci ce vizează calificarea din perspectiva etapelor de calificare, adică în aceste cazuri calificarea este privită ca proces). Curtea Supremă de Justiţie a recomandat clarificarea regimului juridic prin stabilirea caracterului raportului juridic în hotărârea din 15. 05. 2017, nr. 11, prin care a explicat că „Pot fi contestate în contenciosul administrativ actele de sancţionare economică, decizia de aplicare a răspunderii materiale pentru contravenţia vamală, prevăzută de art. 231 Cod vamal, decizia de regularizare, actul de inspecţie, decizia de încasare silită a obligaţiei vamale, actul de sechestru etc., întocmite de organele vamale, precum şi alte acţiuni sau inacţiuni ale organelor vamale, în conformitate cu Legea contenciosului administrativ, deoarece provin de la o autoritate publică şi stabilesc pe cale unilaterală o obligaţie în sarcina unui subiect de drept, parte într-un raport juridic de drept public.” Astfel în această hotărâre Curtea a atenționat asupra stabilirii caracterului raportului juridic – și arătând că este de drept public, a concluzionat că de aceea cade sub incidenţa Legii contenciosului administrativ. Calificarea subiecţilor raportului juridic ca un element de structură a raportului juridic este deosebit de importantă, lucru la care atenţionează Curtea Supremă în hotărârile sale, din tabelul 2 rezultă că acestui element al raportului juridic i s-a dat o importanţă specială, căci este invocat în 10 din cele 30 hotărâri ale Plenului. Cu privire la subiect în calificarea juridică nu trebuie confundat subiectul ce califică (şi asta va fi examinat în continuare în paragraful despre tipurile calificării) şi subiectul faptului supus calificării, ceea ce este un element de structură a calificării.

Raporturile juridice, generate de conflictele electorale au fost obiectul hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr.4 din 26.09.2015, prin care a fost explicată regula legii aplicabile în cazul conflictului între legile organice: Codul de procedură civilă, Codul Electoral şi Legea contenciosului administrativ. În acest caz instanţele au fost atenţionate asupra regulilor de soluţionare a conflictului dintre legi, adică asupra distincţiei legi generale - legi speciale, dat fiind faptul că actele normativ-juridice generale cuprind norme aplicabile tuturor raporturilor sociale ori subiecţilor sau doar unor categorii de raporturi, subiecţi. Actele normative speciale cuprind norme juridice aplicabile în exclusivitate unor categorii de raporturi sociale sau subiecţi strict determinaţi prin derogare de la regula generală [3, p.87]. Instanţele judecătoreşti au întâmpinat dificultăţi şi în cazul conflictului în timp a legilor şi s-au adresat Curţii Supreme de Justiţie pentru emiterea unui aviz consultativ.

Din tabelul 1 se poate evidenţia faptul că aceste probleme au făcut obiectul emiterii de către Curtea Supremă a două avize consultative, prin care instanţelor li se recomandă ca, în scopul relizării unei calificări juste, este necesară soluţionarea corectă a conflictului de legi cu diferită putere juridică şi conflictul de legi intrate în vigoare la date diferite. Soluționarea corectă a conflictului de legi, de rând cu alte elementele necesare unei calificări juridice calitative, pune în valoare dimensiunea acțiunii regulilor juridice asupra relațiilor sociale. Și în drept internațional privat pentru a afla ce lege va cârmui efectele juridice ale raportului cu element străin, trebuie să determinăm mai întâi cu ce legi are legătură acel raport. Indicaţia este dată de punctul de legătură, care localizează raportul juridic în spaţiu. Pentru identificarea punctului de legătură, trebuie determinat în prealabil conţinutul acestuia, adică raporturile juridice reglementate de norma conflictuală. Totodată acest aspect apropie procesul de calificare juridică din dreptul intern cu cel din dreptul internațional privat, în care conflictul de legi este primul aspect după importanța sa în procesul de calificare, iar aceasta, la rândul său, demonstrează în mod indubitabil caracterul unitar al fenomenului juridic.

3.4. Tipurile calificării juridice.

Calificarea juridică este un fenomen complex, esenţa căreia poate fi percepută şi dezvăluită mai bine dacă întreprindem clasificarea ei. Clasificarea şi diviziunea sunt operaţii complementare care se supun aceloraşi reguli [157, p.93].

Clasificarea este o grupare a obiectelor în clase, după anumite criterii, într-o ordine ierarhică şi într-un tot unitar şi organic, astfel încât fiecare clasă să ocupe un anumit loc, în conexiune cu celelalte clase. Clasificarea operează asupra obiectelor, proceselor, despre care avem o noţiune. Pentru clasificare şi diviziunea sunt necesare 3 entităţi: obiectul clasificării (termenii

daţi); criteriul clasificării; clasele, respectiv, termenii obţinuţi ca rezultat al clasificării [156, p.77]. Având în vedere aceste postulate logice, procedăm la clasificarea calificării ca proces (obiectul clasificării), folosind un criteriu. Dacă criteriul este natura ei, atunci în literatura de drept internaţional privat calificarea s-a divizat în :

a) primară

b) secundară.

a) Calificarea primară este acea operaţiune de calificare care are ca obiect determinarea legii aplicabile raportului juridic cu element de extraneitate. De rezultatul calificării depinde legea competentă să guverneze raportul juridic. Calificarea primară are loc conform legii forului. Pentru dreptul nostru, regula este enunţată în art. 1577 alin. 1 C. civ.: „La determinarea legii aplicabile raporturilor de drept civil cu element de extraneitate, se va ține cont de calificarea conceptelor juridice efectuată conform dreptului Republicii Moldova, dacă legea și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte nu prevăd altfel.

Astfel, calificarea primara determina legea competentă in sensul ca in funcţie de felul cum se face calificarea depinde si alegerea legii competente să reglementeze raportul juridic cu elemente de extraneitate (de ex. cetatenia). Sunt exemple de calificare primară dacă forma solemnă a unui act juridic este o condiţie de fond sau formă, dacă regimul matrimonial interesează efectele casatoriei sau regimul bunurilor.

b) Calificarea secundară, în opinia C. Jugastru, intervine după momentul la care s-a făcut calificarea primară şi este o problemă care aparţine dreptului intern [140, p.64].

cea secundara se face dupa ce s-a realizat calificarea primara si ea în general nu vizeaza legea competenta sa reglementeze raportul juridic, fiind o problema de natură aplicativă, de interpretare şi clarificare a normei conflictuale. Sunt exemple de calificare secundara problema daca un contract de vanzare-cumparare are natura civila sau comerciala; daca un colectiv de oameni este sau nu persoana juridica, s.a. [25, p.129].

Analizând acest punct de vedere şi utilizând potenţialul său pentru calificare şi în dreptul intern putem conchide că el determină doar consecutivitatea acţiunilor celui ce califică, care constă în alegerea mai întâi a legii competente, apoi a normei/normelor juridice potrivite şi în final odată cu stabilirea faptelor concrete se purcede la interpretarea normei/normelor juridice alese, apoi la elaborarea actului aplicativ. Această observație ne indică faptul că divizarea calificării în primară și secundară poate fi acceptată la nivel de sistem juridic în general și, implicit, în sistemul juridic intern și nu doar la nivel de drept internațional privat cu acea rezervă că nu se va realiza

aceiași consecutivitate a etapelor în procesul de calificare și nu se va subestima importanța celorlalte etape.

Un alt criteriu al clasificării ar putea fi rezultatul calificării, care presupune o evaluare juridică a faptelor realităţii şi baza legii pentru stabilirea normei adecvate situaţiei. Dacă ar fi să ne referim la rezultatul calificării ca şi criteriu, adunci am putea specifica că în dependenţă de rezultatul calificării avem:

- Calificare pozitivă - fapta se încadrează în normă;
- Calificare negativă - fapta nu se încadrează în normă. Trebuie de arătat că prima – calificarea pozitivă - nu presupune în mod obligatoriu calificarea unei conduite legale. Calificarea unei conduite legale nu este studiată în literatura juridică naţională şi doar în doctrina rusă în ultimii ani s-au întreprins unele încercări de a califica conduita legală. Deci, calificarea va fi pozitivă atât în cazul unei conduite legale, cât şi în cazul unei conduite ilegale, dar care se încadrează în normă (este cazul infracţiunilor, contravenţiilor, delictelor).

De asemenea în literatura de specialitate întâlnim în calitate de criteriu dependenţa de gradul de pătrundere în procesul de calificare şi impactul asupra deciziei definitive:

- calificarea preliminară, prealabilă (sau ipotetică)
- calificarea finală (definitivă).

Calificarea preliminară privind faptele penale este realizată de ofiţerii de urmărire penală şi sigur poate suporta modificări, ceea ce s-a numit recalificare ori reîncadrare. Astfel, Curtea Constituţională în hotărârea nr.9 din 29.04.2016 [96] a menţionat că pe parcursul instrumentării unei cauze penale, o faptă, în urma aprecierii probelor, poate fi reîncadrată juridic.., dar reîncadrarea juridcă nu modifică retroactiv faptele.

Pe baza acestei clasificări, ajungem la concluzia că natura calificării juridice în procesul de aplicare a legii este dual, care se reflectă în faptul că în etapele iniţiale ale cazului este pre-calificare care se orientează superficial la obiectul şi probele calificării.

Astfel, evaluarea preliminară juridică este un mijloc de a contribui la stabilirea faptelor şi a standardelor legale aplicabile, în timp ce calificarea finală serveşte ca bază pentru procesul decizional şi de asigurare a actului de justiţie.

Cu referire la natura logică a calificării juridice. Din această perspectivă, de formare este văzută ca un set de tehnici mentale, care fac obiectul unor legi de gândire logică, care se referă la obiecte existente în realitate (acţiuni, procese, obiecte, etc) si fenomene juridice (norme cuprinse în diferite forme de drept). În general, considerăm că "logica este singura care poate determina abilităţile construcţiilor logice" aici important este silogismul (sau mai exact - un lanţ de

silogisme), care joacă rolul de regula, premisa majoră fiind normele de drept, premisa minoră fiind situaţia de fapt.

Descrierea juridică este un proces de învăţare complex şi rezultatul său, succesul depinde, în primul rând, şi este direct proporţional cu cunoaşterea şi respectarea legilor logicii în construirea raţionamentului, şi pe de altă parte, depinde de nivelul de cunoaştere a subiectului calificării juridice, de capacitatea sa de a evalua natura juridică a faptelor şi de a analiza conţinutul prescripţiilor legale.

Principalele tipuri ale calificării juridice au la bază criterii suplimentare de clasificare şi se disting:

1) suma circumstanţelot de fapt ale cauzei;

2) stabilirea cadrului legal de reglementare a cauzei;

3) temporalităţii (raportul dintre obiect şi subiect al calificării juridice în timp, în funcţie de care calificarea este retrospectivă sau de perspectivă). Cel mai frecvent juriştii au de a face cu calificările retrospective, adică după ce faptele au avut loc şi ele trebuie calificate. Dar avocatul, notarul, juristul unei asociaţii, organizaţii, întreprinderi pot face şi calificări de perspectivă, atunci când consultă un client referitor la faptele solicitate şi efectele juridice ce vor fi ataşate lor.

În acest sens autorul belgian P. Delnoy [73, p.201] consideră că raţionamentul înainte de aplicarea dreptului se reduce la unul din cele 2 silogisme:

1. Fapt F prevăzut de regulă are consecinţe C. Doar f – faptul ce s-a produs, este cuprins în F, deci, vor surveni consecinţele c (calificarea retrospectivă) :

(F)

dar (¬¬¬¬¬¬¬¬¬¬¬ f) ;

deci (c).

2. În baza unei reguli de drept un rezultat R se produce de un fapt F, or rezultatul pe care vreau să-l obţin este cuprins în R - cel prevăzut de regulă, deci, voi obţine acel rezultat r, provocând survenirea faptului f (calificarea de perspectivă) :

(R)

dar (¬¬¬¬¬¬¬¬¬¬¬ r)

deci (f)

În aplicarea dreptului întrebarea juridică se pune de 2 maniere:

1. Ori faptul s-a realizat şi autorul său doreşte să ştie ce consecinţe urmează. Un fapt determinat spaţio-temporal (f) este luat în considerare printr-o regulă juridică ce ataşează

unui fapt (F) o anume consecinţă (C) şi rezultă deci, această consecinţă (c) în drept, dacă se produce (f);

dar (¬¬¬¬¬¬¬¬¬¬ f) (F)

deci, (c).

2. Ori persoana doreşte un anumit rezultat şi vrea să ştie ce comportament să adopte. Un rezultat concret (r) este dorit; dar acest rezultat este cuprins în rezultatul (R) ce este legat prin regula de drept de un fapt (F); deci, pentru a obţine acel rezultat (r) trebuie provocată realizarea faptului (f).

(r);

dar (¬¬¬¬¬¬¬¬¬¬ r) (R)

deci (f)[75, p.201].

Calificările, în funcţie de rezultat, constatările în legătură cu stabilirea raportului dintre aspectele reale şi normative ale cazului, din punct de vedere logic, se propune a se împărţi în:

1) calificarea cu silogismul categoric al primei figuri - în acest caz, rezultatul este întotdeauna "pozitiv": factorii relevanţi, faptul real, al motivelor, norma şi concluzia, deci calificarea va fi pozitivă.

2) calificat pentru silogismul de figura a doua - în acest caz, rezultatul a fost "negativ", căci premisa majoră este negativă.

În funcţie de tipul de "problemă de calificare" cu care se confruntă subiectul calificării cu gradul de certitudine cu privire la dosarul actual şi cadrul normativ al cazului se poate sugera să sublinieze normalitatea şi abilităţi obişnuite. Se remarcă faptul că, în unele situaţii, evaluarea de aplicare a legii la circumstanţele reale nu cauzează dificultăţi evidente, precum şi de selecţie a unui cadru de reglementare adecvat pentru situaţie aparţinând categoriilor de cazuri în care, de regulă, a existat o practică comună de aplicare a legii. Din această cauză, rezolvarea acestor cazuri este un simplu exerciţiu logic cu implicaţii de operare deterministe pentru figurile silogistice sigure. Acest tip de calificare este caracterizat ca o calificare ordinară (model simplu) [33, p.203]. La rândul său, situaţia în care stabilirea naturii juridice a faptelor, stabilirea sau utilizarea anumitor norme de drept, care intră sub reglementarea acestei situaţii de viaţă, este dificilă din cauza caracterului incert al relaţiilor sociale, controversate sau dacă natura juridică este complexă şi nu a fost găsit un model clar de aplicare a legii, o soluţie coerentă, atunci calificarea se caracterizează ca fiind extraordinară (complicată) ca tip de calificare juridică.

Dacă ne referim la calificarea juridică în cazul lacunelor în lege ea este complicată, căci calificările în caz de lacune din legislaţie, sugerează un sistem de activităţi speciale realizate de

subiecţi, anumite operaţiuni mintale asociate cu depăşirea decalajului prin căutarea şi evaluarea unor norme similare din legislaţie, corelate cu bunul simţ.

În dependenţă de subiecţii calificării în drept ca tipuri de calificare se regăsesc următoarele:

- calificarea oficială, care este făcută de un subiect competent cu elaborarea ori cu aplicarea dreptului, care realizează calificarea în limitele prevederilor legale. Calificarea oficială este realizată pentru încadrarea unei/unor fapte în cadrul unei norme de drept şi produce anumite efecte juridice. Propriu zis aceasta este calificarea juridică. În acest caz este necesar de stabilit, că, pe lângă sensul termenului de „calificare juridică", făcută de un subiect competent cu elaborarea ori cu aplicarea dreptului, care realizează calificarea în limitele prevederilor legale, putem introduce sintagma „calificare în drept" sau „calificare în domeniul juridic", care indică asupra unui subiect ce nu este abilitat de stat cu calificarea, dar care, calificând, poate influenţa direct sau indirect calificarea juridică, deci, diferenţa în acest caz este realizată în funcţie de criteriul subiectului ce califică şi a obligativităţii calificării pentru organele de stat. Dar în acest sens trebuie avut în vedere că diferiţi subiecţi ce califică nu au acelaşi rol în calificarea definitivă. Aşa, spre exemplu, instanţa nu este tinuta de încadrarea în drept a faptei de catre agentul constatator, atât timp cât aceasta este descrisă în cuprinsul procesului verbal, iar prin plângerea formulata petentul a avut posibilitatea de a înainta instanţei spre analiză procesul verbal, instanţa verificând legalitatea aplicarii sancţiunii raportat la fapta reţinută în sarcina sa. În funcţie de agentul calificării unii autori din Federaţia Rusă propun să se clasifice erorile în primare (первоначальные) şi derivate (производные) . Primare sunt considerate erorile comise de instanţă în procesul de examinare a dosarului, iar derivate – cele comise de procuror şi avocat [237, p.89]. Această clasificare însă trezeşte unele dubii, căci după timpul implicării în calificare calificarea instanţei nu este primară, mai degrabă este primară calificarea dată de procuror şi avocat.

Calificarea neoficială poate fi doctrinară şi comună (obişnuită). Calificarea doctrinară este făcută în scop de analiză, cercetare, în scop de studiu, publicare a rezultatelor cercetării de către cercetători, savanți, cadre universitare. Această calificare se caracterizează prin rigoarea teoretică, forța argumentelor, propuneri de soluționare a unor cazuri dificile, propuneri de lege ferenda pentru ameliorarea cadrului normativ-juridic, adică ea poate servi atât pentru elaborarea, cât și pentru aplicarea dreptului.

Calificarea neoficială poate fi făcută de oricine se află în faţa unei opţiuni de a intra sau nu în cîmpul juridic: fie că intenţionează să respecte legea sau să o încalce. Deci calificarea comună poate fi făcută şi de justiţiabili care nu au studiile de specialitate, dar care, din bun simţ şi având

sentimentul dreptăţii, se aşteaptă ca fapta lor să fie calificată de subiecţii oficiali aşa cum înţeleg ei (cel puţin în linii mari). În cadrul procesului de calificare neoficială pot participa atât specialişti din domeniul juridic, cât şi specialişti din alte domenii. Calificarea neoficială nu produce efecte juridice. Calificarea neoficială considerată a fi şi doctrinară are o importanţă deosebită în legătură cu faptul că este realizată de savanți ce au cunoștințe profunde și se bucură de autoritate. Calificarea neoficială doctrinară are şi o legătură indirectă cu calificarea oficială. Atunci când ea este însuşită de organele abilitate cu aplicarea dreptului, ea produce efecte juridice şi deci, devine obligatorie.

Un caz interesant reprezintă situaţia inversă, prevăzută de aplicarea prevederilor art.364^1 CPP de către instanţele judecătoreşti – judecarea cauzelor penale pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală în procedura simplificată şi recunoaşterea totală şi necondiţionată de către inculpat (care poate să nu fie jurist de profesie) a faptei/faptelor incriminate în legătură cu care a fost deferit justiţiei şi renunţarea la dreptul de a solicita examinarea altor probe. Inculpatul trebuie să recunoască şi încadrarea juridică a faptei/faptelor aşa cum a/au fost reţinute în rechizitoriu, a explicat Plenul Curţii Supreme de Justiţie prin hotărârea nr. 13 din 16.12.2013. Aceasta înseamnă că inculpatul este de acord cu calificarea juridică dată de organul abilitat, şi-o asumă şi ea produce efecte juridice, astfel încât calificarea oficială este acceptată de un subiect care intuitiv o însuşeşte, deci, face o calificare neoficială, dar de care depinde rezultatul final, ceea ce demonstrează încă o dată că datorită specificului și complexității domeniului juridic nu pot fi puse bariere de netrecut între tipurile de calificări, atât între calificarea juridică și cea în drept, cât și între diferite tipuri de calificări juridice.

3.5. CONCLUZII LA CAPITOLUL 3

Sistemul de drept reprezintă structura internă a fenomenului juridic dintr-un stat, prin care se realizează unitatea normelor juridice şi aranjarea lor în anumite părţi interdependente – ramuri de drept, subramuri şi instituţii juridice. Sistemul dreptului ajută la evidenţierea lacunelor dreptului şi în acelaş timp permite o înţelegere mai eficientă a materialului normativ-juridic, o interpretare a dreptului la justa valoare.

Înţelegerea corectă a normelor juridice, aprecierea lor în anasamblu permite să fie realizată o calificare juridică conformă, întru cât respectarea regulilor de redactare legală diminuiază posibiliăţile interpretării eronate a textului actului normativ-juridic.

În literatura de specialitate calificarea juridică este cercetată în temei ca proces, iar în unele (puţine) lucrări şi ca rezultat, deşi sunt opinii diferite şi contradictorii, nu putem să nu apreciem contribuţia din ambele perspective a calificării juridice.

Calificarea este caracterizată ca o activitate cognitivă ce se produce treptat, de aceea poate fi împărţită în segmente de timp, numite etape (faze). Etapele se caracterizează prin obiectivitate, adică prin faptul că diviziunea în etape are un caracter obiectiv şi se deosebesc prin conţinut, adică prin specificul faptelor agentului cunoscător.

Calificarea juridică constă în evidenţierea acelor semne ce sunt relevante din punct de vedere juridic, proces ce presupune efectuarea unei operaţii logice pentru a putea compara faptul concret cu cel prevăzut de norma juridică, pentru că metodologic nu este posibil a compara concretul cu generalul, pentru aceasta transformăm concretul în general. Această operaţie se sprijină pe normele de drept material şi este parte integrantă a procesului de aplicare.

Studiind practica judiciară constatăm locul şi rolul calificării juridice atât ca proces, cât şi ca rezultat, ceea ce în final a avut ca obiectiv identificarea erorilor de calificare. De cele mai multe ori aceste erori ale calificării juridice determină o stabilire incorectă a tipului raportului juridic litigios, a unor elemente ale lui, o delimitare insuficientă (incorectă) a raportului juridic supus examinării de alte raporturi juridice similare. Rezultatul calificării presupune o evaluare juridică a faptelor, a realităţii juridice şi a bazei domeniului legislativ în scopul stabilirii normelor adecvate situaţiei de fapt.

Ţinând cont de ambele perspective în care a fost analizată calificarea juridică, menţionăm că ambele au valoare decisivă pentru aplicarea dreptului, căci este necesar a stabili în mod complet şi clar atât informaţiile despre elementele intrinseci caracterizării raportului juridic, cât şi a elementelor extrinseci ce vizează calificarea juridică.

Analizând tipurile de calificări am dobândit posibilitatea să caracterizăm mai complet conceptul calificării juridice, astfel încât am stabilit propriile criterii de evidenţiere a tipurilor calificării juridice, ţinând cont de cele două perspective enunţate în teză, perspective în care poate fi privită calificarea juridică. În acest sens am delimitat atât criteriul temporalităţii, cât şi calitatea subiecţilor calificării, suma circumstanţelor de fapt, conţinutul normelor alese pentru calificare şi impactul pe care îl poate avea rezultatul calificării în raport cu sistemul normelor de drept şi în raport cu eficienţa aplicării dreptului în relaţii sociale concrete.

CAPITOLUL IV. INSTRUMENTE ŞI MODALITĂŢI DE DEPĂŞIRE A DIFICULTĂŢILOR DE CALIFICARE JURIDICĂ.

4.1. Concepte şi categorii în drept ca instrumente ale calificării juridice.

Spre a-si îndeplini funcţia sa şi a-şi atinge scopurile, sistemul juridic foloseşte instrumente multiple foarte diferite pe care orice jurist ar trebui să le cunoască şi să le aplice. Întrucât dreptul nu poate fi aplicat printr-o simplă juxtapunere[2] de reguli separate, este necesar să poţi alipi diverse elemente ale unui ansamblu coerent aşa în cât să nu denote mari contradicţii care să-l arate inpracticabil. În opinia lui J-L Bergel, instrumentele dreptului pot fi de trei feluri:

- Conceptuale (norme, drepturi subiective)
- Tehnice (formalismul, ficţiunile)
- Operaţionale (contract, reprezentare, răspundere) [3, p.60].

În cadrul calificării juridice un loc şi un rol aparte îl au instrumentele dreptului, care aplicate în procesul de calificare juridică ajung a fi denumite instrumente ale calificării juridice.

În literatura de specialitate [70, p.49], adesea se consideră că în domeniul juridic rezultatele procesului de conceptualizare sunt date de concepte şi categorii juridice. Acest mod de a privi lucrurile contravine regulilor privitoare la clasificarea logică a obiectelor şi fenomenelor, în sensul că în procesul de clasificare a doua fenomene, unul dintre ele nu poate avea acelaşi statut ca şi subconceptele acestuia. Astfel, categoriile juridice sunt şi ele concepte, este adevărat, de maxima generalitate, doar aceasta şi justifică împărţirea rezultatelor gândirii juridice în concepte si categorii juridice.

Dacă ne referim la instrumentele calificării juridice, un loc aparte îl ocupă conceptele juridice şi categoriile juridice. Conceptele juridice sunt reprezentări mintale generale şi abstracte ale obiectelor. În materie juridică ele nu pot fi determinate decât în funcţie de dreptul obiectiv şi realităţile sociale. Demersul intelectual pleacă de la observarea legii, a jurisprudenţei, practicii juridice, care este în evoluţie constantă, întru-cât elemente noi ale vieţii pot să nu fie obiectul legii, jurisprudenţei. Demersul are nevoie şi de stabilitate pentru că sistemul juridic este organizat pe baza principiilor generale şi fondat pe noţiuni permanente Dreptul constituie un ansamblu sistematic şi raţional susţinut de o reţea de concepte [36, p.213].

Conceptele juridice sunt concepte abstracte, ce ţin de procesul gândirii. Prin conceptualizare, în general, se înţelege realizarea unui produs al gândirii umane pe calea

[2] **JUXTAPÚNERE,** *juxtapuneri,* s. f. Acţiunea de *a juxtapune* şi rezultatul ei; alăturare, juxtapoziţie. ◊ (Gram.) Mijloc de exprimare a raporturilor sintactice de coordonare sau de subordonare dintre elementele alcătuitoare ale unei propoziţii sau fraze, care constă în simpla lor alăturare, fără ajutorul vreunui cuvânt de legătură; parataxă. – V. **juxtapune.**

abstractizării. Astfel de produse ale gândirii umane ajung a fi noţiunile, categoriile, raţionamentele etc., care desemnează o parte a diversităţii fenomenelor, proceselor, relaţiilor sau obiectelor concrete.

Conceptele sunt instrumente prin care dreptul ia contact cu realitatea. Ele sunt cu atât mai necesare pentru asigurarea unei ordini sociale raţionale, cu atât este mai complexa realitatea socială, în care se include dreptul. Aceste noţiuni sunt rezultatul procesului de gândire prin intermediul căruia este indicată esenţa obiectelor gândirii şi deosebirea acestora comparativ cu altele [3, p.61].

Pentru ca să înţelegem conţinutul unei situaţii particulare trebuie studiate toate aspectele semnificative si recenzate toate conceptele care se referă la situaţie. Definirea unui concept presupune a da sens cuvântului ce-l desemnează după elementele ce-l constituie. Pentru a asigura securitatea juridică trebuie ca orice concept sa fie definit pe baza atributelor ce le comportă şi relaţiilor specifice între diferite elemente. Relaţiile dintre elemente sunt variabile, poate fi un cumul de elemente (la posesie - material si intenţional), o alternativa, ori de excludere (clauza de non-concurenta). Poate fi raport de cauzalitate, reciprocitate, dependenta, condiţie, raporturi calitative (eroare substanţiala) si cantitative (majorat).

Regulile juridice reies din "asocierea unor concepte mai mult sau mai puţin numeroase", unde unele dintre ele se regăsesc în numeroase ramuri de drept. Marile direcţii de drept au nevoie să fie fi folosite corespunzător şi ordinul juridic să arate o finalitate concretă, folosind o construcţie intelectuală bazată pe concepte. De altfel am identificat spiritul juridic al "regimului concret, izolat de interesele care le reprezintă, organizându-se conform naturii sale proprii si combinîndu-se cu alte concepte de acelaşi fel, spre a forma o pura construcţie juridică, construită pe abstracţii şi pe singurele eforturi de judecată". Aceasta definire e inexactă. Conceptele juridice nu sunt pure construcţii intelectuale, dar sunt suporturile raţionale ale realităţilor umane cele mai concrete.

Conceptele sunt noţiuni care se formează printr-un proces logic ce constă din colectarea notelor comune dintr-un şir de obiecte omogene. Utilizarea lor cere a le defini, adică a descrie conţinutul printr-o formulă succintă şi sintetică, precizând elementele ce le compun şi relaţiile specifice ce leagă aceste elemente între ele. Unele sunt precise, ca : vîrsta majoră, stare de ebrietate, altele- nedeterminate, dar determinabile ca ordinea publică, interesul general, bunele moravuri. Definirea vizează faptele conceptualizate şi le atribuie consecinţe. Orice concept juridic este rezultatul abstractizrii și obiectul unei definiţii ce-l situiază într-un concept imediat mai cuprinzător – genul său proxim – şi enunţă caracterele distinctive ce permit de a-l deosebi de

altele ce aparţin aceluiaşi gen [94, p.51]. Metoda abstractizării aspectelor de fapt prin consacrarea juridică a acestora sub forma unor concepte generice a fost identificată ca reprezentând fundamentul teoriei calificării și in dreptul international privat [34, p. 45-67].

Conceptele sunt instrumentele prin care dreptul are influenţă asupra realităţii. Deci, metoda juridică se caracterizează prin conceptualism. Unele concepte – drept, obligaţie, contract - sunt indispensabile oricărei ordini juridice, cât de primitivă nu ar fi. Altele – stat, suveranitate, personalitate juridică - provin de la o elaborare mai aprofundată a dreptului [3, p.31].

Unele concepte sunt construcţii ale spiritului bazate pe transformarea realităţilor juridice în idei pure, iar altele sunt traducerea exactă a realităţii. Sunt noţiuni fundamentale ale întregului sistem juridic sau ale unui sistem juridic determinat pe care trebuie să-l examinam, nu numai asupra fondului, dar dintr-un punct de vedere metodologic, pentru a pune în evidenţă necesitatea si funcţiunea lor în ordinea juridica, dincolo de formele diverse în care se pot transforma si al conţinutului susceptibil pe care pot să-l ia de aici sau de colo la un moment dat sau intr-o anume manieră. Dincolo de instrumentele conceptuale, punerea în practică recurge la instrumente tehnice necesare efectivităţii sale.

Din acest punct de vedere, dreptul este, înainte de toate, cadrul de acţiune al oamenilor si societăţilor umane. Punerea sa în practică nu s-ar putea şti să se acomodeze unor instrumente exclusiv statice şi să se realizeze prin mecanisme de cele mai multe ori complexe. Studiul instrumentelor operaţionale este deci în mod egal necesar.

Fără a face aici inventarul acestor instrumente, este suficient de prezentat sumar unele cu singurul scop de a ilustra puţin din arsenalul juridic de care dispun juriştii. Unele legislaţii, de tip anglo-saxon dau definiţii chiar în legi. O tipologie a definiţiilor le încadrează în: definitii reale şi terminologice. Definiția reala constă în determinarea substanţială a elementelor şi atributele specifice ale conceptului.

În literatura juridică de specialitate [2, p.70] se vorbeşte şi despre conceptele juridice nedeterminate care sunt un factor de adaptare a dreptului la realităţile sociale mereu schimbătoare şi, în opinia unor autori, sunt intenţionat lăsate de legiuitor. Conceptele juridice nedeterminate fiind o sursă de raţionalitate non-formală de ordine dialectică şi retorică, caută să evite soluţiile în mod evident (manifest) nerezonabile.

Opera de conceptualizare [190, p.108] este o parte intrinsecă a procesului de gândire, iar rezultatele sale se concretizează în noţiuni, categorii, principii şi construcţii juridice. În acest fel, noţiunile si categoriile juridice sunt concepte, în sensul că ele reprezintă punctul final al unui proces de gândire care, pe calea abstractizării, concretizează o forma logica a acestuia, ce reflecta

trăsăturile generale şi necesare ale unei clase omogene de fenomene juridice. Noţiunile, categoriile, principiile şi construcţiile juridice devin astfel lianţii[3] sistemului juridic, elementele care asigură interdependenţa şi unitatea componentelor sale. In procesul de creare a dreptului, neobservarea noţiunilor, categoriilor si principiilor juridice este pe cat de dăunătoare, pe atât de nedorit. În cazul în care legiuitorul urmează să aplice norme juridice care contrazic sistemul noţiunilor, categoriilor, principiilor si construcţiilor juridice, sau nu sunt corect înţelese el se situează în afara normei legale în cadrul procesului de calificare**,** iar unitatea sistemului juridic este pusă sub semnul îndoielii. Mai mult, legiuitorul, pentru a da o forma corespunzătoare reglementării juridice, este obligat sa utilizeze noţiunile, categoriile, principiile si construcţiile juridice existente în opera de creaţie legislativă pentru a asigura coerenţa şi practicabilitatea actului normativ, respectiv pentru a nu-l pune în dificultate pe cel care aplica legea cu stabilirea conţinutului acesteia.

Pentru a asigura practicabilitatea dreptului - spune Jean Dabin - este necesară definirea acestuia. Un drept nedefinit sau insuficient definit nu este practicabil, în sensul că aplicarea sa va da naştere unor ezitări şi unor controverse generatoare de insecuritate juridică, în astfel de cazuri, atât subiecţii de drept, cat şi judecătorul se întreabă care este regula ce urmează a fi aplicata, iar uneori întrebarea are în vedere chiar existenţa normei juridice. Insecuritatea care se naşte în astfel de cazuri în relaţiile sociale este un rău grav, care afectează activitatea umana şi duce la stagnare. Pentru eliminarea unor neajunsuri de acest gen este nevoie sa se apeleze la rigoarea conceptelor utilizate în procesul de creare a dreptului. Prima din condiţiile care asigură practicabilitatea dreptului o constituie suficienta sa definire.

Atât în sistemul dreptului anglo-saxon, cat şi în cel al familiei dreptului romano-germanic, legiuitorul recurge la definirea termenilor pe care ii utilizează în conţinutul unei reglementări juridice [23, p.42]. Aceasta definire a termenilor este întâlnită atât în legislaţia interna, cât şi în domeniul tratatelor internaţionale. În legislaţia Republicii Moldova, definirea termenilor cu care operează legiuitorul este destul de des întâlnită. Astfel, vom găsi definiţii legale în Codul civil, în Codul de procedura civilă, în Codul penal, în Codul contravenţional, în diferite legi şi hotărâri (cu caracter explicativ), precum şi în tratatele internaţionale la care Republica Moldova este parte.

Aceste definiţii sunt consacrate ca atare în textele legislative sau rezultă implicit din formularea dată de legiuitor. În rândul codurilor care apelează în mod expres la definirea unor termeni se situează Codul penal [59] care, în finalul părţii generale cuprinde Capitolul XIII

[3] În sens de elemente de legătură, LIÁNT, lianţi, s. m. 1. Material fluid sau adus în stare fluidă, care are proprietatea de a lega prin întărire bulgării sau granulele unui material solid cu care a fost amestecat; aglomerant. 2. Substanţă care serveşte la fixarea unui pigment pe fibra textilă. [Pr.: li-ant] – Din fr. liant.

consacrat înţelesului unor termeni sau expresii din legea penală. În acest titlu sunt cuprinse definiţiile unor termeni cum ar fi: ,,secret de stat", ,,teritoriu", ,,timpul de război", ,,arme" etc.

În ceea ce priveşte definirea unor termeni procedurali, menţionăm art.55-67 din capitolul VI ,,Participanţii la proces. Drepturile şi obligaţiile lor procedurale" a Codului de procedură civilă a Republicii Moldova [57]. În aceste articole sunt definite noţiuni precum inculpatul, partea vătămata, partea civila şi intervenientul accesoriu etc.

Atunci când legiuitorul recurge la definirea unor termeni sau expresii în cuprinsul unei reglementări date, el face acest lucru pentru a conferi acestor noţiuni un înţeles diferit de cel comun. Acest înţeles este utilizat în exclusivitate în activitatea de aplicare a reglementarii juridice în cauză. Aceste definiţii nu pot fi extrapolate de la un act normativ la altul şi nici de la o ramura de drept la alta, în afara unei hotărâri explicative date în acest sens de către legiuitor sau alţi subiecţi cu drept de interpretare [78, p.32].

În cazul în care legiuitorul nu-şi propune sa dea o anumită semnificaţie juridică unui concept, el îl poate folosi fără să-l explice, lăsând pe seama practicii judiciare şi a doctrinei juridice să facă acest lucru. De aceea, nu trebuie sa fim luaţi prin surprindere de o serie de termeni utilizaţi de legiuitor, fără a le fi stabilit înţelesul pe calea unei definiţii legale. Astfel de termeni întâlnim în diferite reglementări juridice şi ei pot privi noţiuni cum ar fi suveranitatea naţională, popor, naţiune, minoritate naţionala, stat, stat unitar, stat federal, unitate administrativ-teritoriala etc. În cazul in care cel chemat sa aplice legea întâlneşte în cuprinsul său astfel de concepte nedefinite sau insuficient definite el va face apel la lucrările de specialitate şi, pe aceasta baza, va stabili sensul unor asemenea termeni, dându-le definiţii corespunzătoare.

În elaborarea conceptelor juridice, legiuitorul este adesea confruntat cu formularea acestora într-un sens larg sau în sens restrîns. In concepţia lui Jean Dabin, un drept definit în termeni stricţi, mai ales prin utilizarea unor trăsăturilor pur formale, este un drept incomplet, deoarece el lasă în afara sa anumite ipoteze, anumite cazuri singulare, fară a ţine seama de faptul ca viaţa sociala extrem de complexă şi de schimbătoare nu se reduce la o suma de ipoteze-tip, cărora dreptul le oferă soluţii prestabilite, tipice sau uniforme [178, p.63]. De aceea, pentru a se evita astfel de situaţii, dreptul trebuie sa corespunda acestei complexităţi a vieţii, el trebuie sa acopere plasticitatea vieţii sociale, apelând la definiţii largi, cu valoare de principiu.

În cadrul procesului de calificare a normei de drept conceptul juridic are o importanţă aparte, astfel pe lingă analiza conceptului juridic ca instrument al dreptului trebuie de atras atenţia şi la categoriile juridice. Deşi, unii confundă categoria juridică cu conceptul juridic cert este faptul că aceste două instrumente ale calificării juridice au un loc aparte. Categoriile juridice fiind de o

generalitate mai mare şi deşi ar include şi conceptele juridice, totuşi importanţa celor din urmă denotă faptul că necesită o cercetare mai amplă, conceptele fiind celula parte a categoriei juridice.

Categoriile juridice reprezintă conceptele fundamentale ale dreptului. Ele conferă dreptului unitate sistemica şi congruenţa raţională. Aşa cum remarca G. Cornu, categoriile juridice sunt rudimente ale ştiinţei dreptului şi ele constituie materia elementară a dreptului [4, p.91]. Categoriile juridice reprezintă, astfel, conceptul care se caracterizează printr-o reuniune de elemente constante şi necesare. Parte integrantă a conceptelor, categoriile juridice ce se identifică prin multitudinea elementelor care le compun şi prin natura relaţiilor care se stabilesc între acestea. Determinarea categoriilor juridice este rodul unor procedee intelectuale, al unor artificii tehnice care scot în evidentă realităţi juridice distincte. În opinia lui Paul Roubier [179, p.42], *categoriile juridice desemnează o grupare de norme juridice care reglementează o anumită materie dată*. Aparent, categoriile juridice ar putea fi sinonime cu instituţiile juridice. În realitate, cele două noţiuni nu se confundă. Dacă instituţiile juridice sunt categorii juridice, nu toate categoriile sunt şi instituţii juridice. Astfel, instituţiile juridice cum ar fi contractul, proprietatea, casatoria, cetarenia, persoana fizica etc. sunt si categorii juridice. Cu toate acestea, există categorii juridice care nu sunt instituţii juridice. Enumerăm în acest sens: buna credinta, delictul, concubinajul etc.

Pentru delimitarea categoriilor juridice este nevoie de un efort intelectual care să pună în evidentă criteriile care disting o categorie juridica de alta. Determinarea criteriilor categoriilor juridice constă în izolarea trăsăturilor comune ale elementelor care le compun şi a trăsăturilor care fac ca unele categorii să se distingă de altele.

Infracţiunile şi contravenţiile sunt categorii juridice care se deosebesc între ele prin gradul de pericol social pe care îl prezintă. Aceasta distincţie este relativă şi în cele mai multe cazuri este controversată, fară a duce la anularea distincţiei , dintre infracţiuni şi contravenţii, de altfel fundamentată pe distincţia dată de lege [244, p.22].

În definirea categoriilor juridice se utilizează de cele mai multe ori dihotomiile[4]. Dihotomia reprezintă două entități: o clasa de elemente juridice care formează o categorie ce este opusă unei clase similare printr-o trăsătură ori printr-o serie de trăsături comune antagonice. Astfel, actele juridice îmbracă un aspect internaţional în măsura în care comportă un element de extraneitate. În lipsa acestuia, ele sunt acte juridice interne. Copiii sunt din căsătorie sau din afara acesteia. Bunurile sunt mobile sau imobile etc.

[4] **DIHOTOMÍE,** *dihotomii,* s. f. **1.** (Log.) Diviziune în două părţi a unui concept, fără ca acesta să-şi piardă înţelesul iniţial. **2.** Mod de ramificaţie a talului şi a tulpinilor unor plante în două părţi egale, care se împart la rândul lor în două părţi egale etc. [Var.: **dicotomíe** s. f.] – Din fr. **dichotomie.**

Calificarea juridică reprezintă şi traducerea elementelor de fapt în conceptele şi categoriile juridice, cunoaşterea şi delimitarea acestora este absolut necesară, întrucât fiecare sistem de drept dispune de o multitudine de concepte şi categorii identificate prin noţiuni, denumiri precise pentru a ne permite prelucrarea corectă a faptelor. Multitudinea de concepte şi categorii juridice trebuie să ne ofere informaţia necesară pentru a atribuii fiecărei situaţii calificarea corespunzătoare.

4.2. Importanţa operaţiei de definire pentru calificarea juridică.

Dreptul, în măsura în care este conceput ca o totalitate de norme, reclamă un grad de tipizare relativ ridicat. Şi dacă ne pornim de la acesta premisă, putem afirma că procedeele de logică sunt indispensabile în opera de construire a reglementărilor juridice. Raționamentul juridic exprimă atât calitățile explicativ-normative, care se supun regulilor de logică, cât și cele de apreciere, de valorizare a împrejurărilor, subiectelor implicate în cazurile concrete.

În ceea ce ţine de procedeele principale ale tipizării juridice acestea sunt [151, p.271]:

- *Definire*, prin care se urmăreşte determinarea cât mai precisă a conceptelor ce urmează să constituie elementele normei juridice;
- *Clasificarea*, procedeu de concretizare a materiei juridice prin gruparea, după anumite criterii, a conceptelor rezultând din operaţiile de definire;
- *Construcţia logică*, procedeu mai complex chemat să ofere o configurare logică şi sistemică soluţiilor legale şi să asigure capacitatea de expansiune reglementărilor juridice:
- *Prezumţiile şi ficţiunile;*

Definiţia este o operaţie logică prin care se specifică proprietăţile caracteristice ale unui obiect sau înţelesul unui termen. În primul caz, ceea ce se defineşte este o noţiune. În al doilea caz, ceea ce se defineşte este chiar termenul respectiv. Pe scurt, obiectul operaţiei de definire este o noţiune sau un termen. O operaţie de definire are drept rezultat o definiţie. Definiţia este o propoziţie care fixează rezultatul unei operaţii de definire.

Dacă ar fi să ne referim la componentele definiţiei, atunci trebuie de specificat că orice definiţie are următoarele componente [183]:

- definitul, adică noţiunea sau termenul care formează obiectul operaţiei de definire;
- definitorul, adică ceea ce se spune despre definit;
- relaţia de definiţie; în exprimarea obişnuită, relaţia de definiţie este redată prin cuvinte precum: este, înseamnă, desemnează etc.

Definiţiile au o importanţă aparte, întru cât în cadrul oricărui sistem de drept există cuvinte, termeni, noţiuni, claritatea înţelesului acestora este redat prin definiţii. Necesitatea

definirii termenilor denotă şi din diversitatea ramurilor de drept, chiar în cadrul unei aceleiaşi ramuri sub diverse contexte termenii, noţiunile pot avea înţelesuri diferite. Astfel, atât în procesul de legiferare cât şi în procesul de aplicare a dreptului definiţiile au un rol primordial, și sunt foarte utile pentru calificarea juridică.

Definiţiile pot fi clasificate după diverse criterii, clasificarea [180, p.12] acestora ne ajută la sistematizarea tipurilor de definiţii, cât şi la studiul teoretic al acestora. Astfel, avem următoarea clasificare:

I. După natura definitului:

- definiţii reale; Într-o definiţie reală, definitul este o noţiune. Definiţiile reale se recunosc de regulă prin aceea că definitul este redat printr-un substantiv cu articol hotărât sau printr-o expresie substantivală cu articol hotărât, iar relaţia de definire este redată prin cuvântul „este".
- definiţii nominale. Definiţiile nominale se recunosc de regulă prin aceea că termenul definit este pus între ghilimele, iar relaţia de definiţie este redată prin expresii ca: înseamnă, desemnează, se înţelege prin, etc.

Ţinând cont de scopurile pentru care sunt formulate, precum şi de locul şi rolul lor în procesul cunoaşterii, definiţiile nominale sunt de cel puţin trei tipuri, consideră autorul Gh.Mihai:

1. Definiţii stipulative, prin care se introduce câte un termen nou în vocabular printr-un cuvânt nou sau prin atribuirea unui înţeles nou unui cuvânt deja existent, dar care are un alt înţeles în alt context. Printr-o definiţie stipulativă se fixează rezultatul unei convenţii de a utiliza un anumit cuvânt într-un anumit context.
2. Definiţii lexicale, prin care se consemnează înţelesul sau înţelesurile cu care este folosit un cuvânt într-un limbaj natural. Într-o definiţie lexicală se explică înţelesul (înţelesurile) unui cuvânt definit, prin cuvinte al căror înţeles este cunoscut sau se presupune că este cunoscut. Aceste definiţii se mai numesc şi definiţii de explicaţie.
3. Definiţia de precizare, prin care se stabileşte înţelesul unui termen vag pentru a se putea înlătura indecizia în privinţa folosirii sale într-un anumit context. Şi aceste definiţii introduc un element de convenţionalitate, dar, spre deosebire de definiţiile stipulative, ele trebuie să mai păstreze o legătură puternică cu înţelesul termenului aşa cum circulă el în mod obişnuit. Definiţiile stipulative nu sunt propoziţii cognitive; definiţiile lexicale sunt propoziţii cognitive; pentru definiţia de precizare, stabilirea valorii de adevăr este problematică [156, p.73].

II. După procedura de definire evidenţiată de definitor, se disting cel puţin următoarele tipuri de definiţie:

1. Definiţia ostensivă, în care se indică efectiv sau se arată prin gesturi obiecte desemnate de definit (imagine - rostire concomitentă). Legat de aceasta, de reţinut că extensiunea unui termen nu determină intensiunea lui.
2. Definiţia enumerativă, în care se prezintă în definitor, complet sau parţial, obiecte sau clase de obiecte desemnate de definit.
3. Definiţia prin simplă sinonimie, în care definitul este un cuvânt, iar definitorul este un alt cuvânt sau un grup de cuvinte, având acelaşi înţeles cu definitul. Exemplu: Suspiciune înseamnă bănuială. Construind o definiţie prin simplă sinonimie, se presupune că persoana căreia îi este adresată nu cunoaşte înţelesul cuvântului care este definit, dar cunoaşte înţelesul sinonimului său dat în definitor.
4. Definiţia operaţională, în care definitorul indică operaţii, experimente sau probe care, în principiu, permit identificarea oricărui obiect din extensiunea definitului. Exemplu: Se numeşte acid orice substanţă care înroşeşte hârtia de turnesol.
5. Definiţia genetică, în care definitorul indică modul prin care pot fi produse sau generate obiectele desemnate de definit.
6. Definiţia recursivă (sau inductivă), în care definitorul indică sau descrie un procedeu inductiv de identificare sau de construire a oricărui obiect din extensiunea definitului. O definiţie recursivă se compune din trei tipuri de clauze:

   - o clauză iniţială, numită şi clauză de bază, în care se indică unul sau mai multe obiecte desemnate de definit;

   - una sau mai multe clauze recursive, în care se dau regulile de identificare sau de construire a celorlalte obiecte din extensiunea definitului;

   - o clauză finală sau de închidere, în care se arată că definitul desemnează numai obiectele identificate sau construite conform primelor două tipuri de clauze.
7. Definiţia prin gen şi diferenţă specifică. Într-o astfel de definiţie, definitorul indică o clasă de obiecte din care face parte şi clasa de obiecte desemnate de definit. Această clasă desemnată de definitor se numeşte gen. De asemenea, definitorul indică şi proprietăţile caracteristice doar obiectele desemnate de definit, în raport cu celelalte obiecte din genul respectiv. Aceste proprietăţi poartă numele de diferenţă specifică. Exemplu: Pătratul este dreptunghiul cu toate laturile egale. Dacă, într-o astfel de definiţie, genul este cel mai apropiat de specia definită, definiţia respectivă este prin gen proxim şi diferenţă specifică.

În literatura de specialitate [156, p.65] sunt evocate nişte reguli ale definiţiei corecte. Pentru a putea fi apreciată drept corectă din punct de vedere logic (formal), o definiţie trebuie să îndeplinească anumite condiţii, exprimate sub formă de reguli.

1. *Regula adecvării*. Definitorul trebuie să convină întregului definit şi numai acestuia. Altfel spus, definitorul trebuie să desemneze toate obiectele desemnate de definit şi numai pe ele. Regula adecvării nu are sens pentru definiţiile stipulative; de asemenea, problema aplicării sale nu se poate pune pentru definiţiile enumerative parţiale şi nici pentru cele ostensive, acestea fiind întotdeauna incomplete.

2. *Regula necircularităţii*. Definiţia nu trebuie să fie circulară, adică definitorul trebuie să fie independent faţă de definit.

3. *Regula afirmării*. O definiţie poate fi negativă numai dacă, din faptul că ştim ce nu este definitul, rezultă ce este acesta. Altfel, definiţia trebuie să fie afirmativă. Termenii sau noţiunile negative admit, de obicei, definiţii negative. Exemplu: O lucrare anonimă este aceea al cărei autor nu este cunoscut.

4. *Regula clarităţii şi preciziei*. Definitorul trebuie să fie formulat în termeni clari şi precişi. Definitorul nu trebuie să reprezinte metafore sau alte figuri de stil, termeni vagi, expresii excesiv de tehnice sau ambiguităţi. În corelaţie cu aceste patru reguli, la definiţiile prin gen şi diferenţă specifică se mai aplică şi regula privind conţinutul: o definiţie prin gen şi diferenţă specifică trebuie să redea cele mai importante proprietăţi ale speciei definite. Info:Pe lîngă termeni individuali şi generali, există şi termeni categoriali (ex: timp, spaţiu etc.); aceşti termeni nu au gen şi, de aceea, pentru ei nu se pot da definiţii prin gen şi diferenţă specifică.

Definiţia este foarte importantă atât pentru cunoaşterea umană în general, cât şi pentru procesul de calificare juridică, deoarece el este un proces cognitiv. În procesul de calificare se fac referinţe la concepte, definiţii ce sunt date de legiuitor, jurisprudenţă sau doctrină [2, p.118]. Definirea corectă contribuie şi la realizarea unei calificări corecte. O condiţie necesară pentru a defini în mod corect un anumit lucru este aceea de a şti realmente ce este acel lucru. De aici rezultă că nici o definiţie nu este absolută, în sensul de a fi formulată o dată pentru totdeauna, conţinutul acesteia fiind mereu raportat la realitatea juridică.

În drept se folosesc 3 tipuri de definiţii, divizarea fiind făcută în funcţie de autorii acestor definiţii:

- Definiţiile legale – cele expres date de legiuitor în lege, de aceea sunt de strictă interpretare:
- Definiţii cu autoritate ştiinţifică (doctrinare) sunt definiţii elaborate de cercetători ştiinţifici, profesori, cadre didactice etc. Ele sunt criticabile sau nu, admise ori neadmise, asimilate de organele de aplicare a dreptului sau nu;

- Definiţii de aplicare date de organele de aplicare a dreptului, ele apar în activitatea de aplicare, fiind necesare pentru calificarea faptelor concrete.

  Trebuie de avut în vedere că aceste definiţii sunt cele speciale, juridice, ele nu corepund întru totul sensurilor comune, celor date de dicţionarele explicative. Având în vedere aceste considerente, menţionăm că pentru calificarea juridică sunt foarte importante definiţiile pe care le formulează Curtea Supremă în hotărârile sale explicative sau în avizele consultative.

Avizul consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 4ac-20/14 cu privire la modul de aplicare al art. 385 alin. (2) CPC din 17 noiembrie 2014 [8] defineşte actul procesual ca orice manifestare de voinţă şi orice operaţiune juridică făcută în cursul şi în cadrul procesului civil de către instanţa de judecată, părţi sau ceilalţi participanţi la proces, în legătură cu exercitarea drepturilor sau îndeplinirea obligaţiilor lor procesuale.

Uneori pentru a defini unele noţiuni Curtea Supremă recurge la jurisprudenţa CtEDO. Aşa, spre exemplu, în Hotărârea explicativă a Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 1 din 15 aprilie 2013 despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu lipsirea de libertate este definită atât reţinerea penală (a se vedea hot. Străisteanu şi Alţii c. Moldovei, 7 aprilie 2009, §§ 85-88, sau Lazoroski c. Macedoniei, 8 octombrie 2009, § 44), cât şi arestarea preventivă sau arestarea la domiciliu (a se vedea hot. Mancini c. Italiei, nr. 44955/98, § 17; sau Nikolova c. Bulgaria (nr. 2).

Câte o dată definiţiile nu sunt formulate precis, astfel încât pot fi întâlnite definiţii ce necesită o formulare mai precisă, cu toată rigoarea. De exemplu „Circulaţia terenurilor" a fost definită ca totalitatea actelor juridice care au ca obiect terenul de pământ. Definitie incorectă gramatical, căci cuvântul „circulaţia" trimite la acţiune şi nu la lucruri. De aceea ar fi corect de formulat: Circulaţia terenurilor – procesul ce se derulează în timp, prin care un teren anume este supus unor regimuri juridice ce se reflectă în totalitatea actelor juridice ce au ca obiect terenul respectiv de pământ.

4.3. Calificarea în cazul conceptelor suple (vagi). Rolul principiilor generale ale dreptului.

Cum am arătat mai sus, regulile logicii formale sunt necesare pentru calificarea juridică, dar ele nu sunt suficiente, fiindcă logica clasică se preocupă în general de forma gândirii corecte și în domeniul juridic are meritul de a ordona inteligibil enunțul normativ, dar nu se preocupă și de conținutul lui, pe când în spațiul juridic conținutul regulilor, și, subsecvent, și conținutul acțiunilor conforme sau contrare acestor reguli, vizează anumite opțiuni valorice, deci, raționamentul juridic

deschide calea valorizărilor posibile, astfel că ideea de dreptate să poată fi regăsită în sistemul de propoziții construite[134, p.74-75].

Calificarea ca o activitate complexă, ca un proces ce are etapele sale, întâmpină dificultăţi datorate specificului fenomenului juridic în general şi a dreptului, în special. Una din principalele trăsături specifice rezidă în caracterul general al normelor juridice. Este evident că legiuitorul nu poate să prevadă totul, elaborând normele juridice printr-o operație de generalizare, are în vizor situații de fapt din viața cotidiană, dar care este deosebit de bogată, variată. Încă în lucrările premergătoare alcătuirii Codului civil francez din 1804, renumitul jurist francez Portalis a averizat asupra ambiţiei periculoase de a voi să reglementezi şi să prevezi totul: „A prevedea totul este imposibil. Nevoile societăţii sunt atât de extinse, încât este imposibil pentru legiuitor să prevadă totul".

Dar legiuitorul nici nu trebuie să prevadă absolut totul, el lasă intenţionat unele zone albe în reglementările juridice. În acest sens se vorbeşte de noţiuni suple (vagi) care oferă tot mai mult spaţiu organelor de aplicare a dreptului pentru a putea echilibra statica dreptului (înţeles ca ansamblu de norme juridice) cu dinamica vieţii sociale. Această direcţie în domeniul juridic s-a materializat prin dezvoltarea de standarde, care se justifică prin utilizarea crescândă a noţiunilor-cadru, a conceptelor maleabile, fapt ce modifică influenţa conceptualismului şi empirismului în materie juridică [86, p.452].

Anglo-saxonii numesc „standarde" ceea ce se referă la conduite umane şi implică comparaţia cu realitatea normală, corespunde criteriilor fondate pe ceea ce este considerat normal într-o societate la momentul când anumite fapte trebuie apreciate. Imprecizia conceptelor juridice implică o mare flexibilitate a calificărilor. Aceste concepte nu se definesc prin ele însele, ci în raport cu valorile admise în societate. Deşi apărut pe teren anglo-saxon, conceptul standardului a pătruns şi în sistemele de drept ale familiei romano-germanice prin eforturile autorilor francezi: Fr. Geny, R. Saleilles, E. Lambert, liderul şcolii comparatiştilor din Lyon. Un aport considerabil l-a adus şi autorul american Roscoe Pound, profesor la Harvard. R. Pound aribuia standardului 3 caracteristici:

- Permite şi o anumită apreciere morală a conduitei umane;

- Aplicarea standardului cere un bun simţ, o raţiune sănătoasă în ceea ce priveşte viaţa cotidiană, o intuiţie bună cu privire la lucrurile ce se află în afara experienţei fiecăruia;

- Neformulat precis nici de legiuitor, nici de judecător, standardul variază în funcţie de loc, timp, circumstanţe, ţinând cont de ansamblul de fapte pe dosarul concret [2, p.72].

Astfel putem deduce că standardul nu este o normă, ci o tehnică de formulare şi aplicare a regulii de drept. În sensul atribuit de literatura juridică franceză şi italiană regula de drept este stabilită de legiuitor, iar norma este rezultatul aplicării regulii/regulilor de drept. Standardul ca instrument de măsură a comportamentului uman şi a situaţiilor, introduce în drept ideea de normalitate, mergând pe linia filosofiei antice elene, care chema la prudenţă, arătând că cea mai bună parte este măsura, prudenţa fiind concepută ca aptitudinea de a găsi echilibrul între posibil şi dezirabil, măsura socotită a fi media justă între două extreme: una excesivă, alta- insuficientă [84, p.71].

Ideea de normalitate trebuie să fie urmată de legiuitor, dar, fiind formulată la general, în definitiv tot judecătorul este cel ce pune în aplicare această idee şi face să prevaleze o valoare a vieţii sociale, echilibrul just, măsura. Dificultăţile intervin atunci când pentru a evita arbitrarul, trebuie să aprecieze valori sociale sau morale „ascunse" în noţiunile vagi, formule de tipul „bune moravuri, bună credinţă, ordine publică"etc. Mergând pe linia depăşirii dificultăţilor, Consiliul Constituţional francez a creat standarde sub numirea de „Obiective cu valoare constituţională", printre care: respectul libertăţii altuia, salvarea ordinii publice, conservarea caracterului pluralist a curentelor de expresie socio-culturală [199, p.55].

În ultimii ani şi Curtea Constituţională a Republicii Moldova creează astfel de standarde, cel mai elocvent exemplu este cel al „blocului de constituţionalitate" prin care s-a apreciat că Declaraţia de Independenţă a Republicii Moldova face corp comun cu Constituţia, fiind textul constituţional primar şi imuabil al blocului de constituţionalitate. Declaraţia de Independenţă a fost rostită şi încuviinţată întâi de Marea Adunare Naţională şi apoi confirmată de Parlament (ambele reprezentând „puterea constitutivă") într-o „haină juridică". „Aprobarea" prin „lege" a Declaraţiei de Independenţă s-a făcut anume pentru a-i atribui forţa juridică a unui act oficial adoptat de o autoritate recunoscută a statului, fapt necesar pentru a obţine recunoaşterea internaţională. Declaraţia de Independenţă, care consacră constituirea noului stat independent Republica Moldova, stabileşte temeliile, principiile şi valorile fundamentale ale organizării statale a Republicii Moldova, în baza Declaraţiei Moldova a fost recunoscută pe plan internaţional. În nici un alt loc nu este atât de clar reflectată înţelegerea constituţională a părinţilor fondatori şi crezul naţional, decât în Declaraţia de Independenţă. Anume Declaraţia de Independenţă, reflectând deciziile politice fundamentale, este conştiinţa naţională şi defineşte „identitatea constituţională" a Republicii Moldova [131].

În aceiaşi direcţie îndrumează instanţele şi Curtea Supremă de Justiţie. În hotărârea explicativă nr. 7 a Plenului Curţii Supreme de Justiţie din 17.11.2014 „ Cu privire la examinarea

de către instanţele judecătoreşti a litigiilor izvorâte din raporturile de leasing financiar" cu titlu de exemplificare se încearcă a ajuta instanţele să califice încălcarea drept „esenţială", adică creează standardul „încălcare esenţială". În acest scop Curtea se bazează pe normele legii, dar şi pe simţul echităţii şi normalităţii când indică: „Ar putea fi considerate drept încălcare „esenţială" a contractului următoarele situaţii:

- locatarul nu respectă recomandările de exploatare a bunului prezentate de producător, furnizor în legătură cu utilizarea, deservirea şi întreţinerea bunului;

- locatarul efectuează contrar contractului deservirea tehnică la alte staţii de deservire tehnică decât cele indicate în Cartea de garanţie oferită de către furnizor;

- valoarea bunului brusc s-a diminuat ca urmare a acţiunilor sau a inacţiunilor locatarului;

- locatarul a transmis în locaţiune obiectul leasingului sau i-a cesionat dreptul de folosinţă cu titlu gratuit altei persoane fără acordul scris al locatorului;

- locatarul a înstrăinat obiectul leasingului sau l-a supus unor angajamente, cum ar fi gajul sau îl utilizează în calitate de garanţie la jocurile de noroc;

- locatarul exploatează bunul în stare defectă, conduce bunul (automobilul) în stare de ebrietate alcoolică sau narcotică;

- locatarul reutilizează bunul, instalează şi utilizează aparate electronice, altele decât cele instalate de producător, care pot prejudicia bunul, remorchează obiecte care nu corespund cu destinaţia bunului;

- locatarul modifică instalaţia de alimentare cu combustibil a mijlocului de transport obiect al leasingului fără acordul locatorului;

- locatarul utilizează bunul pentru comiterea infracţiunilor, actelor ilegale şi imorale;

- locatarul săvârşeşte alte acţiuni care sunt interzise prin contractul de leasing sau nu-şi execută esenţial obligaţiile prevăzute de contract.

- locatarul transportă materiale explozive, nucleare, narcotice [120].

Noţiunile nedeterminate de legiuitor (dar nu nedeterminabile în general) au fost numite de renumitul autor belgian Ch. Perelman „norme cu conţinut variabil", arătând că în dreptul continental (sistemele de drept din familia romano-germanică) indicaţiile referitoare la normalitate se găsesc ca un opus formei negative – cea de „nerezonabil" [173, p.133]. „Termenul rezonabil" se referă la raporturile juridice procesuale, care de asemenea sunt foarte importante pentru calificare. Din datele introduse de noi în tabelul nr.2 rezultă că pe problemele de drept procesual de asemenea apar frecvent dificultăţi de calificare (din 30 decizii interpretative 9 decizii se referă la drept procesual, respectiv 7 - la drept de procedură civilă, iar la de procedură penală - 2 decizii.

„Termenul rezonabil" este foarte frecvent invocat invocat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, din jurisprudenţa căreia rezultă că el nu poate fi o cantitate determinată numeric. Termenul rezonabil asupra căruia insistă CtEDO conform art. 6.2 nu a fost indicat într-o formă categorică – în zile, luni, ani, pentru că el depinde de mai mulţi factori, cum ar fi gradul de complexitate al dosarului, comportamentul inculpatului, al autorităţilor etc. Curtea Supremă de Justiţie atenţionează judecătorii asupra utilizării acestor termini şi a acţiunilor pe care ei le semnifică, arătând că rezonabilitatea duratei procedurilor trebuie evaluată în lumina circumstanţelor cauzei, ţinând cont de următoarele criterii: complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului şi al autorităţilor relevante şi importanţa cauzei pentru reclamant. Utilizând pentru un alt standard exemple din jurisprudenţa CtEDO, Curtea Supremă relatează că „Bănuiala rezonabilă presupune existenţa faptelor sau a informaţiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârşi infracţiunea. Faptul că o bănuială este presupusă cu bună-credinţă nu este suficient (hot. Muşuc v. Moldova, 6 noiembrie 2007, § 31). Ceea ce poate fi considerat „rezonabil" depinde de toate circumstanţele cauzei (hot. Fox, Campbell şi Hartley c. Regatului Unit, 30 august 1990, § 32). Faptele care dau naştere suspiciunii nu trebuie să fie suficiente pentru a justifica o condamnare, şi nici chiar pentru înaintarea învinuirii, ceea ce reprezintă următorul pas al procesului penal (hot. Brogan ş.a. c. Regatului Unit, 29 noiembrie 1988, § 53).

Curtea Europeană a constatat că a existat o bănuială rezonabilă de comitere a unei infracţiuni atunci când: la domiciliul inculpatului s-au găsit obiecte care aveau legătură cu infracţiunea (hot. Oral şi Atabay c. Turciei, 23 iunie 2009 § 24-32, când la domiciliu au fost găsite gloanţe, iar persoana era suspectată că acordă susţinere unei grupări teroriste, sau hot. Sevk c. Turciei, 11 aprilie 2006 § 26, când la domiciliu au fost găsite arme, iar persoana era suspectată că este liderul unei grupări criminale); martorii şi înscrisurile indicau prima facie asupra implicării persoanei în acţiuni criminale (hot. Svetoslav Hristov c. Bulgariei, 13 ianuarie 2011, § 29); inculpatul a fost indicat ca autor de către alte persoane suspectate în aceeaşi cauză, care au dat depoziţii concordante, când persoana era acuzată de tentativă de uzurpare a puterii, chiar dacă ultima susţinea că declaraţiile celorlalţi suspecţi sunt false (hot. Muradverdiyev c. Azerbaijanului, 9 decembrie 2010, §§ 51-56); procese-verbale întocmite de poliţişti care au asistat la comiterea faptei indicau asupra persoanei, când veridicitatea proceselor-verbale a fost confirmată în cadrul investigaţiei ulterioare (dec. Medvedev c. Rusiei, 9 septembrie 2010); declaraţii ale martorilor indicau asupra persoanei, chiar dacă ulterior au fost retrase, sau când informaţii operative coroborate cu plângerea victimei indicau asupra persoanei (hot. Ignatenco c. Moldovei, 8 februarie

2011, § 60) [107].- Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 1 din 15 aprilie 2013 Despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu".

Referitor la procesul de apreciere a probelor, în jurisprudenţa CtEDO s-a conturat standardul „dincolo de orice îndoială rezonabilă" („beyond reasonable doubt"), care presupune că, pentru a putea fi pronunţată o soluţie de condamnare, acuzaţia trebuie dovedită dincolo de orice îndoială rezonabilă (a se vedea cauza Bragadireanu v. România, hotărârea din 6 decembrie 2006; Orhan v. Turcia, hotărârea din 18 iunie 2002; Irlanda v. Regatul Unit, hotărârea din 18 ianuarie 1978), adică existenţa oricărei îndoieli rezonabile se opune pronunţării unei sentinţe de condamnare.

La rând cu standardele, principiile generale ale dreptului pot fi utilizate de legiuitor şi de cel ce aplică dreptul pentru a da o calificare corectă şi a face să triumfe dreptatea în relaţiile sociale. Majoritatea autorilor consideră principiile generale idei originare menite să lumineze elaborarea şi aplicarea dreptului. Unii autori au considerat principiile metanorme, adică au văzut relevanţa lor doar pentru cunoaşterea dreptului, pe când alţi autori (majoritatea) le-au recunoscut caracterul juridic, arătând că ele sunt izvoare ale dreptului [163, p.48].

Principiile generale ale dreptului exprimă valorile din domeniul juridic, numite și valori juridice. Prioritățile valorice presupun, „o astfel de așezare a valorilor care să permită nu numai coexistența, ci și interacțiunea diferitelor tipuri de valori, valorificarea complementarității lor, conlucrarea lor benefică fiind premisa ă asigurării unei coerențe, coeziuni și unități dorite a sistemului cultural în toată dinamoca și diversitatea lui [64, p.77]." S-a constatat că în drept „conduita fenomenală a valorii" se manifestă ca relație ce se stabilește între persoane prin raportare la valoare. Valoarea dreptății trebuie să este principiul suprem în drept și ținta oricărui fapt care prin act devine fapt juridic depinde de probitatea cu care a păstrată și transpusă valoarea supremă, ideea de justiție ca valoare scop de-a lungul secvențelor dinlăuntrul sistemului valorilor [35, p.177-178]. Renumitul autor român Petre Andrei arăta că „ dreptul ca regulativ al acțiunilor indivizilor, este o totalitate de reguli, de norme.., iar norma este o regulă pentru realizarea unei valori…"[35, p.168] Tocmai aceste aspecte axilologice sunt prezentate de autorul I. Craiovan, care arată că finalitățile dreptului desemnează „un model dezirabil de evoluție a realităților juridice care să satisfacă nevoile și aspirațiile individului uman, cerințele progresului social în acord cu valorile unui timp istoric," și că acest model este menit „să contribuie la promovarea specificității dreptului, dar și la evitarea denaturării sale ca mijloc al reglementării sociale, la maximizarea prestației sale în raport cu individul și societatea…"[64, p.31] Atât legiuitorul, cât și cel ce aplică

dreptul iau în calcul principiile generale, ca entități de ordin calitativ al dreptului, ce unesc normele juridice sub semnul valoric.

Rolul indispensabil al principiilor generale de drept se relevă în posibilitatea pe care o acordă utilizarea lor în procesul de aplicare şi implicit de calificare, în special atunci când textul legislativ este ambiguu sau lacunar. O relevanță deosebită au principiile generale în cazul lacunelor în drept, adică goluri în legislație. În litigiile civile judecătorul este obligat să dea o soluție chiar dacă norma juridică lipsește (art.5 alin.4 CC). În aceste cazuri se recurge la analogia legii sau la analogia dreptului. Un prim efort trebuie făcut în cadrul aceleiași legi sau al aceleiași ramuri de drept, adică trebuie să se vadă dacă reglementarea expresă a unei situații de fapt asemănătoare este bazată pe un principiu general care ar putea justifica aceiași reglementare pentru situația de fapt cu care se confruntă organul de aplicare a normelor juridice. În cazul că acest efort eșuiază, se trece la analogia dreptului, ceea ce înseamnă aplicarea la o situație de fapt prezentă, care aparent se găsește în sfera de aplicare a unei ramuri de drept, a unei norme concrete sau a unui principiu general aparținând fie unei alte ramuri de drept, fie întregului sistem de drept [50, p.91].

Principiile generale sunt induse şi dintr-o interpretare constructivă a Constituţiei, având în vedere principiul supremației Constituției. Instanțele judecătorești din Republica Moldova au întâmpinat anumite dificultăți în legătură cu acest aspect, dar cu timpul lucrurile s-au schimbat, în acest sens este edificator exemplul descris în studiul „Controverse teoretice și aspecte practice ale interpretării dreptului" care se rezumă la următoarele: în rezultatul adresării unei persoane ce a fost concediată din funcția de președinte a organizației cooperatiste de consum atât instanța de fond, cât și cea se apel și de recurs au restabilit persoana respectivă în funcție, deși conform art. 3 al Codului muncii și art.1 alin. (3) al „Legii privind soluționarea litigiilor individuale de muncă" în vigoare la acea dată persoana respectivă nu avea dreptul să sesizeze instanța, dar efectul acestor norme a fost înlăturat ca fiind contrar art. 20 al Constituției și instanțele au fundamentat deciziile lor prin apelul la principiul accesului liber la justiție [4, p.121].

La obiecţia că aplicând principiile generale judecătorul se substituie legiuitorului, deşi nimeni nu-l abilitează pe judecător să statuieze prin norme generale, se poate răspunde în felul următor: aplicând un principiu general, judecătorul nu elaborează norme generale obligatorii pentru toate instanţele cărora le impune urmarea lor cu necesitate, dar doar intervine numai pentru cazul concret dedus în faţa lui pentru a soluţiona litigiul concret. Nu se poate declara cu certitudine că un drept a fost încălcat, dacă nici o jurisidicţie nu a constatat aceasta. Principiul

supremaţiei dreptului şi al statului de drept îndeamnă judecătorul să procedeze astfel, în caz contrar încalcă dreptul justiţiabilului la un proces echitabil .

CtEDO a reiterat în acest sens că „…în cazul în care instanţele judecătoreşti naţionale se abţin de a da un răspuns special şi explicit la cele mai importante întrebări, fără a acorda părţii care a formulat-o posibilitatea de a şti dacă acest mijloc de apărare a fost neglijat sau respins, acest fapt se va considera ca o încălcare a dreptului la un proces echitabil." (Cazurile Hiro Bălani c. Spaniei, Ruis Toriho c. Spaniei, Popov nr. 2 c.Moldovei, Albina c. României). Curtea Supremă a Republicii Moldova a atenţionat instanţele asupra respectării principiului procesului echitabil, arătând că se încalcă acest principiu în cazurile când asigurarea acţiunii se dispune prin „suspendarea executării contractului de locaţiune" ori „interzicerea de a desfăşura activitate de antreprenoriat în spaţiile închiriate" sau „interzicerea semnării contractelor de prestări de servicii" atunci când se cere declararea nulităţii contractelor respective. În asemenea cazuri, instanţa riscă nu doar să se pronunţe asupra fondului cauzei altfel decât prin hotărâre judecătorească, ci şi să-şi depăşească atribuţiile, aducând atingere activităţilor care sunt protejate de lege.- Plenul CSJ Hotărâre nr. 3 din 15 aprilie 2013 privind modificarea şi completarea Hotărârii explicative "Cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a legislaţiei ce reglementează asigurarea acţiunii la judecarea cauzelor civile" nr. 32 din 24.10.2003. Exemplele indicate de Curte au menirea de a ajuta instanţele în calificarea procesului ca echitabil, astfel diminuând posibilităţile încălcării drepturior fundamentale ale persoanelor şi contribuind la instaurarea unui climat de încredere în drept, respectiv în justiţie.

4.4. Factorii ce determină erori de calificare juridică.

Calificarea juridică fiind o activitate atât de complicată nu poate evita în totalitate erorile. Erorile juridice sunt de mai multe tipuri: de la erori ce apar atât ca rezultat negativ al activităţii legislative, ca urmare a unei greşeli admise în procesul de elaborare a textului normei, cât şi erori ce pot apărea în procesul de aplicare a dreptului ca urmare a diverse situaţii: interpretării eronate a textului legii, sau ca urmare a aplicării defectuoase a precedentului juridic etc. Autorul H. A. Колоколов a arătat că eroarea judiciară este înţeleasă prea îngust de către teoreticienii şi practicienii dreptului doar ca greşeala completului concret de judecători în colectarea şi aprecierea informaţiei şi în aplicarea normelor de drept material şi procesual [219, p.4]. Dar conform caracterului contradictorial al procesului judiciar (nu numai civil, dar şi penal) la formarea deciziei instanţei contribuie participanţii procesului, prin eforturile cărora se desfăşoară procesul judiciar. De aceea este evident că erori pot admite şi cei ce au realizat urmărirea penală (dacă este vorba de o infracţiune), ca, de altfel, şi de procuror sau avocat.

În opinia profesorului M. V. Sârâh eroarea de elaborare a legii reprezintă o legiferare incorectă [242, p.215], o abatere de la cerinţele de tehnică legislativă legate de conţinutul gramatical şi logic, ce reduc semnificativ din conţinutul actului normativ şi determină dificultăţi la interpretare împiedicând punerea în aplicare a legii în moduri specifice.

Literatura de specialitate sugerează că erorile identificate în procesul de legiferare înainte de intrarea în vigoare a actului pot fi uşor diminuate şi pot contribui la creşterea calităţii reglementărilor juridice existente. După intrarea în vigoare a actului normativ, erorile descoperite în acesta dobândesc semnificaţie juridică independentă şi corectarea lor este mai dificilă. Erorile juridice nu pot fi corectate uşor prin aplicarea legii, în aceste cazuri erorile admise în procedura de legiferare determină erori şi în procesul de aplicare, creeând dificultăţi procesului de calificare justă a unei situaţii de fapt în raport cu norma de drept.

Astfel cauzele erorilor de calificare pot fi atât de natură obiectivă, ce nu depind de voinţa celui ce califică, cât şi subiectivă, adică cele ce derivă direct din voinţa calificatorului: caracterul imperfect al legii, controlul necalitativ al procurorului asupra procesului de investigare, lipsa uniformităţii comentariilor ştiinţifice, stabilirea incompletă a circumstaţelor de fapt pe un dosar concret, necunoaşterea hotărârlor Plenului Curţii Supreme de Justiţie, a Curţii Constituţionale, necunoaşterea ori ignorarea legilor logicii etc. Totuşi, această divizare este una convenţională, căci cea mai mare parte a unor cauze obiective în cadrul aplicării legii sunt consecinţa cauzelor subiective de la etapa elaborării legii. Aşa de exemplu, dacă la aplicare caracterul imperfect al legii este o cauză obiectivă, atunci aceasta la etapa elaborării este una subiectivă, fiindcă legea a fost elaborată de legiuitori care nu au suficiente cunoştinţe sau sunt dispuşi (din motive egoiste, de partid, de exemplu) să admită ca în cazul aplicării să se producă o practică neuniformă a instanţelor, de care să beneficieze clientela lor politică etc. Înclusiv în cadrul aceleiaşi etape o cauză subiectivă poate deveni obiectivă, de exemplu, controlul necalitativ al procurorului asupra procesului de investigare din cauză subiectivă poate deveni obiectivă la etapa aplicării dreptului, în instanţa de judecată.

Calificarea este un instrument important de găsire a regulii de drept care are tangenţă cu faptul din viaţa cotidiană ce reclamă semnificaţie juridică. Legea stabileşte relaţia dintre fapte-condiţii şi fapte-consecinţe, formal legea este evocarea unor concepte. Calificarea este ceea ce logicianul numeşte raţionament, judecată, ce este sinteza a 2 termeni: subiect şi predicat [95, p.157]. Calificarea presupune transpunerea unei situaţii de fapt într-o norma de drept, sau cum se menţionează în literatura de specialitate traducerea faptelor în limbaj juridic.

Un interes aparte pentru procesul de calificare corectă a faptelor îl reprezintă identificarea şi evitarea erorilor de calificare care periclitează de cele mai deseori procesul de aplicare a dreptului. Erorile de calificare rezultă în temei dintr-o analiză greşită a elementelor de fapt, sau atribuirea incorectă a unei norme de drept unui fapt, care astfel devine juridic. Calificarea juridică ce se conduce de soluţii riguroase graţie raţionamentului, care respectă coerenţa sistemului juridic poate de asemenea avea neajunsul ca, prin abstracţie şi insuficienţă, să ajungă la analize inexacte ce ar denatura situaţiile cercetate.

Astfel, autorul S. A. Pashin identifică urmatoarele categorii ale erorilor judiciare în funcţie de motivele de anulare sau modificare a hotărârii judecătoreşti:

1) discrepanţa dintre constatările instanţei care figurează în verdict şi circumstanţele reale ale cauzei penale;

2) încălcarea legii procedurii penale;

3) aplicarea necorespunzătoare a legii penale;

4) inechitatea pedepsei, pe care legiuitorul le-a asociat cu blândeţea excesivă sau severitatea pedepsei [234, p.43].

În articolul autorului E. V. Kazgerieva sunt identificate două categorii de erori, anume erori de calificare juridică la aplicare: erori de fapt şi de logică [217, p.4]. Fiind în linii mari de acord cu această poziţie a autorului, adăugăm doar că şi erorile de apreciere trebuie luate în calcul, întru cât calificarea juridică poate fi apreciată atât ca un proces juridic, cât şi ca un rezultat valoric.

Calificare juridică este o activitate cognitivă de aceea erorile de logică sunt des întâlnite la interpretarea juridică a conţinutului textului legii în procesul de realizare a dreptului. Calificarea se realizează după regulile logicii formale, după aşa numitele reguli ale silogismului logic. În cadrul acestuia, prin intermediul unei constatari adevarate si a unei dispozitii normative – despre care nu se poate spune că este adevarată sau falsă, dar se poate spune că este sau nu în vigoare în sistemul de drept de referintă - se obţine o concluzie justă din punct de vedere juridic. Deducerea concluziei are caracter necesar, de certitudine (într-un sistem de drept dat) atâta timp cât se porneşte de la premise adevarate şi se respectă legile generale ale silogismului [51, p.90].

Majoritatea categoriilor juridice au definiţie, funcţie tehnică şi provin din surse vechi, atunci când posibilele efecte improprii pot fi corectate prin discuţie şi bun simt.

În procesul de calificare de cele mai deseori cel ce realizează calificarea acordă o atenţie deosebită la trei factori [3, p.77]:

- obiectul calificării,
- dreptul obiectiv ce defineşte regulile si categoriile juridice si

- condiţiile de aplicare a acestora.

Calificarea nu reprezintă doar o traducere riguroasă a elementelor de fapt în concepte şi categorii juridice, ci şi o constanta oscilaţie între presupunerile obiective ale regulilor de drept si perceperea subiectiva a realitatii de cel ce face calificarea – în cazul dat - de jurist. Ea constă într-o apreciere ce combină elementele de fapt şi de drept, trecând prin percepţia subiectivă a autorului calificării. Curtea Constituţională a RM aduce în aprecierile sale o structură reuşită şi clară a deciziilor sale, căci aprecia atât elementele de fapt, cat şi de drept, totodată dând trimitere la jurisprudenţa CtEDO, reiterând principiile statuate de Curtea Europeană. Astfel Curtea Constituţională, fiind sesizată cu controlul constituţionalităţii unor modificări la Legea audiovizualului, a statuat că în domeniul libertăţii de exprimare, marja de apreciere de care se bucură statele merge mâină în mâină cu un control european deosebit de strict, în special din cauza importanţei acestei libertăţi. Necesitatea unei eventuale restricţii trebuie să fie stabilită într-o manieră convingătoare (ABC Radio v. Austria, din 20 octombrie 1997, § 30, Informationsverein Lentia şi alţii v. Austria, din 24 noiembrie 1993, § 35, şi Lombardi Vallauri v. Italia, § 45)."

Curtea pentru a determina dacă acesta a fost cazul în speţă, a trecut de la constatarea faptelor la evaluarea lor pentru a vedea dacă, în faza administrativă în faţa Consiliului Coordonator al Audiovizualului, procedura este de natură a garanta radiodifuzorului protecţia oferită în temeiul articolului 10 al Convenţiei, mai ales dacă ea oferă protecţie împotriva arbitrarului, în special ţinînd cont de faptul că decizia Consiliului Coordonator al Audiovizualului este executorie, având, prin urmare, un impact imediat asupra dreptului radiodifuzorului de a difuza emisiuni.

În acest context, Curtea a considerat că măsura suspendării sau a retragerii licenţei radiodifuzorului este susceptibilă să aducă atingere substanţei garanţiilor procedurale de care ar trebui să beneficieze radiodifuzorii în temeiul articolului 10 al Convenţiei şi este incompatibilă cu principiul statului de drept. În consecinţă, Curtea a considerat că, în circumstanţele specifice ale cazului, o asemenea ingerinţă în dreptul radiodifuzorilor la libertatea de exprimare nu satisface condiţia „de a fi necesară într-o societate democratică" şi, prin urmare, este contrară articolului 32 din Constituţie şi articolului 10 din Convenţia europeană. În fapt, decizia de a „suspenda" licenţa unui radiodifuzor are acelaşi efect ca şi „suprimarea" ei.

Curtea a luat în considerare faptul că Consiliul Coordonator al Audiovizualului este un organ susceptibil politizării, decizia acesteia de a suspenda sau retrage licenţa unui radiodifuzor poate duce la instaurarea cenzurii sau autocenzurii, ambele la fel de periculoase pentru libertatea de exprimare şi dreptul la informaţie al publicului. Având în vedere importanţa deosebită a

libertăţii de exprimare pentru o societate democratică, susceptibilă presiunilor politicului şi cenzurii, singura autoritate care este în măsura, conform principiului democratic şi constituţional al separaţiei puterilor în stat, să constate că un anumit cetăţean a încălcat grav legea, inclusiv prin exercitarea abuzivă a libertăţii de exprimare, este autoritatea judecătorească, care beneficiază de toate garanţiile de independenţă. Asrfel Curtea a calificat modificarea Legii Audiovizualului cu privire la aplicarea sancţiunilor de suspendare a licenţei de emisie pentru o anumită perioadă sau de retragere a licenţei de emisie de la data adoptării şi aducerii la cunoştinţa radiodifuzorilor şi distribuitorilor de servicii vizaţi prin scrisoare recomandată (alin.(8) al art.38 din Codul audiovizualului) încalcă prevederile articolului 46 din Constituţie, privind dreptul de proprietate şi de protecţie a acesteia, şi prevederile articolului 1 al Protocolului nr.1 adiţionat la Convenţia europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale şi, prin conexiune, ale articolului 32 din Constituţie. Acesta este un exemplu reuşit de calificare de către Curtea Constituţională, care denotă faptul că legislativul nu a fost suficient de vigilent şi nu a calificat corect atunci când a modificat legea.- *Hotărîrea Curţii Constituţionale nr.17 din 06.12.2012 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi din Codul audiovizualului al Republicii Moldova nr.260-XVI din 27 iulie 2006).*

A califica înseamnă deja a raţiona în drept, căci se fac referinţe la concepte, definiţii ce sunt date de legiuitor, jurisprudenţă sau doctrina. Exemplu: Daca se califica ceva ca *abuz de drept,* trebuie să se verifice dacă persoana a depăşit un exerciţiu normal al acestui drept, dacă a deturnat dreptul de la funcţia sa socială sau are intenţia de a dauna sau pot fi ambele.

În timpul calificării juristul în genere, şi judecătorul, în particular, ia în consideraţie toate circumstanţele, care sunt relevante şi decide care nu sunt pertinente, astfel încât are o marja considerabilă de apreciere.

Profesorul rus R. Belkin, a delimitat erorile cel mai des întâlnite în procesul de analiză a situaţiei de fapt în procesul de examinare a acesteia [209, p.129], şi anume:

- erorile în analizarea şi evaluarea informaţiilor obţinute în timpul desfăşurării activităţilor de operaţionale de căutare cu caracter de identificare a elementelor de valoare juridică;
- erorile în structura şi în obiectivele propuse prin combinaţiile tactice (funcţionare);
- erorile în definirea acţiunilor de investigaţie ca element al activităţilor operaţionale-tactice;
- erori în alegerea căilor şi a formelor de punere în aplicare a informaţiilor operaţionale în cursul anchetei;

- acţiunile eronate ale participanţilor la procedura de investigaţie, lăsate fără un răspuns competent din partea celui ce conduce acestă activitate[206 p.130].

Spre exemplu, în procesul de soluţionare a litigiilor din domeniul protecţiei datelor cu caracter personal un loc aparte îl ocupă prevederile actelor internaţionale, legislaţia naţională şi practica altor state. Deşi, Republica Moldova a semnat ,,Convenţia pentru protecţia persoanelor referitor la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal" de la Strasbourg la 28 ianuarie 1981, fiind în vigoare din 01 iunie 2008, acest domeniu nu a fost mediatizat până în 2013, o dată cu formarea Centrului naţional pentru protecţia datelor cu caracter personal, ce oferă consultanţă asupra acestui domeniu actual şi controversat.

Dacă în plan european, protecţia datelor cu caracter personal trece într-o altă fază de dezvoltare, caracterizată prin tendinţe de uniformizare şi globalizare, apoi în Republica Moldova protecţia datelor cu caracter personal se află abia la etapa de instituţionalizare şi recunoaştere ca fenomen distinct în spaţiul juridic [162, p.9].

În cauza examinată de CEDO Ciubotaru contra Moldovei din 2010, reclamantul a pretins precum că a avut loc violarea Articolului 8 (dreptul la respectarea vieţii private) din Convenţie datorită faptului că la momentul colectării şi înregistrării informaţiei referitoare la identitatea sa, autorităţile au refuzat să-i înscrie identitatea lui română şi i-au impus o altă etnie prin care el nu se identifică (moldovenească). Instanţele de drept din Republica Moldova au invocat necesitatea prezentării dovezilor materializate prin înscripţii în actele de stare civilă a părinţilor sau prin alte probe documentare ce atestă că apartenenţa etnică este cea română. Curtea nu a contestat dreptul Guvernului de a solicita unele dovezi obiective asupra pretinsei etnii, însă a considerat că acest aspect trebuie să fie în mod special apreciat în contextul evoluţiei istorice a societăţii din Republica Moldova, unde problema identităţii este obiectul tensiunilor sociale. Respectiv, circumstanţele prezentei cauze cad sub noţiunea de „viaţă privată" conform Articolului 8 din Convenţie şi din momentul în care autorităţile au refuzat înregistrarea identităţii etnice declarate de reclamant, dânsul poate pretinde statutul de victimă a unei violări a prevederilor acestui articol. Curtea în aşa mod a privit mai larg speţa, în cadrul calificării judiciare atribuind *identitatea etinică* relaţiilor ce ţin de viaţa privată a cetăţeanului, de rând cu elemente cum ar fi *numele, orientarea sexuală şi religioasă.*

Interpretarea extinctivă a unor termeni oferă un mai mare teren de aplicare a normelor legale, care nu tot timpul reuşesc să fie în conformitate cu problemele ce pot să apară în cadrul unei societăţi. Domeniul protecţiei datelor cu caracter personal este unul pe cât de necesar pe atât de inacesibil conştiinţei sociale. Este absolut indispensabil de a delimita clar limitele acestui

domeniu, întrucât necunoscul/neînţelesul provoacă temeri. Calificarea unei fapte ilicite din domeniul protecţiei datelor cu caracter personal ca infracţiune, contravenţie sau abatere disciplinară variază de la stat la stat, în dependenţă de cultura juridică, practică şi abordarea axiologică.

La calificarea unei fapte ca faptă ilicită, e important să fie luate în considerare toate circumstanţele. Astfel se vor admite drept cauze ce înlătură răspunderea juridică: starea de extremă necesitate, constrângerea fizică sau psihică, riscul întemeiat, forţa majoră. Pornind de la ideea că datele cu caracter personal desemnează o varietate destul de mare de raporturi, constatăm că şi prejudicierea acestor raporturi poate fi destul de diversă, atrăgând diferite reacţii de penalizare din partea statului, materializându-se prin răspunderea administrativă, penală, civilă, materială, disciplinară.

În opinia autorului I. V. Posokhina [237, p.88] principalele motive ale erorilor subiective ale unei instanţe sau ale unei părţi în proces pot fi:

- incompetenţa profesională (nivel slab teoretic de formare, investigatorul are factori psihofizici care exclud posibilitatea utilizării acestei persoane în activitatea de investigaţie);
- starea fizică şi psihologică a judecătorului, procurorului sau avocatului în situaţia judiciară investigată, de exemplu boală, frică;
- pregătirea insuficientă pentru această sarcină tactică;
- organizarea greşită a investigării.

Conţinutul erorii este împărţit în: organizatoric şi tactic; dreptul penal, procedura penală; complex. Organizarea corectă a procedurilor judiciare de către o instanţă, precum şi utilizarea competentă a metodelor tactice, în majoritatea cazurilor, poate contribui la evitarea comiterii atât a erorilor procedurale, cât şi de drept material.

Cu privire la consecinţele comiterii eroilor în procesul penal în opinia criminalistului G.A. Zorin [216, p.108] se disting: erorile de unică folosinţă, ale căror consecinţe pot fi făcute să elimine sau să neutralizeze prin prezentarea de noi dovezi sau prin efectuarea unor acţiuni judiciare suplimentare; şi pot fi erori fatale, consecinţa căreia este imposibilitatea de a utiliza dovezile extrase în viitor şi de a umple informaţiile pierdute prin prezentarea de noi dovezi sau prin efectuarea unor acţiuni judiciare suplimentare.

Erorile logice ale procedurii judiciare în fiecare etapă a procesului de calificare juridică pot avea următoarele temeiuri de clasificare [218, p.9]:

- din poziţia gradului de cunoaştere - stabilită, neidentificată (latentă);

- cu privire la gradul de eliminare - discutabil, incontestabil;

- din influenţa condiţiilor externe - forţată, accidentală;

- din vina participanţilor la procesul de aplicare a legii - greşelile făcute de judecător; greşelile făcute prin vina altor participanţi la proces;

- în funcţie de volum - completă şi parţială;

- privind consecinţele asupra subiectului executării judiciare - care implică răspunderea juridică; fără a genera răspundere juridică;

- în termeni de repetabilitate - tipic şi atipic.

Astfel, pentru realizarea corectă a calificării faptelor este necesar de a evita greşelile de calificare - şi trebuie de cunoscut cauzele erorilor [3, p.61]:

1. O cauză a erorilor – vine de acolo că *juristul are cunoştinţă de cauză din relatările unor persoane (fizice sau juridice) implicate/interesate* ce pot utiliza intenţionat (sau nu) termeni juridici inadecvaţi, juristul trebuie să le supună unei critici, altfel îşi va asimila o calificare eronată. În cauza Ciubotaru (citată mai sus) atât instanţele judiciare naţionale, cât şi guvernul, îşi întemeiau deciziile pe înscrisurile în actele de stare civilă făcute în mod arbitrar de autorităţile sovietice după 1940. Această întemeiere este incorectă, cu atât mai mult cu cât până în 1940 identitatea etnică a părinţilor reclamantului nu a fost specificată de autorităţile române.
2. Altă eroare poate veni din *neluarea în seamă dacă toate elementele caracteristice conceptului sunt prezente în faptele stabilite* pentru a le clasa sub acel concept. În cauza Ciubotaru, Curtea Europeană dând trimitere şi la alte cauze, a arătat că identitatea etnică ţine de conceptul „viaţa privată a persoanei" şi cade sub incidenţa art. 8 al Convenţiei Europene.
3. *Eroarea de a lua un termen în accepţiunea comună şi nu în cea juridică*. În cauza Ciubotaru, Guvernul a comis această greşeală, când a pretins precum că Articolul 8 din Convenţie nu este aplicabil cauzei, deoarece dreptul la respectarea vieţii private nu acoperă dreptul la apartenenţa etnică şi în fapt nu a existat nici o ingerinţă a statului în drepturile reclamantului potrivit acestei prevederi. De fapt, Guvernul nu a ţinut cont de valoarea juridică a propriei sale hotărâri - nr. 333 din 18 martie 2002 – în care în mod explicit se enumăra informaţia care urmează a fi inclusă în datele personale ale fiecărei persoane înscrise în Registrul de stat de Evidenţă a Populaţiei: grupa de sânge, culoarea ochilor, înălţimea, studiile, etnia şi modelul de semnătură.
4. *Definiţia unui concept poate varia de la o materie la alta,* de aceea trebuie utilizată acea definiţie ce este caracteristică materiei vizate. În acest sens trebuie de ținut cont de specificul

ramurilor de drept, de particularitățile raportului juridic cercetat și metodele prin care legiuitorul a reglementat materia respectivă.

5. Altă eroare poate fi evitată dacă se iau în consideraţie toate modurile în care se poate califica un fapt şi treptat de exclus unele pentru a rămâne doar calificarea corectă. În special această recomandare trebuie respectată când este vorba de calificarea unui fapt ilegal, pentru a afla dacă este o infracțiune, o contravenție sau un delict civil.

Cunoașterea cauzelor erorilor poate ajuta pe cel ce califică să fie mai atent și să evite graba excesivă, să verifice ipotezele de lucru, să descrie și să analizeze raportul/raporturile juridice supuse examinării, elucidând complet toate circumstanțele cauzei.

4.5. CONCLUZII LA CAPITOLUL IV

În calificarea juridică a faptelor conceptul juridic are o importanţă aparte, unii autori confundă categoria juridică cu conceptul juridic, însă cert este faptul că fiecare din aceste două instrumente ale calificării juridice au un loc aparte. Pentru delimitarea categoriilor juridice este nevoie de un efort intelectual care să pună în evidentă criteriile care disting o categorie juridica de alta. Determinarea criteriilor categoriilor juridice constă în izolarea trăsăturilor comune ale elementelor care le compun şi a trăsăturilor care fac ca diferitele categorii să se distingă de altele.

O importanţă aparte în calificarea juridică o au definiţiile, întru cât în cadrul oricărui sistem de drept există cuvinte, termeni, noţiuni claritatea înţelesului acestora este redat prin definiţii. Necesitatea definirii termenilor denotă şi din diversitatea ramurilor de drept, chiar în cadrul unei şi aceleiaşi ramuri sub diverse contexte termenii, noţiunile pot avea înţelesuri diferite.

Calificarea în cadrul conceptelor vagi, spre deosebire de cele strict determinate, este mai dificilă şi în acest caz poate fi facilitată de standardele juridice. Standardul nu este o normă, ci o tehnică de formulare şi aplicare a regulii de drept. În sensul atribuit de literatura juridică franceză şi italiană regula de drept este stabilită de legiuitor, iar norma este rezultatul aplicării regulii/regulilor de drept.

La rând cu standardele, principiile generale ale dreptului pot fi utilizate de legiuitor şi de cel ce aplică dreptul pentru a da o calificare corectă şi a face să triumfe dreptatea în relaţiile sociale. Majoritatea autorilor consideră principiile generale idei originare menite să lumineze elaborarea şi aplicarea dreptului, deci, relevanţa lor pentru domeniul juridic, adică atât pentru elaborarea, cât şi pentru realizarea dreptului este în afara oricăror dubii.

Calificarea juridică este o activitate cognitivă, de aceea erorile de logică sunt des întâlnite la interpretarea juridică a conţinutului textului legii în procesul de realizare a dreptului. Calificarea

se realizează în primul rând după regulile logicii formale, după aşa numitele reguli ale silogismului logic. În cadrul acestuia, prin intermediul unei constatari adevarate si a unei dispozitii normative – despre care nu se poate spune că este adevarată sau falsă, dar se poate spune că este sau nu în vigoare în sistemul de drept de referintă - se obţine o concluzie justă din punct de vedere juridic. Cele mai multe erori de calificare au la origine cauze subiective, dar în linii mari erorile pot fi divizate în erori de natură factologică (informaţiile pe care cel ce califică le dobândeşte pot fi incomplete sau eronate, să nu corespundă adevăratei stări de lucruri) şi erori de apreciere, care pot fi comise dacă sunt neglijate legile logicii, principiile dreptului, interpretarea este defectuoasă.

Calificarea juridică prezintă o importanţă deosebită atât pentru elaborrea, cât şi pentru aplicarea legii, aceasta serveşte ca o condiţie de a asigura punerea în aplicare a legii şi a calităţii actului evaluat ca necesitate în condiţiile statului de drept, în conformitate cu care în anumite circumstanţe normele se califică ca fapt juridic sau fapt lipsit de efecte juridice. Reducerea importanţei calificării juridice, ca acţiuni de aplicare, duce ca rezultat la consecinţe negative semnificative, în primul rând, o încălcare a drepturilor şi libertăţilor intereselor legitime ale persoanelor, precum şi interesele societăţii şi ale statului, diminuarea rolului justiţiei şi a eficienţei dreptului în lupta cu faptele ilegale (infracţiuni, delicte, contravenţii).

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI:

Analiza realizată asupa conceptului calificării juridice, a delimitării acestuia de alte concepte similare, evidenţierea elementelor de structură şi a tipurilor calificării juridice a permis identificarea unor instrumente şi modalităţi de depăşire a dificultăţilor de calificare, astfel încât în final scopul tezei declarat iniţial a fost atins, iar obiectivele propuse – îndeplinite. În rezultatul cercetării prin diverse metode şi procedee a materialelor expuse în teză pot fi formulate următoarele concluzii:

1. Referitor la stadiul actual al cercetărilor ştiinţifice a problemei calificării juridice se poate susţine cu certitudine că această problemă în Republica Moldova nu a făcut obiectul cercetărilor ştiinţifice juridice din perspectiva teoriei generale a dreptului şi doar tangenţial din cea a disciplinelor juridice de ramură. Situaţia este relativ asemănătoare şi în doctrina juridică din România şi din Federaţia Rusă, cu unele excepţii pentru cercetătorii dreptului penal din Federaţia Rusă care au dezvoltat o teorie a calificării infracţiunilor pe larg receptată în statele - foste republici ale URSS, iar în ultimii ani au început să apară şi lucrări teoretico-juridice pe unele aspecte ale calificării juridice.

2. Analizând opiniile doctrinarilor şi textele normativ-juridice am ajuns la concluzia că însăşi conceptul calificării juridice este perceput şi formulat neunivoc, accentul în totalitate fiind pus de autorii ruşi doar pe calificare ca proces, dar nu şi ca rezultat. Polemizând cu aceşti autori, în teză am optat pentru expunerea clară a poziţiei adoptate, evitând ambiguităţile, astfel încât am tratat problema calificării pe ambele direcţii de cercetare: ca proces, dar şi ca rezultat, ţinând cont atât de planul epistemologic, cât şi de cel volitiv-practic .

3. O altă concluzie importantă rezidă în recunoaşterea relevanţei calificării juridice nu numai pentru aplicarea dreptului, respectiv pentru organele abilitate de către stat cu aplicarea dreptului, dar şi pentru elaborarea dreptului, adică calificarea ce se impune şi legiuitorului care este obligat cel puţin în linii mari să prevadă potenţialele raporturi juridice ce se vor crea, modifica ori stinge, având la bază normele juridice ale legii iniţiate. În acest proces legiuitorul este uneori (atunci când este sesizată) ghidat de Curtea Constituţională, fapt care consolidează fundamentele statului ce aspiră spre democraţie şi stat de drept.

4. Calificarea juridică este un fenomen atât de complex, încât o singură formulare a acestuia este imposibilă, astfel încât putem apela la definiţia în sens îngust şi în sens extins. Calificarea juridică fost definită în teză ca fiind procesul şi rezultatul acelui proces de atribuire de către organele abilitate cu aplicarea dreptului unor fapte, obiecte, situaţii a semnificaţiei juridice, adică

aprecierea acestora din punct de vedere al consecinţelor juridice se survin în rezultatul întrunirii condiţiilor impuse prin drept – aceasta ar fi sensul îngust al calificării juridice. În sens extins - calificarea juridică reprezintă procesul şi rezultatul acelui proces de atribuire unor fapte, obiecte, situaţii a semnificaţiei juridice, ce se exprimă în compararea şi fixarea corespondenţei sau necorespondenţei semnelor acestor fapte, obiecte, situaţii concrete semnelor enunţate de normele juridice.

5. Definiţiile precedente pot fi suplimentate cu încă una care pe lângă cele enunţate în definiţia în sens extins dă trimitere şi la starea de certitudine ce intervine în rezultatul calificării: Calificarea juridică reprezintă modalitatea de tranziţie de la incertitudinea juridică la certitudinea juridică în procesul de apreciere a unor fapte, obiecte, situaţii din lumea înconjurătoare cu scopul de a le introduce în câmpul juridic, a le acorda o semnificaţie juridică, de a le compara şi fixa corespunderea sau necorespunderea semnelor faptelor, obiectelor, situaţiilor cercetate semnelor indicate de norma juridică.

6. Pentru prima dată în doctrina autohtonă am realizat clasificarea calificării juridice din două perspective: ca proces şi ca rezultat. Din prima perspectivă am depistat elementele temporale ce caracterizează activitatea subiectului în sarcina căruia este calificarea, iar în al doilea caz – cele de analiză a esenţei, în urma analizei raporturilor juridice sau doar a unor elemente ale lor. În prima perspectivă am analizat procesul de calificare în interconexiunea firească cu aplicarea dreptului, interpretarea şi concretizarea normei/normelor juridice alese pentru calificare, totodată optând pentru o delimitare a calificării de celelalte activităţi. În al doilea caz, inspirându-ne din clasificarea în critica superioară şi inferioară a normei juridice dată de autori ruşi, am divizat elementele necesare calificării în funcţie de propriile criterii şi anume a elementelor intrinseci şi extrinseci normei juridice alese. Terminologia noastră apare ca mai adecvată, fiindcă nu impune agentul cunoscător (inclusiv şi calificator) să ierarhizeze şi să subestimeze relevanţa vreo uneia dintre ele, aşa cum rezultă din divizarea adoptată de doctrina rusă în critică superioară şi critica inferioară, denumirea ultimei sugerând o importanţă redusă pentru calificare ceea ce nu este cazul.

7. Tipurile calificării au fost determinate după propriile criterii stabilite în rezultatul analizei materialelor tezei, atât doctrinare, normativ-juridice, cât şi a unor acte de jurisdicţie ale instanţei supreme de justiţie din Republica Moldova. În acest caz a fost necesar de stabilit, pe lângă sensul termenului de „calificare juridică”, şi a sensului termenilor de „calificare în drept” şi „calificare în domeniul juridic”, diferenţa fiind realizată în acest caz în funcţie de criteriul subiectului ce califică şi a obligativităţii calificării pentru organele de stat.

8. Dimensiunea metodologică a calificării juridice este prezentată în teză sub denumirea de instrumente şi modalităţi ale depăşirii dificultăţilor în cadrul calificării juridice, unde în calitate de instrumente sunt indicate conceptele, categoriile, definiţiile, iar în calitate de modalităţi suplimentare – standardele şi principiile generale ale dreptului, ce luminează calea celui ce califică, îndrumându-l în direcţia corectă a calificării.

9. Din analiza materialelor statistice din Curtea Supremă de Justiţie am evidenţiat şi clasificat principalele erori admise de instanţele judiciare în procesul de calificare. De altfel acestea rezultă şi din solicitările care sunt adresate Curţii Supreme de Justiţie de a emite avize consultative pentru instanţe, din însăşi avizele consultative adoptate de Curtea Supremă, precum şi din hotărârile explicative ale Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din ultimii 5 ani, materiale care au fost prezentate în teză sub forma unor tabele şi au fost supuse cercetării ştiinţifice.

10. Factorii ce determină comiterea greşelilor de calificare de către instanţele judecătoreşti de la noi pot fi divizaţi în două grupuri: obiectivi şi subiectivi, iar însăşi erorile pot fi divizate în erori de natură factologică (informaţiile pe care cel ce califică le dobândeşte pot fi incomplete sau eronate, să nu corespundă adevăratei stări de lucruri) şi erori de apreciere, care pot fi comise dacă sunt neglijate legile logicii, principiile dreptului, interpretarea este defectuoasă.

În contextul celor investigate şi argumentate în teză, propunem următoarele **recomandări:**

1. Apreciind eforturile organului suprem de justiţie în vederea determinării instanţelor să procedeze la o calificare corectă, considerăm că acestea ar putea fi dezvoltate prin faptul că în primul rând să fie mult diminuat numărul solicitărilor respinse, iar în al doilea rând, atunci când este respinsă o solicitare de aviz consultativ să fie indicate cel puţin nişte repere pentru instanţe, căci solicitarea de aviz consultativ denotă o dificultate de calificare pe care instanţele o sesizează şi neglijarea acesteia apoi poate duce la rezultate negative.

2. Pentru toţi cei care sunt abilitaţi prin lege cu atribuţii de calificare juridică (ofiţeri de urmărire penală, procurori, avocaţi, judecători etc.) sunt importante toate etapele procesului de calificare, dar în mod special trebuie reconsiderată etapa alegerii normei/normelor juridice, care reprezintă o activitate complexă ce înglobează atât analiza elementelor extrinseci, cât şi a celor intrinseci a normei/normelor alese. Din acest motiv în Manualele destinate judecătorilor trebuie să se evidenţieze clar: aflarea în vigoare a normei/normelor, dacă a fost publicat actul normativ-juridic în care se află, constituţionalitatea ei/lor, ce soluţie să fie adoptată în caz de concurenţă a normelor juridice.

3. Din considerentul că înainte de calificare a faptei nu se poate constata cu certitudine dacă ea reprezintă o infracţiune, contravenţie, delict etc. este recomandabil a formula mai precis art. 12 alin. (2) CP al RM şi anume de substituit sintagma „Locul săvârşirii infracţiunii transnaţionale" cu sintagma "Locul săvârşirii faptei prejudiciabile cu caracter transnaţional".

4. Pe exemplul Manualului judecătorului ar fi oportun de alcătuit un Manual al legiuitorului în care să fie expuse reguli şi procedee de tehnică legislativă, dar şi date sociologice pentru a ajuta deputaţii să cunoască şi să aprecieze just valorile societăţii la momentul respectiv pentru a le proteja cu ajutorul legilor adoptate de ei şi astfel a realiza o calificare justă.

Avantajele şi valoarea elaborărilor propuse pot fi constatate, fiind determinate de faptul că pentru prima dată în literatura teoretico-juridică a fost abordată problema calificării în drept sub aspectul definirii conceptului, al trasării perspectivelor din care este elucidat acest concept, a formelor şi tipurilor calificării, de asemenea, au fost identificate instrumente şi modalităţi de depăşire a dificultăţilor în procesul de calificare juridică cu indicarea factorilor ce generează erori de calificare.

Având în vedere cele mai sus menţionate, considerăm că teza contribuie la soluţionarea unei probleme ştiinţifice de importanţă majoră, care constă în elaborarea unor standarde comune pentru fundamentarea calificării juridice (concepte determinate, etape de realizare, identificare de instrumente, soluţii în depaşirea erorilor de calificare), prin integrarea unor teorii în cadrul doctrinei existente, în vederea consolidării conceptului de calificare juridică (proces şi rezultat) în studiile naţionale.

Planul cercetărilor de perspectivă în investigarea temei poate fi direcţionat spre:

- Aprofundarea unor subiecte ale problemei de calificare juridică, în special, în ceea ce priveşte activitatea de calificare prealabilă pe care trebuie s-o întreprindă legiuitorul;
- Studierea jurisprudenţei naţionale şi sistematizarea materialelor ce denotă dificultăţi de calificare;
- Studierea jurisprudenţei europene şi popularizarea ei în vederea asimilării unor metode eficace de calificare.

BIBLIOGRAFIE

A. Surse bibliografice în limba română, franceză şi italiană:

1. Albici M. Despre securitate juridică. Revista. Universul juridic Nr. 2, februarie 2015, p. 47-50.
2. Aramă E. Repere metodologice pentru studierea şi aplicarea dreptului. Studii, Univ. de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Chişinău: CEP USM, 2009, 210 p.
3. Aramă E., Ciobanu R. Metodologia Dreptului (sinteze pentru seminar). Univ. de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Catedra teoria şi Istoria Dreptului. Chişinău CEP USM, 2011, 166 p.
4. Aramă E., Savu Iu. Controverse teoretice şi aspecte practice ale interpretării dreptului. Chişinău CEP USM, 2005, 170 p.
5. Arnaud A. J. Critique de la raison juridique. T. 1, Où va la sociologie du droit?, Paris. LGDJ, 1981, 368 p.
6. Aviz consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la modul de aplicare a art. 169 alin. (1) lit. a) din Codul de procedură civilă, în raport cu prevederile art. 4 lit. a) din Legea contenciosului administrativ şi art. 23 din Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcţii de demnitate publică din 26 septembrie 2016. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md /search_avize_csj.php?.
7. Aviz consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie din 30.09.2013 cu privire la modul de punere în aplicare a art. 32 (28) din Legea cu privire la sistemul penitenciar, în redacţia Legii nr. 1036 din 17 decembrie 1996 (Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_ avize_csj.php?id=13).
8. Aviz consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 4ac-20/14 din 17 noiembrie 2014 cu privire la modul de aplicare al art. 385 alin. (2) CPC. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md /search_avize_csj.php?id.
9. Aviz consultativ din 16 noiembrie 2015 al Plenului Curţii Supreme de Justiţie privind modul de aplicare a art. 33 alin. (1) şi (2) Legea nr. 1100-XIV din 30 iunie 2000 cu privire la fabricarea şi circulaţia alcoolului etilic şi a producţiei alcoolice şi art. 343 alin. (1) Cod civil. (Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=35).
10. Aviz consultativ din 18 mai 2015 al Plenului Curţii Supreme de Justiţie privind modul de aplicare a art.8 lit.c) din Legea nr. 269-XIII din 09 noiembrie 1994 cu privire la ieşirea şi intrarea în Republica Moldova prin prisma hotărîrii Curţii Constituţionale nr. 15 din 30

septembrie 2008 privind controlul constituţionalităţii art. 8 lit. a), b), c), d), e) din Legea nr. 269-XIII din 09 noiembrie 1994 cu privire la ieşirea şi intrarea în Republica Moldova. (Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=31).

11. Aviz consultativ din 30 martie 2015 al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la aplicabilitatea legii în pricina civilă la cererea de chemare în judecată a SRL „Prodiafarm" împotriva Primăriei or. Străşeni cu privire la contestarea actului administrativ. (Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=27).
12. Avizul consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la modul de aplicare cumulativă a art. 359 alin. (2), art. 385 alin.(2) şi art. 14 CPC din 25 aprilie 2016 Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=37).
13. Avizul consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie din 13 iunie 2016 cu privire la calitatea procesuală a SA „Termoelectrica" în exercitarea acţiunii oblice. Disponibil: (http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=40).
14. Avizul consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie din 19 octombrie 2015 cu privire la modul de aplicare a prevederilor art. 119 alin. (2) în coroborare cu art. 43 alin. (1) din Legea insolvabilităţii nr. 149 din 29 iunie 2016. (Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md /search_avize_csj.php?id=34).
15. Avizul consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie privind aplicarea legislaţiei la soluţionarea litigiilor cu privire la repararea prejudiciului material cauzat angajaţilor în urma mutilării sau a altor vătămări ale sănătăţii în timpul exercitării obligaţiunilor de serviciu din 10.03.2014 (Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php? id=17).
16. Avizul consultativ din 15 iunie 2015 al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la modul de aplicare a prevederilor art. 39 alin.(11) din Legea cu privire la Poliţia de Frontieră nr. 283 din 28.12.2011 (Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=32
17. Avizul consultativ din 16 decembrie 2013 al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la modul de aplicare a art. 141 alin. (1) şi (2) din Legea cu privire la notariat nr. 1453 din 08.11.2002 (http:// Disponibil: jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=16).
18. Avizul consultativ din 17 noiembrie 2014 al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la modul de punere în aplicare a prevederilor art.330 alin.(2) Codul muncii. (Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=26).
19. Avizul consultativ din 30 septembrie 2013 al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la modul de aplicare a prevederilor art. 7 alin. (1), 8 alin. (3), 24 alin. (1)din Legea

contenciosului administrativ nr. 793-XIV din 10 februarie 2000 şi art. 331 din Codul de procedură civilă (Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=11).
20. Avornic Gh. Tratat de Teoria generală a statului şi dreptului. Volumul I, Editura Tipografia Centrală. Chişinău 2009, 580p.
21. Avornic Gh. Tratat de Teoria generală a statului şi dreptului. Volumul II, Editura Tipografia Centrală. Chişinău 2010, 580p.
22. Avornic Gh., Humă I., Grecu R., Postovan D. Tratat de teoria generală a statului și dreptului, volumul I. Iași: Vasiliana 98, 2015, 475p.
23. Avornic Gh., Humă I., Grecu R., Postovan D. Tratat de teoria generală a statului și dreptului, volumul II. Iași: Vasiliana 98, 2016, 1036p.
24. Avornic Gh., Postovan D. Dreptul discreţionar : Aspecte teoretice şi practice. Monografie. Editura Vasiliana '98; Iaşi 2015, 519p.
25. Babără V. Drept internaţional privat, monografie, ed.4. Chişinău: Tipografia ElanPoligraf, 2013, 450p.
26. Balan M. Curţile constituţionale între jurisprudenţă şi legisprudenţă. În: Analele ştiinţifice ale Universităţii A.I.Cuza, Ştiinţe juridice, Tom. LIX, nr.11, 2013.
27. Baltag D. Teoria generală a dreptului. Curs universitar. Editura Tipografia centrală, Chişinău 2010, 536p.
28. Baltag D., Guţu Al., Teoria generală a dreptului: Curs teoretic, Tipografia Reclama, Chişinău 2002, 335p.
29. Banciu D. Sociologie juridică (Îndrumar teoretic şi practic). Bucureşti Ştiinţa, 2004, 176p.
30. Barac L. Elemente de teoria dreptului, Bucureşti, Editura All Beck 2001, 278p.
31. Bădescu M. Întroducere în filosofia dreptului, Bucureşti: ed. Lumina Lex 2003, 398p.
32. Bénoit F. P., Notions et concepts, instruments de la connaissance juridique: les leçons de la Philosophie du droit de Hegel. În Mélanges à G. Peiser, P.U. Grenoble, 1995, Presses Universitaires Grenoble, 550p.
33. Bergel Jean-Louis. Methodologie juridique, Paris PUF, 2001, 408p.
34. Bobei R. B. Calificarea și conflictul de calificări în dreptul internațional privat. București : All Beck, 2005. 501p.
35. Boldurean C. M., Drept și raționalitate. București: C.H.Beck, 2007, 247p.
36. Bonnet D. L'essentiel de la méthodologie juridique, Ed. Ellipses Marketing, Paris 2006, 288p.
37. Bontea O. Problemele teoriei raporturilor juridice. Monografie. Chişinău: Centrul Editorial UASM, 2006. 300p.

38. Borodac Al. Calificarea infracţiunilor, Monografie, Chişinău: Editura Ştiinţa, 1996, 200p.
39. Boroi A., Nistoreanu G. Drept penal. Partea specială. Bucureşti: All Beck, 2002, 589p.
40. Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chişinău Tipografia Centrală, 2015, 1326p.
41. Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.II. Chişinău Tipografia Centrală, 2015, 1300p.
42. Bujor V., Buga L. Teoria generală a dreptului. Note de curs. Ediţia a II-a, Chişinău 2016, 125p.
43. Bulai C. Manual de Dreptul penal, Tipografia Universităţii din Bucureşti, Editura ALL 1997, 647p.
44. Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, 2014, nr.1-2,
45. Carmen P. Teoria Generală a dreptului, Bucureşti, editura Lumina Lex, 2001, 319p.
46. Ceterchi I., Craiovan I. Întroducere în teoria generală a dreptului, Bucureşti, Editura ALL 1998, 188p.
47. Cimil D. Calificarea raporturilor contractuale. Studiu monografic, Chişinău: Editura Grafema Libris, 2013, 224p.
48. Cimil D. Dezvoltarea teoriei calificarii contractelor civile Disponibil: http://www.juridice .ro/315330/dezvoltarea-teoriei-calificarii-contractelor-civile.html (accesat la 11.05.2016).
49. Cimil D. Interpretarea şi calificarea contractului Disponibil: http://legeaz.net/dictionar-juridic/ interpretarea-si-calificarea-contractului (accesat 10.05.2016).
50. Ciobanu D., Introducere în studiul dreptului. București: ed. Hyperion XXI, 1992, 207p.
51. Ciobanu R. Logica juridică note de curs / Universtatea de Stat din Moldova, Catedra Teoria şi Istoria Dreptului. Chişinău CEP USM, 2015, 278p.
52. Ciorbă C. ICCJ. Consecinţele neprecizării corecte a temeiului de drept al acţiunii. Disponibil: https://www.juridice.ro/186039/iccj-consecintele-neprecizarii-corecte-a-temeiului-de-drept-al-actiunii.html, accesat la 01.08.2017).
53. Cobăneanu S., Bobeica E., Rusu V. Drept administrativ. Note de curs. Tipografia Centrală. Chişinău 2012, 324p.
54. Codul civil al Republicii Moldova. Comentariul. Disponibil: http://gandrabur .net/wpcontent/uploads/2016/04/Comentariu-CC.pdf. (accesat 07.07.2016).
55. Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107 din 06 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.

56. Codul contravenţional al Republicii Moldova. Nr. 218 din 24 octombrie 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.01.2009, nr. 3-6.
57. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr. 225 din 30.05.2003. În Monitorul Oficial din 12.06.2003. Nr. 111-115.
58. Codul muncii al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial nr. 159-162 din 29.07.2003.
59. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18.04.2002. În Monitorul Oficial din 14.04.2009. Nr. 72-74.
60. Constantinesco L.J. Tratat de drept comparat. Vol.I, Bucureşti All, 1997, 275p.
61. Constituţia Republicii Moldova, din 29.07.1994, Publicat : 12.08.1994 în Monitorul Oficial Nr. 1, Data intrării în vigoare din 27.08.1994.
62. Copeţchii St., Hadîrcă Ig. Calificarea infracţiunii. Note de curs. Tipografia Centrală, Chisinau 2015, 352p.
63. Craiovan I. Doctrina juridică, Bucureşti ALL BECK, 1999, 528p.
64. Craiovan I. Finalitățile dreptului. București Continent XXI, 1995. 198p.
65. Craiovan I. Metodologia juridică. Bucureşti Universul juridic, 2005, 256p.
66. Craiovan I. Teoria generală a dreptului. Craiova Editura Sibila, 1999, 304p.
67. Craiovan I. Tratat elementar de teoria generală a dreptului. Bucureşti All Beck, 2001, 360p.
68. Craiovan I. Un posibil ghid pentru cercetarea ştiinţifică în domeniul dreptului. Bucureşti Editura Prouniversitaria. 2013, 293p.
69. Cuzneţov Al. Probleme teoretico-practice ale realizării dreptului într-un stat de drept, Tezei de doctor, Chişinău, 2009.
70. Deaconu Ș. Metodologie juridică – curs practic pentru studenţi, Ed. Hamangiu. Bucureşti. 2009, 152p.
71. Decizia 64/2011 Tribunalului Mehedinţi reclamantul B. G. a chemat în judecată pârâţii C.R.D., S.C.M. şi SC T.S. SRL solicitând obligarea acestora la plata sumei de 500.000 euro, http://legeaz.net/spete-civil-iccj-2011/decizia-64-2011 (vizitat la 07.05.2017).
72. Delley J. D. Penser la loi a une demarche methodique// Legistique formelle et materielle, actes du V Congres de l Association Internationale de Methodologie Juridique. Aix-en-Provence : Presses universitaires d'Aix-Marseille, 1997.
73. Delnoy Paul. Elements de methodologie juridique, 2e éd, Bruxelles, ed.Larcier, 2006, 440p.
74. Dizionario Giuridico. Sursă din internet http://www.brocardi.it/dizionario/5816.html (vizualizat la 06.08.2017).
75. Djuvara M. Le fondement du phenomene juridique. Paris: Sirey, 1913. 246p.

76. Djuvara M. Teoria generală a dreptului (Enciclopedie juridică). Drept raţional, izvoare de drept pozitiv, Bucureşti, 1995, 400p.
77. Dobrican Gh. Calificarea penală greşită a unor fapte imputabile notarilor publici. În: Drept penal şi procesual penal. Notari publici, iulie 2015 http://revista.universuljuridic.ro /wpcontent/uploads/2015/10/04_Revista_Universul_Juridic_nr_72015_PAGINAT_BT_G_Dobrican.pdf, sursă din internet (vizualizat la 16.10.2016).
78. Dobrinescu I. Întroducere în logica juridică, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 1996, 272p.
79. Dogaru I., Danişor D.C., Danişor Gh. Teoria Generală a dreptului. Editura Ştiinţifică, Bucureşti 1999, 452p.
80. Drăghici C. şi alţii. Drept contravenţional. Bucureşti: Tritonic, 2003, 200p.
81. Dvoracek M., Lupu Gh. Teoria generală a dreptului. Iaşi: Chemarea, 1991, 391p.
82. Epure Gh. Teoria generală a dreptului. Tipografia Bons Offices, Chişinău 2016, 172p.
83. Eremia M. C., Interpretarea juridică. Bucureşti: ALL, 1998, 104p.
84. Fr.Ost, Kerchove M. Le droit ou les paradoxes de jeu. Paris: PUF, 1992, 268p.
85. Francois Geny. Science et technique en droit prive positif. III partie. Elaboration technique du droit positif. Paris: Librairie de la Societe Recueil Sirey, 1921, Print Book, 423p.
86. François Terré. Introduction generale au droit. Paris: Dalloz, 1998, 636p.
87. Furdui S. Drept contravenţional. Chişinău: Cartier juridic, 2005, 248p.
88. Genoveva Vrabie (editeur). La jurisprudence des autorites juridictionnelles: source du droit? Iaşi: Institutul european, 2013, 106p.
89. Giorgio del Vecchio. Lecţii de filosofie juridică. Editura Europa Nova. Bucureşti 1995, 352p.
90. Grecu Raisa, Stere – uristul. Chișinău: Universul, 2008, 248p.
91. Grecu Raisa. Stere în luptă pentru drepturile omului. Chișinău: Universul, 2009. 252p.
92. Guţuleac V., Comarniţcaia E., Spînu I. Drept administrativ/ coaut.: Chişinău: Tipografia Centrală, 2013, 600p.
93. Guy Canivet. Activisme judiciaire et prudence interpretative . În: Archives du philosophie du droit, tom 50, 2007. Disponibil: http://www.courdecassation .fr/publications_26/ discours_entretiens_2039/archives_2201/prudence_interpretative_9936.html (accesat la 08.08.2017).
94. Hanga Vl. Dreptul şi Tehnica juridică. Încercare de sinteză., Bucureşti Editura Lumina Lex. 2000, 96p.
95. Hans Kelsen ,,Theorie pure du droit" traduit par Charles Eisenmann, Editions Bruylant (Belgique), 1999, 367p.

96. Hotarîrea nr. 9 din 29.04.2016 privind modul de executare a Hotarârii Curţii Constituţionale nr. 3 din 23 februarie 2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a aliniatelor 3, 5,8 şi 9 ale articolului 186 din Codul de Procedură Penală (termenul arestului preventiv) Sesizarea 35g/2016. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
97. Hotărâre din 25 august 1987, Lutz v. Germany. Seria A, nr. 123, p. 23, § 55 (Disponibil: http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/02/ZILIBERBERG-RO.pdf).
98. Hotărâre nr. 1 a Plenului CSJ „Cu privire la aplicarea unor prevederi ale legislaţiei în domeniul protecţiei Mărcilor" din 25.04.2016.) Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md /db_hot_expl.php.
99. Hotărâre nr. 10 a Plenului CSJ din 09.12.2013 cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale Codului de executare în cauzele civile. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
100. Hotărâre nr. 4 a Plenului CSJ din 26.09.2015 Cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei electorale. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
101. Hotărâre nr. 5 a Plenului Curţii Supreme de Justiţie din 21.12.2015 „Cu privire la practica judiciară de soluţionare a pricinilor privind De modificare şi completare a Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 23 din 29.10.2001 „Cu privire la practica judiciară, în cauzele penale, despre fabricarea sau punerea în circulaţie a banilor falşi (art. 84 CP)". Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
102. Hotărâre nr.10 din 16.03.2017 privind excepţia de neconstituţionalitate a art. 80 alin. (2) din Legea finanţelor publice şi responsabilităţii bugetar-fiscale nr. 181 din 25 iulie 2014 (răspunderea juridică pentru neexecutarea contractului încheiat cu o instituţie bugetară) (Sesizarea nr. 116g/2016); http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid =609&l=ro vizualizat la 14.08.2017.
103. Hotărâre nr.2 din 30.03.2015 „Cu privire la aplicarea de către instanţele de judecată a prevederilor legale la soluţionarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părţile au încheiat convenţia de arbitraj; Disponibil: http://jurisprudenta. csj.md/db_hot_expl.php.
104. Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 24 din 14.09.2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 55 alin.(2) şi alin.(8) din Legea nr. 320 din 27 decembrie 2012 cu privire la activitatea Poliţiei şi statutul poliţistului şi pct.59 subpct. 2) şi 5) şi pct.65 din Statutul disciplinar al poliţistului, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 502 din 9 iulie 2013 (audierea în cadrul anchetei disciplinare) (sesizarea nr.60g/2016) În: Monitorul Oficial Nr. 369-378, art Nr : 84, Data intrarii in vigoare : 14.09.2016.

105. Hotărârea nr 4 a Plenului CSJ din 15.05.17 Pentru modificarea şi completarea Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 20 din 08.07.1999 despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislaţiei examinării cauzelor penale, referitor la încălcarea a circulaţiei şi de exploatare a mijloacelor de transport, în cadrul regulilor de securitate. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
106. Hotărârea nr. 1 din 10.03.2014 a Plenului CSJ Hotărâre cu privire la aplicarea unor prevederi ale legislaţiei privind gajul şi ipoteca. Disponibil: http://jurisprudenta.csj. md/db_hot_expl.php.
107. Hotărârea nr. 1 din 15.04.2013 a Plenului CSJ despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md /db_hot_expl.php.
108. Hotărârea nr. 11 a Plenului CSJ din 16.12. 2013 cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a legislaţiei în domeniul asigurărilor obligatorii şi facultative a transportului auto. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
109. Hotărârea nr. 11 din 15.05.2017 a Plenului CSJ de modificare şi completare a Hotărârii Plenului CSJ nr. 4 din 24.12.2010 cu privire la practica examinării în contencios administrativ a litigiilor legate de aplicarea legislaţiei vamale". Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
110. Hotărârea nr. 12 din 22.12.2014 a Plenului CSJ Pentru modificarea şi completarea Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 23 din 28.06.2004 Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md /db_hot_expl.php.
111. Hotărârea nr. 13 din 16.12.2013 a Plenului CSJ Cu privire la aplicarea prevederilor art. 3641 C.P.P. al R.M. de către instanţele judecătoreşti. Disponibil: http://jurisprudenta .csj.md/db_hot_expl.php.
112. Hotărârea nr. 2 din 15.04.2013 a Plenului CSJ cu privire la practica aplicării de către instanţele de judecată a legislaţiei procedurale la examinarea pricinilor civile în ordine de revizuire a litigiilor legate de aplicarea legislaţiei vamale. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
113. Hotărârea nr. 3 a Plenului CSJ din 15.05.17 De modificare şi completare a Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 16 din 07 noiembrie 2005 „Cu privire la practica judiciară, în procesele penale despre şantaj". Disponibil: http://jurisprudenta. csj.md/db_hot_expl.php.

114. Hotărârea nr. 3 din 25.04.2016 a Plenului CSJ cu privire la practica judiciară de examinare a pricinilor civile cu element de extraneitate. Disponibil: http://jurisprudenta.csj. md/db_hot_expl.php.
115. Hotărârea nr. 4 din 15.04.2016 Plenului CSJ privind practica judiciară de soluţionare de către instanţele ale a cauzelor referitoare la încasarea pensiei de întreţinere pentru copii şi alţi membri ai familiei. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
116. Hotărârea nr. 4 din 21.12.2014 a Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova pentru modificarea şi completarea Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 39 din 22.11.2004 cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
117. Hotărârea nr. 5 din 11.11.2013 a Plenului CSJ privind procedura de judecare a cauzelor civile în ordine de recurs. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
118. Hotărârea nr. 5 din 15.05.17 a Plenului CSJ „De modificare şi completare a Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 23 din 29.10.2001 „Cu privire la practica judiciară, în cauzele penale, despre fabricarea sau punerea în circulaţie a banilor falşi (art. 84 CP)"; Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
119. Hotărârea nr. 6 din 15.05.2017 a Plenului CSJ „De modificare şi completare a Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 4 din 19 iunie 2006 „Cu privire la practica judiciară, în cauzele penale despre huliganism"; Disponibil: http://jurisprudenta.csj. md/db_hot_ expl.php.
120. Hotărârea Nr. 6 din 17.11.2014 a Plenului CSJ Cu privire la practica judiciară de examinare a pricinilor civile privind decăderea din drepturile părinteşti. Disponibil: http://jurisprudenta. csj.md/db_hot_expl.php.
121. Hotărârea nr. 7 din 15.05.2017 a Plenului CSJ Cu privire la aplicarea legislaţiei, referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depăşirea atribuţiilor de serviciu, precum şi neglijenţa în serviciu. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
122. Hotărârea nr. 7 din 17.11.2014 Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la examinarea de către instanţele judecătoreşti a litigiilor izvorîte din raporturile de leasing financiar, atestarea provenienţei copilului. Disponibil: http://jurisprudenta.csj. md/db_hot_expl.php.
123. Hotărârea nr. 8 din 11.11.2013 a Plenului CSJ cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
124. Hotărârea nr. 8 din 15.05.2017 a Plenului CSJ De modificare şi completare a Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 11 din 22.12.2014 Cu privire la aplicarea legislaţiei,

referitoare la răspunderea penală, pentru infracţiunile de corupţie. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.

125. Hotărârea nr. 9 din 09.12.2013 a Plenului CSJ privind practica aplicării de către instanţele judecătoreşti a legislaţiei ce ţine de recunoaşterea şi executarea hotărîrilor judecătoreşti şi hotărârilor arbitrale străine. Disponibil: http://jurisprudenta.csj. md/db_hot_expl.php.

126. Hotărârea nr. 9 din 22.12.2014 a Plenului CSJ privind practica judiciară a examinării litigiilor care apar în cadrul încheierii, modificării şi încetării contractului individual de muncă. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php

127. Hotărârea Plenului CSJ Nr.6 din 17.11.2014 „Cu privire la practica judiciară de examinare a pricinilor civile privind decăderea din drepturile părinteşti". Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.

128. Hotărîre nr. 7 din 11.11.2013 de actualizare a Hotărîrii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 4 din 24.12.2010 cu privire la practica examinării în contencios administrativ a litigiilor legate de aplicarea legislaţiei vamale. Disponibil: http://jurisprudenta.csj. md/db_hot_expl.php.

129. Hotărîre nr. 8 din 22.12.2014 Plenul Curţii Supreme de Justiţie cu privire la practica aplicării de către instanţele judecătoreşti a legislaţiei funciare. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md /db_hot_expl.php

130. Hotărîrea Curţii Constituţionale Nr. 12 din 01.11.2012 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi ale articolului 32 alin. (4) lit.j) din Legea nr. 162-XVI din 22 iulie 2005 cu privire la statutul militarilor (Sesizarea nr. 12a/2012). Disponibil: http://www.constcourt.md /ccdocview.php?tip=hotariri&docid.

131. Hotărîrea Curţii Constituţionale Nr. 36 din 05.12.2013 privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituţie în corelaţie cu Preambulul Constituţiei şi Declaraţia de Independenţă a Republicii Moldova (Sesizările nr. 8b/2013 şi 41b/2013) http://www.constcourt.md/ ccdocview.php?tip=hotariri&docid =609&l=ro accasat la 10.08.2016.

132. Hotărîrea nr. 3 a Plenului CSJ din 15.04.2013 Privind modificarea şi completarea Hotărîrii explicative Cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a legislaţiei ce reglementează asigurarea acţiunii la judecarea cauzelor civile nr. 32 din 24.10.2003. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.

133. Hotărîrea nr. 3 din 15.04.2013 a Plenului CSJ privind modificarea şi completarea Hotărîrii explicative cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a legislaţiei ce reglementează asigurarea acţiunii la judecarea cauzelor civile nr. 32 din 24.10.2003. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.

134. Husson L. Infrastructura raționamentului juridic. În: Logica și dreptul (coord. D.Stoianovici). București: Paideia, 2015, 364p.
135. Ignătescu C. Lecţii de Teoria generală a dreptului. Bucureşti: Hamangiu, 2014, 156p.
136. Ionescu I. I. Sociologii constructiviste. Iaşi. Editura Polirom, 1998, 138p.
137. Iovanas Il. Dreptul administrativ şi elemente ale stiintei administraţiei, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucuresti, 1977, 354p.
138. Jecev I. Natura juridică a puterii de stat la etapa contemporană. Autoreferat al tezei de doctor în drept. Chişinău, 2013, 28p.
139. Jeuland E. Un aproche non-utilitariste du controle de proportionnalite. În: La Semaine juridique. Supplement au nr.1-2, janvier, 2016, 60p.
140. Jugastru Călina. Calificarea în conflictele de legi şi în conflictele de jurisdicţii. În: Universul juridic, București, nr.6, 2016, p.63-94.
141. Jurisprudenţa Curţii Supreme de Justiţie. Anul 2012. Chişinău, 2013, 32p.
142. Lavric L., Belei E., Chifa F., Cojuhari Al. {et.al.}; red.st. Cojuhari Alexandru. Drept procesual civil: Partea specială: (curs unv.)/;USM, – Chiţinău, 2009, 188p.
143. Leydet D. La deliberation publique dans les assemblees parlementaires Disponibil: http://www.participation-et-democratie.fr/sites/default/files/ehess2011leydet1.pdf (accesat 18 martie 2017).
144. Liberalismul şi democraţia. Sursă din internet (http://www.rasfoiesc.com /educatie/istorie/Liberalismul-si-democratia14.php (vizualizat la 20.07.2017).
145. lorgovan A. Drept administrativ, editia 1, Editura Hercules, Bucuresti, 1993, 350p.
146. Luburici M. Teoria generală a dreptului. Ediţia a II-a. Editura OSCAR PRINT, Bucureşti 2000, 292p.
147. Macovei I., Dominte N.R., comentariul art. 2558 C. civ., în F.-A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (coord.), „Noul Cod civil. Comentariu pe articole", vol. II, Bucureşti: C.H. Beck, 2012. 2784p.
148. Malaurie Philippe Laurent Aynes, Pierre Yves-Cautier. Drept civil. Contracte speciale, trad: Diana Dănişor. Bucureşti, 2009, p.468, 712p.
149. Malaurie Philippe, Antologia gândirii juridice, Humanitas, Bucureşti 1997, 373p.
150. Manolescu M. Teoria şi practica dreptului. Bucureşti: Fundaţia Regele Mihai I, 1946. 314p.
151. Mateuţ Gh., Mihăilă A. Logica juridică. Editura Lumina Lex 1998, 262p.
152. Mazilu D. Teoria generală a dreptului, Ed a 2-a; Bucureşti, Editura ALL Beck 2000, 440p.
153. Mazilu D. Teoria generală a dreptului, Ed. a 2-a rev. şi ad Bucureşti: All Beck 2002, 431p.

154. Michel van de Kerchove et François Ost, Le système juridique entre ordre et désordre, 1988, Reviste Droit et société Année 1989 Volume 11 Numéro 1 pp. 278-280; http://www.persee.fr/doc/dreso_0769-3362_1989_num_11_1_1608_t1_0278_0000_4 (vizitat la 28.08.2017).
155. Mihai Gh. Fundamentele dreptului I–II. I. Ştiinţa dreptului şi ordinea juridică. II. Teoria normei juridice şi a interpretării ei". Bucureşti: ALL BECK, 2003, 570p.
156. Mihai Gh. Prelegeri de logică pentru juriști. Timișoara: Merton, 2001, 170p.
157. Mihai Gh. Teoria dreptului. București: All Beck, 2004, 200p.
158. Mihai Gh., Motrică R. I. Fundamentele dreptului Teoria şi filosofia dreptului. Editura ALL, Bucureşti 1977, 270p.
159. Mihalache Iu. Dreptul transporturilor. Manual. Chişinău: Pontos (Tipogr. „Europress"), 2012, 671p.
160. Mihalachi Iu. Controverse privind natura raporturilor juridice dintr arministrator şi societatea comercială. În: Revista naţională de drept. Nr.1, 2014, pag.22-27.
161. Mitrache C. Drept penal român. Partea generală. Ediţia a III-a. Bucureşti: Şansa, 1999, 357p.
162. Mocanu V. Dimensiunea juridică a protecţiei datelor cu caracter personal (teza de doctor 2013). Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2013/24647/veronioca_mocanu_thesis .pdf, (accesat 10.05.2017).
163. Moderne F. Actualite des principes generales du droit // Les regles et les principes non-ecrits en droit public. Paris: LCDJ, 2000, p.48.
164. Munteanu Șt., Hans Kelsen si filosofia juridica (I) 17 aprilie 2008, Disponibil: http://www.desteptarea.ro/hans-kelsen-si-filosofia-juridica-i/ (accesat la 14.08.2017).
165. Neclaritatea legii la sancţionarea neexecutării contractelor încheiate cu instituţiile bugetare - neconstituţională (Sesizarea 116g/2016) Disponibil: http://www.constcourt.md /libview.php?l=ro&idc=7&id=978&t (accesat 10.05.2017).
166. Negru A. Aplicarea dreptului – formă special a realizării dreptului, Dimensiunea ştiinţifică şi praxiologică a dreptului, Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale ,,Contribuţii la dezvoltarea doctrinară a dreptului"In honorem Elena Aramă, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Om emerit. Chişinău 14-15 martie 2009, Chişinău: Bon Ofiice, 2009, 448p.
167. Negru A. Consolidarea justiției în statul contemporan democratic. Chișinău: Sirius, 2012, 239p.
168. Negru A., Zaharia V. Teoria generală a statului şi dreptului. În scheme. Note de curs, Chişinău 2009, 200p.

169. Negru Al. Praxiologia, domeniul și limitele acțiunii dreptului. În: „Promovarea valorilor sociale în contextul integrării europene". Chișinău, 2018, p. 259-263.
170. Negru B., Negru Al. Teoria Generală a Dreptulu, Editura Bon Office, Chişinău 2006, 520p.
171. Nistoreanu Gh., Boroi Al., Molnar I. Drept penal. Partea specială. Bucureşti: Europa Nova, 1997, 734p.
172. Pascale Deumier. Creation du droit et redaction des arrets par la Cour de Cassation, În: Archives du philosophie du droit, tom 50, 2007, p.49-75.
173. Perelman Ch. Les notions a contenu variable en droit . În: Le raisonable et deraisonable en droit. Paris: LCDJ, 1984, p.130-136.
174. Perelman Ch., L.Olbrechts-Tyteca. Traité de l'argumentation, la nouvelle rhétorique. (Vol.I) Bruxelles: Editions Presses universitaires de France, 1958, 350p.
175. Plotnic O. Reglementarea juridică a practicii comerciale incorecte. În: Revista naţională de drept. Nr.1, 2014, pag. 28-34.
176. Popa N. Teoria generală a dreptului. Curs universitar. Ediţia a 5-a, editura: C.H. Beck; Bucureşti 2014, 272p.
177. Popescu A., Teoria dreptului, Editura Fundaţia România de mâine, Bucureşti 2001, 232p.
178. Popescu S., Ciora C., Ţăndăreanu V. Aspecte practice de tehnică şi evidenţă legislativă, Ed. Monitorul Oficial, Bucureşti, 2008, 208p.
179. Popescu S., Iliescu D. Probleme actuale ale metodologiei juridice, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979.
180. Popovici F. G., Tipologia operaţiilor logice, ed. Rutex, Bucuresti 2006, 127p.
181. Rangeon F., Reflexions sur l'effectivite du droit Disponibil: //http://www.u-picardie.fr/labo/ curapp/revues/root/23/rangeon.pdf- (accesat la 14.06.2014).
182. Rawls J.. Théorie de la justice, 1971, trad. fr. C. Audard, Paris, Seuil, 1987, 700p.
183. Raymond Carré de Malberg (préf. Eric Maulin), Confrontation de la théorie de la formation du droit par degrés avec les idées et les insitutions consacrées par le droit positif français relativement à sa formation, Paris, Dalloz, coll. « Bibliothèque Dalloz », 2007, 214p.
184. Romul P. V. Introducere generală în drept .Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2000, 599p.
185. Sîli I. ,,Fundamentarea logică a procesului de calificare juridică" Conferinţa Ştiinţifică Internaţională „Perspectivele şi Problemele Integrării în Spaţiul European al Cercetării şi Educaţiei", care îşi va desfăşura lucrările la 7 iunie 2016, în incinta Universităţii de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul., 444p., p.163-165;

186. Sîli I. ,,Calificarea juridică corectă a faptelor – mecanism de implementare a asigurării protecţiei datelor cu caracter personal" În materialele Conferinţei ştiinţifico-practice ,,Provocările societăţii contemporane. Protecţia datelor cu caracter personal: o nouă provocare. Chişinău 2014. 190p., p.129-134;
187. Sîli I. ,,Reflecţii asupra delimitărilor conceptuale în procesul de calificare juridică", Conferinţa ştiinţifică „Integrare prin Cercetare și Inovare" Școlile Doctorale ale Universităţii de Stat din Moldova, organizează în perioada, 9-10 noiembrie 2017 Conferinţa Ştiinţifică Naţională cu participare internaţională ,,Integrare prin Cercetare şi Inovare", ediţia 2017, 375p., p.289-301;
188. Sîli I. ,,Calificarea juridică şi procesul de elaborare a normelor de drept" În Materialele Conferinţei Ştiintifice naţionale cu participare internaţională. Integrare prin cercetare şi inovare. 8 şi 9 noiembrie 2018. Chişinău – 2018. Rezumate ale comunicărilor Ştiinţe Juridice. – Chişinău: CEP USM 2018, 401p., p.96-99;
189. Sîli I. ,,Concepte şi categorii în drept ca instrumente ale calificării juridice – spre asigurarea aplicării normelor constituţionale" În: Volumul Colectiv al Conferinţei internaţionale ,,Constituţia şi societatea contemporană organizată de Centrul de Studii şi Cercetării Juridice şi Socio-Administrative din cadrul Universităţii Petrol Gaze din Ploieşti şi Asociaţia Română de Drept şi Afaceri Europene (ARDAE), Editura Universitară, Bucureşti 2014, 476p., p.206-2013;
190. Sîli I. ,,Importanţa operaţiei de definire în calificarea juridică" În: Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale cu genericul: „Rolul ştiinţei şi educaţiei în implimentarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană", Chişinău, 5 februarie 2015, Eveniment dedicat aniversării a 60 de ani ai academicianului Valeriu Canţer, preşedinte al CNAA. Lucrări expuse în cadrul atelierului socio-uman, desfăşurat în incinta USPEE „Constantin Stere", ed.Vasiliana 98, Iaşi, 2015, 790p., p.107-109;
191. Sîli I. ,,Le role des concepts et des categories dans la qualification des infractions/ Rolul conceptelor şi categoriilor în procesul calificării infracţiunilor" În materialele: Conferinţei internaţionale francofone a doctoranzilor în drept penal "Protecţia penală a drepturilor şi libertăţilor fundamentale" Iaşi, 6 - 9 noiembrie 2014;
192. Sîli I. ,,Stabilirea stării de fapt în procesul de calificare juridică/ Establishing the facts in the process of legal qualification" În: Journal of Law and Administrative Sciences (JOLAS) www.jolas.ro Special Issue/2015, 924p., p.588-859;

193. Sîli Ira, Necesitatea interpretării dreptului ca element al calificării juridice", Culegerea comunicărilor participanţilor la Conferinţa ştiinţifică internaţională, Interacţiunea Dreptului intern cu dreptul internaţional: provocări şi soluţii" manifestare dedicată celei de a 70-a aniversări a dlui profesor universitar Nicolae Osmochescu. Volumul III, Tipografia Centrală, Chişinău 2015, 184 p., p. 147 – 151;
194. Sîli I., ,,Realizarea calificării juridice în diverse ramuri de drept" Conferinţa ştiinţifică naţională cu participare internaţională ,,Integrare prin Cercetare şi Inovare" cu prilejul aniversării a 70 de ani de la fondarea Universităţii de Stat din Moldova, septembrie 2016. Vol. II. Chișinău. CEP USM 2016, 248p., p.225-229.
195. Sîli I., Aramă E. Statul de drept: între legisprudență și jurisprudență. În: Revista națională de drept, nr 6, 2017. p.2-8.
196. Smochină A. Istoria universală a statului și dreptului. Epoca modernă și contemporană. Chișinău, 2002. 296 p.
197. Smochină A., Bontea O. Rolul Raportului juridic în procesul de realizare a normei juridice. În: Legea şi viaţa, nr.4, 2003, p. 14-18.
198. Stroe Constantin, Compendiu de filosofia dreptului, Lumina Lex, 1999, 239p.
199. Therry di Manno. Le juge constitutionnel et la technique des decisions interpretatives en France et en Italy.Paris: Economica, 1997, 617p.
200. Ţiclea Al. Reglementarea contravenţiilor. Ed. a III-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti: Lumina Lex, 2003, 904p.
201. Ţiclea Al. Tratat de dreptul muncii. Legislatie. Doctrină. Jurisprudentă. Ediţia a X-a, actualizată. Bucureşti: Universul juridic, 2016, 1120p.
202. Vallimărescu Al. Tratat de enciclopedia dreptului. Bucureşti: Lumina Lex, 1999, 423p.
203. Vrabie G., Popescu S. Teoria generală a dreptului. Iaşi: Ştefan Procopiu, 1995, 197p.
204. Wintgens Luc J. Étude pour une nouvelle théorie de la législation // Archives de la philosophie du droit. T.49, 2005. Disponibil: http://www.academia.edu/1340312/La_l%C3%A9gisprudence_%C3%89tude_pour_une_nouvelle_th%C3%A9orie_de_la_l%C3%A9gislation (accesat la 10.01.2017).

B. Surse bibliografice în limba rusă:

205. Алексеев С. С. Общая теория права. Москва, 2008. 576с.
206. Алексеев С. С.. Право: азбука- теория- Философия. Москва, 1999, 423с.

207. Анищик О. «Константин Маркин против России» Большая Палата Европейского Суда огласила свое Постановление, 22.03.2012. Disponibil: http://europeancourt. ru/tag/markin-protiv-rossii/ (accesat la 14.06.2017).
208. Анищик О. Решения Судей ЕСПЧ о неприемлемости теперь с мотивировкой Disponibil: http://europeancourt.ru/tag/markin-protiv-rossii/ (accesat la 10.05. 2017).
209. Белкин, Р.С. Курс криминалистики. Т. 1 / Р.С. Белкин. М.: Юристъ, 1997, 480с.
210. Белокуров О. В. Квалификация убийства. Москва 2004. 252с. Disponibil: //http://www.allpravo.ru/ library/doc101p0/ accesat 31.01.2017.
211. Венгеров А. Б. Теория государства и права. М. Омега- Л, 2017, 607с.
212. Власенко В. Н. Теория государства и права, Учебное пособие (2-е издание, переработанное, дополненное и исправленное). - М. Проспект, 2011, 416с.
213. Власенко В. Н. Логические основания юридической квалификации тема диссертации и автореферата по ВАК 12.00.01, кандидат юридических наук Власенко, Валерий Николаевич Disponibil: Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCathttp://www.dissercat.com/content/logicheskie-osnovaniya-yuridicheskoi-kvalifikatsii#ixzz4nHZE99Yi (accesat la 19.07.2017).
214. Герасимова Н.П. Установление фактических обстоятельств дела в правоприменительной деятельности (на основе материалов органов внутренних дел) Дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Герасимова Нина Павловна. М., 2000, 192с.
215. Греку Раиса. Коллизии в праве в интерпретации великого румынского правоведа Константина Стере. În: Юридическая техника. Ежегодник, № 11 «Коллизии законодательных интерпретационных правоприменительных актов: доктрина, практика, техника преодоления», Нижний Новгород, 2017, 127-132с.
216. Зорин Г. А. Теоретические основы криминалистики. Минск, 2000, 108с.
217. Казгериева Э. В. Классификация судебных ошибок /Мировой судья. 2006, № 8. с. 2-6.
218. Казгериева, Э. В. Логические ошибки в судебном равоприменении,Автореферат по ВАК 12.00.01 Москва 2006, 26с.
219. Колоколов Н. А. Судебная ошибка в уголовном процессе : понятие, пути исправления. /Уголовное судопроизводство. 2007. № 2, с.1-7
220. Комаров С. Общая Теория государства и права. М: изд. Юридического Института, 2012, 520с.
221. Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права / Н. М. Коркунов. — 2-е изд., стер. — М. : Издательство Юрайт, (Серия : Антология мысли) 2017, 420с.

222. Коробов А. П. Правовая квалификация: основы, понятие, значение, этапы : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 : Саратов, 2005, 252с.
223. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений. М., 1972, 352с.
224. Кудрявцев В.Н. Теоретические основы квалификации преступлений. М, 1963, 324с.
225. Лазарев В.В. Теория права и государства, Учебник под редакцией В.В. Лазарева, Москва, 2001, 283с.
226. Лапаева В. В.. Типы правопонимания: правовая теория и практика. М. Российская Академия правосудия, 2012, 564с.
227. Лейст О. Сущность права. Проблемы теории и философии права. М. Зерцало. 2002, 239с.
228. Лонерт Н. Р. Этапы квалификации преступлений. Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. №1 2007 Курск. Disponibil: http://jurnal.org/articles /2007/uri2.html (accesat la 21.01 2017).
229. Лушников А. М., Лушникова М.В., Тарусина Н.Н. Договоры в сфере семьи, труда и социального обеспечения: учебное пособие. – 2-е изд. перераб. и доп. М, 2010, 265с.
230. Марченко М. Н. Общая теория государства и права том 2, Москва 2011, 312с.
231. Матузов Н. Н., Малько А.В. Теория государства и права, М.: Юристъ, 2004, 512с.
232. Наумов А. В., Новиченко А.С. Законы логики при квалификации преступлений. М., 1978, 123с.
233. Недбайло П. Е. Применение советских правовых норм. Монография М. Госюриздат, 1960, 512с.
234. Пашин С. А. Проблема судебной ошибки // Юридическая психология. 2007. № 2, 42-47с.
235. Пермяков Ю. Е. Правовые суждения: монография. – Самара. Самарская гуманитарная акад., 2005 (Самара : Изд-во Самар. гуманит. акад.), 187с.
236. Пермяков Ю. Е. Философские основания юриспруденции. Самара: Самарская гуманитарная академия, 2006, 248с.
237. Посохина И. В. К вопросу о классификации судебных ошибок. В: Криминалист, 2011, nr.1 (8), 89-95с.
238. Рарог А. И. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. М, 2001, 316с.
239. Румынина В. В., Клименко А.В. Теория государства и права: Метод. пособие: Учеб. пособие для сред. проф. образования. — М. Форум - Инфра-М, 2002, 319с.

240. Савельева В. С. Основы квалификации преступления: Учеб. пособие. 2-е изд. М., 2011, 61с.
241. Смирнов В. Г. Функции советского уголовного права. В.Г. Смирнов. Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1965, 188с.
242. Сырых В. М. Логические основания общей теории права: В 2 т. Т. 1. Юстицинформ, Москва 2001, 528с.
243. Тарханов И. А. Юридическая квалификация: понятие и место в правоприменительном процессе // Российский юридический журнал. 2012. № 3. с. 130–131. Disponibil: http://justicemaker.ru/view-article.php?id=26&art=3677 (accesat la 10.05.2017).
244. Толкаченко А. А. Теоретические основы квалификации преступлений. - Москва, 2004, 128с.
245. Трубецкой Е. Н.. Лекции по энциклопедии права. Москва., 1909 // АллправоРу-2005, 221с.
246. Федоров Г. К. Общая Теория Права, Кишинев: Реклама, 2004, 450с.
247. Чвялева Е. В. Теоретические проблемы юридической квалификации: Автореф. канд. юрид. наук. Свердловск: Свердловской юридический институт им. Р. А. Руденко, 1986, 17с.
248. Червонюк В. И..Элементарные начала общей теории права. Право и закон, М. Колос С. под общей ред. юрид. наук, проф. В. И. Червонюка. 2003. 544с. Disponibil: http://elementary_law.academic.ru accesat la 19.07.2017).
249. Черданцев А. Ф. Логико-языковые феномены в юриспруденции. Монография. — М. Норма, ИНФРА-М. 2012, 320с. Disponibil: http://knigi.link/gosudarstva-prava-teoriya/yuridicheskaya-kvalifikatsiya-kak-raznovidnost-3598.html accesat la 19.07.2017).
250. Шершеневич. Г. Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.) / Вступительная статья, Е.А. Суханов. М.: Фирма «СПАРК», 1995, 556с.

ANEXE

Tabelul nr1.
Avize consultative ale CSJ 2013- 2017

n/o	Avizul Plenului CSJ	Calificarea ca rezultat ori ca proces	Raportul juridic (după ramura dreptului)	Elementul raportului juridic
1.	Aviz consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie din 30.09.2013 cu privire la modul de punere în aplicare a art. 32 (28) din Legea cu privire la sistemul penitenciar, în redacţia Legii nr. 1036 din 17 decembrie 1996	rezultat	Drept administrativ	Subiecţi-colaboratorii penitenciarelor
2.	Avizul consultativ din 30 septembrie 2013 al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la modul de aplicare a prevederilor art. 7 alin. (1), 8 alin. (3), 24 alin. (1)din Legea contenciosului administrativ nr. 793-XIV din 10 februarie 2000 şi art. 331 din Codul de procedură civilă	proces-Puterea juridică a actului posterior	Pentru toate ramurile	Alegerea norme incidente situaţie de fapt
3.	Avizul consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie privind aplicarea legislaţiei la soluţionarea litigiilor cu privire la repararea prejudiciului material cauzat angajaţilor în urma mutilării sau a altor vătămări ale sănătăţii în timpul exercitării obligaţiunilor de serviciu din 10.03.2014.	Proces-Puterea juridică a actului superior şi posterior	Dreptul muncii, prejudiciul material se repară viager, inclusiv după atingerea vârstei de pensionare.	Alegerea norme incidente situaţie de fapt
4.	Avizul consultativ din 16 decembrie 2013 al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la modul de aplicare a art. 141 alin. (1) şi (2) din Legea cu privire la notariat nr. 1453 din 08.11.2002	rezultat	Drept administrativ	Subiecţi-notari şi Ministerul Justiţiei
5.	Avizul consultativ din 17 noiembrie 2014 al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la modul de punere în aplicare a prevederilor art.330 alin.(2) Codul muncii.	rezultat	Dreptul muncii	Subiecţi-Angajator şi angajat
6.	Aviz consultativ din 30 martie 2015 al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la aplicabilitatea legii în pricina civilă la cererea de chemare în judecată a SRL „Prodiafarm” împotriva Primăriei or. Străşeni cu privire la contestarea actului administrativ	rezultat	Drept administrativ	Obiectul raportului juridic-natura juridică a actului preparatoriu

7.	Aviz consultativ din 18 mai 2015 al Plenului Curţii Supreme de Justiţie privind modul de aplicare a art.8 lit.c) din Legea nr. 269-XIII din 09 noiembrie 1994 cu privire la ieşirea şi intrarea în Republica Moldova prin prisma hotărîrii Curţii Constituţionale nr. 15 din 30 septembrie 2008 privind controlul constituţionalităţii art. 8 lit. a), b), c), d), e) din Legea nr. 269-XIII din 09 noiembrie 1994 cu privire la ieşirea şi intrarea în Republica Moldova	rezultat	Drept de procedură penală	Bănuitul, învinuitul şi inculpatul
8.	Avizul consultativ din 15 iunie 2015 al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la modul de aplicare a prevederilor art. 39 alin.(11) din Legea cu privire la Poliţia de Frontieră nr. 283 din 28.12.2011	rezultat	Dreptul muncii	Subiecţii raportului juridic - colaboratorul Poliţiei de Frontieră şi Departamentul Poliţiei de Frontieră
9.	Aviz consultativ din 16 noiembrie 2015al Plenului Curţii Supreme de Justiţie privind modul de aplicare a art. 33 alin. (1) şi (2) Legea nr. 1100-XIV din 30 iunie 2000 cu privire la fabricarea şi circulaţia alcoolului etilic şi a producţiei alcoolice şi art. 343 alin. (1) Cod civil	rezultat	Drept administrativ	Subiecţii raportului juridic - organul fiscal şi agentul economic
10.	Avizul consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie din 19 octombrie 2015 cu privire la modul de aplicare a prevederilor art. 119 alin. (2) în coroborare cu art. 43 alin. (1) din Legea insolvabilităţii nr. 149 din 29 iunie 2006.	proces, stabilirea caracterului normei juridice – generală sau derogatorie	Dreptul afacerilor	dreptul administratorului de a transmite un bun scos la licitaţie creditorului ce a solicitat bunul.
11.	Avizul consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la modul de aplicare cumulativă a art. 359 alin. (2), art. 385 alin.(2) şi art. 14 CPC din 25 aprilie 2016	rezultat, calitatea subiecţilor raportului juridic	Dreptul de procedură civilă	Părţile în procesul civil
12.	Avizul consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie din 13 iunie 2016 cu privire la calitatea procesuală a SA	rezultat		calificarea subiectilor

	„Termoelectrica” în exercitarea acţiunii oblice.			raportului juridic
13.	Aviz consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la modul de aplicare a art. 169 alin. (1) lit. a) din Codul de procedură civilă, în raport cu prevederile art. 4 lit. a) din Legea contenciosului administrativ şi art. 23 din Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcţii de demnitate publică din 26 septembrie 2016.	rezultat - calificarea actelor jurisdicţionale diferit decât administrative	Drept administrativ	calificarea obiectului raportului juridic.

Tabel 2.
Hotărâri explicative ale Plenului CSJ (anii 2013- 2017)

Nr/o 1	Data şi numărul hotărârii 2	Ramura dreptului 3	Elemente ale calificării 4	Erori de calificare intervin la: 5
1.	Hotărârea nr.4 a Plenului CSJ ”Privind practica judiciară de soluţionare de către instanţele judecătoreşti a cauzelor referitoare la încasarea pensiei de întreţinere pentru copii şi alţi membri ai familiei” din 15.04.2013	Dreptul familiei	Subiectele raportului juridic	1.Determinarea raporturilor juridice dintre părţi; 2. Stabilirea legii aplicabile.
2.	Hotărîrea nr.3 a Plenului CSJ din 15.04.2013 Privind modificarea şi completarea Hotărîrii explicative Cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a legislaţiei ce reglementează asigurarea acţiunii la judecarea cauzelor civile nr. 32 din 24.10.2003	Drept de procedură civilă	Conţinutul raportului juridic (competenţa instanţei- drepturile şi îndatoririle).	Principul procesului echitabil şi principiul contradictorialităţii
3.	Hotărârea nr.2 a Plenului CSJ Cu privire la practica aplicării de către instanţele de judecată a legislaţiei procedurale la examinarea pricinilor civile în ordine de revizuire nr. din 15 aprilie 2013 nr. 2	Drept de procedură civilă	Conţinutul raportului juridic (competenţa instanţei- drepturile şi îndatoririle).	Dificultăţi de executare care pot apărea determină revizuirea ordonanţei judecătoreşti.
4.	Hotărârea nr.1 din 15 aprilie 2013 a Plenului CSJ despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură	Drept de procedură penală	Conţinutul raportului juridic (competenţa instanţei- drepturile şi	Aplicarea principiului neagravării situaţiei în propriul apel.

	penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu		îndatoririle).	
5.	HOTĂRÂRE din 1 noiembrie 2013 nr. 7 De actualizare a Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 4 din 24.12.2010 „Cu privire la practica examinării în contencios administrativ a litigiilor legate de aplicarea legislaţiei vamale”	Drept de procedură civilă	Raporturi juridice procesuale civile, subiecţii acestor raporturi	Calitatea procesuală a birourilor vamale
6.	Hotărârea nr.5 a Plenului CSJ din 11 noiembrie 2013 „Privind procedura de judecare a cauzelor civile în ordine de recurs”	Drept de procedură civilă	Conţinutul raportului juridic (competenţa instanţei-drepturile şi îndatoririle).	Rezolvarea contradicţiei art.163 alin. (4) din Codul de executare cu art.14 alin.(1) CPC.
7.	Hotărârea nr.8 a Plenului CSJ din 11 noiembrie 2013 „Cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale	Drept penal	Conţinutul raportului juridic de conflict	luarea în considerare caracterul şi gradul prejudiciabil, motivul şi scopul, persoana celui vinovat, caracterul şi mărimea daunei prejudiciabile, circumstanţele ce atenuează sau agravează răspunderea, influenţa pedepsei aplicate asupra corectării vinovatului,condiţiile de viaţă ale familiei

				acestuia.
8.	Hotărârea nr.9 a Plenului CS. din 09.12.2013 „Privinc practica aplicării de către instanţele judecătoreşti a legislaţiei ce ţine de recunoaşterea şi executarea hotărîrilor judecătoreşti şi hotărârilor arbitrale străine”	Drept de procedură civilă	Calificarea actului „hotărâre arbitrală”, interpretarea termenului de „sentinţă arbitrală”.	Diferenţe de termen din sisteme de drept străine
9.	Hotărâre nr.10 din 09.12 2013 cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale Codului de executare în cauzele civile	Drept de procedură civilă, drept excuţional	subiecţii procedurii de executare	Principiul dreptului la un proces echitabil include (neexecutarea unor hotărâr judecătoreşti definitive şi amânarea executării).
10.	Hotărârea nr.11 a Plenului CS. din 16.12. 2013 „Cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a legislaţiei în domeniul asigurărilor obligatorii şi facultative a transportului auto”.	Drept civil	Raporturile juridice în cazurile de asigurare benevolă (facultativă) dintre asigurat şi asigurător	Temeiul şi dovada raporturilor juridice de asigurare obligatorie nu sunt identice(dovada -atât contractul de asigurare obligatorie cât şi poliţa de asigurare RCA.
11.	Hotărârea a Plenului CS. Hotărâre nr.1 din 10.03.2014 Cu privire la aplicarea unor prevederi ale legislaţiei privinc gajul şi ipoteca	Drept civil	Raporturi juridice de ipotecă, de gaj şi fidejusiune	Confundarea raporturilor respective; Caracterul de lege specială a Legii cu privire la ipotecă în raport cu Legea cu privire la gaj şi Codul civil.
12.	Hotărârea Plenului Curţii Supreme De Justiţie Cu privire la examinarea de către instanţele judecătoreşti a litigiilor izvorîte din raporturile	Drept civil	Reguli de interpretare a obiectului raporturilor juridice de leasing	Interpretarea noţiunii Terenuri agricole

	de leasing financiar din 17.11.2014, nr. 7			
13.	Hotărârea a Plenului CSJ Nr.6 din 17.11.14 „Cu privire la practica judiciară de examinare a pricinilor civile privind decăderea din drepturile părinteşti	Dreptul familiei	Conţinutul raportului juridic de dreptul familiei	Abuzul de drepturile părinteşti se exprimă prin exercitarea acestor drepturi în detrimentul copilului
14.	HOTĂRÂRE din 21.12. 2015 nr 5 „Cu privire la practica judiciară de soluţionare a pricinilor privind atestarea proveniență copilului□”	Dreptul familiei	Stabilirea stării de fapt (circumstanţele, componenţa participanţilor la proces)	precizarea legii aplicabile, determinarea raporturilor juridice dintre părţi.
15.	Hotărârea Plenului Curţii Supreme De Justiţie A Republicii Moldova, nr 4 din 21.12.2014 Pentru modificarea şi completarea Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 39 din 22.11.2004 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”.	Drept penal	Conţinutul şi subiecţii raportului juridic de conflict	Principiul dreptului la un proces echitabil (amânarea momentului la care hotărârea produce efecte afectează dreptul la un proces echitabil).
16.	Hotărârea nr 9 a Plenului CSJ din 22.12.2014 „Privind practica judiciară a examinării litigiilor care apar în cadrul încheierii, modificării şi încetării contractului individual de muncă”	Dreptul muncii	Subiecţii - parte a litigiilor individuale de muncă; legea aplicabilă.	Procedura contenciosului administrativ.

17.	Plenul Curţii Supreme de Justiţie Hotărîre nr.8 din 22.12.2014 cu privire la practica aplicări de către instanţele judecătoreşt a legislaţiei funciare	Dreptul funciar	caracterul raportului juridic dintre părţi obiectul relaţiilor funciare	Determinarea regimului juridic a terenului din litigiu
18.	HOTĂRÂREA nr.3 a Plenulu CSJ din 25.04.16 „Cu privire la practica judiciară de examinare a pricinilor civile cu element de extraneitate” .	Drept internaţional privat	Conţinutul, obiectul ş subiectele raportului juridic	Norma conflictuală ş legea aplicabilă raportului juridic litigios
19.	Hotărârea nr 12 a Plenului CS din 22.12.2014 „ Pentru modificarea şi completarea Hotărârii Plenului Curţi Supreme de Justiţie nr. 23 din 28.06.2004 „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”	Dreptul penal	Latura obiectivă a infracţiunii, stabilirea faptelor concrete	Momentul aplicări violenţei -incertitudini legate de calificare.
20.	HOTĂRÂRE nr.2 din 30.03 2015 „Cu privire la aplicarea de către instanţele de judecată a prevederilor legale la soluţionarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părţile au încheiat convenţia de arbitraj.	Drept civil	raporturile juridice ce nu pot face obiectul unei convenţi arbitrale	Delimitarea a două tipuri de convenţie arbitrală
21.	HOTĂRÂRE nr 4 a Plenulu CSJ din 26.09.2015 „Cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei electorale	Drept constituţional (electoral) şi drept administrativ	Raporturile juridice, generate de conflictele electorale; legea aplicabilă.	Conflicte între legi organice: Codul de procedură civilă Codul Electoral ş Legea contenciosului administrativ
22.	HOTĂRÂRE nr 1 a Plenulu CSJ „Cu privire la aplicarea	Drept civil, drept	Subiecţii raporturilor	Delimitarea activităţi de comerţ de cea de

	unor prevederi ale legislaţiei în domeniul protecţiei Mărcilor” din 25.04.2016	comercial	juridice comerciale	vânzare accidentală
23.	Hotărârea nr 6 a Plenului CSJ din 15.05.2017 „De modificare şi completare a Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 4 din 19 iunie 2006 „Cu privire la practica judiciară, în cauzele penale despre huliganism”	Drept penal şi drept contravenţional	Gradul de pericol social al infracţiunii de huliganism de contravenţia de huliganism	Delimitarea infracţiunii de huliganism de contravenţia huliganism
24.	Hotărârea nr 5 a Plenului CSJ din 15.05.17 „De modificare şi completare a Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 23 din 29.10.2001 „Cu privire la practica judiciară, în cauzele penale, despre fabricarea sau punerea în circulaţie a banilor falşi (art. 84 CP)”	Drept penal	Latura obiectivă; delimitarea infracţiunii de contravenţie	Calificarea faptei cu luarea în consideraţie a gradului de pericol social al faptei comise
25.	Hotărârea nr 4 a Plenului CSJ din 15.05 17 Pentru modificarea şi completarea Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 20 din 08.07.1999 „Despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislaţiei examinării cauzelor penale, referitor la încălcarea a circulaţiei şi de exploatare a mijloacelor de transport, în cadrul regulilor de securitate”	Drept penal	Latura obiectivă; delimitarea infracţiunii de contravenţie	Calificarea faptei cu luarea în consideraţie a gradului de pericol social al faptei comise

26.	Hotărârea nr 3 a Plenului CSJ din 15.05.17 De modificare şi completare a Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 16 din 07 noiembrie 2005 „Cu privire la practica judiciară, în procesele penale despre şantaj”.	Drept penal	Componenţa infracţiunii, prevăzute la art. 189 alin. (2) lit. c) Cod penal, exclude calificarea suplimentară şi în temeiul art. 78 alin. (1) Cod contravenţional.”	Calificarea faptei cu luarea în consideraţie a tuturor semnelor laturii obiective.
27.	Hotărârea nr 8 a Plenului CSJ din 15.05 17 De modificare şi completare a Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 11 din 22.12.2014 Cu privire la aplicarea legislaţiei, referitoare la răspunderea penală, pentru infracţiunile de corupţie	Drept penal	Subiecţi ai infracţiunii; Obiect, valoarea remuneraţiei ilicite	Lărgirea cercului de subiecţi
28.	Hotărârea nr 7 a Plenului CSJ nr. 7 din 15.05.17 Cu privire la aplicarea legislaţiei, referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depăşirea atribuţiilor de serviciu, precum şi neglijenţa în serviciu	Drept penal	Subiecţii raporturilor juridice; delimitarea excesului de putere de depăşirea atribuţiilor de serviciu	interpretare sistemică a noţiunilor
29.	Hotărârea nr 11 a Plenului CSJ din 15. 05. 2017 „De modificare şi completare a Hotărârii Plenului CSJ nr. 4 din 24.12.2010 „Cu privire la practica examinării în contencios administrativ a litigiilor legate de aplicarea	Drept vamal, Contencios administrativ.	Obiectul raportului juridic- actele întocmite de organele vamale	Clarificarea regimului juridic prin stabilirea caracterului raportului juridic.

	legislaţiei vamale”			
30.	Hotărârea nr 13 a Plenului CS. din 16.12.2013 „Cu privire la aplicarea prevederilor art.364 CPP de către instanţele judecătoreşti”	Drept de procedură penală	Subiecţii calificării	Conţinutul raportului juridic de procedură penală

DECLARAŢIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, Sîli Ira, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări şi realizări ştiinţifice. Conştientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecinţele în conformitate cu legislaţia în vigoare.

Sîli Ira

/Semnătura/

Data _____

Lista publicatiilor științifice

1. Sîli Ira, „*Calificarea juridică corectă a faptelor – mecanism de implementare a asigurării protecţiei datelor cu caracter personal”* În materialele Conferinței științifico-practice „Provocările societății contemporane. Protecția datelor cu caracter personal: o nouă provocare. Chișinău 2014, 190p., p.129-134;
2. Sîli Ira ,,*Concepte și categorii în drept ca instrumente ale calificării juridice – spre asigurarea aplicării normelor constituționale*” În: Volumul Colectiv al Conferinței internaționale ,,Constituția și societatea contemporană organizată de Centrul de Studii și Cercetării Juridice și Socio-Administrative din cadrul Universității Petrol Gaze din Ploiești și Asociația Română de Drept și Afaceri Europene (ARDAE), Editura Universitară, București 2014, 476p., p. 206-213;
3. Sîli Ira, „*Importanţa operaţiei de definire în calificarea juridică*” În: Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale cu genericul: „Rolul ştiinţei şi educaţiei în implimentarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană”, Chişinău, 5 februarie 2015, Eveniment dedicat aniversării a 60 de ani ai academicianului Valeriu Canţer, preşedinte al CNAA. Lucrări expuse în cadrul atelierului socio-uman, desfăşurat în incinta USPEE „Constantin Stere”, ed.Vasiliana 98, Iaşi, 2015. 790p., p. 107-109.
4. Sîli Ira, ,,Stabilirea stării de fapt în procesul de calificare juridică/ Establishing the facts in the process of legal qualification” În: Journal of Law and Administrative Sciences (JOLAS) www.jolas.ro Special Issue/2015. 924p., p.855-859;
5. Sîli Ira, ,,*Necesitatea interpretării dreptului ca element al calificării juridice*”, Culegerea comunicărilor participanţilor la Conferinţa ştiinţifică internaţională, Interacţiunea Dreptului intern cu dreptul internaţional: provocări şi soluţii” manifestare dedicată celei de a 70-a aniversări a dlui profesor universitar Nicolae Osmochescu. Volumul III, Tipografia Centrală, Chişinău 2015, 184 p., p. 147 – 151;
6. Sîli Ira, „*Realizarea calificării juridice în diverse ramuri de drept”* Conferinţa ştiinţifică naţională cu participare internaţională ,,Integrare prin Cercetare şi Inovare” cu prilejul aniversării a 70 de ani de la fondarea Universităţii de Stat din Moldova, septembrie 2016
7. Sîli Ira ,,*Fundamentarea logică a procesului de calificare juridică”* Conferința Științifică Internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, care îşi va desfăşura lucrările la 7 iunie 2016, în incinta Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul.
8. Sîli Ira, Aramă Elena ,,*Statul de drept: între legisprudenţă şi jurisprudenţă”*, Revista Naţională de drept nr.6, Chisinău 2017, p.2-8;
9. Sîli Ira, ,,*Reflecţii asupra delimitărilor conceptuale în procesul de calificare juridică*”, Conferinţa ştiinţifică „INTEGRARE PRIN CERCETARE ŞI INOVARE” Şcolile Doctorale ale Universităţii de Stat din Moldova, organizează în perioada, 9-10 noiembrie 2017 Conferinţa Ştiinţifică Naţională cu participare internaţională ,,Integrare prin Cercetare şi Inovare”, ediţia 2017, 375p., p.289-301;
10. Sîli Ira, ,,*Calificarea juridică şi procesul de elaborare a normelor de drept”*, În Materialele Conferinţei Ştiintifice naţionale cu participare internaţională. Integrare prin cercetare şi inovare. 8 şi 9 noiembrie 2018.Chişinău – 2018. Rezumate ale comunicărilor Ştiinţe Juridice. – Chişinău: CEP USM 2018, 401p., p.96-99.

Curriculum vitae

Informaţii personale

Nume / Prenume	**Sîli Ira**
Adresă(e)	Str. Mateevici 60, bl.2a, bir.22.
Telefon(oane)	Mobil: 079111617
E-mail(uri)	irinasili@mail.ru
Naţionalitate(-tăţi)	Republicii Moldova
Data naşterii	22 octombrie 1986
Sex	feminin

Experiență profesională

Perioada	Septembrie 2015- prezent
Funcția sau postul ocupat	Lector universitar
Numele și adresa angajatorului	Universitatea de Stat din Republica Moldova;
Tipul activității/sectorul de activitate	Discipline predate: Drept ecologic și funciar Deontologia juridică
Perioada	Iunie 2015- prezent;
Funcția sau postul ocupat	Juristconsult;
Numele și adresa angajatorului	S.R.L.,Chişinău, str. Pădurii 6/2;
Tipul activității/sectorul de activitate	(Vînzări, Producere,Marketing);
Perioada	2008- prezent
Funcția sau postul ocupat	Membru a Uniunea Juriștilor din Republica Moldova

Numele și adresa angajatorului	Uniunea Juristilor din Republica Modova
Tipul activității/sectorul de activitate	- Activitate de consultanță juridică - Analiză și sistematizare a practicii judiciare - Avizare proiectelor de acte normative - Cercetare științifică și dezvoltare domenii de performanță
Educaţie şi formare	
2014 - 2015	Certificat de absolvire al modulului psihopedagogic; Eliberat de Ministerul Educației al Republicii Moldova
2013 - 2016	Studii Master120 c în educaţie pentru carieră universitară. Facultatea Pedagogie Universitatea Pedagogică de Stat ,, Ion Creangă”
Disciplinele principale studiate / competenţe profesionale dobândite	• Managementul educaţional; • Proiectarea Curriculum universitar; • Politici educaţionale universitare; • Cercetarea ştiinţifică; • Calitatea educaţiei universitare;
Numele şi tipul instituţiei de învăţământ / furnizorului de formare	Universitatea de Stat din Moldova;
2013-2017	Studii Doctorat la specialitatea 551.01 Teoria generală a dreptului Teza de doctor cu tema: Fundamentele teoretice ale calificării juridice
Numele şi tipul instituţiei de învăţământ / furnizorului de formare	Universitatea de Stat din Moldova;
2011-2013	
Calificarea / diploma obţinută	Magistru în drept public
Disciplinele principale studiate / competenţe profesionale dobândite	• Metodologia juridică; • Dreptul mass-media; • Condiţii determinatorii ale calităţii şi eficienţei justiţiei; • Jurisdicţia constitutională; • Axiologia juridică;
Numele şi tipul instituţiei de învăţământ / furnizorului de formare	Universitatea de Stat din Moldova;

2007-2011	Licenţiat în drept; USM.
Numele şi tipul instituţiei de învăţământ / furnizorului de formare	Colegiul de Ecologie din Chişinău;
2005-2007	
Calificarea / diploma obţinută	Studii medii Specialitatea Drept Pregatirea profesională domeniul Drept ecologic
Numele şi tipul instituţiei de învăţământ / furnizorului de formare	Liceul Teoretic Lăpuşna, com. Lăpuşna, or. Hînceşti;
Calificarea / diploma obţinută	Diplomă de absolvire a claselor I – XII; Certificat de studii liceale, 1996; Atestat competenţe lingvistice – Franceza;
Disciplinele principale studiate / competenţe profesionale dobândite	• Matematică; • Informatică; • Economia;
Aptitudini şi competenţe personale	
Limba maternă	Română
Limbi străine cunoscute	Rusa –mediu; engleza - mediu, franceza - mediu, germana - începător.
Competenţe şi abilităţi sociale	Capacitatea de lucru în echipă, instruire şi experienţa profesională; Capacitate de comunicare, analiză, rezistenţă la stres; Capacitatea de adaptare la medii solicitante,
Competenţe şi aptitudini organizatorice	Coordonare; Leadership; Spirit organizatoric; Experienţă solidă a managementului de proiect şi al echipei.
Domenii de interes	Drept, Psihologie, Branding, Dezvoltare personală
Competenţe şi aptitudini tehnice	Operare PC: Windows, MS Office; Navigare pe internet; Abilităţi de lucru cu aparatură diversificată.
Permis de conducere	Permis de conducere categoria B, 2005. Permis de conducere categoria B, 1999.